De dolle vaandrig. Tweede deel: Breero

A.M. de Jong

bron
A.M. de Jong, *De dolle vaandrig. Tweede deel: Breero*. A.J.G. Strengholt's Uitgeversmaatschappij, Amsterdam 1947

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/jong003doll02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

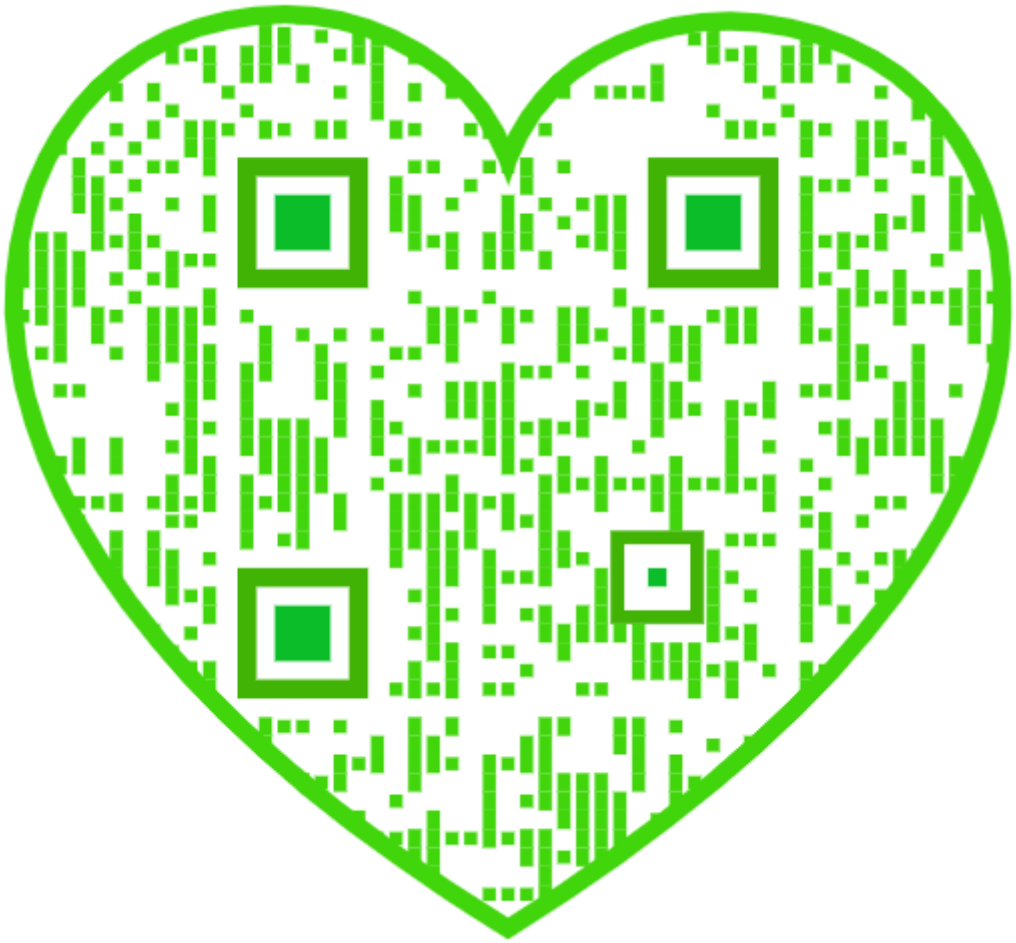

Tweede deel
Breero

Venusberg

Wat baat dat u verstant soo wijs is en gheleert
Dat al de wereld dit verwondert acht en eert?
En dat de Fame u onsterflijckheydt aendoet,
Als ghy des nachts alleen in 't bedde slapen moet?

Behalven al de vreucht, soo slaept men soet en warm,
Ick wensch geen meerder schat, als mijn Lief in den arm:
Ghy syt de armste mensch, al sydy rijck van goet,
Als ghy des nachts alleen in 't bedde slapen moet.

1

Margriet Keyzer was een groter wonder, dan hij zich dromend had voorgesteld.

Zij gedroeg zich tegenover hem met een eigenaardige, bewonderende nederigheid, die hem totaal in de war bracht, temeer omdat er soms in het gesprek een zweem van ironie doorschemerde, die hiermee ten enenmale in tegenspraak was. Zij had veel gelezen en met kennis des onderscheids. Zij beoordeelde een gedicht niet alleen naar de inhoud en gevoelsintensiteit, maar ook naar de vorm en werd gehinderd door elke onvolkomenheid in rhythme, rijm of strofenbouw. Verwonderd luisterde hij naar wat ze zei met haar heldere melodieuze stem en vroeg zich af, hoe al deze dingen in dat mooie hoofdje gevaren waren..... Ze was een verrukking voor het oog zowel als voor de geest. Zo door en door vrouwelijk was ze met haar rijzig en welgevuld figuur, haar welige blanke hals, door geen kapje of muts te bedwingen en in een zware vlecht op het achterhoofd bijeengerold. Alles aan haar was rond en zacht, voorbestemd de verliefde weelde van een man uit te maken. Maar zij had geen vrouwelijke geest, zij kon denken, spreken en oordelen als een scherpzinnig en helder man met een geschoold verstand..... Toen ze spoedig vertrouwelijker werden en elkaar bij de naam noemden, begon zij hem voorzichtig op fouten en onvolkomenheden in zijn verzen te wijzen. Hij verdroeg dit slecht van anderen, werd driftiger naarmate hij meer voelde, dat zij gelijk hadden, maar van haar nam hij het glimlachend aan, verbeterde wat haar stuitte, volgde soms letterlijk haar aanwijzingen en voorstellen op en het vers werd hem liever, omdat het voorgoeds iets van haar in zijn soepeler wending meedroeg, als zag hij er de zachte wiegeling in van haar slanke en toch zo welig geronde heupen..... Hij wist, dat hij in het ongeduld van zijn scheppingsdrift vaak te lichtvaardig met de vorm omsprong, maar later had hij geen lust meer er veel aan te vijlen..... wat eenmaal geschreven was, boezemde hem weinig belangstelling meer in, dat was afgedaan en achter den rug..... het komende alleen, het nieuwe, interesseerde hem hevig. Maar Margriet nam geen genoegen met zijn luie uitvluchten, zij beknorde hem om zijn laksheid en beweerde, dat hij niet het recht had zo onverschillig te doen tegenover zijn arme, slecht gebakerde

geesteskindertjes. En hij ging er vrolijk op in, lusterde naar haar raad, verbaasde zich om haar fijne taalgevoeligheid en haar vindingrijkheid bij de verbetering, met een enkele verplaatsing van woorden, een kleine andere wending in een regel vloeide een hele strofe vlotter, kreeg meer kracht en spanning..... Maar niet altijd spraken zij over de technische dingen van zijn kunst. Ze waren beiden jong en sterk, met warm bloed en spoedig ontvlammend hart. Rondom plooide de lente haar verliefde jonge pracht uit. Zoele winden woeien aan uit het Zuiden, de lucht stond over de stad gekoepeld als een tent van bleek glanzend satijn, de eerste bloemen in de tuinen sprongen open, wolkig groen hing in de bomen, de merels en vinken riepen hun liefdesverlangen uit. Gerbrandts onstuimig hart vloog in lichte laaie en zo hij al geen woord durfde zeggen, zijn ogen spraken duidelijke taal en Margriet bleef er niet doof voor.

Hij leefde niet meer, als hij niet in haar nabijheid was. Buiten haar aanwezigheid viel een doffe duisternis over alle dingen en eerst als hij over haar praten kon, kwam er weer een beetje glans en warmte. Charles Quina was er het slachtoffer van, moest aanhoren, hoe hij de loftrompet over haar stak, hoe volmaakt zij was, hoe de kleinste beweging van haar pink een gratie betekende, waar hij zich geen voorstelling van kon vormen, hoe vanmiddag haar gouden haar in de zonneschijn een aureool om haar hoofd had gevormd, tot zij een Italiaanse madonna leek, weggelopen van een Titiano. Hoe duizend belletjes klonken in haar lach en een licht bronzen klokje in haar stem, als ze een versregel zei..... Dat haar hals een mooiere buiging had dan die van een zwaan..... Dat een blik van haar helderbruine ogen meer uitdrukte dan de vurigste gedichten van heel de gezamelijke wereldlitteratuur..... Dat hij nu eerst wist wat vrouwenschoonheid was en wat het veel misbruikte woord liefde betekende..... Alles wat hij op dat gebied had menen te beleven was lamentabele waan geweest, lege ijdelheid, kunstmatige opwinding van geest en zinnen. Eerst nu hij Margriet liefhad, wist hij, dat liefde een storm was in de ziel, maar zo hevig, dat je er sprakeloos van werd.

‘Dat merk ik,’ zuchtte de ongelukkige Charles, half verdoofd door Gerbrandts woordenstroom. Maar deze doorzag zijn sarcasme niet eens en verklaarde:

‘Ik bedoel tegenover het voorwerp van die liefde..... Ach, hoe

makkelijk vond ik altijd complimentjes en tedere woordjes, als ik een verliefde vlaag had en een meisje vrijde..... Het kwam zo vanzelf, je voelde, dat erop gewacht werd..... het was een aardig spel, een aangename verpozing, een ietwat opwindend tijdverdrijf..... En als het uit was, verbeeldde je je, dat je verdrietig was, en je maakte wat versjes met verwijten aan de wispelturigheid van van Chlorinde of Amarillis of van de minne zelf of je ongestadig hart..... Woorden, niet meer dan wind..... Een vage afspiegeling, een verbeelding van de liefde..... maar de liefde zelf, de grote, de ware, de hoogste liefde, dat, zie je, wat nu met Margriet gekomen is, dat kende ik niet, daarvan vermoedde ik het bestaan niet eens..... Als ik een woord van liefde tegen haar wil zeggen, besterft het op mijn lippen. Al was het alleen uit vrees: het mocht het eerste en het laatste zijn..... Elk woord zou ook te banaal klinken om te kunnen uitdrukken wat er in mij omgaat..... Je begrijpt dat natuurlijk niet, arme Charles..... omdat je niet lief-hebt zoals ik..... Je denkt, dat ik de ridders uit de avonturen-romans napraat en mijn gevoelens opblaas om je een smart voor te spelen, die je verbluffen moet..... Nee, dat is 't juist..... ik voel helemaal geen smart..... Ik ben zo gelukkig als nooit tevoren..... Het zou waanzin zijn haar te willen bezitten.....'

'Waarom?'

'Waarom?..... Omdat ik haar niet waard ben'.....

'Jij niet?..... Een dichter is elke vrouw waard, al was ze een koningin'.....

'Een koningin, ja..... Maar Margriet?..... Je begrijpt 't niet, Charles..... Als ik haar aankijk, zie ik de Schoonheid..... Je kunt knielen voor een mooie vrouw..... maar de Schoonheid zelf maakt je bang..... Ken je dat gevoel niet?..... Het is te groot, te overweldigend..... Een dichter dient en aanbidt de Schoonheid, maar hij is niet vermetel genoeg haar te willen bezitten..... Zo voel ik mij tegenover Margriet'.....

'Je vergoddelijkt haar teveel, Gerbrandt! Ze is tenslotte ook een mens van vlees en bloed'.....

Nadenkend keek de ander hem aan. Langzaam knikte hij.

'Ja, dat is ze,' zei hij huiverend. 'Dat is juist het geheimzinnige in dit alles..... Als schilder ken ik het vrouwenlijf goed genoeg en als ik durfde, zou ik me Margriet best naakt kunnen voorstellen..... Maar ik ben overtuigd, dat ik dood zou neervallen, als ze

zich zo aan me zou vertonen..... Ik zou het niet kunnen verdragen'.....

Zijn ogen werden wijd van ontzetting bij de gedachte.

Charles keek langs hem heen en zei zacht:

'Ik ken die gedachte..... Ik kan precies zo denken aan het meisje, dat ik liefheb'.....

Verrast keek Gerbrandt hem aan.

'Je hebt een meisje lief?..... Daar wist ik niets van!'

'Nee,' antwoordde Quine niet zonder bitterheid, 'je bent waarschijnlijk als alle dichters..... Je zweeft te hoog om te zien, wat er vlak bij je gebeurt..... en je eigen geschiedenis is te belangrijk om die van anderen te volgen..... Neem me niet kwalijk, Gerbrandt..... ik bedoel geen verwijt..... 't is alleen zo'.....

Breêro was rood geworden van ergenis en schaamte beide. Stug zei hij:

'Misschien heb je gelijk..... En wie is het meisje..... of is dat een geheim?'

Charles lachte, nog steeds met dezelfde bedwongen bitterheid.

'Een geheim,' zei hij zuchtend. 'Als je maar uit een hoekje van je oog naar me gekeken had, zou je 't allang weten..... Ik hou immers van Stijntje'.....

Gerbrandt sprong op en keek hem aan of hij uit de lucht viel.

'Wat?' riep hij, gapend van verbazing, 'dat kleine ding?'

'Kleine ding?' herhaalde Charles, op zijn beurt verbaasd.

Breêro streek zich over het voorhoofd..... Stijntje, zijn kleine zusje..... Charles was verliefd op zijn kleine zusje, zijn speelnootje..... Het klonk zo vervloekt gek, dat hij het hem bijna kwalijk nam..... Daarna rekende hij..... ze was waarachtig een en twintig..... een volwassen vrouw..... sommige hadden al kinderen op die leeftijd.....

Charles schudde treurig het hoofd.

'Ze wil me niet..... Ze is erg op me gesteld, maar niet op die manier, zegt ze.'

'Wel sacrament!' vloekte Gerbrandt verbaasd. 'Zegt ze dat?..... Zo'n wicht!..... Zo'n nest!..... Ik zal wel es met haar praten, Charles.....dat komt best in orde.....wij worden zwagers!'.....

Quina zat verwonderd te kijken naar zijn vrolijk-grimmig gezicht.

'Wat ben je toch een dwaas, Gerbrandt,' zei hij toen met een

trieste glimlach. ‘Je lijkt wel een jongen van twaalf jaar!..... Stijntje weet heel goed wat ze wil..... ze is geen kind meer.’

‘Wat wil ze dan?’

‘Dat weet ik niet..... Ik weet alleen, dat ze mij niet wil.’

‘Zo?..... dat zullen we dan nog es zien’.....

‘Om Godswil, Gerbrandt, bemoei je d'r niet mee..... Als er nog een straaltje hoop voor me is, en ik denk dat graag..... bederf het niet door onbekookt ingrijpen’.....

De ander zat donker voor zich te kijken..... Arme bliksem van een Charles!..... Hij zou een geknipte man zijn voor dat wicht!..... Wat kon ze beter verlangen?..... Was ze gek om die fijne jongen met zijn zachte aard en eerlijk gemoed een blauwe scheen te geven?..... In zichzelf grommend liep hij heen en weer door de kamer, schopte nijdig een blokje hout in de haard.

‘Die verdomde meiden,’ bromde hij. ‘Altijd brengen ze onrust door het omgekeerde te doen als wat van ze verwacht wordt..... Stijntje..... hm!..... drie turven hoog en dat wijst de vrind van haar broer af..... Ze moest een pak voor d'r blote kadet hebben, da's alles’.....

Driftig nu viel Charles hem in de rede:

‘Maar goeie God, man, begrijp dan toch eindelijk, dat je kleine zusje een volwassen mens geworden is, en bemoei je niet met de dingen van haar hart..... Als ze me nam onder jouw invloed, zou ik haar niet eens meer willen’.....

‘Goed! goed! laten wij geen ruzie maken om dat malle schaap..... Ze zal zonder mij toch wel tot beter inzicht komen, wacht maar..... Geef de moed niet op, Charles..... Meisjes weten zelden wat ze willen..... Vandaag of morgen vliegt ze je zo aan de hals’.....

‘Dat geve God,’ zuchtte Charles. ‘Maar in mijn verbeelding zie ik jou eerder getrouwd met Margriet Keyzer dan mijzelf met Stijntje.’

Breêro verbleekte.

‘Je bent gek,’ snauwde hij grof. ‘Noem die twee niet in een adem asjeblieft..... Je kunt net zo goed Venus vergelijken met een kleine bosnymph.’

Quina haalde beledigd de schouders op. Toen begonnen zij over iets anders te praten. Eerst ging het gesprek nog wat stroef, maar zij scheidden als goede vrienden.

Het verrassende bleef toch door Gerbrandts hoofd spelen. En toen

Stijntje hem de volgende avond nieuwe kaarsen op zijn kamer bracht, vroeg hij haar onverwacht:

‘Hoe vind jij Charles Quina, Stijntje?’

Dadelijk vroeg ze terug.

‘Heeft hij verteld, dat ik hem afgewezen heb?’

‘Ja..... Waarom deed je dat?’

Stijntje lachte om zijn strenge toon en antwoordde:

‘Omdat ik zó niet van hem hou.’

‘En van wie hou je dan wel zó?’

Een donkere blos steeg haar naar de wangen.

‘Van geen mens.’

‘Je jokt’.

‘Zo?..... Nou, en ik zeg je: van geen mens..... Ik heb de tijd. Als er iemand komt, waar ik zin in heb, zal ik je wel waarschuwen.’

De tranen sprongen haar in de ogen en haastig liep ze de kamer uit..... Verbaasd keek hij haar na..... Stijntje..... z'n kleine zusje..... Ze liep ook al rond met haar geheimen..... Wonderlijk stroomde toch het leven..... en zo snel..... Ze wou hem niets vertellen..... Misschien zou hij haar kunnen helpen..... Charles kon hij niet helpen..... Kon hij zichzelf helpen?..... Konden mensen elkaar helpen?..... Een grote ontmoediging viel over hem, een gevoel van bodemloze eenzaamheid..... Zou Margriet nu aan hem denken zoals hij aan haar dacht?..... Zou ze zich ook eenzaam voelen, en verlangen bij hem te zijn en kracht te putten uit zijn aanwezigheid?... Zij niet..... Ze had genoeg aan zichzelf..... Zij was een heelal alleen..... Aarzelend nam hij de pen op.

2

In de vroege morgen van dat jaar kwam Steven van Vredesteyn terug uit Italië. Hij had uit Parijs een kort briefje geschreven, dat hij spoedig thuis zou zijn. Gerbrandt was heel blij geweest met de tijding, maar had het spoedig vergeten door zijn omgang met Margriet, die hem geheel in beslag nam en hem geen tijd liet aan iets anders te denken. Plotseling stond Steven op een avond in zijn kamer, zoals hij aangekomen was in zijn bestoven rijkleren, hoge laarzen met sporen, een kort rapier op zij, de rijzweep in de hand. Voor korte tijd zonk al het andere uit Gerbrandt weg, er was alleen plaats voor de stormachtige blijdschap van het weerzien. Hij nam hem mee naar de huiskamer, waar Moeder Marrigje hem een overvloedig avondmaal opdrong en iedereen zich verbaasde over zijn gezond uiterlijk, gespierd en gebruind als een krijgsman, het blonde haar in zware lokken los om het hoofd, de sierlijke kleine knevel gaf iets spottends aan zijn geestige mond, hij droeg geen baard. Onbevangen als altijd schertste hij en vroeg naar wat er zoal gebeurd was en wat de oude vrienden uitvoerden. Stijntje was de grote verrassing. Zuchtend zei hij:

'Wat moet ik ontzaglijk oud zijn!..... Ik dacht, dat ze een klein meisje was en nou is ze ineens volwassen, een complete dame..... Ze komt zeker niet meer op m'n knie zitten om me duiten en snoepgoed af te bedelen?'

'Dat heb ik nooit gedaan!' riep Stijntje lachend en blozend.

'Gerbrandt?'

'Ze deed nooit anders' gaf deze plagend toe. 'Ze plunderde onze zakken gewoon leeg'.....

'En nu gaat ze harten plunderen,' zuchtte Steven. 'Je hebt van die vrouwen..... die moeten altijd wat te plunderen hebben en wij, arme sukkels van mannen, zijn levenslang de dupe.'

'Daar zien jullie naar uit, ja!' viel Hillegond in; het was schertsend gemeend, maar er klonk een schrilheid in haar stem, die Gerbrandt deed opkijken.

Adriaan Cornelisz. wou iets horen over het leven in Italië, maar Steven zei, dat hij te moe was voor lange verhalen, later zou hij hen wel overbluffen met zijn wereldschokkende avonturen in het land van zon en wijn, sluipmoordenaars en schone vrouwen, pausen en kardinalen, wonderen en ongehoorde schandalen.....

Later, terug op Gerbrandt's kamer, wou hij diens werk zien. Koeltjes prees hij zijn knappe schilderijen en tekeningen, was blij te horen, dat hij genoeg opdrachten had en verkocht om onbezorgd te kunnen leven. Hij wou horen hoe het gegaan was met het treurspel van ‘Rodderick en Alphonsus’ en zei langs zijn neus weg, dat hij eens een blijspel moest schrijven met Nieuwen-Haan en Griet Smeers als hoofdfiguren, een voorstel waar Gerbrandt onverschillig om lachte. Dan begon Breêro zelf te vragen. Of Steven nu een graad gehaald had aan de hoogescholen in Frankrijk en Italië. Hij had toch gestudeerd in Parijs, in Padua, in Pisa, Bologna en Rome?

Steven schudde glimlachend het hoofd. Nee, een graad had hij niet gehaald. Daar moest je examens voor doen en die waren hem te vervelend. Maar hij had een massa interessante mensen leren kennen en dingen, die je min of meer met het vale leven konden verzoenen.

‘Ja,’ herinnerde Gerbrandt zich, ‘je schreef me over die zonderlinge professor in Padua, waar je bij in huis woonde, die 's avonds met zijn studenten zong bij de luit en wijn dronk tot jullie hem naar zijn bed moesten brengen..... hoe heette die ook weer?’

‘Galileo Galileï heet die. Er zal een tijd komen, dat iedere kleine schooljongen op heel de wereld die naam kent..... Als ik denk aan dien man en de twee jaar, die ik bij hem gewoond en van hem geleerd heb, raak ik werkelijk bijna met het leven verzoend..... Groter geest heeft nooit geleefd..... Heb je gehoord van zijn ontdekking van de Medici-sterren, die de manen van Jupiter zijn?..... Een geweldig genie, die op wetenschappelijk gebied niets op gezag wil aangenomen zien en alles ondersteboven gooit met zijn onvermurwbare logica..... Het hele stelsel van Aristoteles wankelt al onder zijn slagen. Galileï dwaalt door de sterrenwereld zoals jij door Amsterdam en ontdekt dingen, die je doen duizelen. De Peripatetici houden hun ogen dicht voor zijn schittering en de Kerk begint dreigend te grommen, omdat hij deuren openstoot, waarachter zij het beter vindt, dat de mensen niet kijken. Waarom niet mag de hemel weten, want er is niets te zien dan de eenvoudige waarheid..... Ik ben bang, dat het met de grote Galileo verkeerd zal gaan. Hij onderschat de Jezuïeten, de Dominicanen, het Vaticaan en de Inquisitie..... Hij onderwijst de waarheid, ter-

wijl hun systeem en hun macht over de eenvoudige mensen gebouwd zijn op leugens en waan'.....

Hij sprak voort over zijn onvergelijkelijken leermeester en vriend met een geestdrift en een warmte als Gerbrandt niet van hem kende, blijkbaar volkomen gefascineerd door deze wonderlijke, eigenzinnige geest, die in vijandschap leefde met de officiële wereld, de afgod was van zijn studenten, de schrik van de orthodoxen in de Kerk en de beschermeling van de machtige Republiek Venetië..... Een universeel genie, met de argeloosheid van een kind, sterk als een beer, opvliegend als buskruit, goedhartig en edelmoedig, een volleerd musicus en zanger, fijnproever op litterair gebied, geestig verteller, wijzer dan tien filosofen en in het debat scherp als een scheermes, onverbiddelijk op wetenschappelijk gebied, op alle ander de goedmoedige meegaandheid zelf..... Een verbazingwekkend man, zoals er eenmaal in de duizend jaar een geboren werd.....

Gerbrandt was diep onder de indruk van het beeld, dat Steven van Galileï ontwierp en vroeg telkens meer bijzonderheden, die de ander met graagte gaf.

'Wat een gelukkig man!' riep Breêro uit.

Steven keek hem glimlachend aan.

'De ongelukkigste man, die er bestaat,' zei hij. 'Gekweld door een hebzuchtige familie, die op hem parasiteert, overladen met schulden door hun toedoen, belasterd als geen tweede, geplaagd door een vreselijke rheumatische kwaal, die niemand kan genezen, bestolen door Jan en alleman, bedreigd door de gevaarlijkste machten van de wereld, bezwijkend onder bergen van werk..... En toch heb je misschien gelijk, want zijn verbeelding heft hem boven alles uit en in zijn glorieus werk vergeet hij zijn zorgen en de hele wereld. Als je hem zag lachen met zijn jonge studenten zou je hart opspringen van plezier, Gerbrandt..... zoiets onbezorgds en jongensachtigs heb je nog nooit gezien..... En toch wordt dit grandioze leven een treurspel..... dat voel ik aankomen..... Hij is te groot..... dat zal de wereld van de middelmatigheid nooit zonder gewelddadig ingrijpen aanzien..... Als je wist wat voor kwasi-wetenschappelijke kleutermannekes de venijnigste aanvallen op hem doen en hem uitkrijten voor een godloochenaar en dwaalgeest, zou je misschien lachen, maar het is op zijn ondergang gemunt en de machten op de achtergrond wachten hun tijd af om hem te besprin-

gen. Ik heb in Rome over hem horen spreken op een manier, die me kippenvel bezorgde'.....

'Maar hij heeft toch machtige beschermers?'

'O ja..... die heeft hij, maar als de grote kanonnen loskomen, zullen die beschermers in hun schulp kruipen..... De politiek kan geen conflicten riskeren om een enkel mensenleven te beschutten, dat alleen maar geestelijke waarde heeft..... Ze zullen hem, met een bloedend hart weliswaar, maar zij zullen hem aan den beul overleveren, als de tijd gekomen is. Let eens op mijn woorden'..... Gerbrandt staarde voor zich heen. De aanvoeling der hoge, koude eenzaamheid van het genie beroerde hem als met een kille hand. Wat Steven hem verteld had, vervulde hem met ontzag. Zo klein en nederig en volmaakt onbelangrijk kwam hij zichzelf voor, vergeleken bij het wijd uitzwaaiende leven van den onstuimigen, onmetelijken en matelozen geest in Padua, groot als de sferen, die hij doorzwierf..... Hoe vol wonderen de wereld was en hoe weinig je ervan te zien kreeg!..... Steven was wel gelukkig, dat hij zo ver had kunnen reizen en zo merkwaardige mensen en schone landen zien..... Waarom nam hij ook de staf niet op en trok erop uit?..... Zoveel jonge schilders deden het..... onderweg was altijd werk te vinden en geld om verder te komen..... Leefde hij niet in veel te beperkte kring, in veel te enge omstandigheden, onder te kleine mensen..... een onbeduidend leven in een duffe uithoek van de wereld?..... Als hij eens een kloek besluit nam en wegging, morgen al, zo gauw mogelijk..... weg van alles hier, dat hem onbetekenend, vaal voorkwam, zonder geur of smaak... op zoek naar waarachtige grootheid?.....

Weggaan?.....

Dat zou betekenen: weg van Margriet..... Hij moest er even om glimlachen..... Nee..... Steven was te laat gekomen..... Drie, vier maanden geleden had hij getroost op reis kunnen gaan..... Nu niet meer..... De keten, waarmee hij gebonden lag, was te sterk en te zoet..... Hij kon niet weggaan uit de stad, waar Margriet was..... Nog een paar maanden, dan ging ze terug naar Hoorn..... Haar verweduwde vader ging hertrouwen met een jonge vrouw, die geëist had, dat het hele huis opnieuw zou worden ingericht, gezuiverd van elke herinnering aan haar voorgangster..... Daarom was Margriet uit logeren gestuurd bij haar oom Pauw..... Hoorn was niet ver, hij kon haar ook daar bezoeken en zij had er

al op gezinspeeld. Ze was erg op hem gesteld, speelde gladweg de baas over hem en hij liet haar met wellust doen.....

'En hoe staan we met de liefde?'

Stevens vraag schrikte hem op uit zijn gemijmer. Hij kleurde licht en haalde de schouders op.

'Nog geen bruiloft in zicht?'

'Poeh!..... waar denk je aan?'

De ander keek hem opmerkzaam aan, zei dan lachend:

'Je kunt nog steeds niet liegen, Gerbrandt..... Je bent zo verliefd als een kater in Maart..... Zeg maar niks..... Ik ga weg, vier en twintig uur slapen..... dan luister ik even naar het gemurmel van Amsterdam en vóór ik je weerzie weet ik al je geheimen..... Addio, caro mio, buona notte'.....

Weg was hij, na een plagende klap met zijn lange ruiterhandschoenen op Gerbrandts hoofd. Het rapier kletterde tegen zijn laarzen, zijn sporen rinkelden met een zilverig geluid..... Wat een man was hij geworden!.....

Gerbrandt dacht na over hun gesprek in verband met Galileï. Zelden had hij Steven zo ernstig gezien, zo vol diepe belangstelling voor iemand of iets, en deze brandende geestdrift had hij alleen getoond voor de allerschoonste verzen of kunstwerken..... Zou hij veranderd zijn? Was hij meer van de mensen gaan houden, die hij glimlachend placht te beschouwen als niet veel zaaks en de moeite niet waard om zich druk voor te maken?..... Hij leek wel verouderd in die jaren, maar dat kwam misschien door de vermoeienis van de reis. In ieder geval was hij weer hier en dat was goed. Gerbrandt voelde nu eerst hoezeer hij hem gemist had. Charles Quina was een dierbaar vriend, maar wat ging er ontzaglijk veel meer van Steven uit..... Charles was als een goed brandend haardvuur, gestadig verwarmend, goed verzorgd en binnen de perken gehouden..... Maar Steven was als een vuur in het open veld, verrassend door plots opschietende vlammen, hoog uitzwierende vonken en wild geknetter, onberekenbaar en misschien gevaarlijk, maar hoe boeiend en schitterend!..... Het was heerlijk, dat hij terug was..... Margriet en Steven, Charles en Amsterdam, zijn goed huis en zijn familie..... neen, het was niet de moeite waard op reis te gaan en ver weg te zoeken wat zo nabij voor het grijpen lag..... Tijd genoeg, later.....

3

Met elke nieuwe dag verzonk Gerbrandt dieper in de betovering zijner liefde voor Margriet. Als verdoofd ging hij om en had geen gedachten dan voor haar alleen. Thuis schilderde hij uit zijn geheugen haar portret en Steven keek er verbaasd naar en zei:

'Wel verduiveld, Gerbrandt, ik wist niet dat je zo schilderen kon!' Maar hij bedierf het weer, omdat het zo sprekend geleek, dat de penselen in zijn handen beefden en hij bang was dit dierbare gezicht aan te raken. Voor het gereed was sloeg hij het woedend in stukken, omdat de gloed er uit ging naarmate hij vorderde.

Hij was geheel en al van haar vervuld en zij verwarde hem door een steeds groter en hartelijker vertrouwelijkheid, die hen zo dicht bij elkaar bracht, dat hij steeds moeilijker de illusie kon terugdringen haar toch eenmaal de zijne te mogen noemen. Bevend vroeg hij zich af of het mogelijk kon zijn, dat zij van hem zou houden als een vrouw van een man. En altijd weer hield hij zich voor, dat hij daar nu niet aan mocht denken. Zij wou zijn godin zijn, z'n Muse, die hem inspireerde tot groter en zuiverder kunst, maar geen aardse liefde tussen hen..... Het was ook onmogelijk, dat zij, een wonder van welig bloeiende schoonheid, houden zou van hem. Hij vond zich lelijk met zijn gedrongen, brede gestalte, zijn laag voorhoofd, zijn stugge haar, zijn stompe neus en dikke lippen. Er was niets aan hem, dal haar behagen kon als vrouw. Zij zag in hem de dichter, haar geest ontmoette de zijne in zuivere kameraadschap, van verliefdheid, van enige vertroebeling der zinnen was geen sprake..... Als hij één woord in die richting zei, zou de tover breken, hij zou uit de hemel gesmakt worden en met gebroken vleugels in het slijk van de aarde liggen.....

Steven was niet met haar ingenomen. Hij vond haar buitengewoon mooi en ze kon geestig converseren, ze was belezen en had een goed oordeel, maar hij voorzag niets goeds voor Gerbrandt in deze verhouding. Hij voelde iets vreemds in de jonge vrouw, iets pervers, dat hem persoonlijk wel aantrok en waar hij zich met genoegen mee zou gemeten hebben, maar Gerbrandt zou er zich alleen maar aan branden, hij was er niet tegen opgewassen en had er zelfs geen vermoeden van dat het bestond. Hij was nog steeds de onbesuisde knaap van tien jaar geleden, die zich hals over kop spontaan ver-

loren gaf aan zijn gevoelens en met zijn stugge kop tegen de muur liep..... Hij maakte zich nu wijs, dat hij platonisch liefhad, een zuiver geestelijke verhouding onderhield..... Hm!..... daar was hij de natuur nog al naar!..... Bovendien..... de Joffer zelf bedoelde het bepaald ook niet zo, of hij kon niet meer in vrouwenogen lezen..... Wat wou ze?..... Had ze al het een en ander achter de rug? Was ze niet bang voor een complete liaison?..... Ze was er wulps genoeg voor, maar had ze de moed?..... En dan nog..... dan nog zou het voor Breêro een nederlaag worden, want hij zou denken, dat hij haar dan had, maar dan juist zou ze hem na een poosje afdanken..... Ze was de dochter van een der rijkste kooplieden uit Hoorn, een bestuurder der Oost-Indische Compagnie, en ze zou nooit met een man uit het volk trouwen, al was ie duizendmaal een dichter..... De arme Breêro zou een herhaling beleven van de abrupte afloop zijner kalverliefde voor Anne Marie van Bredevoort..... Stevens bedekte waarschuwingen drongen niet eens tot hem door..... En het hinderde den jongen Van Vredesteyn, dat zijn vriend zich weer eens tot de speelbal liet maken van zo'n opgedofte Hollandse Joffer, die wat meer in zich had dan veel andere, maar aan 't eind van alles net zo burgerlijk zou blijken als de rest en ijlings vluchten in een geldhuwelijk met een of andere goud bulkende stier, geboren uit de goed gesloten kring der grote kooplieden. Hij hield te veel van Gerbrandt om hem zo maar zonder strijd aan deze poezele klauwtjes over te leveren, maar hij zag spoedig, dat het onmogelijk was ertussen te komen..... En het was waarschijnlijk ook wel onvermijdelijk: mensen met harten als Gerbrandt moesten deze slagen oplopen..... O, hij was niet sentimenteel, Steven. Hij kende zijn vriend door en door, en al hield hij van hem om zijn natuur en zijn talent, hij zag heel goed zijn fouten. Hij zag in den zoon van kleinburgerlijken huize de drang naar hogerop, naar maatschappelijk hogerop..... Hoe gevleid hij was door de toenadering van die deftige koopmans- en magistraten-zoontjes, hoe trots hij zich voelde in de glorie van hun gemeenzaamheid zonder te beseffen, dat een dichter voor hen niet veel meer betekende dan een hofnar, waar men eer mee inlegde. Hoe hij gefascineerd werd door de koel-vriendelijke jongedochteren uit die nog gloednieuwe patriciërsstand, die een air van burgerkoninginnen vertoonden en wier grootouders waarschijnlijk nog achter de ploeg of aan de wastobbe gestaan hadden..... 't Was jammer, dat hij

niet meer onafhankelijkheid had in zijn karakter, wat meer trots, wat natuurlijke minachting voor de glans van waardeloos geld en nog onbeduidender standsbegrip..... hij, met zijn rijke natuur, zijn prachtige, originele gaven, die hij juist krachtens zijn afkomst uit het volk had, en die bedorven zouden worden als hij te veel luisterde naar het gemekker van die met goud rammelende geiten en bokken der zogenaamde hogere standen..... Ook de litteraire vrienden begrepen hem niet in zijn aard. Zij probeerden hem vol te proppen met renaissancistische fraseologie, met mythologische geleerdheid, ze zaten hem achterna met Seneca en Plautus, met Terentius en Plutarchos, met Ovidius en Tacitus, Homeros en Horatius en maakten hem wijs, dat daar al het heil lag voor een modern Nederlands dichter..... Zonder te beseffen, dat ze zijn oorspronkelijk talent op die manier beletten zich natuurlijk te ontwikkelen en het misschien voor goed verknoeiden..... de geleerde botterikken!..... En in zijn eenvoud was hij maar al te toegankelijk voor deze fatale invloeden: omdat ze van boven kwam..... 't Was zo jammer allemaal..... Hij had al zo lang geweten wat er in die jonge Breêro stak en geprobeerd het naar boven te halen... Toen al die vergulde flikflooiers hem nog met de neus in de wind voorbij liepen, werkte hij al aan zijn vorming..... En nu zouden ze dit frisse volkstalent gaan verknoeien met hun klassiek geschoolmeester, met de gemauwde bewondering van hun domme wijven, die dichterlijk-hoofse complimenten wilden horen van deze ruige lippen..... maar eigenlijk zou hij toch nooit meer voor hen zijn dan een curiosum, geen gelijkgerechtigd lid van hun gemeenschap en vandaag of morgen zou hij dat wel merken. Bij Margriet Keyzer of bij een ander. Had je vader geen schoenmakerswinkel in de Nes, Breêro?..... De beesten..... Nou ja, ze waren niet wijzer, de leeghoofden, maar hoe kreeg hij Gerbrandt wijzer tegenover hun vals gedoe?

Gerbrandt bleef doof voor Stevens puntige toespelingen. Zijn vaak herhaalde minachtende karakteristieken van de protsige koopmansstand en hun ijdele, beschermende houding tegenover kunst en geest amuseerden hem, maar hij schreef ze toe aan de standsvooroordelen van den cosmopolitischen edelman tegenover de burgerlijke klassen, die nu waren bovengekomen. En rechtstreeks over Margriet en haar spel met Gerbrandt beginnen, leek hem niet geraden: hij lag te diep onder haar bekoring betoverd.

Langzaam dreef ze hem tot stoutmoediger optreden. Het spel sleepte haar zelf mee. Oorspronkelijk had ze niet meer willen zijn dan een ver ideaal voor den dichter, een soort Beatrice of Laura. Zijn dwepende verering gaf haar veel genoegdoening. Zij kende zijn faam van ruig schaap, vrolijke drinker en opvliegende ruziemaker. Het amuseerde haar hem zo tam en verlegen te zien, zo volgzaam onderworpen aan haar leiding, zo stil en gedwee tegenover haar autoriteit. Zij moest heimelijk lachen om de inspanning, waarmee hij zich uit alle macht bedwong en zijn van dag tot dag groeiende verliefdheid voor haar meester zocht te blijven, als een ouderwetse ridder, die gezworen had liever van minne te verkwijnen dan een profaan woord te spreken tot de hoge vrouwe, die zijn uitverkorene was. En hij hield het braaf vol. Zo braaf, dat het haar ten slotte ongeduldig maakte. Zijn zwijgzaamheid en terughouding prikkelden haar. De spanning van zijn bedwongen liefde begon op haar fantasie te werken. Het vuur, dat soms onbedwingbaar uit zijn ogen sprong, als hij naar haar zat te kijken en dacht onbespied te zijn, wekte een week verlangen in haar en zij behoorde niet tot het soort vrouwen, die het verlangen niet toelaten tot zinnen en geest. De kracht van zijn woedend onderdrukte begeerten ondermijnde haar weerstand tegen het gevoel, dat zij aanvankelijk tegenover zichzelf niet wilde bekennen. Allengs begon zij hem te zien als een mogelijk minnaar. Zij werd nieuwsgierig naar het schouwspel van het losbreken dezer zo lang al fel bedwongen krachten. Hij was een machtig sterke natuur, Gerbrandt, en het zou misschien de moeite lonen het wilde paard de vrije teugel te laten en te zien hoe het heen stormde..... Op een avond, toen zij met de armen achter het hoofd gevouwen in bed lag en in het licht van de kaarsen op de zilveren kandelaber keek, zag ze zijn smachtend gezicht in het aureool der vlammetjes..... Zij had lust het met de handen naar zich toe te halen en die verdrietige mond tot een lach te kussen. Glimlachend bekende zij zich, dat ze op hem verliefd geworden was en verwonderde zich daarover, want eigenlijk was hij volstrekt niet het soort man, dat haar aantrok. Hoe was dat zo gekomen?

Bij de volgende ontmoeting bemerkte hij de verandering ogenblikkelijk. Er was iets onrustigs over haar. Zij wendde telkens als haar blik zijn ogen ontmoette, de hare af met een verlegen wending van het hoofd. De mooie witte handen frutselden aan het borduurwerk in haar schoot, de naald stak telkens mis. Zij bloosde hevig toen

hij onverwacht iets zei over de kloppende ader in haar hals en wist geen passend antwoord. Haar verwarring was duidelijk. Haar vriendelijk-koele zelfbeheersing was geheel verdwenen..... Zij zaten in de tuin achter het huis in de schaduw van een breed gekruinde oude linde. Een overweldigende vreugde sloeg in hem op..... Zij maakte een zwakke, machteloze indruk..... Haar blik was loom, haar lichaam ontspannen..... Nooit was ze zo goddelijk mooi geweest..... Zou ze meer voor hem voelen dan hij ooit gedroomd had?..... Dat was toch niet mogelijk..... Hij keek naar het dichte blonde haar en met hoe onnavolgbare gratie het haar om het hoofd golfde..... In een plotselingen inval greep hij een stukje papier en een potlood uit zijn zak en schreef erop:

> ‘Margriet, Margriet, Margriet,
> Ick wou je wel wat vraegen
> Maer ick en durf het niet.’

Hij schoof het papiertje over het lage werktafeltje heen in haar schoot. Zij las het en glimlachte.

‘Vraag het maar, Gerbrandt.’

‘Zul je niet boos worden?’

‘Hoe kan ik boos zijn op jou?..... Je zult mij niets vragen, dat ik niet kan toestaan.’

Hij aarzelde nog even. Toen zei hij zacht:

‘Ik zou je zo graag eens zien met loshangend haar’.....

Het klonk zo smekend. Zijn ogen zochten de hare met zo'n trouwhartig vragende blik. De ogen van een grote, goede hond, dacht zij. Ze overlegde een poos. Daarop zei ze:

‘Het raam van mijn slaapkamer komt uit op de tuin. Ik zal met de zon opstaan en voor het open venster mijn haar kammen. Wie in de tuin staat, kan mij zien’.....

Een zacht rood overbloosde haar blank gezicht.

‘Ik zal er zijn,’ stiet Gerbrandt moeilijk uit. ‘Al was de muur honderd voet hoog. Al moest ik mijn nek breken. Al moest ik er met mijn kop doorheen lopen, ik zal er zijn..... Dank je, Margriet..... je bent zo ongelofelijk lief voor me’.....

‘Maar dat wil ik toch ook..... Dat weet je toch!’

‘Jawel, maar’.....

De ontroering werd hem te sterk. Hij stond op en beet de tanden krachtig op elkaar.

‘Ga je al weg?’

‘Ja, Margriet, ik moet nu gaan..... Ik..... eh..... ik ben dronken van geluk, geloof ik..... Ik leef niet meer tot morgen..... bij het opkomen van de zon’.....

Haastig ging hij heen.

Zij keek hem na..... Hoe veerkrachtig hij liep..... Alle spieren stonden gespannen..... Zwaarder woog het verlangen in haar..... Mannen waren net kinderen..... of grote, goedige dieren..... Je kon hen brengen tot wat je wilde..... Wat een vuur stak in die wilde Breêro..... O, ze was verliefd op hem en als hij moedig genoeg was, kon hij alles van haar krijgen.....

Gerbrandt sliep die nacht niet. Hij durfde zich niet te slapen leggen, bang niet op tijd wakker te zijn. Hij las laat, maar verstond de zin der woorden niet. Toen de kaars was opgebrand ging hij bij het open venster zitten en rookte een pijp. De zomernacht was donker, zonder maan, maar vol flonkerende sterren. Hij keek er naar en dacht aan Galileo Galileï, die nu met zijn kijker voor het venster zat in Padua en de sterren volgde op hun wonderbare wegen door de ruimte der hemelen, die hij al haar geheimen wilde afnemen..... Het duizelde hem tegenover de ontelbaarheid der spattende vonken, die werelden waren, groter dan de aarde..... Maar spoedig dwaalden zijn gedachten terug naar Margriet, die hem zo schone belofte gedaan had..... Twee dicht bijeen staande sterren, die heller fonkelden dan die er rondom, wilde hij voor haar ogen houden. Zij keek op hem neer en wachtte op het verstrijken van de nacht en hun weerzien..... Hield ze van hem?..... Een beetje zeker, anders zou ze hem dit niet hebben toegestaan..... Ze was vreemd en onrustig geweest vandaag en er was een dromerige uitdrukking in haar ogen, een versluierde gloed, die hij er nog nooit in gezien had..... Waaraan dacht ze?..... Gold dit alles hem of iets anders?..... Wat zou het anders kunnen gelden?..... Toch..... nee..... geen illusies..... Zo groot geluk was niet voor hem weggelegd..... Het was al zo mooi en groot zoals het was..... Werd de hemel lichter?..... Verschrikt sprong hij overeind..... Nee, dat kon niet, 't was nog te vroeg..... Zuchtend liet hij zich weer terugzakken in zijn stoel.....

't Was nog donker toen hij de deur uitsloop en naar het zijsteegje liep, waarop de tuinmuur van het huis der Pauws uitkwam. Hij wachtte tot de hemel in het Oosten lichter werd en de eerste sterren

begonnen te verbleken. Toen sprong hij op tegen de muur, hees zich er op en liet zich aan de andere kant voorzichtig zakken. Behoedzaam liep hij over de grasbanden naar het bleekje onder de linde en ging er op de tuinbank zitten. Het hout was nat van de nachtdauw, maar hij merkte het niet op..... Geduldig wachtte hij, maar zijn hart bonsde hoorbaar in zijn borst..... Langzaam rees het licht, een voor een stierven de laatste sterren. Een rosse schijn veegde langs de kleine, hoog zwevende wolkjes..... Strak hield hij het oog gericht op het venster, waarachter zij sliep..... Een glanzend gouden lichtstreep kroop langs de kroonlijst van de achtergevel..... Als ze zich eens versliep?..... Als ze bleef liggen en het vergat?..... Zijn hart stond stil bij het denken aan deze mogelijkheid..... De zonnestreep bereikte al de bovenkant van het venster..... Toen verscheen een witte schim achter het glas..... beide vleugels van het raam draaiden geruisloos open..... Zij was het..... Ze droeg een witfluwelen ochtend-mantel met wijde mouwen en met gouden borduursel af gezoomd..... Ze keek niet naar hem uit. Ze hield de hand boven de ogen en keek de blauwe hemel in, diep ademend in de frisse, kruidige morgenlucht..... Dan, met een langzame beweging, bracht ze de handen achter het hoofd. De wijde mouwen van de mantel vielen tot de schouders terug, de volle ronde, melkwitte armen ontblotend..... Nu schudde ze het hoofd en een gouden vracht van dicht blond haar viel glinsterend in het jonge licht over schouders en rug..... Ze keek niet eenmaal in zijn richting..... Zij kamde en vlocht haar haren zo rustig en onbevangen als waande zij zich alleen..... En toen de vlecht weer als gewoonlijk om haar achterhoofd gewonden lag, keek zij nog eenmaal naar de rijzende zon en sloot het venster.....

Duizelend bleef Gerbrandt nog even zitten, ademloos van de spanning, waarmee hij het verrukkend schouwspel had aangezien..... Toen stond hij op, zuchtte diep en haastte zich naar de tuinmuur terug. Hij hees zich op en keek de steeg langs. Er was op dit vroege uur geen sterveling te bekennen en ongezien kwam hij weg.....

Die avond bracht hij haar een sonnet. Zij las het op haar slaapkamer.

‘Vroegh in den dageraet de schoone gaet ontbinden,

Den gouden, blonden tros, Citroenich van coleur
Gezeten in de Lucht, recht buyten dichter deur,
Daer groene Wijngaert loof oyt louwen muer beminden.

Dan beven Amoureus de lieffelijckste Winden,
In 't gheele zijdich hayr, en groeten met een geur
Haer Goddelijck aanschijn, op dat sij dese keur
Behielt, van dagelijcx haer daer te laten vinden.

Gheluckich is de kam, verguldt van Elpenbeen,
Die dese vlechten streelt, dit waerdich sijnd' alleen:
Gheluckiger het snoer, dat in haer dicke tuyten
Mijn Ziele mee verbint, en om 't hooft gaet besluyten,
Hoewel ick 't liever sie wilt golvich na syn jonst:
Het schoone van natuer passeert doch alle const'

Een verzaligde glimlach gleed om haar vochtige lippen..... Hij was een waar dichter, en een delicaat minnaar. Hoe fijntjes hij in het eerste quatrijn de situatie gewijzigd had, zodat het nooit op haar kon slaan..... Het was heerlijk door zo'n man bemind te worden..... Zij drukte het papier tegen haar verlangend hart en fluisterde een paar maal zijn naam voor zich heen. Nu wist ze zeker, dat ze hem liefhad..... O, ze had hem zeer lief.....

4

De avond daarna wendde Margriet hoofdpijn voor en vroeg Gerbrandt een loopje met haar te doen door de tuin. Buiten lachte zij en bekende hem, dat het een voorwendsel was om even met hem alleen te kunnen zijn: ze kon hem toch niet in het volle gezelschap bedanken voor een gedicht, dat niemand buiten hen tweeën kennen mocht?

'O Gerbrandt, je hebt er mij zo gelukkig mee gemaakt'.....

'Ik was zelf zo gelukkig, Margriet..... heel de dag heb ik lopen duizelen..... Ik heb je altijd aanbeden als de Schoonheid, Margriet en plotseling heb je je aan mij vertoond als de Vrouw..... Je kunt niet beseffen wat een schok dat voor mij was..... Ik ben er nog niet van bekomen..... In duizend gedichten zou ik niet kunnen uitdrukken wat er in mij is opengegaan sinds dat ogenblik..... Er zijn momenten, Margriet, dat ik er niet aan geloven kan..... dat ik denk gek te worden van verrukking in de herinnering aan het visioen van jou voor dat raam'.....

Zij bleef staan en leunde zwaar op zijn arm.

'Gerbrandt..... hoe komt het, dat ik me niet schaam mij zo aan je vertoond te hebben?'

Zij voelde zijn arm trillen onder de hare.

'Ik weet het niet, Margriet.'

'Er kan maar een oorzaak voor zijn'

'Welke dan?'

'Weet je het niet?'

'Ik durf er niet aan te denken..... Zeg het, Margriet'.....

'Kan een vrouw zich zo aan een man laten zien, als ze niet van hem houdt, Gerbrandt?'

Hij beefde als een boom in een stormwind. Zacht gleden haar armen om zijn hals. Hij boog het hoofd naar haar borst als een verschrikt en angstig kind. Hij moest zich tot het uiterste inspannen om niet in snikken uit te breken. Vaster drukte zij zijn hoofd tegen zich aan. Hij voelde de welige zachtheid aan zijn wang, haar hart klopte heftig vlak bij zijn oor..... Nu kon hij niet meer twijfelen: zij had hem lief zoals gebeurd was in zijn heimelijke dromen. Met een onderdrukte kreet hief hij het hoofd op en sloeg de armen om haar heen. In het vage schemerlicht der sterren

zag hij het blanke ovaal van haar gelaat met de schittering van haar ogen. In een wilde greep trok hij haar tegen zich aan en machteloos liet zij zich in zijn armen zinken, de sterke armen, die haar als een schroef omsloten. Ademloos kuste hij haar mond en zij kuste hem terug met een hartstocht, die het bloed als vuur door zijn aderen deed rennen. Dan maakte zij zich los en waarschuwde, licht hijgend:

‘Stil, jongen..... we moeten naar binnen..... wij zijn al te lang weggebleven’.....

‘Ik kan niet, Margriet..... ik kan nu niet’.....

‘Als ik het je vraag..... is er dan iets, dat je niet kunt?’

‘O, je hebt gelijk..... nu kan ik alles..... Kom’.....

Hij greep haar hand, drukte er een vurige kus op, wreef zijn wang er langs, bedwong zijn lust haar nog eens in zijn armen te nemen en leidde haar rustig en hoffelijk terug naar de tuinkamer. Hij kon alleen niet verhinderen, dat zijn ogen schitterden met feller gloed en dat het uitdagende glimlachje van den overwinnaar om zijn lippen speelde. Margriet beheerste zich bewonderenswaardig. Zij streek met de hand over het voorhoofd en zei met een flauwe zucht:

‘Hè, dat heeft me goed gedaan..... maar ik ga nu toch liever naar mijn kamer..... 't is hier zo warm’.....

‘Je hebt toch geen koorts?’ vroeg de oude Pauw ongerust.

‘Een beetje,’ antwoordde Jacob voor haar, ‘maar daar hoeft de meester niet voor te komen..... dat gaat vanzelf over.’

Margriet lachte even en zei:

‘Zo is het.’

Zij kuste haar oom en tante goede nacht, knikte de anderen toe en ging heen.

‘Kom, Gerbrandt,’ grijnsde Jacob, ‘nou je vrij van dienst bent, kun je wel meegaan naar de Doelen. Je weet dat Willem van den Broeck jarig is en een klein feestje geeft.’

‘Ach ja..... dat was ik totaal vergeten!’

Op straat begon Jacob weer te lachen.

‘Je bent een goede genezer, Breêro..... De Joffer was geweldig opgeknapt, dat kon een kind zien..... Pas nou maar op, dat je er zelf niks van krijgt: je hebt met een gevaarlijke patiënt te doen.’ ‘Bemoei je nou maar met je eigen gezondheid,’ kaatste Gerbrandt, ‘anders zal ik eens rapport gaan vragen bij Elisabeth Rogghe en

dat op rijm zetten op de stem van: “Helaas! Amour, wat gaat mij aan”!’

Jacob deed alsof hij geweldig schrok, grinnikte en begon te praten over de dienst in het Schuttersgilde.

Gerbrandt hoorde niet wat hij zei. Hij kon maar aan een ding denken: Margriet was neergedaald uit de wolken en verwaardigde zich met menselijke liefde van hem te houden... Zij had hem gekust met een passie, die nu nog in hem nagloeide..... Het leek een fabelverhaal, een toversprookje, zo onwaarschijnlijk, dat hij er nog niet aan geloven kon..... Margriet, de bovenaardse schoonheid, zijn koningin met de bruine ogen, had in zijn armen gelegen en hem gekust met het vuur van een verliefde vrouw..... O, nu was alles mogelijk geworden!..... Nu kwam eindelijk het geluk, waarop zijn hart heel zijn leven gewacht had..... het grote, gloeiende, volle geluk, dat blijven zou..... Welk een vrouw was de zijne!..... Een nooit geziene schoonheid, welig en vervoerend als een figuur van Meester Rubens, met een fijn-gecultiveerde poëtische geest, van voorname familie..... alles, alles had ze, wat een mens tot een bevoorrechte kan maken..... en zulk een hemels wezen had naar de aarde willen afdalen om het oog op hem te slaan en hem, onaanzienlijke worm, uit grove stof gemaakt, tot zich op te heffen..... een wonder!..... een puur wonder!..... De poëzie had hem gezegend..... zonder de poëzie zou ze nooit naar hem omgekeken hebben..... O, al wat hij tot nu toe geschreven had, was grauw en dor en zonder geur, vergeleken bij wat hij schrijven zou in de laaiende brand van deze liefde, deze eerste werkelijke liefde..... Margriet, Bruinoogde Koningin..... Nu begon het leven!..... Nu begon zijn loopbaan als dichter, als schilder ook..... Nu zou zijn hand niet meer beven en bang worden voor de aanraking van haar vlees op het doek..... Hij zou haar schilderen als de vorstelijke Helena, als de Alverwinnende Venus, als de van geest flonkerende Minerva..... als een bacchante, feestend met Pan, die de trekken zou hebben van den mopneuzigen Gerbrandt Adriaansz. Breêro, grappig lelijk en toch uitverkoren, omdat hij vol muziek en zang en dans stak.....

‘Hola, stomme kinkel, kan je niet kijken waar je loopt?’

Hij was tegen een stevigen kaasdrager opgebotst en kreeg de wind van voren.

Pats!

Eer hij het wist had hij de vent een harde oorvijg gegeven. Brullend als een stier sprong deze op hem toe. Gerbrandt lachte luid, vloog de grove kerel aan en liet een hagelbui van welgemikte stoten op zijn gezicht, buik en borst neerkomen. De onverwachte aanval overrompelde de man volkomen, hij kwekte onder een harde stomp in zijn maag, dacht waarschijnlijk, dat hij met de baarlijke duivel zelf te doen had, keerde zich om en sloeg op de vlucht. Zijn eerste vaart werd aanmerkelijk versneld door de formidabele trap, die Gerbrandt hem virtuoos juist op de goede plaats meegaf. Huilend stoof de man weg uit de vage lichtkring van de hoeklantaarn en verdween in de donkere sleuf van de Kalverstraat. Verbluft zei Jacob Pauw:

'Nou, nou, Breêro, jij kunt er wat mee!..... Hoe kom je ineens zo kwaad?'

'Kwaad?' schaterde Gerbrandt. 'Ik ben helemaal niet kwaad! Maar een mens heeft toch wel eens behoefte om zich wat te bewegen'.....

'O?' zei Jacob nuchter..... 'Is 't 'm dat?..... Nou, hou je beweging tegenover mij dan asjeblief maar een beetje in'.....

'Wou je d'r ook wat van?' vroeg Breêro, met vooruitgestoken vuisten en gebogen hoofd op hem toedansend. 'Ik ben nog maar half uitgeraasd..... M'n lijf zit vol kleine driftjes en die willen d'r uit'.....

'Bewaar nog wat voor straks,' ried Pauw benauwd. 'Misschien loopt er nog wel eens een tegen je aan'.....

Lachend liepen zij voort. In de Doelen vonden zij het gezelschap, al danig onder den invloed van bier en wijn, luidruchtig pratend en schertsend. Zij werden met groot gejuich ontvangen, moesten links en rechts bescheid doen en de grootste roemer op de gezondheid van den gastheer ledigen: ze waren te veel achterop en zouden met hun nuchtere gezichten de hele stemming bederven.

'Voor hem hoef je geen zorg te hebben,' zei Jacob, op Gerbrandt wijzend. 'Die is al dronken..... Onderweg heeft ie onschuldige voorbijgangers gemolesteerd.'

'Eentje maar!' protesteerde Breêro. 'En nog alleen, omdat ie me een kinkel noemde en het zelf was.

'Redenen genoeg om elke voorbijganger van de benen te slaan' zei Willem ernstig, hij stond al een beetje wankel op de beenen en leunde zwaar op Gerbrandts schouder. Breêro, geef me de vijf,

je bent een schutter naar m'n hart..... Heidaar, Jantje Druiloor!' riep hij naar den knecht met zijn groene schort voor, 'breng astebliksem de berkemeier en zorg, dat ie nooit leeg staat en hou de wijn koel of Breêro wringt je je houten kop van je dunne nek. En laat er wat hartige brokken op tafel komen, want er is niet genoeg dorst en dat moet veranderen eer het te laat is'.....

De knecht draafde weg en kwam terug met een enorme houten roemer, waar minstens vier liter wijn in ging. Hij zette de berkemeier bij de plaats van den jarigen Willem neer en schonk hem vol uit een grote aarden kruik, de uitstromende gele wijn fonkelde metalig in het rijke licht der overdadig in koperen, vierarmige kandelabers brandende kaarsen. Dan werden de glanzende tinnen schotels opgebracht met schijven ham, kaas, ganzenlever, gezouten vlees en koud gebraad, koperen bakken met perziken, in de kas sappige schijven meloen, citroenen en noten, stapels gesneden en dikbesmeerde boterhammen, moten vette zalm, schotels met scharlakenrode kreeften op frisse slabladen en kommen smijdige, dikgeklopte saus.....

'Blaas den aanval, trompetter van den Prins!' schreeuwde Willem, nam een hartige slok uit de grote roemer en schoof hem door naar Marcus Westhoff, die aan zijn rechterhand zat. 'Laat de berkemeier rond gaan, broeders, en wie hem te laat doorgeeft zal gedaagd worden voor den gerechte..... Ontziet niets, verslaat wat voor u staat als vrome mannen en denkt aan Vader Willem, die gezegd heeft: "Na 't zuur zal ik ontvangen van God mij Heer dat zoet!"..... Staat hier al voor ulieden bereid..... Tast toe, gunt kaken noch kelen rust en vraagt geen genade voor de wijn u ten oren uitloopt'.....

'Goed gesproken!' gilde Tentenier met zijn scherpe stem. 'Hendrik! slok die berkemeier niet alleen leeg..... die kerel zuipt als een walvis!.....

'D'r is nog meer in de kelder, Sinjeur Isaac!' troostte de dikke waard Cornelis Thijsz., die controleerend rondliep. 'Alles naar zin, Sinjeur Van den Broeck?'

'Nou!' lachte deze, 'bijna Cornelis..... Als je straks een schotel serveerde met lekkere warme deerntjes, op alles voorbereid, per hoofd één, opgediend met boter en suiker!'

''t Spijt me,' bulderde Cornelis, 'maar daar is mijn keuken niet op ingericht!..... En u weet, dat dat gerecht in lokalen

van den stede bij keur van burgemeesteren verboden is.' 'Je bent een braaf man, Kees, en als je niet barst van 't schransen, zul je met zulke beginselen een zachte dood hebben'.....

'Garbrande!..... Een lied!'

'Straks!'

'Laat de jongen met vrede eerst zijn balg vol slaan, dat is zalf voor de stem'.....

Manuel Colijn, een spichtige jongen met vlossig donker haar en een vrouwenstem, die niet veel verdragen kon en zijn eerste oprisping al ver voorbij was, sloeg met de vlakke hand op tafel en stak zijn vork met een stukje ganzenlever omhoog.

'Dat kon niet uitblijven!' riep Hooghkamer. 'Een levertje van Manuel..... Aandacht, Heren!..... Zeg 't maar, Clijntje, en blijf er niet in'.....

'Ja, ik weet wel, dat je me beledigen wil, Hendrik,' gilde Colijn, 'maar dat zal je niet lukken..... Ik wil een dronk instellen op de jonge gastheer, onze gulle vr.....vriend Van den Broeck..... Willem, je bent een vent as..... hoe zal ik 't uitdrukken..... as..... as..... kortom..... een vent..... zo helemaal echt en r-r-rond wat ik gelief te noemen'.....

'Een vent!' schreeuwden er vier tegelijk.

Van den Broeck zat goedmoedig te schuddebuiken.

'Juist!' vervolgde Colijn met overslaande stem. 'Net wat ik zeggen wou..... je haalt me de woorden uit de mond'.....

'Ah jazzes!' zei Jacob, 'hou op met je vieze praatjes..... Ga nou door!'

Manuel keek hem, even uit het lood geslagen, lodderig aan. Toen spoot de geestdrift weer hoog in hem op.

'Een vent!' gilde hij. 'Ik zeg: een vent! versta je me wel?'

'Jaja!' suste Tentenier. 'We verstaan je tamelijk goed. Als ik me niet vergis, zei je toch: een vent?'

'P - precies!' stemde Colijn verheugd toe. 'Dat is wat ik zei: een vent, God sta me bij..... en ik zou de man wel es willen zien, die me dat tegensprak!'

Gerbrandt en Jacob Pauw lagen tegen elkaar gerold en lachten, dat de tranen hun over de wangen biggelden. Marcus Westhoff deed alsof hij onder de tafel wou kruipen van angst voor de dreigende gebaren van Colijn en piepte:

'Hou 'm vast..... hij wordt wild'.....

Maar Colijn lette niet op het geraas en, de vork met het levertje nog steeds dwaas opgestoken, raaskalde hij verder:

‘Ik zei daareven: een vent’.....

‘Deed je?’ bulderde Van den Broeck. ‘Da's goed nieuws!’

Een daverend gelach ging op en Colijn gierde mee, maar aan zijn onnozel dronken gezicht was te zien, dat hij niet wist waarom, wat de vreugde der anderen niet weinig verhoogde. Toen het tumult wat bedaarde, schoot hij met furie naar zijn eerste gedachte, waar hij maar niet uit kon komen.

‘Een vent,’ schreeuwde hij frenetiek. ‘Laat me uitspreken!..... En waarom een vent?..... Omdat ie, bij gants bloed, een vent is..... Een vent, waar ik respect voor heb..... een vent, waar ik van hou als van een lijfelijke broer’.....

Hier werd de ontroering hem te machtig, hij begon te snikken, zakte terug op zijn stoel en liet het hoofd op zijn armen vallen. Maar hij had vergeten, dat hij de vork in de hand hield en kwam met zijn voorhoofd in de punten terecht.

‘Au!’ schreeuwde hij en hief met een ruk het hoofd weer op.

‘Wie doet dat?’

De vork bungelde mal voor zijn neus. Tentenier trok hem eruit en straaltjes bloed begonnen over zijn linkeroog te lopen. Hij trachtte ze weg te wissen en smeerde zijn hele gezicht vol. Een storm van gelach brak rond hem los..... Hij keek met zijn ene oog dwaas vragend rond, lei toen het hoofd weer op zijn arm, snikte nog even en sliep toen vredig in.

‘Finis de vent!’ riep Van den Broeck. ‘Jantje, leg hem daar op de bank in de hoek, was de lever uit z'n voorhoofd en leg z'n mantel over hem heen..... Het eerste lijk’.....

Maar de anderen waren vaste drinkers, en voor iedere teug legden zij een bodem uit de schalen. Zij bleven niet langer zitten, maar liepen door elkaar, praatten, vertelden zotte historietjes, schaterden, sloegen elkaar op de schouders en schreeuwden, dat ze nog nooit zo'n kostelijk feest gevierd hadden. En Colijn snurkte vreedzaam onder zijn mantel, bleek en met een pleister op zijn voorhoofd. Af en toe schudde iemand hem aan zijn schouder, maar er was geen leven in te krijgen.

‘En nou een lied, Breêro!’

‘Goed..... een oud drinkliedje, en na elk couplet een glas’.....

Met ietwat schorre, onzekere stem hief hij aan:

‘Hier zitten wij in gloria
En drincken daer vinaria.
So laet ons drinken!
So laet ons klinken!
Rondi! Ronda! in cellula!

‘Veegt 't kind zijn aars! Hopla!’.....
En leeg gingen de glazen.

‘Ik brenghet u, Gregorius!
Ik dank het u cum floribus.
Nu zet het mondeling
En drinkt het grondeling!
Rondi! Ronda! in cellula!’

Zo ging het voort. Zij kenden allen het lied, brulden het mee, stampten de maat, dat de glazen dansten op de tafel. En trouw na elk couplet goten ze de bekers leeg in hun dorstige kelen. De waard en zijn bedienden stonden bij de deur naar de keuken en lachten om het dolle tafereel, het malle liedje en de bewonderenswaardige manier waarop deze brooddronken knapen met de wijn omsprongen.

Toen het drinklied eindelijk uit was, vielen zij amechtig terug op hun stoelen en lachten nog eens uitbundig na om de vertoning. Willem beval de berkemeier nog eens te vullen, want zij hadden een droge keel gekregen van al dat potjeslatijn en de gewone roemers gaven geen gelegenheid tot een diepe teug..... Isaac Tentenier kraaide van bewondering voor zoveel wijsheid en verklaarde zich bereid zijn beroemde eierdans ten uitvoer te brengen om de feestvreugde ten top te voeren. Gerbrandt schreeuwde tegen hem in, dat hij daar te dronken voor was en dat hij geen smeerboel wenste te zien. Isaac voelde zich in zijn eer getast. Met groot vertoon van waardigheid hees hij zich aan de tafelrand overeind, stond zachtjes heen en weer zwaaiend op zijn wankele benen, waaierde zijn wijsvinger vlak voor Gerbrandts neus heen en weer en oreerde bestraffend:

‘Je mag verstand hebben van rijmen en vrijen, Breêro, maar as je denkt, dat ik te veel op heb, dan weet je geen biet van drinken

af..... Ik wil je in vertrouwen wel vertellen, dat ik pas begin..... begrijp je wel, zeuntje?..... Begin!..... En ik zal jullie een eierdans vertonen zoals je nog nooit gezien hebt, en zoals je d'r nooit meer een zien zult, al word je driehonderd jaar oud, net as die aartsvaders uit de Schrift, versta je?'

'Best, hoor!..... dans jij maar! Wij zullen wel lachen!'

'Maar onder één voorwaarde, Isaac!' bulderde Willem er tussen.

'Als je een ei kapot trapt, mag ik 't door je haar wrijven!

'Goed, man, best!..... Maar d'r zal nikts te wrijven vallen..... de eieren blijven even maagdelijk ongeschonden als ze uit het kontje van de kip kwamen..... En als ze allemaal heel blijven, verspeel jij een anker muskadelwijn..... Afgesproken?'

'Van de allerbeste, kerel!..... Van de soort, die niet is om te drinken, maar om te kauwen en te eten..... Vooruit met de geit!'.....

'Cornelis!..... twaalf eieren hier!' brulde Isaac. 'Maar laat ze vers zijn!'

De eieren werden op aanwijzing van den danser in een bepaalde figuur op de vloer gelegd, Gerbrandt greep fors in de snaren van een luit en speelde de dansmelodie, de anderen stonden er omheen, het glas in de hand, lachend en gespannen op de komende dingen. Tentenier verhief zich op de tenen, spreidde de armen sierlijk uit, bewoog de handen als vleugeltjes en kwam met trippelende pasjes tussen de eieren. Het had er alle schijn van, dat hij zijn bewegingen weer volkomen in zijn macht had en Jacob Pauw riep:

'Daar gaat je muskadel, Willem!'

Isaac lacht triomfantelijk en trippelde rond, de voeten hoog heffend en ze zuiver plaatsend tussen de eieren. Tot hij eensklaps een verkeerde beweging maakte, wankelde, wanhopig molenwiekend met de armen hulpeloos van de ene voet op de andere struikelde, het ene ei na het andere plat stampend. Een heidens spektakel brak los. Alles sprong rond hem, schreeuwend van pret, bulderend van het lachen. Cornelis en Jantje Druiloor leunden tegen de muur en hielden hun buik vast..... De danser probeerde ontdaan zijn evenwicht te hervinden, maar gleed uit op de glibberige struif en viel met een smak plat op zijn achterste, boven op drie bijeengerolde eieren..... De feestgenoten dachten het te besterven. Hikkend en hoestend van het lachen knielde Willem

naast Isaac neer, veegde een grote klodder eierstruif in zijn hand en begon die als een volleerde kapper door de fraai gekrulde haren van Tentenier te wrijven, die hem gedwee zijn gang liet gaan, een onnozel verbluft lachje op zijn rood verhit en zwetend gezicht. Toen Willem gereed was, stond hij op en veegde onverschillig zijn handen droog aan zijn leverkleurige hozen. Marcus Westhoff kwam met de berkemeier aanwaggelen, goot die leeg over het besmeurde en plakkerige hoofd van den gevallen danser en riep aanmoedigend:

'Wassen maar, Isaac!..... Wijn wist alle schande weg!..... Geen goud zo goed!'

Rillend onder de koude wijn, die zijn kraag binnenliep en ijzige strepen trok over zijn rug en borst, sprong Tentenier schreeuwend overeind, greep Marcus vast en wreef zijn bemorste haardos in diens gezicht. De anderen trachtten hen te scheiden, het werd een algemene hardhandige stoeipartij. Hendrik Hooghkamer vloog dwars over de tafel en bleef liggen schateren midden tussen een ruïne van gebroken glazen, kruiken en schalen, een oog dicht door een lik dikke eiersaus uit een omgesmakte kom.

De dikke Cornelis kwam toeschieten.

'Heren!..... Heren!..... kalm aan, alstublieft..... u breekt me de hele boel af'.....

Jantje liep achter zijn meester aan en zwaaide kalmerend met de armen, maar Gerbrandt, luid lachend, pakte hem om het middel, zwierde hem over het tafelvlak, alles wegvegend wat nog niet gebroken was en slierde hem toen de vloer over, waar hij huilend van schrik te midden van de verpletterde eieren terecht kwam, de handen klevend van de struif met een vies gezicht boven het hoofd hief en om genade gilde..... Het was een leven als een oordeel. Cornelis vluchtte naar de keuken, Jantje slibberde haastig achter hem aan, de feestgenoten dansten hand in hand rond de gehavende dis en zochten dan hijgend en onbedwingbaar nalachend een stoel op om uit te blazen..... En toen zij een beetje tot bedaren gekomen waren, wees Jacob Pauw op Colijn, die in zijn hoekje vreedzaam onder zijn mantel verder snurkte, onbewust van de aardbevingachtige herrie, die rond hem heen geraasd had, en zij begonnen opnieuw te gieren, elkaar op de knieën te slaan en te zweren, dat ze nog nooit zo'n donderend feest hadden beleefd. Marcus stelde voor Colijns gezicht met roet in te smeren: als ie

dan bijkwam en in de spiegel keek, zou hij denken, dat ie een ander voorhad en gaan zoeken, waar ie zelf gebleven was. De gedachte was amusant genoeg en zij gunden het den opgeblazen leeghoofd van harte, maar Willem riep lachend:

'Nee, heren, geen lijkenschennis..... dat is een halsmisdaad!.....' En zo bleef Colijn voor het ergste gespaard.

'Nog een roemer muskadel als afscheid,' commandeerde de gastheer. 'En wie dan een man is, vol ge mij naar Nelletje Leepoog, die een paar nieuwe pensionnaires moet hebben om de aartsvaders zelf tot hinniken te brengen!'

Het voorstel werd met gejuich begroet. Cornelis bracht zelf de vorstelijke bekers muskadelwijn, en waarschuwde lachend:

'Denk er om, Heren, dat dit iets kostelijks is..... eerst ruiken, dan proeven, dan zoetjes kauwen en dan drinken'.....

Isaac Tentenier, ontoonbaar met zijn geplakte lokken vol eierstruif, zijn van wijn doorweekte kleren, pakte Gerbrandt bij de schouder, hief de beker naar hem op, knipoogde onbeschaamd naar de anderen en verkondigde lallend:

'Deze laatste dronk, Breêro, op de mooiste, weligste en warmste vrouw in heel Amsterdam!'

'Top!' riep Gerbrandt. 'Zeker een kennis van je bij Nelletje Leepoog?'

'O' nee!..... O nee, borst!..... Ik drink op Margriet!'

Gerbrandt kreeg een schok. Een vlam van woede sprong in hem op. Met flikkerende ogen en dreigende stem vroeg hij:

'Welke Margriet, Isaac?'

'Wel, die jij denkt, dat jouw Margriet is..... Margriet Keyzer'..... Gerbrandt sloeg hem met een snelle beweging het glas uit de hand, gaf hem een stomp voor de borst, dat hij achteruit struikelde en schreeuwde woedend:

'En daar wou jij op drinken, jou smerige hond?..... Een dronken todde, te vuil om aan te raken, en op weg naar de hoeren?..... Je mag haar naam niet eens in je stinkende muil nemen, versta je dat?..... En als je haar nog eens noemt, zal ik je lelijke bakkes tot moes slaan, jij hansworst!..... Wat duivel let me of.....'

Hij drong met gebalde vuisten op den verblekenden en terugwijkenden Tentenier toe en zou hem in zijn drift aangevlogen zijn als Willem niet allebei zijn berenarmen om hem heen geslagen had en lachend geroepen:

‘Hoho, kemphanen..... op mijn verjaardag geen bloedbad, hoor je! Isaac, maak je verontschuldiging, je ging te ver!’

Maar Tentenier voelde zich veilig, nu Breêro tegengehouden werd en sputterde:

‘Wat verontschuldiging?..... Wat heb ik miszegd?..... Ik’.....

‘Maak je verontschuldiging of ik laat 'm los en hij mag met je doen wat ie wil..... Nou?’

‘Nou, goed..... Ik vraag excuus, ik bedoelde geen kwaad’.....

‘In orde.’

Willem liet Gerbrandt los. Deze haalde diep adem, bedwong zijn woede, keek nog even verachtelijk naar het verschuchterde gezicht van Tentenier en begon toen te lachen.

‘Ach wat,’ zei hij. ‘Laat'm zeggen wat hij wil..... De arme bliksem heeft niks als zijn brutale bek..... Die is trouwens groot genoeg: je kan d'r wel een vuile broek in spoelen!..... Willem..... je gezondheid’.....

Hij dronk onder algemeen gejuich zijn glas leeg en de luidruchtige troep ging de Doelen uit, de donkere gracht op. Arm in arm, luid een schutterslied zingend, sjouwden zij voort, af en toe struikelend over hun eigen voeten en schaterend over hun malle pogingen om op de been te blijven. Een afdeling van de wacht ontmoette hen op de Dam en maande het gezelschap tot kalmte, maar zij stoorden zich weinig aan de hoffelijke verzoeken der vertegenwoordigers van de openbare macht en dezen maakten geen al te grote bezwaren, gewend een oogje dicht te knijpen voor het burengerucht door de zonen van zo invloedrijke mannen veroorzaakt.

Gerbrandt liep aan de buitenkant van de rij en toen het gezelschap de Nes in zwierde op weg naar Nelletje Leepoogs befaamd etablissement, liet hij zijn buurman los en slipte de Damstraat in. Daar bleef hij onder de luifel van een hoedenwinkel staan en luisterde hoe de kameraden zich zingend en stampend verwijderden. Hij had niet de minste lust in een bezoek aan de meisjes van plezier..... Als hij dacht aan Margriet moest hij glimlachen bij de gedachte alleen, dat hij nog ooit naar een andere vrouw zou kijken, laat staan naar zo'n veile meid.....

Margriet hield van hem..... Zijn ronkend hoofd duizelde bij de herinnering aan haar kussen..... Als hij zijn hand maar uitstak, was heel de wereld van hem..... In zalig gedroom verzinkend liep

hij voort, dwaalde door de stegen van de Oude Zijde, verlaten spelonken tussen de zacht voorover hellende gevels, een streep met fonkelende juwelen bezet fluweel boven het hoofd..... Tot plotseling uit een donker poortje een schimmige gestalte op hem toeschoot, hem in de borst greep en hem halfluid toebeet:

'Je beurs, heerschap..... geen kunsten of je bent koud'.....

Gerbrandt zag even de kille flikkering van een getrokken kruismes, maar op hetzelfde ogenblik had hij al toegeslagen, recht onder de kin van zijn aanrander, het klonk als een klap van hout op hout. De straatroover liet het mes vallen en stond te duizelen. Toen sloeg Gerbrandt hem met alle macht voor de borst en de man zakte kreunend door de knieën.

'Dat zal je leren, galgenaas!' riep Breêro, bukte en raapte het brede mes op, dat vlak bij zijn voet neergekletterd was.

Dan schoot een tweede schaduw op hem toe, maar bijna op hetzelfde moment werd die door een derde aangegrepen en Gerbrandt, die zich met het mes in de vuist schrap zette om zich te verweren, hoorde een scherpe stem fluisteren:

'Laat gaan!..... Weg!'

En beiden gleden weg in het pikkedonker van het poortje, als opgeslokt door het duister.

Nu eerst schoot een rilling van schrik door Gerbrandts leden..... Dat was op het kantje af geweest..... Hij had de laatste weken al telkens gehoord van zulke overvallen, maar er niet veel van geloofd..... Een bende, opererend in het hartje van Amsterdam?..... Haastig keerde hij zich om en liep terug naar de gracht, waar hier en daar het flauwe licht van een lantaren schemerde. Zijn hart bonsde. Hij was niet bang uitgevallen en sterker dan de meesten, goed geoefend in de schermschool en tamelijk zeker van zichzelf. Hij had ook zonder angst of aarzeling toegeslagen, maar nu zat de schrik hem toch in de knieën..... Drie man sterk en gewapend..... Hij leunde even tegen een pothuis, nam zijn hoed af en veegde het zweet van zijn voorhoofd..... Sakrementen, dat was hij mooi ontsnapt!..... Dan herinnerde hij zich de stem, die zo sissend gefluisterd had: 'Laat gaan..... weg!' Die dat gezegd had, greep den tweeden aanvaller beet en deze gehoorzaamde onmiddellijk..... Die stem..... Het kwam hem voor, dat hij die stem kende, maar hij kon haar onmogelijk thuisbrengen..... Het kon hem trouwens ook niet schelen: hij was ontsnapt..... Plotse-

ling lachte hij zachtjes voor zich heen..... Hij dacht aan Margriet..... Bijna was ze weduwe geweest nog vóór ze een man had..... Hij moest beter op zichzelf passen nu, want er was een vrouw, de mooiste, de liefste, die hem liefhad..... Dan werd je leven een kostbaar ding..... Hij moest nu naar huis..... Moeder sliep nooit in vóór hij binnen was en vader werd ongemakkelijk, als hij het al te laat maakte..... Zou Margriet ook aan hem liggen denken?..... Als ze eens wist wat hem daareven overkomen was!..... Zijn hart stond bijna stil van schrik bij de voorstelling..... Arme liefste... ze zou doodgebleven zijn van ontzetting.....

5

Nu is het leven vol en rijp geworden, een onbegrijpelijk geluk. Een liefde is opengebarsten zo groot en rijk, een enorme bloem van ongekende pracht, een vlammend hart, waaruit bedwelmende geuren stijgen, die het hoofd duizelig maken, alle zinnen doorvloeien en krachten doen ontluiken, waarvan men geen vermoeden had, dat zij bestonden. Hoe vloeiden de strofen uit de verrukte ziel, hoe plooide zich de taal naar alle verliefde luimen, naar elke vervoering, naar elke lichte twijfel, naar elke kleine angst, naar alle groot verlangen. Ongeloof waarde rond dit wonder, het droomachtige gevoel, dat er aanstonds een ontnuchterend ontwaken volgen moest uit dit grote, verblindende geluk, deze verwarrende roes, waarin ziel en zinnen verzonken lagen, een weelde zo vol zaligheid, dat leven en sterven gelijk schenen, als het maar tezamen mocht zijn.....

Gerbrandt ging om in de betovering van deze laaiende liefde als een god door zijn eigen heelal. Iedere vezel van zijn lichaam gespannen, alle krachten van zielen geest opgevoerd tot een hoogte als hij nooit gekend had. Bij alles wat hij deed was en bleef hij vervuld van Margriet en zijn liefde voor haar hief hem uit boven alles wat hij ooit geweest was en gekund had. Steven van Vredesteyn verbaasde zich over zijn schilderen. Er was een zwierige vaart in zijn lijn gekomen, een donkere gloed in zijn keuren, een bevrijding uit de schoolse manier van Badens, die hij niet voor mogelijk gehouden had. In de schermschool verwonderde hij Thibout en zijn vrienden door de onstuimigheid van zijn aanval, de snelle lenigheid, waarmee zijn rapier rond flitste, de feilloosheid van zijn verdediging en de onweerstaanbare kracht van zijn slag en stoot; de schermmeester schudde het hoofd, zei verrukt, dat de duivel in dien knaap gevaren was en had met al zijn gevreesde behendigheid de grootste moeite zich den onstuimigen aanvaller van het lijf te houden. In de kolfbaan joeg hij de tegenpartij in een hoek, zwaaide de zware kolf alsof het een rietje was en sloeg hen de ballen om de oren, dat ze van schrik niet wisten waar ze zich bergen moesten. Een schuimende overmoed brak uit hem naar buiten, hij lachte schallend om alle gevaar, joeg de kameraden op tot uitbundige vrolijkheid, had op elk woord een puntige scherts, was overal nummer een, onvermoeibaar in spel

en werk, genietend van zijn populariteit, de meisjes bloosden onder zijn sterke blik en wierven om zijn gunst, maar hij had nauwelijks aandacht voor hun aanwezigheid. Bij alles wat hij deed, had hij maar één gedachte: Margriet te behagen, haar nog zekerder te winnen, uit te blinken om te voldoen aan wat zij van hem verwachtte: de eerste te zijn, overal, omdat zij hem bezielde met haar liefde. Zoals een dolende ridder de dolzinnigste heldendaden bedreef ter ere van de verre geliefde en de overwonnenen heenstuurde naar haar hof om haar te vertellen, welke wonderen van dapperheid en kracht hij verricht had om harentwille, zo spande hij zich in om lauweren te oogsten en die aan haar voeten te leggen, een nederige hulde aan haar schoonheid, een geringe dank voor haar onbegrijpelijke gunst..... Ach, hij had wel eens vroeger gedacht lief te hebben, maar wat was dat alles flauw geweest, vaal en kaal en onbeduidend, een schaduw slechts van de echte, vurige, onstuimige liefde, die hij nu eindelijk had leren kennen. Een waan was het geweest, een vage verbeelding, een vleugje verliefdheid zonder diepgang en betekenis, een dichterlijke aanleiding tot juichen of klagen, die de diepten der ziel niet omwoelde tot de stormachtige bewogenheden, die hem nu doorvlaagden en hem het gevoel gaven alles te kunnen wat hem mocht invallen of wat zij zou kunnen eisen.

Margriet zelf werd meegesleept door zijn drift. Zij had het aanvankelijk niet zo bedoeld. Nog altijd dwong zij hem en zich zelf tot ingetogenheid in het bijzijn van anderen, want zij wilde niet in opspraak komen, moest voorzichtig zijn voor haar naam en haar strenge vader. Goed geluimd speelde hij tegenover de buitenwereld de vrolijke, geestige, maar eerbiedige aanbidder, die wist waar zijn plaats was, geen ernst maakte van het bevallige spel, zich niet vleide met de dwaze hoop van deze voorname jonge vrouw meer te verwerven dan de schertsende gunst, die zij hem publiekelijk betoonde en die tegenover den vrolijken dichter van zo veel bekende liederen geoorloofd en verklaarbaar was. Hij alleen wist het vuur achter de neergeslagen wimpers, de gloed van haar hartstocht, de heimelijke betekenis van haar argeloze handdrukken en wat er verborgen lag achter haar geestige afweer van zijn hoofse complimenten. Een trots gevoel zwol in zijn borst, als hij te midden van zoveel rijker, voornamer en invloedrijker mannen zich de uitverkorene wist van deze verblindende schoonheid, om-

worven door de aanbidding van zovelen, die alles op hem voorhadden en die haar toch onverschillig waren, terwijl hij..... Margriet had hem lief op een roekeloze wijze, met een passie, die hem verrukte, doch soms verschrikte. Hij verbaasde zich over de koude geslepenheid, waarmee zij iedereen misleidde en aldoor onopvallend een samenzijn met hem wist te arrangeren, zonder dat het tot iemand doordrong, dat er opzet in het spel was..... Zodra zij alleen waren, vloog zij in zijn armen, overstelpte hem met wilde kussen en liefkozingen, was als een groot vuur, waarin hij dacht te vergaan. Nooit had hij zoveel onstuimigheid ontmoet, zo'n blinde overgave aan de ziedende hartstocht van het bloed. Nooit ook een zo volmaakte zelfbeheersing, als ze dadelijk daarop weet onder anderen waren en zij zich gedroeg met de koele vriendelijkheid van de deftige Joffer, die den dichter Breêro toestond haar van een afstand te aanbidden als een onbereikbaar ideaal..... Steven van Vredesteyn zei van haar, dat ze de mooiste en interessantste vrouw was, die hij nog in Holland ontmoet had, maar onbetrouwbaar als het weer in de herfst en gevaarlijker dan een ratelslang. Gerbrandt glimlachte om de verholen waarschuwing: hij wist beter..... Zij was zo betrouwbaar als een rots in zee en wie kon gevaarlijk zijn voor wie zij liefhad zoals zij het hem deed?..... Maar hij wou zijn geheim niet prijsgeven en deed onverschillig, zo demonstratief, dat Steven hem met half toegeknepen ogen aankeek en nog vaster overtuigd werd, dat zijn vriend aan een haak bengelde, waar hij niet ongeschonden zou afkomen. Wat was er aan te doen?..... Hij was reddeloos overgeleverd aan deze langoureuze handen, die gevaarlijker kunnen toeslaan dan de klauwen van een griffioen..... Arme Breêro!..... Hij zocht het altijd op de verkeerde plaats..... Liet zich verblinden door de ijdelheid van de rijke omgeving, de glans van deftigheid in dit milieu van vergulde plebejers, die hij toch voor zijn meerderen hield, hoewel hij alleen meer waard was dan tien van de besten onder hen.....

Steven maakte zich ongerust over Gerbrandt..... Hij kende hem zo goed en wist waar zijn talenten lagen. Hij moest inwendig lachen om de gezwollen fraaiigheden van de hoge helden en jonkvrouwen in ‘Rodderick en Alphonsus’, maar genoot van de krachtige en sappige humor in de scènes met Nieuwen-Haan en Griet Smeers. Wat een heftig en natuurlijk leven in die twee triviale

figuren, zo van de Amsterdamse straten gesprongen te midden van al die hoogdravende, holle, gemaniereerde en belachelijke ridderlijkheid, die op een mijl afstand naar de lamp stonk en niets met Breêro's eigen wezen gemeen had..... Hoe kon hij hem onttrekken aan de invloed van de geleerde vrienden, die hem met alle geweld de klassieke kant op wilden dringen, waar zijn schuimend talent zou verschrompelen en verdorren als een malse Hollandse dotterbloem, overgeplant in een broeikas voor exotische gewassen?..... Dat die schoolse beroerlingen niet zagen hoe zij hem bedierven met hun Griekse en Romeinse poespas, dat hun lof voor zijn kreupele rijmen vol mythologische rimram vergif was voor zijn goedrond Amsterdams talent, ruig en gespierd, welig en onnavolgbaar oorspronkelijk als het hevig levende, hartelijke, zinnelijke volk, waaruit hij voortkwam..... Listig bracht hij hem op de gedachte een oud, koddig volksverhaal voor het toneel te bewerken en Gerbrandt, in de overmoedige stemming, waarin hij leefde, schreef binnen veertien dagen de ‘Klucht van de Koe’, waar hij zelf een uitbundig pleizier in had, maar dat hij tegenover de geletterde vrienden verontschuldigde als een grap, een zomerse grol, in een baldadige bui aan zijn pen ontvloeid. De heren waren menselijk genoeg erom te lachen en het een juweeltje in zijn soort te noemen, al was de soort eigenlijk een ernstig dichter onwaardig, maar Steven ontzenuwde driftig en smalend deze critiek en prees de klucht als het proefstuk, dat een groot blijspeldichter aankondigde. Tot zijn verwondering viel Margriet hem ijverig bij, waaruit hij ten slotte concludeerde, dat zij nog veel gevaarlijker was dan hij gedacht had. Maar hij maakte er gebruik van om Gerbrandt aan te moedigen met dit soort werk door te gaan: als hij eens een tafelspel schreef voor Stevens verjaardag..... hij was bereid een groot feest te geven, als het daar kon worden opgevoerd..... een kluchtige samenspraak tussen een paar typen als Nieuwen-Haan en Griet Smeers, of de waardin en de schavuit van een gauwdief uit de Klucht van de Koe?..... Breêro beloofde lachend de gedachte te zullen vasthouden, en Steven triomfeerde..... Hij zou hem niet loslaten, een voortdurend tegenwicht vormen voor de funeste invloed van geleerde Renaissancisten, die hem op veel te hoge stelten wilden doen krukkebenen.....

Op een middag in Juli, toen Gerbrandt alleen met Margriet onder

de brede linde in de tuin zat, zei ze zonder nadere voorbereiding:

‘Nu zullen we moeten scheiden, Gerbrandt.....’

Zij glimlachte onbevangen tegen zijn verblekend gezicht.

‘Scheiden?’ stamelde hij. ‘Dat kun je niet menen, Margriet’.....

Zij knikte nadrukkelijk.

‘Heus waar..... ik moet hier weg.’

Zwaar als lood vielen de woorden op zijn hart.

‘Weg?..... Waarom?..... Waar naar toe?’

‘Vader heeft een brief geschreven..... Je weet toch, dat hij de vorige maand getrouwd is?..... Hij heeft een buiten gekocht bij Beverwijk en daar moet ik naar toe komen’.....

‘Zo maar ineens?..... Wanneer?’.....

‘Zaterdag stuurt hij de koets’.....

‘Zaterdag..... Overmorgen?’.....

Hij zag haar rustig glimlachend gezicht als door een mist. Hoe kon ze zo onbewogen spreken over een ramp, die hun hele geluk in puin sloeg. Moeilijk slikte hij en vroeg schor:

‘Kom je gauw terug?’

‘Dat weet ik niet, maar het is niet waarschijnlijk..... Waarom?’ Van wit werd zijn gezicht bloedrood van opgolvende drift.

‘Waarom?’ herhaalde hij gesmoord, zich bedwingend om niet te schreeuwen. ‘Waarom?..... En dat vraag je nog?..... Waarom?..... Omdat ik kapot zal gaan, als ik je niet meer zie..... Dáárom!’

‘Kom! kom! Sinjeur Breêro..... niet zo heftig!..... Een mens gaat zo gauw maar niet dood’.....

Sprakeloos keek hij haar aan, met half open mond, ongelovig en verslagen.

Toen begon zij te lachen en lei haar lange, blanke hand op zijn knie.

‘Malle Gerbrandt!..... Je kijkt net of het huis ingestort is!’

‘Het huis?’ barstte hij uit. ‘De hele wereld stort in mekaar!’

‘Maar, dwarshoofd..... denk je dan, dat ik je wil missen?..... Jij komt ook naar Beverwijk.’

Weer zakte het bloed uit zijn wangen weg. Margriet zag het met welbehagen. Wat een vuur er in die man leefde. O, hij wist wat beminnen was. Ze wou hem niet missen. Nog niet. Nog lang niet!..... Ze was dol op hem..... Sterk en wild als een leeuw..... een lam in haar hand..... Hoe anders dan die zouteloze en opge-

blazen rijkeluiszoontjes, waarvan zij er vandaag of morgen een zou moeten trouwen..... Maar nu nog niet..... Ze moest uit deze wilde liefde nog alles halen wat er in zat..... Hij was verrukkelijk in zijn drift en in zijn ontdaanheid..... een minnaar, die haar lijf en ziel in vuur zette..... Ze wou hem nog lang niet laten gaan..... 'Ik?..... Ook naar Beverwijk? Hoe meen je?'

Het klonk zo hulpeloos en in de war. Zij voelde zich vertederd, streelde hem even over de stugge haardos en zei bemoedigend:

'Vertrouw nu maar op mij..... Ach, wat zijn jullie mannen een onhandige stuntels..... Als wij er niet waren om jullie te beschermen'.....

'Als jij er niet was, Margriet, zou het met mij gedaan zijn'.....

'Ja, ja, Sinjeur grootmond..... dat liedje kennen we'.....

'Margriet!'

'Stil nu maar..... Veertien dagen na mij ben jij ook in Beverwijk..... Lijsbeth Roelofs heeft mijn vader ingepalmd..... ik zal ze alle twee om mijn vinger winden'.....

Het klonk zelfbewust en vertrouwenwekkend genoeg, maar Gerbrandt leefde veertien dagen in doffe droefenis en wurgende angsten, viel zienderogen af, was voor geen pretje te vinden en bedronk zich somber zwijgend, als de vrienden erin slaagden hem mee te tronen naar de taveerne.

Toen kwam de officiële uitnodiging van Sinjeur Keyzer: of hij naar zijn buiten 'De Eenhoorn in Beverwijk wilde komen om het portret te schilderen van zijn jonge vrouw en voor de duur van het werk de gast van den huize te zijn.

Met een ruk veerde hij op. Alle verdriet en narigheid vielen van hem af. De zon scheen weer. Margriet had dit bewerkt!..... En alleen om hem ongestoord bij zich te hebben..... Zij hield van hem..... Zij kon evenmin buiten hem als hij buiten haar..... Hij was de gelukkigste sterveling onder de zon.....

'De Eenhoorn' was een kasteelachtig buiten met een vorstelijk park, gladde vijvers, waarlangs hoge, eeuwenoude bomen in schilderachtige groepen bijeen stonden, weelderige kassen voor fruit en uitheemse bloemen, romantische paviljoens onder hoogopgaand hout en waar, half verborgen achter bloeiende struiken, een fontein klaterde achter het huis in een wijds marmeren bekken, versierd met op kinkhorens blazende Tritons, een meesterwerk, voor een vroegere eigenaar door Claus Sluter vervaardigd. De kamers van het huis

waren bijna onbehagelijk groot, met hoge ramen en ruitvormig met rood en wit marmer betegeld. Alleen de grote zaal met twee enorme, zwaar gebeeldhouwde schouwen, had een houten vloer.

Gerbrandt had nog nooit zoveel pracht en praal bijeen gezien. Zware, rijk gesneden kasten, kisten, stoelen en tafels, kostbare tapijten uit het Oosten, Franse gobelins en schilderijen van de beste Italiaanse en Hollandse meesters aan de wanden, fraai gehamerd en geciseleerd zilverwerk, kandelabers, die wonderen waren van adelsmeedkunst. Hij liep er rond als in een droomwereld, onwerkelijk, te overdadig van rijkdom en sier, ietwat beangstigend. De oude heer Keyzer en zijn jonge vrouw waren er zichtbaar trots op, maar ook zij bewogen zich tussen al de pracht alsof ze vreemdelingen waren, die het paleis van een benijdenswaardigen nabob bezichtigden. Alleen Margriet ging er om met de onverschillige gratie van een koningin, die voor zo'n omgeving geboren was en deze nauwelijks opmerkte als iets bijzonders. Hij vond haar bewonderenswaardiger en verhevener, van een raadselachtige, dronkenmakende schoonheid.

De jonge stiefmoeder, nauwelijks tien jaar ouder dan Margriet, was bijna een hoofd kleiner dan deze. Zij was niet mooi van gezicht, met ietwat uitpuilende, blauwgroene ogen en te grote tanden in een kleine, energieke mond met te volle en rode lippen. Maar zij was goed gebouwd en al haar bewegingen verrieden een sterke zinnelijkheid, onder wier bekoring de heer Keyzer volkomen machteloos geketend lag. Hij was zo verliefd als een onervaren knaap, hield geen oog van haar af en liep haar als een hondje achterna. Margriet zag het aan met iets als medelijden en geërgerde weerzin, maar zij was op de beste voet met haar stiefmoeder, behandelde haar met het respect, dat haar toekwam, vertrouwelijk in gemeenschappelijk vrouwelijke dingen, en verachtte haar in haar hart als een dom, kleingeestig, hoogmoedig en heerszuchtig creatuur. Lijsbeth Roelofs was de dochter van een koopman in Enkhuizen, die zware verliezen geleden had in al te roekeloze ondernemingen en door Keyzer gered was uit een netelige situatie, die daarna tot beider voordeel keerde. Lijsbeth had haar kans waargenomen en den rijken ouden Sinjeur ingepalmd. Nu waren de handelshuizen verenigd, de kapitalen veilig gesteld, Lijsbeths broer dreef het grootste deel der zaken en Sinjeur Keyzer genoot van het leven en zijn nieuw geluk.

Gerbrandt moest een levensgroot portret schilderen van Lijsbeth, in zware zwarte zijde gekleed, met ragfijne, kostbare kanten, fonkelend van juwelen ringen, armbanden en colliers, een parelsnoer in de haren, een ivoren waaier in het mollige handje. Hij werkte als en zolang zij zin had te poseren en was verder vrij te doen wat hij wou. Zij behandelden hem hoffelijk als hun gast, hij zat met hen aan tafel, en had een eigen kamer, waar hij werken kon als hij lust had, een ruime, rijk gemeubelde kamer op de eerste verdieping met uitzicht over het park. En hij was veel alleen met Margriet, want het paar in de wittebroodsweken had behoefte aan trekkebekken en tortelen, trok zich vaak terug in zijn appartementen of reed uit op visite in de omtrek..... Hij was verliefder dan ooit, Margriet toonde zich van een roekeloze onstuimigheid en alles kreeg een aparte smaak doordat niemand op het buiten er een vermoeden van had of hebben mocht, dat er tusschen hen iets anders bestond dan een hoffelijk-kameraadschappelijke verhouding: de erfdochter van voornamen huize, die zich de luxe mocht permitteren een kunstenaar te beschermen, de kunstenaar, die zich liet beweldadigen en de Joffer eerbiedig, doch met de losse zwier, die een verschijnsel van zijn soort was toegestaan, zonder verdere consequentie het hof maakte en haar amuseerde met wat verzen en zang..... Zo begrepen het de ouders, zo begrepen het de bedienden en alleen zij beiden wisten het beter.....

6

De oude Keyzer was een vrolijk man, die hield van alle goede gaven des levens. Een rijk voorziene dis, uitgelezen wijnen, schilderijen en kunstvoorwerpen, vrouwen en een goed lied, een hartige grap en een pittige pijp tabak. Hij kon goed met Gerbrandt opschieten, had pleizier in zijn vrijmoedige kwinkslagen en dronk graag een extra glas met hem, als de dames zich teruggetrokken hadden. Hij had veel gereisd en goed uit zijn ogen gekeken en vertelde geestig over zijn ervaringen in den vreemde. Hij was een statig man, fors gebouwd en met een mooi, sterk gezicht, levendige donkere ogen en moest in zijn tijd veel aantrekkingskracht gehad hebben voor vrouwen. Als de wijn zijn tong los maakte, kwam hij met ondeugende verhalen over amoureuze belevenissen onder vele hemelstreken, naarmate de fles leegraakte, sprak hij duidelijker taal, zij sloegen elkaar op de knie en lachten, dat de kamer ervan daverde.

Maar vele avonden bleven Margriet en Gerbrandt alleen. Zij wandelden samen rond in het park, vertrouwelijk gearmd, hij voelde haar heup bewegen tegen zijn zij, ze drukte zijn arm tegen de zachtheid van haar borst, het bloed gonsde in zijn oren, achter een dichte taxishaag trok hij haar in zijn armen, zij kusten elkaar uitzinnig en stilaan werd het verlangen hevig als een koorts, die afmat en verdooft, een kwelling is en een zaligheid tegelijk. Zij zaten onder een rode avondlucht op een lage bank aan de oever van de vijver, hand in hand en hij zag de lijnen van haar been zuiver afgetekend onder de glanzende stof van het lichte zomerkleed en de ronding van haar jonge borsten in het laag uitgesneden keursje. Rillend wendde hij de ogen af en keek als zij naar het spel der wisselende en in elkaar overglijdende kleuren in de lucht en het water, parelmoerige glanzen, die langzaam verkwijnden tot een blauwig grijs, waarin dan plotseling de avondster opensprong. Zij leunde zwaarder tegen zijn schouder, hij voelde haar zachte warmte door de mouw van zijn buis.

‘Zie liefste,’ zei hij met stille stem, ‘nu sterft de dag..... onze dag..... De tijd vervliegt en ons leven ijlt naast hem mee..... Zoals de stervende kleuren in de avondlucht zullen ook wij verkwijnen en uitgewist worden’.....

‘Je bent droef gestemd, Gerbrandt’.....

‘O nee, Margriet, dit is geen droefenis..... Ik zou wel willen sterven zo, met jouw warmte aan mijn schouder, je adem op mijn wang en je liefde als een wolk rond heel mijn wezen..... dat sterven zou de hoogste lust zijn.’

Zij legde haar hand op zijn mond, huiverde en zei:

‘Stil.....je mag zulke dingen niet zeggen, lief..... Het leven alleen is lust..... de dood is een akelig raadsel’.....

‘Niet altijd, Margriet’.....

‘Altijd..... Ik wil leven..... ik wil jou levend naast me hebben..... Ik heb je lief.....’

‘Ik hoor het je zeggen..... Ik geloof het..... ik ben er boordevol geluk om, maar het is mij een groter raadsel dan de dood..... Waarom heb je me lief, Margriet?’

‘Hoe kan ik dat weten?.....Waarom heb jij mij lief?’

‘Omdat je Margriet bent!..... Wie zou je niet lief kunnen hebben?’

‘Dwaze jongen..... dat zegt toch iedere man van zijn liefste!..... Heb je nooit eerder van een meisje gehouden, Gerbrandt?.....Ik heb daar wel andere verhalen over gehoord.’

Plagend keek zij hem aan. Hij schudde driftig zijn lokken.

‘Nee, Margriet..... dat was alles niets..... Lege schijn, waarin een onervaren en dorstig hart heul zocht..... Nu eerst weet ik wat dat is: liefhebben..... Het is iets overweldigends, Margriet..... Zo groot, dat het hart er bijna voor terugschrikt..... zoals jij voor de dood.....’

Ze lei het hoofd tegen zijn schouder. Hij keek langs haar gezicht neer en zag weer de ronding van haar op en neergaande borst in het keursje. Met alle macht omklemde hij de rand van de bank, vrezend zijn handen niet te kunnen bedwingen.....

De volgende dag gaf hij haar de twee kwatrijnen van een nieuw ‘sonnet van de schoonheid’:

> ‘O rijpen bosem wit, die voor mijn ooghen stadich
> Soo lieffelijcken sweeft, ghelijck den weder-schijn
> Van d'alderwitste snee, aan d'oorspronck van den Rhijn;
> Maar uwe schimmeringh is swacke ooghen schadich.
>
> Met maaghdelijcke melck, verschijnen daar beladich
> Twee silver dopkens rondt, op elck staat een robijn,

't Zijn appelkens ghelijck daar op twee korskens zijn,
Wier roode rijpicheyt een lust baart onghestadich.'

Hij had lang geaarzeld eer hij haar de verzen durfde geven. In vorige sonnetten had hij haar andere schoonheden beschreven, haar gezicht, haar hals, haar handen en voetjes, alles wat hem zo oneindig dierbaar was..... Nu vreesde hij te ver gegaan te zijn..... Was het niet te koen de intieme schoonheid van haar boezem tot onderwerp van een sonnet te maken?..... Zou zij zich niet beledigd voelen als door een onkuise aanraking.....vrouwen waren soms zo licht geraakt in dat opzicht, al had je 't nog zo onschuldig bedoeld..... Maar Margriet was anders. Zij kon een vers waarderen onafhankelijk van de inhoud en ze was niet preuts..... Als ze zich zo kleedde, dat hij zien kon wat hij niet zien mocht..... had ze dan het recht boos te zijn als hij blijk gaf zijn ogen goed gebruikt te hebben?..... En zo schoof hij dan na het avondeten het papiertje met de verzen in haar werkmandje, toen zij ermee langs hem heen naar de tuin ging..... Hij bleef met haar vader nog een pijp roken en een glas wijn drinken in de open serre, waar een zware geur hing van half verbloeide rozen.

Zij voerden een vaag, verbrokkeld en traag gesprek. Over het aanhoudende schone weer, de heerlijke zomer, de pracht van de rozen, de jasmijn, de watelelies in de vijver. Zij hadden geen aandacht voor wat ze zeiden, volgden lui de glijdende gang hunner dwalende gedachten, soezig van de zware wijn en het vele eten, onbestemd tevreden, genietend van hun pijp en onbewust glimlachend naar de verwaaiende rookwolkjcs in de zoele avondlucht. Toen de schemering zwaarder begon te vallen, kwam Mevrouw Keyzer naar binnen, zei dat ze hoofdpijn had en maar liever naar haar slaapkamer ging. Bezorgd bood haar man aan mee te gaan, maar zij wenkte met haar mollig handje: nee, nee, zo erg was het niet, hij moest Sinjeur Breêro nog maar wat gezelschap houden. Maar na een kwartiertje stond Keyzer geeuwend op, verontschuldigde zich: hij maakte zich toch wat ongerust over zijn vrouw en ging ook maar in de koets. Gerbrandt deed hem beleefd uitgeleide tot aan de trap en liep toen het park in. Margriet zat niet op hun gewone plaats aan de vijver. Zoekend liep hij rond tot hij haar zag in de koepel achter de druivenkas, waar de grote

witte bloemen van de jasmijn zachte ogen leken in de schemeravond. Zij zat geknield op een lage rustbank en leunde met de ellebogen op het kozijn van het opengestoten venster, de kin gestut in de kom der handen, dromerig voor zich uitstarend. Stil kwam hij achter haar en lei de handen op haar schouder. Zij boog het hoofd achterover en keek glimlachend naar hem omhoog.

'Mijn lief!' fluisterde zij.

Hij boog zich over haar heen en kuste haar op de mond. Met onverwachte gulzigheid greep ze zijn lippen, kuste hem wild, trok zijn handen onder haar oksels door en drukte ze vast op haar gespannen borsten. Dan beet ze hem in de onderlip, dat hij van pijn en schrik had kunnen schreeuwen, maar hij drukte haar heftiger tegen zich aan, tot zij zachtjes kreunend in zijn armen hing. Zacht legde hij haar op de rustbank en ging naast haar zitten, streelde haar hals en wangen, de warme weelde van haar geurende gouden haardos.

'Je bent niet boos om het vers. Margriet?'

'Dwaze man!'.....

Ze trok het fijne kanten fichu uit haar laag uitgesneden kleed, nam zijn hand en lei die op haar naakte borst. Een trilling liep hem door de leden. Hij knielde bij haar neer, verborg het hoofd in haar hals en smeekte zacht:

'Niet doen, Margriet..... niet doen'.....

'Waarom niet, Gerbrandt?'

'Liefste..... mijn bloed wordt vuur..... Niet doen..... ik zou alles van je verlangen'.....

'Maar ik wil je ook alles geven..... Had je dat nog niet geraden?' De fluisterende stem aan zijn oor..... Dat kon niet waar zijn..... Margriet zou nooit zoiets zeggen, nooit zoiets willen.....Hij moest krankzinnig geworden zijn.....Zij voelde hem beven als een riet in de wind, nam zijn hoofd in haar arm en kuste zijn ogen: ze waren nat van onweerhoudbaar wellende tranen..... Wat een kind was deze wilde, ijzersterke man!..... Zij glimlachte boven zijn hoofd..... Buiten knerpte het grind van het tuinpad onder naderende voetstappen..... Verschrikt ging zij rechtop zitten, trok het kanten doekje om haar hals. Gerbrandt stond rechtop, voelde alle bloed terugstromen naar zijn hart..... De voetstappen gingen achter de jasmijnstruiken voorbij, het was de tuinman die de druivenserre kwam sluiten voor de nacht. Margriet klemde Gerbrandts af-

hangende hand tussen de hare en zuchte diep. In de zwaarder wordende duisternis keken zij in elkaars verschrikte ogen, als bijna betrapte, ondeugende kinderen. Zachtjes lachte zij en hij lachte nerveus mee. Ze trok hem naast zich op de bank en wreef het voorhoofd langs zijn schouder. Hij sloeg de armen om haar heen en kuste haar. De spanning was gebroken, de opwinding in schrik neergeslagen. Nu zou ze zich schamen en nergens meer over spreken.....

'Gerbrandt, luister goed'.....

'Ja, liefste.'

'Ik ga dadelijk naar binnen, kom jij wat later. Wacht tot alles in huis donker en stil is en kom dan naar me toe..... Ik zal de deur van mijn kamer op een kier laten.....Je weet: de laatste deur van de bovengang'.....

Zij rukte zich los uit zijn armen en gleed de deur uit. Met bonzend hart keek hij de witte schim achterna, die in de duistere schaduw onder de bomen verdween.....

Wild bonsde zijn hart. Hij drukte beide handen op zijn borst. Onstuimig raasde het bloed in zijn oren. Onklare gevoelens overstelpten hem. Hij wist niet, wat er in hem omging met zo stormachtig geweld. Vreugde, vrees, triomf, een vreemd, onverklaarbaar verdriet, woest verlangen, een opdringende kleine schaamte, golven van hartstocht, een schreiende vertedering, medelijden, met haar of zichzelf of nog iets anders?..... En dan een grote, suizende stilte, die lang duurde, terwijl hij aan de rand van de rustbank zat en met de handen onder de kin in de duisternis van het park staarde..... Het was onbegrijpelijk..... Een meisje als Margriet..... Een jonge vrouw uit zo voorname kring..... Zij moest hem wel onmetelijk liefhebben om dit te durven..... Zou hij het wagen het te aanvaarden?..... Hij glimlachte, toen de vraag in hem opkwam..... Hoe kon hij anders? Hij zou haar onherstelbaar, dodelijk beledigen, als hij nu niet kwam..... Het was een groots beleven..... Vannacht zou Margriet zijn vrouw worden en niets zou hen ooit weer kunnen scheiden..... Nu ging het leven zijn eindelijke beslissing tegemoet.....

Langzaam liep hij terug naar het huis en ging naar zijn kamer. Er was nu niets meer in hem dan een hoge trots, een onoverwinnelijke kracht, een driftig ongeduld..... Zonder licht zat hij in de grote stoel bij het venster en keek naar de klare zomer-nachthemel

met het gewemel der sterren. Zo had hij ook gezeten in de nacht toen zij haar eerste grote, intieme belofte gedaan had..... Nu ging hij naar de hoogste bekroning.....Weer dacht hij aan Stevens grote leermeester, de Italiaanse sterrekundige en mathematicus Galileï, die elke nacht de hemel bestudeerde en nu al onsterfelijke roem verworven had..... Hij benijdde hem niet..... Roem?..... Wat was roem voor hem, die bemind werd door Margriet..... zo bemind, dat ze hem in de nacht tot zich riep?..... Wind..... ijdele wind!..... Geen roem.....niets kon vergeleken worden bij het geluk, dat hem wachtte..... een leven lang nog.....

Hij hoorde beneden de brommende stem van den majordomus, die met een bediende de ronde deed en het huis voor de nacht afsloot. Er was nog wat zacht geloop, slaperig gefluister, nu ging ieder naar zijn kamer en zijn bed..... Het werd stil, zo vreemd en diep stil..... Was er wel ooit een stilte geweest zo vol spanning?

Hij wachtte..... Hoe lang zou het nog duren eer alles sliep?..... Maar zo lang hoefde hij niet te wachten!..... Er lag een dikke loper in de gang, die het geluid van zijn voetstappen zou dempen..... Voorzichtig opende hij zijn deur en keek de duisternis van de gang op met hier en daar de vage, blauwige schim van een venster..... Heel aan het eind kierde een smal streepje licht..... Margriet wachtte..... Op zijn tenen lopend begon hij de tocht. Het hart bonsde hem in de keel..... Het leek of de gang een mijl lang was, er kwam geen eind aan..... Bij de deur wachtte hij even, haalde enige keren diep adem om zijn jagende opwinding neer te dwingen..... Toen duwde hij zachtjes de deur open en ging binnen. Een zachte blijde kreet verwelkomde hem. Geruisloos sloot hij de deur. Margriet stond in een lang, glanzend wit kleed, dat tot over haar voeten viel en om het middel met een koord bijeengehouden werd. De gouden haren hingen los over haar schouders en rug. Haar ogen glansden van een gloed, die hij nog niet kende. De spanning wrong een trek van pijn om haar mooie mond. Met een sprong was hij bij haar en klemde haar in de armen.

‘Eindelijk,’ zuchtte zij. ‘Oh, Gerbrandt’.....

‘Margriet..... liefste’.....

Tranen verstikten zijn stem.

Zij maakte zich los uit zijn omhelzing, trok de lus uit het koord

om haar middel, zwaaide met een ruk het nachtkleed naar achter..... als een wolk gleed het van haar schouders en daar stond zij in al haar blonde, triomfante schoonheid, als Venus, uit het zeeschuim verrezen..... Zijn ogen verwijdden zich als in schrik. Hij week terug voor het geweld van deze verpletterende schoonheid, hield zich duizelend vast aan de tafelrand..... Margriet lachte zachtjes, een behaagziek en tevreden lachje..... Zij kwam op hem toe en nam hem bij de hand.....Zo moet het zijn als na het sterven de ziel door een engel den hemel in gevoerd wordt.....

7

Nu kwamen weken van de diepste verrukkingen, die Gerbrandt ooit gekend had of zou kennen. Onwezenlijk lange dagen, zo dromenschoon, dat hij er vaak met verbazing aan moest denken en ongelovig het hoofd schudde. Het leek onmogelijk..... Wie zou het geloven, als het hem verteld werd?..... Haar vader of stiefmoeder, die hun rustige kameraad-schap-op-een-afstand aanzagen en goedkeurden? De ontzaglijk waardige majordomus, die hem behandelde met een onwillige beleefdheid als een indringer, die zich het recht geusurpeerd had met de meesters aan tafel te zitten, hoewel zijn plaats bij de bedienden was? De bedienden zelf, die hem graag mochten en met wie hij schertsen kon in hun eigen ongedwongen taal? De deftige bezoekers, die in hun koetsen kwamen aanrijden en hem beschouwden als een curiositeit, een soort betere bediende, die toevallig schilderde en verzen maakte in plaats van paardentuig te poetsen of in de moestuin te wroeten? De vrienden in Amsterdam?..... Niemand zou geloven, dat deze trotse, van geest schitterende patriciërsdochter, deze vorstelijk schone jonge vrouw, omworven en gevierd als een koningskind, hem had uitverkoren en uit vrije wil zijn minnares geworden was..... En als hij, na de wilde dronkenschap der losgebroken hartstochten, nuchter nadacht, kon hij het zelf niet geloven..... En toch was het waar, leefden zij samen een verborgen leven, doorstormden al de regionen van liefde en passie, waren man en vrouw in ongebreidelde overgave.

En welk een vrouw zij was!..... Een vuur van wild brandende hartstochten, nieuwsgierig naar elke nieuwe sensatie, onvermoeibaar en nooit verzadigd. In dit verschrikkend mooie, weelderige lichaam, rozig blond, glad als ivoor en aanbiddelijk als de schoonheid zelf, woonde de ziel van een teugelloze bacchante, die zich met dionysische verrukking overgaf aan haar liefde voor den uitverkorene, ongehinderd door welke remmende bedenking, vrees of aarzeling dan ook..... Wat was zij?..... Een nymph uit een Griekse fabel?..... Een vrijgeboren godin, die deze wonderbare gestalte had aangenomen om hem de volheid van bovenmenselijk liefdegeluk te leren kennen?..... Alles aan haar was goddelijk en hij was haar slaaf, haar bezit, bereid om voor haar te sterven..... Soms, in een ogenblik van bezinning, doorschoot een schrikge-

dachte zijn ziel: dit alles was begoocheling der zinnen, was bederf en zonde..... Maar dadelijk schoof haar stralend gelaat zich tussen hem en zijn oude angsten, haar franke lach verjoeg alle mystieke dampen..... dit was zó oneindig mooi en liefelijk, dat niets duisters hem kon naderen.

Toch waren er ogenblikken, dat iets in haar wezen hem verschrikte en vaag afstiet.

Hij had haar het slot van zijn sonnet gegeven:

> ‘Och die 't eens weten mocht, wat Hemels suyghelinc
> Daar nog aanlegghen sal, hoe metten gouden rinc
> Sijns moeders echt cieraat, het dertelijck sal speelen.
> En sitten op haar schoot, verslaan sijn kinder-praat,
> Dan waar het seggen uyt, Apelles schoonst cieraat,
> Is 't lieffelijckste kind, van al des wereldts deelen.’

Margriet lachte zachtjes.

‘Je bent toch een echte man, Gerbrandt!..... Nauwelijks heeft een vrouw hem haar liefde gegeven of hij begint over zuigelingen te praten..... Heb je aan de vrouw niet genoeg? Wat moet je met zo'n schreeuwend mormeltje?’

‘Margriet.....’

Zij legde de handen onder haar ronde borsten en keek er naar.

‘Moeten die bedorven worden en verschrompelen terwille van een stoet gulzige zuigelingen?..... Je houdt niet van me, Sinjeur Breêro’.....

‘Margriet!’.....

‘Kus me dan..... Kus de boezem, die je bezongen hebt en die je nu vernield wilt zien..... Vraag de “twee silver dopkens rondt” vergiffenis..... gauw.....’

Wat kon hij anders doen dan lachend gehoorzamen, dieper verzinken in de betovering, vergeten wat hem gehinderd had en niets meer zien dan de liefelijkheid van dit harmonische lijf?

Later kwam hij erop terug, met ernstige ogen en bewogen stem:

‘En..... als we eenmaal getrouwd zijn, Margriet?’

Even werden haar bruine ogen rond van verwondering. Toen begon ze weer te lachen, spottend, streelde hem over het hoofd met een beschermende en medelijdende beweging en zei:

‘Garbrande, Garbrande, probeer toch niet altijd de bekoring van de puurste poezie te verbreken door het platste proza!’

Gekrenkt zag hij naar haar op.

‘Wat bedoel je, Margriet?’

‘Een vers over de boezem van je liefste eindig je met de roep om een zuigeling, die erdoor gevoed moet worden..... En midden in de roes van de vervoeringen der liefde begin je over trouwen te praten!’

‘Is dat zo zonderling, Margriet?’

‘Het denkt zo ver vooruit, Gerbrandt, en daar hou ik niet van.....’

‘Ik denk me de toekomst altijd mooier dan het heden.’

‘Ik geniet het heden zo diep mogelijk..... de toekomst tel ik niet..... die zou me mijn heden kunnen bederven en dat sta ik niet toe.....’

‘Ik droom zo graag over wat komen zal.’

‘Ik verzink liever tot op de bodem in de droom van het ogenblik..... Is deze droom je niet mooi genoeg, Gerbrandt?’

Wat kon hij anders doen dan zich overgeven aan haar strelende handen en met haar wegzinken in de vergetelheid?.....

Dan was het portret gereed, tot grote tevredenheid van Sinjeur Keyzer en zijn vrouw. Een paar dagen later reed Gerbrandt in de eigen koets van de familie terug naar Amsterdam met een goedgevulde buidel en het hart vol droefenis om het onvermijdelijke afscheid, vol hoop op een zonnige toekomst..... Nu zou hij Margriet een tijdlang moeten ontberen, maar hij voelde zich sterk in het besef hunner liefde, waarvan zij hem het onmiskenbaar en roekeloos bewijs gegeven had. Zij zouden elkaar veel schrijven en hij zou zich hals over kop in het werk storten om zijn gevoel van eenzaamheid te overwinnen..... Eenzaamheid?..... Bestond er voor hem nog eenzaamheid?..... Was Margriet niet altijd bij hem?..... Ze was zijn vrouw..... de herinnering aan hun wilde nachten, aan het verliefd gestamel van haar bedwelmde stem zouden hem nooit meer verlaten. Als hij de ogen sloot zag hij haar in rijke pracht van haar goddelijk lichaam, voor ieder een geheim, hem alleen geopenbaard..... Ze had niet over trouwen willen horen, maar zij was al zijn vrouw en vroeg of laat zou ze het ook worden voor de wereld..... Sinjeur Keyzer mocht andere plannen met haar hebben, hij zou zich moeten neerleggen bij hun beider besluit..... Nog een jaar misschien en hij zou de meest benijde en benijdenswaardige man zijn van geheel Amsterdam..... de man

van Margriet..... Dan begon het leven in rustig en gestadig geluk, zorgeloos en verzadigd..... Zijn ongedurig hart was tot evenwicht geschommeld, zijn zwerversnatuur was voor anker gegaan op veilige ree..... Hij zou schilderen en dichten voor zijn louter genoegen en de grootheid van zijn geluk zou hem inspireren tot onsterfelijke werken..... Het borrelde in hem van gedichten. Hij zou weer een drama schrijven en de klucht voor Steven afwerken..... Hij zag visioenen van schilderijen, alle met Margriet als middelpunt onder telkens andere poëtische voorwendsels..... Zij had hem geheimhouding opgelegd over hun liefde en dat zou hij zeker eerbiedigen, maar wie ogen had om te zien en oren om te horen, zou uit zijn werk gemakkelijk raden hoe de dingen ervoor stonden..... De vrienden ontvingen hem met open armen. Er werd een feest aangericht te zijner ere en het ging er vrolijk toe. Hij werd geplaagd met Margriet en liet ze glimlachend praten. Zij wilden weten of hij ook de jonge mevrouw het hof gemaakt had en bijgeval de taak van den bedaagden echtgenoot naar beste krachten had verlicht. Hij ried hen lachend aan den Sinjeur Keyzer eens te gaan bekijken: een groene grijsaard van zes voet, die hun allen nog een lesje kon geven!..... Zij vonden hem wonderlijk bedaard en bezadigd en vroegen of de buitenlucht hem ziek gemaakt had?..... Of was hij van plan hen ontrouw te worden? Had een Beverwijkse schone beslag gelegd op zijn wispelturig hart en ging hij kaas maken in plaats van verzen?..... Had Sinjeur Keyzer hem deelgenoot gemaakt in zijn zaken op voorwaarde, dat hij de bedaarddeftige burger naar buiten zou keren en nuchter door het leven zou stumperen?..... Zij hadden 'm sergeant van hun vendel gemaakt en dat was heel wat meer..... En als hij die avond naar huis durfde gaan zonder een stuk in zijn kraag, zouden ze hem morgen degraderen tot gemeen schutter als onwaardige slappeling, gevlucht in het gezicht van den dierbaarsten vijand, dien de krijgsman kende: de dikbuikige kruik..... Nu, hij behoefde niet gedegradeerd te worden, want ze leverden hem zingend en wankelend aan zijn huis af en hij vertelde zijn moeder schreiend, dat niemand zulke goede vrienden had als haar zoon en dat deze de gelukzaligste man op Gods aardbodem was.

In de Oude Kamer drongen ze er op aan, dat hij wat nieuws zou leveren voor het toneel en hij stelde hen gerust: er stond iets op stapel, de kiel was al gelegd. Hij wou niet zeggen wat het was uit

auteursbijgelovigheid. Maar men was tevreden en vertelde het rond: Breêro kwam met een nieuw stuk..... Het was verwonderlijk zooveel menschen als hem er belangstellend naar vroegen..... En of er weer figuren in zouden komen als Nieuwen-Haan en Griet Smeers?..... Lachend beaamde hij dat..... natuurlijk kwamen ze er in..... Merkwaardig, dat iedereen daar zoo op gesteld was.....

'Helemaal niet merkwaardig,' vond Steven. 'Je kent je eigen kracht niet, man..... Schrijf een heel stuk met alleen zulke figuren, dan zul je de toeschouwers nog heel andere gezichten zien zetten.'

Steven bekeek hem met achterdochtige ogen. Hij vond hem veranderd, te bedaard, te zeker van zichzelf. Dat betekende iets en tien tegen één betekende het: Margriet..... Dat geraffineerde schepsel zou hem zijn Gerbrandt nog volkomen bederven..... Hij polste hem eens met losse opmerkingen en zijdelingse vragen en Breêro's ontwijkende antwoorden en peinzende glimlach waren niet van een aard om hem gerust te stemmen. Enkele vurig gestelde minneliederen, die Gerbrandt hem te lezen gaf, leken hem ook al in die bedenkelijke richting te wijzen en verontrustten hem nog meer. Het ergste was, dat hij niets kon doen om hem te beschermen tegen zichzelf, want hij wou niets loslaten; waarschijnlijk had ze hem het zwijgen opgelegd en de romantische dwaas geloofde heilig in haar ernst. Steven was benieuwd, wanneer de reactie zou komen..... Dat die ongemeen smartelijk zou zijn voor z'n vriend hield hij voor zeker en hij kon hem er niet voor behoeden..... Overigens begreep hij van zichzelf niet, waarom hij dat wou. Hij had allerminst de neiging om voor kindermeid over anderen te spelen..... En wat had je te verwachten van een kerel, die een juweel als Dieuwertje Jansd. door de vingers liet glippen?..... Waarom had ie dat nobele zieltje niet getrouwd?..... Ze was de aangewezen vrouw voor hem, zou hem in de sfeer gehouden hebben waar zijn grootheid lag en hem aanbeden en vertroeteld onder alle grillen en uitspattingen..... Ze was een dozijn waard van die deftig aangedane, stom hoogmoedige joffers, waar hij zich zoo aangetrokken voelde in zijn betreurenswaardige mentaliteit van kleine burgerjongen van geringe komaf..... Wonderlijk, die vergroeiing in zo'n sterke, oorspronkelijke geest!..... Dieuwertje was mooier dan die hele Margriet, maar hij zag het niet, omdat ze eenvoudige kleren droeg, niet miauwend sprak en geen versregels napapegaaide. Margriet, waar de valsheid duimendik bovenop lag,

wulps tot in de toppen van haar vingers, een gebore hetaere, maar die in haar stand zou blijven, haar natuur zou uitleven achter gesloten gordijnen en de ingetogen grote dame zou spelen, mild voor de kerk en het armbestuur, verrot tot in de kern, maar met een ongeschonden naam tegenover de buitenwereld..... Hij kende dat soort toch!.....

Gerbrandt lachte om zijn toespelingen en zweeg. Steven kon zo vreemd praten over dingen, waar hij geen begrip van had. Hij gaf af op de geheime zonden van een schijnheilige wereld, waar hij zelden en met tegenzin in verkeerde. Zelf leefde hij er onverschillig op los. Hij had wat vrienden onder buitenlanders van de diplomatieke wereld, hield er openlijk vriendinnen op na, zag er niet tegen op zich in bordelen te laten zien of een schandalige verhouding te cultiveren met een getrouwde vrouw en brak de staf over gezeten burgers, aanzienlijke dames, onbesproken Joffers, waarvan hij gemene dingen zou weten?..... Een vreemde kerel, vol tegenstrijdigheden. Een aristocraat van top tot teen, gekleed met de uiterste elegantie van een geraffineerde en kostbare eenvoud; nooit ging hij uit zonder zijn prachtig Spaans rapier; hij hield paarden, een koets, een lijfknecht, leefde alleen in het grote huis, had een rijk voorziene wijnkelder en een kok, die hij uit Frankrijk had meegebracht en die de zonderlingste dingen tot verrukkelijke gerechten samenbrouwde; hij leefde op groter voet dan menig machtig koopman, wien hij protsigheid verweet..... en toch praatte hij, naar hij zei, liever met een bierdrager van het Delftse veer dan met de gewichtigste magistraat van Amsterdam, hoe grote hoogachting hij ook voor sommigen van hen had. Hij was een zonderling en je moest hem zijn excentriciteiten vergeven, want hij was tòch een prachtkerel en een vriend als weinig andere..... Maar hij wou zich wel eens bemoeien met dingen, die hem niet raakten en dat was hinderlijk..... Gerbrandt nam het maar op de koop toe, als een van de zonderlingheden, die hij nu eenmaal over zich had.....

In het najaar kwam Margriet weer een maand logeren bij de Pauws. Hij zag haar veel, maar weinig alleen. Ze was van een verholen tederheid, die hem diep ontroerde, en de zeldzame kussen, die zij konden wisselen, dronk hij als bedwelmende wijn, maar een langduriger samenzijn was hun niet vergund. Zij scheen er ook niet bijzonder naar te verlangen. Als hij er op zinspeelde, glimlachte zij vaag en lei de vingers op de lippen. Hij wou telkens over

trouwen spreken, maar kwam er niet toe door haar stil afwijzende houding. Het waren nerveuze dagen, onbevredigend en toch overglansd door de gloed van het grote, trotse gevoel, dat hen ongezien verbond.

Zij vertrok over zee met een schip van haar vader, dat haar in Hoorn zou afzetten. Hij stond aan de! Y-kant haar na te zien. Zij wuifde van de campagne tot ze nog maar een miniem figuurtje was tegen de witte zeilen. Hij stuurde haar een ‘Adieu-Liedt’ na, waarin al zijn liefde voor haar, zijn weemoed om haar vertrek, zijn verlangen naar haar bijzijn op prachtig ontroerde wijze lagen uitgezongen:

O, ghy weeldighe vloeden,
Brootdroncken, licht, en neetlich vol beroeren,
Wilt met dit buyich woeden,
Des noorden winds, geen strijt, noch oorlog voeren:
O Zuver Zee,
Van liever lee
Laat doch u rug doorsnyen,
Wat sy door seylen,
Sal weer sonder verdeylen
't Samen vlyen.

Voor d'Amsterdamsche palen
Lach 't bruyne schip, met swarte taeckel Touwen,
Dat mijn Goddin quam halen,
In plaets van koets, voor 't puyck van alle Vrouwen,
Was 't vunstich ruym,
Het witte schuym,
De voor-boech nat bevochten:
Maer als ghy scheyden,
Mijn ooghen u gheleyden,
Soose mochten.

Ghy, die uyt soute baren
't Vlam-vierich hooft onuytgedooft liet blijcken,
Schift doch de gryse schaeren,
Voor 't driftigh Schip, laat golven angstich wijcken,
Blancke Goddin,

Voert mijn lief in
De wel ghewenste steden,
En brenght mijn Vrouwe
Gheluckich en behouwe
't Huys met vreden.

Hij bleef geheel van haar vervuld en schreef haar veel lange brieven in de hoogdravende en kunstig gevonden bewoordingen van de epistolaire stijl dier dagen, vol klachten over de eenzaamheid van zijn hart en zijn ondragelijk verlangen naar haar bijzijn, betuigingen van brandende liefde en eeuwige trouw. Zelden kwamen er brieven terug, kort en puntig geschreven in schertsenden toon en altijd verwijzend naar een spoedig weerzien, dat zij voorbereidde.

Die winter kwamen er Engelse toneelspelers in Amsterdam. Zij speelden een stuk van een zekere William Shakespeare, dat ‘A Winter's Tale’ heette en tot Gerbrandts verbazing enige overeenkomst vertoonde met het drama, dat hij aan de ridderroman ‘Palmerijn van Olijven’ had ontleend en dat ‘Griane’ zou getiteld worden. Het verheugde hem, dat de Engelse schrijver, die zeer bekend moest zijn in z'n land, ook komieke figuren in de behandeling verwerkte. Steven vertaalde wat van hun grappen en hij vond ze kostelijk, hij kon enkele ervan voor zijn eigen spel best gebruiken. Overigens vond hij het spel van de vreemdelingen nogal middelmatig en luidruchtig en ergerde zich een beetje aan de geestdrift van de betere standen onder de Amsterdammers, die hoog met de Engelsen wegliepen. Er was een mooi slank vrouwtje bij, dat er uitzag als een frêle porceleinen pop met te grote blauwe ogen, bijna doorzichtige handjes, en een overvloed van eigenaardig asblond haar. Steven interesseerde zich zeer voor haar etherische verschijning en maakte haar openlijk het hof. Later vertelde hij Gerbrandt lachend, dat het aristocratisch verfijnde vrouwtje kon drinken als de beste soldenier en, eenmaal op dreef, in een half dozijn talen vloekte als de rauwste zeebonk, met onnavolgbare zwier en grote overtuiging. Zij was een waar juweel en hij betreurde haar vertrek ernstig. Misschien zou hij haar in Londen eens gaan opzoeken. Ze was zo heel anders dan de Hollandse vrouwen, had vloeibaar vuur in de aderen inplaats van water en melk..... Gerbrandt dacht aan Margriet en meesmuilde wijs.....

In het vroege voorjaar werd hij uitgenodigd naar Hoorn te komen

om het portret te schilderen van den Sinjeur Keyzer. Zijn vrouw was zo tevreden met het hare, dat zij er aldoor op aangedrongen had er ook een te hebben van haar man, hoewel Margriet, naar zij in haar brief onderstreepte, dit afgeraden had..... maar Liesbeth Roeloffs was niet tot rede te brengen..... Gerbrandt lachte gelukkig..... Hoe zijn Margriet alle mensen om haar vinger wist te winden!.....

8

Dolle weken in het vrolijke, levendige stadje aan de Zuiderzee.

Margriet was van een beangstigende vindingrijkheid en overmoed in het bewerken van ongestoord samenzijn. Gerbrandt was bang, dat hun overschuimende liefde voor iedereen onthuld zou worden en gedroeg zich in 't openbaar tegenover haar koeler en eerbiediger dan ooit. Toch keek Floris Roeloffs, Lijsbeths wat oudere broer, die veel werk van Margriet maakte, met achterdochtige ogen naar den vrolijken schilder, als hij schertsend met haar disputeerde over onderwerpen, waar hij met zijn geslepen koopmanshoofd niet bij kon. Hij was een korte, vierkante kerel met donker haar en baard, een paar harde, dicht bijeenstaande, staalblauwe ogen en een heerszuchtige manier van optreden, had de naam een vrouwenjager te zijn en een harde, koelzinnige doordrijver, en was een verwoed aanhanger van Gommers opvatting der predestinatie; de strijd om deze leerstelling had ook in Hoorn, als overal elders, de gemoederen van theologen en leken in beweging gebracht.

Floris gedroeg zich tegenover Margriet, alsof hij rechten op haar kon doen gelden, aanvankelijk tot grote ergernis van Gerbrandt. Margriet van haar kant behandelde hem met een soort kameraadschappelijke losheid en een soms pijnlijk puntige ironie, die overigens volkomen aan hem verspild was, zonder haken afgleed langs het gladde harnas van zijn zelfingenomenheid. Gerbrandt was spoedig gerustgesteld, toen hij de Margriet van Beverwijk terugvond, hartstochtelijker en ontembaarder dan ooit, wild en verliefd, adembenemend in haar stormachtige liefkozingen..... Tussen hem en haar zou zich geen Floris Roeloffs dringen, al deed hij nog tienmaal hooghartiger en pronkte zich met nog kostbaarder wambuizen en pijpkragen op.

Sinjeur Keyzer was Gerbrandt even welgezind als de vorige zomer. Hij had kennelijk een hekel aan den superieuren Floris, die zich onmisbaar gemaakt had in de firma, en schepte er behagen in den schilder zijn genegenheid en achting te tonen om Floris te ergeren. Hij hield hem 's avonds lang bij zich, samen proefden en prezen zij de wijnen uit zijn weivoorziene kelder, zij spraken

geanimeerd over letteren, toneel, schilderkunst en reizen, toonden sympathie in hun afkeer van ruzieachtige theologie en konden het opperbest samen vinden. Gerbrandt mocht hem oprecht lijden en bedacht met vreugde, dat hij zeker geen grote bezwaren maken zou, als hij hem eenmaal met de grote vraag aan boord kwam. Sinjeur Keyzer was een man van brede opvattingen en een onmiskenbare hoogachting voor kunstenaars.

Na een paar weken kwam er een ietwat komische moeilijkheid.

Op een namiddag kreeg hij onverwacht bezoek van Mevrouw Keyzer op zijn kamer. Verwonderd stond hij op, maar zij wenkte hem vriendelijk en een beetje zenuwachtig te blijven zitten, nam zelf ook plaats en begon, onzeker en ietwat verward, over haar man te praten. Ten slotte werd zij duidelijker: meende Sinjeur Breêro ook niet, dat de heer Keyzer achteruit gegaan was sinds de vorige zomer? De sinjeur Breêro trok verwonderd de wenkbrauwen op: hij was van mening, dat de heer Keyzer in voortreffelijke conditie verkeerde, een gezonde indruk maakte, sterk, opgewekt en levenslustig. Mevrouw zuchtte eens, knikte, gaf toe, dat het er zo uitzag, maar zij, als zijn vrouw - ze kleurde lichtelijk en draaide wonderlijk met haar zwemmerige, bolle ogen - had reden om aan te nemen, dat dit maar schijn was..... hij ging bepaald achteruit, en zij geloofde, dat dit kwam door onmatigheid in het gebruik van spijs en drank..... 't was moeilijk om uit te spreken, maar nu had ze het toch gezegd. Sinjeur Breêro had nogal invloed op hem..... wou hij, om haar een genoegen te doen, niet eens proberen hem daar zachtjes op te wijzen en hem ertoe te brengen zich wat te matigen?..... Gerbrandt keek bedenkelijk..... hoe kon hij het wagen in zo'n kiese persoonlijke aangelegenheid in te grijpen?..... Maar Lijsbeth drong aan, werd onaangenaam duidelijk..... Hij begreep toch..... zij was een jonge, levenslustige vrouw..... het werd triestig naast een man te moeten leven, die meer aandacht toonde voor tafel en roemer dan voor zijn vrouw, meer belangstelling voor culinaire genietingen dan voor het huwelijk..... Zij had ook haar gevoel en werd steeds meer teleurgesteld in haar gewettigde verwachtingen..... Sinjeur Breêro had ook jong bloed en moest haar begrijpen!.....

Gerbrandt kreeg het benauwd. Het begon op een frontaanval te lijken. Hij beloofde haar met vage bewoordingen, dat hij zijn best zou doen. Zij dankte hem overdreven hartelijk, hield zijn hand

vast terwijl zij sprak, keek hem dankbaar en een beetje smachtend in de ogen, veegde een traan weg en zei, dat ze nu moest gaan en erop rekende, dat dit alles een geheim zou blijven tussen hen beiden. Hij verzekerde haar van zijn discretie en geleidde haar hoffelijk naar de deur. Zij beantwoordde zijn buiging met een vriendelijk knikje en een blik, die de laatste twijfel wegnam..... Dit was een uitnodiging tot de dans en Gerbrandt voelde zich in grote verlegenheid.

Lijsbeth werd opvallend zorgzaam voor hem, kwam zelf controleren of zijn kamer behoorlijk gepoetst en zijn bed goed opgemaakt werd, prees het goed opschietende werk in vleiende bewoordingen, luisterde met grote aandacht naar wat hij zei, vroeg hem wat te zingen en wierp hem bij elke gelegenheid blikken van verstandhouding toe. Maar zij wendde geen enkele poging aan om het matigingsproces te bevorderen, droeg integendeel zelf de beste wijnen aan en keek vergenoegd toe, als de heren er smakelijk in hapten. Ze zocht aanleiding om met hem alleen te zijn, hem aan te raken en in haar ogen kwam allengs een verwijtende blik om zijn onbegrijpelijke aarzeling en traagheid.

Margriet had het spel dadelijk door en maakte er onverwacht, toen zij alleen waren, een geamuseerde opmerking over. Verward en geschrokken ging hij erop in en bekende hoe Lijsbeth hem in het nauw dreef en hoe hij zich in bochten moest wringen om haar te ontwijken. Margriet lachte. Er kwam een vreemde, harde blik in haar ogen, een troebelheid ook, die hem onverklaarbaar bleef. Met gesmoorde stem zei ze:

'Geef haar eens haar zin, Gerbrandt..... doe het!'

Verschrikt keek hij haar aan.

'Dat meen je niet, Margriet, ben je gek geworden?'

'Ik meen het..... Ik haat die teef..... Ik zou haar voor goed in mijn macht hebben..... en wij zouden er samen om kunnen lachen'.....

Met grote, ontstelde ogen zat hij haar aan te kijken. Wat ging er in haar om?..... Hoe kon zij zoiets zeggen?..... Kon zij werkelijk menen, dat hij dit grove verraad aan hun liefde en haar vader plegen zou?.....

Margriet zag zijn ontreddering en begreep, dat zij te ver gegaan was. Zij wreef zich met de hand over de ogen en toen zij hem weer aankeek, was er niets meer te bespeuren van de troebele

opwinding en de hardheid in haar ogen. Zij schudde hem aan de schouders en zei lachend:

'Dwaas die je bent!..... Begrijp je dan niet, dat ik je vermoorden zou, als je het waagde?.....

Maar een onbehagelijkheid bleef nog lang wringen eer hij in haar omarming alle verwarring en onrust vergat.....

Toch werd de toestand onhoudbaar. Lijsbeth begreep spoedig, dat haar toeleg mislukt was; de domme schilder bleef hoffelijk op een afstand en ten slotte kon zij zichzelf niet naakt op een presenteerblad aanbieden..... Zij sloeg om als een blad op een boom, werd onvriendelijk, hooghartig en humeurig, liet zich weinig zien en maakte stekelige opmerkingen aan tafel. Keyzer knipoogde verholen naar Gerbrandt, hief verstolen zijn glas naar hem op bij wijze van raadgeving te doen als hij: zich nergens wat van aan te trekken.

Floris Roeloffs werd met de dag agressiever, geprikkeld door de houding van Margriet en haar vader, die Breêro onverholen hun gunst toonden en misschien opgestookt door zijn zuster, die hem zo spoedig mogelijk weg wilde hebben. Meer dan eens moest Gerbrandt zich met alle macht bedwingen om niet op te stuiven en den opgeblazen koopman ongezouten zijn mening te zeggen of hem om de oren te slaan. Hij bedwong zich om de toestand niet volslagen onmogelijk te maken, diende met sarcastische beleefdheid van repliek in bewoordingen die nog net binnen de perken bleven, en werd later beloond door de lach en de spot van Keyzer en Margriet, die den draak staken met den al te zelfbewusten man. Eens bracht Floris den kapitein van een zijner schepen mee, flink aangeschoten en blijkbaar met de opdracht den indringer uit Amsterdam zo onaangenaam mogelijk te zijn. Het was een lompe vent met borstelige, uitdagend opgestreken knevels en hij werd op een gegeven ogenblik zo grof beledigend tegen Breêro, dat er een stilte viel en Gerbrandt de gal overliep. Bleek van drift stond hij op en zei:

'Dat is ronde zeemanstaal, maar binnenskamers wat al te gezouten om naar verdienste beantwoord te worden..... Wil de kapitein met zijn grote degen niet even met mij naar buiten gaan om te horen, wat ik daarop te zeggen heb?'

En voor iemand tussenbeiden kon komen waren ze de kamer en het huis uit. Buiten wou de kapitein nog wat snorkende beledigingen

ten beste geven, maar Gerbrandt liet hem de tijd niet, sloeg hem hard op de lasterende mond, viel over hem heen met een hagelbui van stoten, slagen en schoppen en smeet hem na een korte worsteling de donkere gracht in. De volkomen overblufte grootmuil schreeuwde hulp en moord en plaste als een blinde rond in het zwarte, modderige water. Hijgend, maar ongedeerd liep Breêro naar binnen; het gezelschap stond overeind, verschrikt luisterend naar het gegil en geplas buiten.

'U kunt uw prettigen vriend gaan opvissen, als u lust hebt, Sinjeur Roeloffs,' zei hij met een sarcastisch lachje tot Floris. 'Hij vraagt het u beleefd genoeg.'

De oude Keyzer viel schaterend in zijn stoel terug. Wit van woede stoof Floris naar buiten, waar toegeschoten voorbijgangers den vies besmeurden drenkeling al op het droge getrokken hadden. Binnen hoorden zij de plisplassende aftocht van den nog steeds jammerenden geweldenaar en het onbedaarlijk gelach van de toeschouwers.

'Goed gedaan, Breêro, je bent, bij God, een man naar mijn hart!' riep Keyzer, opnieuw in lachen uitbarstend.

Margriet knikte hem toe met schitterende ogen en zelfs Lijsbeth glimlachte vertederd en overwoog spijtig wat ze door zijn onverklaarbare onwil moest ontberen.

De nederlaag van den onbeschoften zeeman ging in Hoorn van mond tot mond. Gerbrandt was de held en Floris moest zich tevreden stellen met de rol van den ridder van de droevige figuur. Hij liet zich niet meer zien en kwam ook niet op het huiselijke afscheidsfeestje, dat Sinjeur Keyzer ter ere van Breêro gaf en waar de portretten van hem en zijn vrouw triomfantelijk ten toon gesteld werden en grotelijks bewonderd. Het was een vrolijke partij en Gerbrandt was de gevierde man en voelde zich gelukkiger dan ooit. Lijsbeth was vol attenties en honingzoet, alsof ze nog eenmaal wilde proberen hem tot andere gedachten te brengen. Zij coquetteerde onbeschaamd met hem, dwong hem te zingen en klapte het hardst van allen, kon niet tot bedaren komen van pleizier en bewondering. Margriet nam haar met minachtend spottende ogen waar en moedigde haar hartelijk aan zich nog belachelijker te maken.....

Laat in de nacht, toen zij samen hun heimelijk afscheid vierden in haar kamer, kwam droefheid over Gerbrandts gedachten. Dit was

hun laatste samenzijn, voor wie weet hoe lang. Met het hoofd in haar hals, zijn mond vlak bij haar oor, vroeg hij:

‘Margriet..... wanneer trouwen wij?’

Hij voelde een schok door haar heen gaan, en de toon van haar stem zei hem, dat het een schok van ongeduld was:

‘Dat weet ik niet..... Waarom wil je toch met alle geweld aldoor trouwen?’

‘Maar Margriet..... ik heb je toch lief!..... Als ik niet bij je ben, leef ik nauwelijks..... Je houdt toch ook van mij?’

‘Ik ben zot op je.’

‘En waarom zouden we dan niet trouwen?’

‘Wees gelukkig met wat je hebt..... Trouwen..... tijd genoeg’.....

‘Ben je bang, dat je vader weigeren zou?’

‘Mogelijk..... Maar als ik zelf wou, zou dat me niet weerhouden.’

‘Wil je dan zelf niet?’

Een voorgevoel van onheil kroop verkillend over zijn hart.

Zij wachtte lang met antwoorden, streelde verstrooid over zijn haar. Dan lachte zij en sprak:

‘Je bent net een dwingend kind, dat z'n zin wil doorzetten..... Wees toch niet zo ongeduldig..... Wacht je tijd af’.....

‘Hoe lang moet ik nog wachten, Margriet?’

‘Binnen het jaar zul je mijn beslissing horen..... Is 't nou goed?’

‘Binnen het jaar..... dat is een lange tijd, lief’.....

‘De tijd vliegt’.....

‘Voor een verliefd hart kruipt hij als een slak’.....

Zij smoorde z'n verdere protesten in kussen, viel stoeiend over hem heen, begroef zijn gezicht onder de warme, geurige vloed van haar haren en hij vergat wat hij nog had willen zeggen. Een strofe dwaalde door zijn half bedwelmde gedachten, die hij deze middag had opgeschreven en door de sluier van haar haren zei hij zacht:

> ‘Cust mij, mijn soete, ha, cust mij en cust mij weder!
> Haha! ick sterf, ick sterf, de Ziele my ontvlooch.
> Na uwen adem soet mijn Hert springt op en neder
> En swoecht noch na de cracht, die my uw vier ontsooch’.....

Zij trok de haren weg van zijn gezicht, kuste hem en zat met blinkende ogen en half geopende mond naar hem te kijken. Hij

hield een zware lok van de blonde pracht tussen de vingers geklemd en keek uit bijna gesloten ogen naar haar ivorig lichaam, overbloosd door het zachte, aarzelende kaarslicht. Met dronken stem improviseerde hij:

> ‘O, Margarieta schoon, u uytgelesen Bloeme
> Stroyt uyt u braef verguit en lang Goudt dradich Haer,
> Dat de Sonne beschaemt, verwondert is en hoe me
> De Roosen en 't Yvoor soo Marmelt door elkaar’.....

Ze lei haar zachte hand op zijn lippen.

‘Stil, Gerbrandt..... stil, mijn dichter, mijn lief..... maak het niet zo moeilijk’.....

Ze boog zich over hem en kuste zijn mond. Hij voelde haar natte wimpers op zijn wang en sloeg de armen om haar heen..... Ze kon schreien om zijn tederheid..... ze hield van hem..... Ze had gelijk: wat was een jaar bij een liefde, zo groot als de hunne?..... Binnen het jaar zou ze beslissen..... Had ze niet beslist?..... Kon iets hen dan nog scheiden na dit alles?

9

Haastig vergleed de tijd. Hij werkte veel, voltooide ‘Griane’, schreef voor Stevens verjaardag de klucht van ‘Sijmen sonder Soeticheyt’, die aan het feestmaal met uitbundige bijval werd opgevoerd, een bonte, uitgelaten stroom van hartige volkstaal, kleurig en beeldrijk, waarin hij zelf een mateloos pleizier had en die Steven verrukte.

Laat in de zomer logeerde hij nog een week in Beverwijk. Margriet was tederder dan ooit tevoren, een waas van weemoed lag over haar wezen en maakte haar schoonheid warmer en begeerlijker nog. De laatste dag van zijn verblijf kwam Floris Roeloffs, zonniger en gemoedelijker dan hij hem kende. Zij deden alsof er nooit enige onaangenaamheid tussen hen geweest was en Floris beloofde Gerbrandt, dat deze het portret van zijn vrouw zou mogen schilderen, zodra hij zo'n meubel in zijn inboedel had opgenomen. Breêro vertrok zonder met Margriet een woord gesproken te hebben over hun huwelijk..... het beloofde jaar van de beslissing was nog lang niet voorbij en hij was geen ogenblik meer ongerust over de uitslag.

In Amsterdam gedroeg hij zich rustig, bezadigder dan men hem ooit gekend had. Zijn moeder was blij, maar er bleef een kleine onrust in haar, een wantrouwen tegen deze ongewone kalmte en meegaandheid, waarvan zij de oorzaak niet kende, al vermoedde haar vrouwelijke intuïtie, dat er een hartsgeheim achter school, dat hij voor allen verborgen hield. Zij had wel voor maanden gehoord van zijn verering voor een rijke en geestige dochter van dien Hoornsen koopman, waarvoor hij twee portretten geschilderd had en bij wien hij hoog in de gunst stond, naar hij zelf verteld had. Maar de naam van het meisje werd niet meer genoemd, het was trouwens geen partij, waar hij ernstig over denken kon, zo'n schatrijk meisje van zo voorname familie. En hij was zo ongestadig. Er zou wel weer een ander zijn. Zij bad God, dat het een goed en vroom meisje mocht blijken uit hun eigen stand, dat zijn wild hart tot rust mocht brengen en een eind maken aan zijn ongeregeld leven met de feestende en drinkende vrienden..... Het zou zich wel spoedig uitwijzen.

Hij kwam nu vaak aan huis bij Roemer Visscher, die nog altijd veel pleizier in hem had, praatte met de ernstige Anna, die waar-

lijk een fijne geest had, geleerd was en een dichteres van betekenis, schertste en redetwistte met de achttienjarige Maria Tesselschade, de begaafdste van heel de begaafde familie, die ingewikkelde sonnetten schreef, op glas etste met wonderbaarlijk kunstvaardige hand, en de favoriet was van Hooft, waarmee ze in voortdurende, intelligente correspondentie stond en die haar voor een wonder hield van lieftalligheid en buitengewoon verstand.

Hij kwam ook op het Muiderslot, waar Hooft als kasteelheer resideerde en als een geboren grand seigneur ontving. Hij was er graag gezien, gaf een vrolijke noot in de ernstige gesprekken, amuseerde met kruidige opmerkingen, zong met Tesseltje amoureuze of boertige duetten van eigen maaksel en wist eerbiedig te luisteren als het gesprek een geleerde wending nam en voor hem onverstaanbare latijnse en griekse citaten als argumenten werden aangevoerd. Het ergerde hem, dat hij de klassieke talen niet verstond, maar hij had niet de moed, de rust en de volharding van Vondel, die zich ernstig op de studie dier talen toelegde en ze langzaam maar zeker onder de knie kreeg. Onstemd was hij alleen, wanneer het gesprek kwam op theologisch gebied en de standpunten van Remonstranten en Contra-Remonstranten opeen botsten. Ook Hooft zag dat niet graag. Beiden behoorden van nature tot de rekkelijken en verfoeiden de preciesen, maar zij hadden een hekel aan de onmatige scherpte, waartoe deze disputen immer voerden. Zelfs de zachte en bedachtzame Vondel werd van een bittere heftigheid, als deze zaken ter sprake kwamen. Het leek onmogelijk de tegenovergestelde thesen in een atmosfeer van rustig-beredeneerde critiek te bespreken, met redelijke eerbied voor de mening van de tegenstander, zoals gebruikelijk was als er gedisputeerd werd over geleerde of kunstzinnige onderwerpen. En zoals hier was het overal. Het ganse land raakte ervan in beroering. De politiek mengde zich erin. De tegenstelling tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten werd opgevangen en giftig toegespitst door de staatkundige tegenstelling Oldenbarneveldt - Prins Maurits. En Vondel, die nog pas in zijn gedicht over de ‘wijd-beroemde scheepvaart der Verenigde Nederlanden’ geestdriftig de roem gezongen had van den Prins, begon al bitse kritiek te oefenen op den stadhouder, die het ongeluk had aan de kant der Gomaristen te staan. Hooft voorspelde ongelukken, als men er niet in slaagde de gemoederen te kalmeren en elkaar te

vinden in een redelijk vergelijk, maar dit woord alleen al werkte als olie op het vuur en joeg beide partijen tot groter woede op..... Gerbrandt verveelde zich bij deze vinnige debatten, probeerde het gesprek een andere wending te geven en als dat niet lukte, trok hij zich maar liever terug, begon een plagerig gesprek met Tesselschade en liet de sectaristen hun hart ophalen aan vruchteloos verbitterd bekvechten.

'Deze mensen zijn dwazen, Tesseltje,' zei hij. 'Ze willen bij Onze Lieve Heer op tafel kijken en het beter weten dan Hij..... Ze vervelen me beestachtig en ik heb een dorre keel gekregen van hun gepraat..... Waarachtig, mijn tong ligt als een uitgedroogde lerenlap in m'n mond..... Wil je niet proberen een roemer wijn voor me hierheen te goochelen, dan zal ik zachtjes een nieuw liedje voor je zingen, dat nog geen mens kent'.....

Lachend bracht ze hem de wijn. Hij dronk dorstig, smakte met de tong, luisterde even en fluisterde:

'Hoor nou die Vondel doorslaan!..... Als ik geweten had, dat hij zo bestond, had ik zeker geen eerdicht gemaakt voor zijn 'Pascha'.....

'Hij wordt toch de grootste dichter van allemaal,' zei Tesselschade. 'Laat je deuntje nou horen, Breêro'.....

En zachtjes zong hij de 'Aenspraeck van den Oom tot de Nicht':

'Nifjen, Nif jen, o gy dingh!
Wilje noch niet aan het knechje?
Klufje Klonters susterlingh
Sprack me lestent: hoort iens Brechje,
Het! hoe legje staegh en neyt?
Datsen Vryster! datsen Meyt!'.....

Zij hadden samen onmatige pret en hij moest beloven het voor haar over te schrijven. Hij keek in haar pittig gezichtje en mocht haar graag. Ze was geleerder dan hij (hoe kon het allemaal in dat aardige hoofdje?), maar ze was speels als een kind en dol op een vrolijk liedje..... Een lief kind, dat een mooie vrouw zou worden..... Maar niet zo mooi als Margriet!.....

Margriet kwam naar Amsterdam voor de opvoering van 'Griane', de avond vóór Kerstmis. Zij was getuige van zijn succes en wenste hem met schitterende ogen geluk. Zij drukte zijn arm tegen haar

borst, toen hij haar naar de slee bracht en keek aanbiddend naar hem op. Hij had moeite om haar daar niet ten aanschouwe van de gapende omstanders in zijn armen te nemen en haar toe te fluisteren:

'De beslissing, Margriet..... de beslissing?..... Laat me niet te lang wachten'.....

Maar hij bedwong zich, maakte bij de slee een hoofse buiging en kuste haar op de pols, op het kleine blote plekje tussen handschoen en bonte mouw. Met de hoed in de hand keek hij de slee na, die geruisloos over de sneeuw weg gleed. Een paar jonge stemmen riepen:

'Vivat onze Breêro!'

Anderen herhaalden het. Mensen, die zijn stuk gezien hadden.

Lachend zwaaide hij met zijn bepluimde hoed en ging naar binnen, terug naar de wachtende vrienden, die hem befeesten wilden in het Herenlogement.....

Hij behoefde niet te lang te wachten.

Half Januari kwam de beslissing.

Een brief uit Hoorn, waarin Margriet hem meedeelde, dat ze de volgende maand ging trouwen met Floris Roeloffs.

Hij moest niet boos zijn en berusten zoals zij.....

Er was niets aan te doen, het moest..... De belangen van de handelsonderneming..... Haar vader had het haar duidelijk gemaakt. Zo was het leven. Het ging niet altijd zoals een mens het zich gedacht had..... Ze zou altijd met genegenheid aan hem denken..... Hij was te benijden: een kunstenaar..... in zijn werk zou hij haar spoedig vergeten zijn..... Het was een mooie tijd geweest..... een mooie droom..... nu kwam de werkelijkheid..... Maken wat er van te maken viel..... Vaarwel..... een laatste kus..... En maar niet meer schrijven: Floris is zo jaloers en je weet wel, hoe onaangenaam hij zijn kan..... Margriet.....

En dat was het einde?

Ongelovig keek hij naar het papier, dat trilde in zijn heftig bevende handen.

Het kon natuurlijk niet waar zijn.....

Het was een droom..... een nachtmerrie..... Hij moest proberen wakker te worden, zo gauw mogelijk.....

Met een ruk stond hij op, liep naar het venster en drukte zijn gloeiend voorhoofd er tegen. De ijzige kou drong met een krampig

gevoel tot in zijn hersens..... Het had zwaar gesneeuwd, het felle wit stak venijnig in zijn brandende ogen, het deed pijn..... Nu zou hij zich wel met een zwaai voelen wegzinken en wakker schrikken.....

Maar hij ontwaakte niet. Het was geen droom.....

Het leek of zijn hart gebroken in zijn borst lag..... Het deed zo ondragelijke pijn.....

De hoer!.....

Het vreselijke woord was losgesprongen uit zijn gepijnigde hersens, leek in de lucht te hangen als het gebrul van een kwaardaardig beest.....

De veile hoer!.....

Bij hem had ze gelegen, nacht op nacht, zich aan hem gegeven met een tomeloze passie, die hij voor de onweerstaanbare uiting van een grote, zuivere liefde gehouden had.....

Ze had hem niet liefgehad.

Dat bewees haar brief..... Zo schreef geen hart in wanhoop!..... Vals was ze..... vals!

Zij had met hem gespeeld, al die tijd..... gespeeld als de kat met de muis, die ze gaat verscheuren. En hij had het niet geloofd, toen Steven hem probeerde te waarschuwen..... Hij had er niets van gemerkt en zich vol vertrouwen overgegeven aan de streling van de poezele pootjes..... nu had ze de scherpe nagels uitgeslagen en zijn arm goedgelovig hart werd in stukken gereten..... Nog eens begon hij de brief te lezen, maar hij kwam niet ver. Tranen van woede, verdriet en vernedering verduisterden zijn ogen..... Alles werd hem duidelijk..... Van het begin af aan was het van haar niet anders geweest dan een behaagziek, wulps spel..... Niets dat op liefde geleek, op zijn liefde, had haar hart bewogen..... alleen de zucht met hem een beetje te pronken, omdat hij naam had en bewonderd werd..... met hem te slapen, omdat haar opgezweepte, overprikkelde geilheid dat begeerde..... Hij was immers ook niet de eerste geweest!..... Hoe was dat mogelijk!..... Nooit zou hij geloofd hebben, dat zoiets bestond..... een dochter van voornamen huize, welopgevoed, kunstzinnig en geletterd, schoner dan de dageraad, en die deze dingen durfde bestaan, uitsluitend voor haar lage genot..... En hij gedacht, dat dit alles logisch een toekomstig huwelijk inhield!..... Haha!..... wat zou ze daar inwendig om geschaterd hebben!..... Nooit was het in haar op-

gekomen..... Als hij er een woord over los liet, had ze hem met een kluitje in het riet gestuurd..... Wacht nog, Gerbrandt, wacht nog, het heeft toch geen haast..... je hebt toch al alles van me, waarom zo iets alledaags als een trouwerij..... wees voorlopig tevreden met wat ik je geef..... wacht nog..... En dan: binnen een jaar krijg je de beslissing!..... De beslissing, die alleen kon betekenen: het vaststellen van de dag, waarop zij zouden trouwen..... Nu had hij haar beslissing!..... Nu wist hij waar hij aan toe was..... Hij had gedacht bij zijn vrouw te slapen en hij had bij een hoer gelegen..... Betaald had hij haar met de beste krachten van zijn sterk, vurig lijf, precies wat haar verdorven zinnelijkheid vroeg..... met zijn beste sonnetten en minneliederen, precies wat haar verdorven ijdelheid van hem verlangde..... Was ooit iemand zo misbruikt als hij, zo bedrogen en als een simpele dwaas om de tuin geleid?..... Floris Roeloffs..... een vent, die ze minachtte, een botte geldzak..... die trouwde ze, die was van haar stand en kaste, die was nuttig en nodig voor de zaken, het kapitaal in één hand..... en de rest: liefde, trouw, een zuiver en fris leven..... dat was minder dan wind..... Over een maand of een half jaar zou er een forse, jongere vent in huis komen en ze zou hem naar haar slaapkamer lokken..... Zoals Lijsbeth geprobeerd had met hem..... Waarom had hij die niet rustig genomen?..... Al dat tuig was toch geen eenkele zuivere gedachte waard!..... Je moest ervan profiteren en ze dan een trap in de lenden geven, anders verdienen ze niet..... en als je dat verzuimde, kreeg je de schop zelf..... Ay!..... toen had Margriet, door haat tegen Lijsbeth verblind, even haar ware aangezicht getoond, maar hij, onnozele sukkelaar! hij had het niet eens begrepen en het voor een onbedacht woord gehouden..... Hoe kon een vrouwenhart zo trouweloos en verdorven zijn!..... O, had hij ze eens hier tussen zijn handen!..... Hoe zou zij boeten voor deze ondragelijke vernedering, dit onvergefelijke verraad!..... Hij nam zijn pen en kraste met wilde halen zijn woede uit op het papier:

‘O overvalsche schijn
Van vriendschap en van jonst! O overgeven eden
Versworen duyvelin, had ick u opgesneden
Dien goddeloosen mond! O trouweloose prij!
Wat houtmen dat ick u den hals niet of en snij,

En ruck u uyt de tongh, de tongh, die mij verleyde,
Misschien van aartsche en eeuwige saligheyde!'

Tranen sprongen uit zijn ogen. Hij smeet de pen van zich af, liet het hoofd op de armen vallen en schreide onweerhoudbaar, lange tijd achtereen om het ineenstorten van het droompaleis, dat hij zich gebouwd had, de bekroning van zijn leven..... Als hij wat tot bedaren kwam, de tanden opeen beet en zich met geweld tot kalmte dwong, kwam de ontzaglijke verbazing boven, dat dit had kunnen gebeuren. Hij had het onwezenlijke gevoel, dat hij in een grote leegte hing, ten prooi aan onmogelijke hallucinaties..... Maar zijn ogen zagen de brief, de rustige, met vaste hand getekende, sierlijke letters, de naam Floris Roeloffs, de aankondiging van het huwelijk..... Het was alles barre werkelijkheid..... Nu moest hij proberen met een kapot gescheurd hart verder te leven..... Kon dat?..... Ach waarom klopte het nog, dat verslagen en bedrogen hart, waarvoor geen geluk of vrede meer bestond?..... Waarom wou het volhardend verder slaan, nu alles nutteloos geworden was?..... Als een beer in zijn hok beende hij door de kamer..... Wat had het leven nu nog voor zin? Er was een groot gat in geslagen en het liep leeg..... zo leeg..... alles werd zinloos..... Vrienden, dichten, schilderen, rondlopen in een doffe ontluisterde wereld..... waarom?..... Neerliggen en sterven, dat was het enige..... Maar de mens stierf niet, wanneer hij wou..... Dan stond hij met een schok stil.....

Moest hij zich dit alles laten welgevallen?..... Moesten monsters als Margriet en Floris Roeloffs maar straffeloos over zijn krimpend hart lopen en vrolijk bruiloft vieren en ongestoord het huwelijksbed bestijgen en hun onzuivere brand blussen en alles nemen, waarop hìj recht had?..... Het visioen van die twee in bronstige omstrengeling joeg zijn bloed tot kookhitte op. Hij beet de tanden op elkaar, dat zijn kaken er pijn van deden.....

Dan smeet hij de noodlottige brief en de papieren van zijn tafel in een lade van de kast en gooide zijn degen om. Hij nam mantel en hoed en liep naar beneden. In de gang kwam Stijntje hem tegemoet. Even viel het hem op, dat zij rood beschreide ogen had, maar dat vergat hij dadelijk weer. Zij stak de hand naar hem uit en zei iets, dat hij niet verstond. Hij pakte haar bij de arm en fluisterde hees:

'Zeg tegen vader en moeder, dat ik naar Hoorn moet'.....

Verschrikt keek zij in zijn bleek bestorven gezicht met de holle,

koortsig gloeiende ogen. Maar hij was al langs haar heen gerend, zij hoorde de degen onder zijn mantel tegen zijn been kletteren..... Angst overviel haar..... Er was moord in zijn ogen..... Waarom ging hij gewapend uit?..... Er was toch niets te doen voor de schutterij?..... Naar Hoorn..... Er was iets met die Margriet Keyzer.....

Op drift

l'Amour du Monde n'est cfue tromperie et fainte
Léger et inconstant, vollant et sans valleur,
Sans rayson, sans Conseil accompagnié de peur,
En amitié faus, contrejaict par contraincte.

1

Gerbrandt rende de straat op.

Als een blinde stoof hij tussen de mensen door, over de smeltende sneeuw, botsend tegen voorbijgangers, doof voor hun boze woorden.

Hoe kwam hij in Hoorn?..... Hij moest naar Hoorn. Hij moest met haar spreken. Dit monsterachtige mocht niet gebeuren. Ze kon zo niet zijn. Ze hadden haar gedwongen en moegestreden had ze toegegeven..... Zo moest het zijn..... Hij zou haar meenemen, haar schaken als het moest, alles rondom haar overhoop steken, wat hem in de weg kwam..... En als ze niet wou..... als ze hem willens en wetens verried, dan zou hij dat valse hart doorsteken en daarna zichzelf..... er was geen keus meer..... alles was waardeloos zonder de liefde van Margriet..... Hij zou een paard huren en spoorslags naar haar toerijden..... Waar was de stal waar ze postpaarden verhuurden?..... Op de Gelderse kade, vlak bij het huis van Roemer Visscher..... Maar hij kon helemaal niet goed rijden, hij had laarzen noch sporen aan..... De schipper..... dat duurde te lang..... Hij ging te paard, al zou hij zijn nek breken.....

Hij struikelde over een uitstekend stoepje en was bijna languit in de groezelige sneeuwpap gevallen. Rondom werd gelachen en geroepen:

‘Hé, dronken todde, hou je roer recht!’.....

‘De krijgsman valt over zijn zwaard!’

‘Wou je zwemmen, maat?’

Iemand greep hem bij de arm, toen hij met moeite zijn evenwicht herwon.

‘Gerbrandt!’.....

Hij keek in een bezorgd vrouwengezicht.

‘Dieuwertje’.....

‘Wat heb je?..... Je bent ziek.’

‘O nee..... nee, nee’.....

‘Waar moet je heen?’

Dat was hij plotseling vergeten. Dubbend keek hij haar aan. Goeie Dieuwertje..... Ze had ouwelijke trekken in haar gezicht gekregen, maar ze zag er nog lief uit..... Ze was altijd lief geweest..... goed en lief voor hem..... Ze had hem nooit een ver-

wijt gemaakt en God weet, dat ze daar toch reden genoeg voor gehad had..... Wij kregen allemaal ons deel van de verdrietelijkheden des levens..... dan vielen de klappen hier, dan daar..... Stumpers waren we allemaal..... Een groot medelijden, met haar, met alle mensen, met zich zelf, overweldigde hem en twee tranen liepen uit zijn ogen, trokken pijnlijke sporen over zijn wangen in de ijzige wind.

Dieuwertje schrok van zijn hulpeloos verkrampend gezicht. Ze nam hem bij de hand en zei zacht:

'Kom'.....

Gehoorzaam liep hij naast haar mee. Alle wilskracht was plotseling uit hem weggegleden. Hij voelde zich oneindig moe, koortsig en ten dode bedroefd..... Alles werd hem onverschillig. Ze moesten nu maar met hem doen wat ze wilden..... Nutteloos was alles..... nutteloos.....

Dieuwertje nam hem mee naar haar kleine huisje in de Halsteeg, waar ze alleen woonde sinds haar vaders dood en als fijnstrijkster haar brood verdiende. Door de kleine, groenige vensters vloeide een vaag en waterachtig licht, maar er brandde een goed vuur in de haard, dat een rosse gloed lei over de keurig onderhouden meubeltjes en de helder gewitte muren, waar hier en daar een bonte prent in een glad mahoniehouten lijstje hing. Zij nam hem mantel en hoed af, zette zijn degen in een hoek, schoof de enige leunstoel bij het vuur en dwong hem te gaan zitten. Uit de bedstee nam zij haar hoofdkussen en schoof dat in zijn rug..... Bezorgd keek ze naar hem zonder een woord, zonder een vraag. Er was een grote warmte van blijdschap in haar hart, omdat zij hem bij zich had. Moe, ziek, door iets gebroken, maar veilig onder haar hoede, bij haar vuur. Hij staarde met grote ogen in de vlammen, wreef met een werktuigelijk gebaar zijn handen in elkaar en rilde. De indruk, dat hij zijn handen in wanhoop wrong, werd zo ondragelijk, dat zij bij hem neerknielde, zijn ijskoude handen nam en ze in de hare warmde. Hij keek haar aan, alsof hij haar niet kende, maar liet haar doen. Het werd donkerder buiten, de lucht was weer toegetrokken en opnieuw begon de sneeuw te vallen, kleine, harde vlokjes die met een klagend geruis in de harde wind tegen de vensters striemden..... Het was goed hier, met de warmte van het vuur, van Dieuwertjes mooie ogen, van haar zacht wrijvende handen..... Hij had altijd veel gehouden van haar grote,

zachte, beschermende handen, haar goede handen..... Als zij je handen vasthield, kwam er rust over je..... Nu ook..... het was rustig zo..... de hevige scherpte van de pijn trok weg..... Hoe lang was het geleden, dat hij hier geweest was?..... Lang..... heel lang..... Af en toe had hij Dieuwertje nog eens gezien, op straat, vluchtig gegroet en vergeten..... Nu had zij hem in zijn grote ontreddering en ellende van de straat gehaald en hier gebracht..... Toevallig?..... Of had ze hem gezocht?..... Was ze gezonden?..... Ze was er nog altijd geweest, als hij haar nodig had..... wonderlijk was dat..... O, hij had haar nodig, niemand dan haar alleen..... Tegen een man kon hij zijn nederlaag toch immers niet bekennen..... Bij zijn moeder kon hij dit niet biechten, ze zou er niets van begrijpen, alles verkeerd opvatten en hem nog ellendiger maken door haar verwijten..... Dieuwertje zou hem niets verwijten..... die had hem nog nooit iets verweten..... Een en al goedheid was Dieuwertje en hij had het waarlijk niet aan haar verdiend..... Had hij haar naam niet eens gebruikt in een spotliedje, toen hij haar met een ouderen man had zien lopen en een vroegere buurjongen hem verteld had, dat ze daarmee ging trouwen?..... Hoe had hij toen zo woedend naar de pen kunnen grijpen? Het ging hem toch niets aan!..... En later was het nog een leugen gebleken ook..... Zijn gedachten waren afgeleid..... Dat was de invloed van haar stille handen.....

‘Dieuwke?’

‘Ja?’

‘Ben je nog niet getrouwd?’

‘Nee.’

‘Waarom niet?’

Een bittere trek plooide om haar mond.

Zij haalde de schouders op en antwoordde niet.

Lang zat hij naar haar gebogen hoofd te kijken. In het donker haar bij haar slapen zag hij een paar witte draden, zij glansden in het rosse licht van de haard als goud. Schuldgevoel bekroop hem en een oneindig medelijden.

‘Mijn schuld,’ zei hij op sombere toon.

Zij hief het hoofd op en keek hem met grote, bange ogen aan.

‘Mijn schuld,’ herhaalde hij.

‘Stil, Gerbrandt..... Hoe kun je zoiets zeggen?’

‘Je bent ongelukkig geworden door mij.’

‘Ik ben niet ongelukkig..... Ik weet, dat je af en toe aan mij denkt.’

Ze wist, dat hij af en toe aan haar dacht en daarom..... was ze niet ongelukkig..... Had hij ook maar zo'n nederige, weinig eisende aard..... Maar ze loog natuurlijk!..... Ze zei het alleen om hem gerust te stellen..... Hij wou echter niet gerustgesteld worden..... Het was hem een vreemde lust zichzelf aan te klagen, schuld te bekennen, aan te tonen, dat hij gefaald had, verkeerd gedaan, tegen haar gezondigd.

‘Ik heb je alle kwaad van de wereld gedaan, Dieuwke..... Als er tussen ons niets geweest was, zou je nu getrouwd zijn met een braven man, kinderen gehad hebben en een nuttig, gelukkig leven..... Door mij heb je dat alles verspeeld..... Mijn schuld’.....

‘Stil, Gerbrandt..... ik zou toch niet anders willen..... Je hebt me zoveel geluk gegeven, dat ik er voor een heel leven mee uitkom. Praat niet over schuld..... Niemand kan zijn eigen hart dwingen..... Ik klaag niet. En ik heb je niets te verwijten’.....

Niemand kan zijn eigen hart dwingen..... Dat was weer zo'n woord van het wijze Dieuwertje..... Maar dat gold alleen voor mensen, die met hun hart leefden..... Niet voor een Margriet Keyzer..... Niet voor een Lijsbeth en Floris Roeloffs..... Die leefden met de geldzak en hun zinnen en dwongen hun hart..... voor zover zij het hadden.....

‘Jij bent zo goed, Dieuwke,’ zei hij. ‘Jij maakt nooit verwijten, hoeveel recht je er ook toe hebt..... Maar stel je gerust..... Je wordt toch gewroken’.....

‘Daar heb ik geen behoefte aan, Gerbrandt.’

‘Jij niet..... maar God misschien..... Wat ik jou gedaan heb, dat heb ik nu uitbetaald gekregen, met rente op rente..... met woeker’.....

Met een klap sloeg de herinnering aan de onherstelbare ramp in hem terug. Zijn stem brak in een snik, hij boog het hoofd, sloeg de handen voor het gezicht en huilde als een kleine jongen, die zich bezeerd heeft. Zij stond naast hem en keek op hem neer en haar grote hart liep vol medelijden voor dezen rustelozen man met zijn driftig en wild gemoed, die zich altijd weer in moeilijkheden bracht, deed wat hij moest laten, en naliet wat hij doen moest, verwaarloosde wat hem liefhad en zijn liefde verkwistte aan wat hem verwaarloosde.....

Het kwam misschien, omdat hij een dichter was, een kunstenaar..... die waren zo, zei men, dwars en onberekenbaar en zelden gelukkig..... Arme Gerbrandt..... arme jongen..... in wat voor wespennest had hij nu weer de hand gestoken?..... Zou het iets zijn met de mooie dame, die hij na de opvoering van ‘Griane’ naar haar slee gebracht had?..... Zij had hem wel gezien, al had hij haar tussen het publiek niet opgemerkt..... Hij was zo diep verslagen..... Wat kon ze doen?..... Alleen maar hem liefhebben en misschien troosten, niet beschermen..... Je kon iemand niet beschermen tegen zichzelf..... Hij zou ook dit grote verdriet wel weer overwinnen, maar alleen om nieuwe dorens op te zoeken om zich aan te wonden..... hij, die de vrolijkste man van Amsterdam genoemd werd.....

Zij ging naast hem zitten op de leuning van zijn stoel en trok zijn hoofd tegen zich aan. Zacht streelde ze over zijn haar - het was nog even dik en stug als vroeger - en liet hem ongestoord snikken. Toen hij wat bedaarde, vroeg zij:

‘Wat is het dan, Gerbrandt?..... Vertel 't me maar, misschien zal dat je hart lucht geven’.....

Hij schudde het hoofd, pakte haar handen en hield die vast als in angst.

Maar dan begon hij toch aarzelend te spreken, de schroom ontviel hem en langzaam kwam het hele verhaal van zijn wonderbaar geluk en het valse verraad, waardoor het in elkaar was gekraakt. Zo zonder enige waarschuwing, zo verpletterend plotseling. Nooit had hij aan zoiets gedacht, hij kon het nog niet begrijpen of geloven, maar er viel niet aan te twijfelen, het was zo..... Midden uit de wolken, waarop zij samen zweefden, liet ze hem op de aarde te pletter vallen en voer ongestoord verder met een, die ze verachtte, maar waarmee ze zeker precies leven zou als met hem, wel zonder gedichten, doch met de muziek van veel klinkend goud.....

Zwijgend luisterde Dieuwertje naar dit verhaal van leven uit kringen, die zij enkel van de gang of de keuken uit kende. Haar hart kromp in haar borst van pijn en stekende jaloezie op de verheven dame, die met de glans van haar rijkdom, haar stand, haar geleerde geestigheid de liefde van Breêro gewonnen en vastgehouden had zolang zij verkoos en schaamteloos alle genot uitgepuurd had, dat zij verlangde en hem nu liet lopen voor iemand uit haar eigen kring, die Gerbrandts pink niet waard was..... Geen ogenblik kwam de gedachte bij haar

op, dat Gerbrandt met haar eigenlijk precies hetzelfde gedaan had, omdat zij even ver beneden de stand van de Brederodes leefde als hij beneden die van de Keyzers..... Dit was geheel anders, een afschuwelijk, bewust verraad tegenover iemand, die zich argeloos en met heel zijn ziel gaf en die bedrogen en belogen was tot de laatste minuut voor de hatelijke ontknoping..... En o! hoe stompzinnig van die rijke sloerie!..... Ze had Gerbrandt kunnen hebben en hem verworpen voor wat gele modder..... Onbegrijpelijk dwaas waren die soort mensen!..... Ze zou er alles voor hebben willen geven om door hem bemind te worden en in de diepste armoe glorierijk gelukkig zijn geweest..... Dom en slecht was die vrouw, doortrapt slecht en brutaal als de stalmeid van een slecht befaamde herberg aan den heerweg..... Hoe was zoiets mogelijk bij mensen van zo hoge stand, waar alles zo deftig toeging, waar je geleerd werd tegenop te zien als wezens van hogere orde!.....

'Wees niet zo bedroefd, Gerbrandt..... ze is geen traan van jou waard.'

Hij keek naar haar op, onbewust van de pijn, die hij haar gedaan had met het verhaal van zijn stormachtige liefde, knikte en zei:

'Misschien heb je wel gelijk..... maar wat kan ik er aan doen?..... Ik heb het gevoel of er een grote wond in mijn borst is, Dieuwke..... zo rauw en pijnlijk..... en of ik eraan sterven zal'.....

'Nee, nee? Gerbrandt..... je bent sterk genoeg..... je komt er gauw genoeg overheen'.....

Hij glimlachte bitter..... ze had gemakkelijk praten..... als het jezelf niet overkwam, leek het altijd licht genoeg.

'Je beseft het niet, Dieuwke..... Dit gevoel was zo bovenmenselijk groot..... zoiets kun jij niet begrijpen..... Ik leefde in een sfeer boven de sterren..... ik aanbad deze vrouw als een godin..... niets verwonderde mij meer, want ik was in een toverland..... wat zij zich veroorloofde mocht zij, omdat ze van goddelijke natuur was en niet gemeten mocht worden met menselijke maat..... Zo zag ik haar..... en dit hoge wezen was mij toegevallen..... En nu?..... Van bevoorrechte ben ik een schurftige hond geworden, met de voet op zij gestoten..... Wat goddelijke glans had, blijkt drek en al wat goud leek, grauwe as..... als in een sprookje met duivelskunsten'.....

Hij sprong op en begon heen en weer te lopen door de kleine kamer. De eerste opwinding golfde terug in zijn ziel, stormachtiger

nog, verwoestend. Hij drukte de vuisten tegen de slapen om de wilde jacht van zijn gedachten te remmen, helse pijnen schoten door zijn hersens. Hij schreeuwde en vloekte als een bezetene en zwoer, dat hij die verworden snol vermoorden zou, liep op zijn degen toe en wou weg. Dieuwertje sloeg de armen om hem heen, worstelde om hem tegen te houden, kreeg hem weer in zijn stoel, waar hij hijgend en uitgeput met dolle ogen in het vuur zat te staren. Dan wou hij drinken. Hij gaf haar zijn beurs.

'Ga een kruik wijn halen, Dieuwke, van de beste, de zwaarste. Ga naar "De Graaf van Meurs" en zeg dat het voor mij is.'

'Je zult intussen weglopen'.....

'Nee nee..... ik zweer het je..... Neem mijn mantel mee'..... Ze stapelde nieuw hout op het vuur en ging. Rillend zat hij te luisteren naar de sneeuwjacht, die langs de vensters veegde. Het was bijna nacht. Woest rommelden valwinden in de schoorsteen, rook en vonken stoven de kamer in. Hels weer..... Een goede nacht voor gedachten aan wraak, moord en dood..... Verschroeiend vloog het bloed door zijn lijf, maar ijskoude rillingen huiverden over zijn rug. Zijn tong was droog, zijn handen beefden, woedende pijn hamerde achter zijn voorhoofd, boven zijn linkeroog. Hij was ziek, hij had koorts..... Hij wou niet ziek zijn, dat gunde hij die slang niet..... Hij wou drinken en vrolijk zijn, om haar lachen en vervloeken, spotten met haar trotse echtgenoot, die een braaf afgelikte boterham te verorberen kreeg..... de duivel gave, dat hij erin stikte..... waarom had hij dien fielt niet zelf in de Hoornse gracht gesmeten inplaats van zijn stomme handlanger en hem vijf minuten met zijn zwarte kop onder water gehouden?.....

Dieuwertje schrok van zijn lijkwit gezicht, toen zij terugkwam. Hij lachte schor en zei:

'Zet de roemers uit, Dieuwke en laten wij drinken..... Laten wij ons verbeelden, dat we feestvieren, samen, zoals vroeger in het tuinhuis aan het Korte Raampad, weet je nog?..... Gantsbloed, Dieuwke, wat zijn de mensen dwazen, niet?..... Het leven rent langs en over ons heen, omdat we niet snel genoeg zijn om het bij te houden!..... Schenk in en drink met me..... Verdriet is maar zwakheid..... je hebt gelijk..... je moet er overheen en liefst met grote stappen..... Daar drinken we op, Dieuwke..... à vous!'

Zijn lach klonk akelig vals en hol en hij trok met zijn mond, alsof hij aanstonds in schreien zou uitbreken. Maar hij wist zich te be-

dwingen, slokte de wijn gulzig naar binnen, schonk zich dadelijk opnieuw in als een verdorste. Het deed hem deugd, maar de verwarring in zijn hersens hield er niet van op. Hij begon weer te praten, opgewonden, opgeschroefd vrolijk, steeds onsamenhangender. Zijn bleek gezicht kleurde zich donkerrood, zijn handen beefden niet meer, de rillingen over zijn rug lieten af..... Soms zweeg hij even, versomberd en keek peinzend langs haar heen. Dan lachte hij weer, maakte haar complimenten, zei dat ze nog net zulke mooie ogen had als vroeger en dat het hier goed was, ongelofelijk goed en zij was zijn goede engel..... dat was ze altijd geweest en dat zou ze altijd blijven..... of geloofde ze hem niet?..... Als iedereen zijn hart zou wegwerpen, zou zij het nog oprapen, niewaar, Dieuwke, niewaar? en hoe minder hij het verdiende met des te meer liefde..... zo was zij.....

Het was een marteling voor haar. Hij verscheurde haar hart met ieder woord, dat hij sprak. Ze was bleek, maar glimlachte dapper, blij, dat hij zijn verdriet naar den achtergrond praatte..... Hij mocht ook over haar lopen, als dat hem verlichten kon.....

Langzaam werd hij vermoeid van de opwinding, het praten en drinken. De kleur zakte weer weg uit zijn gezicht, de hoofdpijnen werden verdovend, hij kon geen enkele gedachte meer volgen en zakte zuchtend half bewusteloos achterover in zijn stoel.

Dieuwertje stond op en ging naar hem toe.

‘Kom,’ zei ze, ‘'t is al laat. Nu moet je gaan slapen’.....

‘Slapen..... ja..... o, slapen’.....

Zij hielp hem zich te ontkleden en hij liet zich gedachteloos naar de bedstee leiden. Zorgzaam stopte zij hem in. Hij sliep al half, toen zij zich weer oprichtte.

‘Kus me, Dieuwke,’ stamelde hij.

Ze kuste hem op het voorhoofd.

‘Dank je,’ fluisterde hij glimlachend, greep haar hand en liet die niet meer los.

Met de voet trok zij een stoel naderbij en ging zitten, zijn hulpeloze hand in de hare, kijkend naar het dierbaar gezicht, zo jammerlijk vervallen, met scherpe groeven van de neus naar de mondhoeken, blauwige wallen onder de ogen, de zware jukbeenderen spannend onder de huid. Twee rimpels liepen dwars over het lage, eigenzinnige voorhoofd en een norse groef stond boven de neuswortel..... Het was niet meer het gladde jongensgezicht uit de

tijd van hun liefde, het snelle leven had er zijn merktekenen in achter gelaten, maar het was er haar te liever om nog..... Arme Gerbrandt..... hij zou nooit veranderen..... Altijd weer zou hij verblind worden door de glans van het nieuwe, er op afstuiven en het oude achter zich laten liggen, het verkeerde kiezen en het goede laten liggen en zich zelf verslijten in het geweld van zijn brandende driften..... Hij zou meer vijanden hebben dan vrienden, en weinigen zouden hem kennen zoals hij was, een zwak mens, met al zijn branie, een wankele ziel, door te sterke zinnen uit haar baan gestoten..... Zij had hem niet kunnen binden en dat had ze tevoren geweten, maar ze had hem lief door alles heen en zou hem blijven liefhebben, al martelde hij haar nog duizendmaal erger in zijn gedachteloze mannelijkheid, zoals deze avond weer..... Hoe kwam het toch, dat mannen zonder het te bedoelen, een vrouw kwelden in haar zeerste plekken?.....

2

Het werd een zware nacht voor Dieuwke. Spoedig begon Breêro te woelen en in zijn koortsslaap verward te praten. Hij vroeg naar zijn moeder, riep om Margriet, begon plotseling krakend te vloeken en wilde zijn degen hebben, omdat hij van alle kanten aangevallen werd. Hij worstelde om uit zijn bed te komen en zij had al haar kracht nodig om hem in bedwang te houden. Soms was hij op een feest en lalde een drinklied, dan weer mompelde hij versregels of lag angstig schreiend te bidden, fluisterend dat God hem verworpen had en de duivel op hem zat te loeren: hij zag zijn gloeiende ogen in een hoek van de bedstee en klemde zich aan Dieuwertje vast, haar smekend hem tegen den Boze te beschermen.

Zij legde natte doeken op zijn voorhoofd en gaf hem een aftreksel te drinken van kruiden, die goed waren tegen de koorts. Hij zweette zwaar en viel laat in de nacht eindelijk in een verdovende slaap, die veel van bewusteloosheid had. Zijn gezicht was grauw en opgelopen, zijn knevel stak borstelig en dreigend naar voren..... De volgende morgen voelde hij zich slap en terneergeslagen, maar hij had geen hoofdpijn meer en de koorts bleef weg. Gehoorzaam at en dronk hij wat zij hem voorzette en bleef in bed, omdat zij het hem commandeerde. Om huis bekommerde hij zich niet, daar geloofden ze, dat hij naar Hoorn was. In de namiddag zag hij, dat Dieuwertje indommelde op haar stoel. Hij sprak haar toe, maar zij gaf geen antwoord, ze had de ganse nacht niet geslapen en was uitgeput. Beschaamd sloop hij het bed uit, trok het recht en schudde het op zo goed het gaan wou, droeg haar erin zonder dat zij ontwaakte en kleedde zich aan. Hij dacht er over om stilletjes te vertrekken, maar voelde zich te slap. Mismoedig trok hij de leunstoel naar de haard, rakelde het vuur op en ging zitten. Zijn treurige gedachten overmanden hem en hij zonk weg in lome moedeloosheid, niets interesseerde hem meer, alles was voorbij en nutteloos geworden..... Vroeger, als hij van Margriet gescheiden moest blijven, had hij klaagliederen geschreven over haar wreedheid, haar dichterlijke verwijten gemaakt, die zij samen alleen begrepen en waarom zij later genoegelijk lachten, het was een verliefd verbeeldingsspel, dat hij gaarne speelde en waarin een

zoete melancholie gemengd lag, die nooit tot pijn kon worden..... Nu was het plotseling ernst geworden, Margriet had zich teruggetrokken, ging met een ander trouwen, had hem koelbloedig verraden. Margriet, de Margriet, die hij zo krankzinnig had liefgehad, bestond niet meer, had nooit bestaan. Hij had een drogbeeld bemind, een hersenspinsel, een schepping van zijn eigen opgewonden fantasie. Nu was hij uit de droom geholpen op hardhandige wijze. De liefelijke fantasie was in stukken gesprongen en de scherven hadden zijn ziel zwaar gewond en deerlijk gehavend. De schok was te onverwacht gekomen en te heftig geweest. Hij zou er nooit meer overheen raken, hij zou nooit meer de oude worden..... De trouweloze Margriet had niet alleen zijn droomvrouw vermoord, maar zou ook de oorzaak worden van zijn vroege dood. Treurig liet hij het hoofd op de borst hangen en gaf zich over aan zijn onstelpbaar verdriet.

In de schemering werd Dieuwertje met een schrik wakker. Zij sprong het bed uit en beknorde Gerbrandt, omdat hij was opgestaan en haar in bed had gelegd, inplaats van haar wakker te maken. Hij moest zijn koortsdrank slikken en wat eten. Zij stak de twee kaarsen op de schoorsteen aan en schrok van zijn ingevallen, grauw gezicht en de diepe moedeloosheid van zijn doffe, ingezonken ogen..... Hij moest uit deze stemming opgewekt worden. Zij moest iets bedenken om zijn gedachten een andere wending te geven. Dit was gevaarlijk, een zo diepe verslagenheid moest overwonnen worden of zou hem meeslepen tot noodlottige besluiten, hij leek nog maar een schaduw van zichzelf..... Bedrijvig liep zij rond, redderde de kamer op, praatte met wanhopige opgewektheid, maar zij kon hem niet los krijgen uit zijn lethargische moedeloosheid..... Toen ging zij uit met een grote mand aan de arm en kwam terug, beladen met verleidelijke eetwaren, een malse kip, eieren, vruchten, vers brood, gesneden ham, een blozende kreeft, een kruik geurige wijn, een pijp en een builtje tabak.

Zij begon met de pijp voor hem te stoppen en dwong hem te roken, zette een beker wijn naast hem en zei hem een poosje rustig te zijn. Spoedig siste in het kleine keukentje de boter in de pan, de opwekkende geur van de bradende kip dreef weldadig om zijn dof hoofd, de wijn bracht zijn bloed op gang, de prikkelende rook kalmeerde zijn overspannen zenuwen. Langzaam kwam er wat belangstelling in zijn ogen..... Ze was aan 't kokkerellen

daar achter die gesloten deur..... het rook goed..... lieve Dieuwertje! Bestond er nog zo'n schat van een vrouw op de wereld?..... Ze had alles voor hem over, omdat hij eenmaal van haar gehouden had. Hij hield nog van haar en zou zijn leven lang van haar blijven houden..... maar niet zo..... Hij schonk zich nog eens in, nam een hartige teug, pakte een schijf rode ham van de tinnen schotel en liet die in zijn mond glijden..... dat deed goed.....

En toen Dieuwertje gereed was en de gebraden kip binnen bracht en de helder witgedekte tafel feestelijk voor hen beiden arrangeerde, was er een glimlach om zijn lippen gekomen en hij knikte goedkeurend naar de blinkend bruin gebraden, van vet druipende vogel. Dieuwertje had snel een andere, fleuriger japon aangetrokken met witte kant aan polsen en hals. Verrast keek Gerbrandt naar haar verjeugdigde verschijning en zei hartelijk:

'Je ziet er goed uit, Dieuwke..... dat kleed staat je'.....

Zij bloosde en keek met angstige oplettendheid naar zijn gezicht. Zou zij erin slagen hem uit de diepte op te trekken? Zij dwong zich tot zorgelozer opgewektheid en antwoordde behaagziek:

'Ja, hou je mond maar..... 't zal jou nog nogal wat kunnen schelen, wat voor kleed of ik draag!'.....

'Ho! ho! Dieuwertje, dat moet je niet zeggen, dat komt er bij elke vrouw op aan.'

'Ja, ja, hartenbreker, je hebt er verstand van!..... Maar kluif me nou die bil eens af, en neem wat van die bruine saus om je brood in te soppen..... Wou je de wijn alleen drinken?'

'Waarachtig niet!..... Hier, stoot met me aan..... Waar drinken we op, Dieuwer?'

'Op mijn vrijer, waar je zo'n mooi lied op gemaakt hebt!'

Zij lachte en hield het glas naar hem omhoog. Breêro kleurde.

'Ze hadden me verteld..... Ben je d'r erg kwaad om geweest, Dieuwke?'

'Kwaad?..... Net omgekeerd, ik was er blij om..... Ja, jongetje, dat je zo heetgebakerd en spijtig was..... dat was voor mij het bewijs, dat je nog een heel klein krummeltje van je ouwe Dieuwertje hield'.....

'Een krummeltje?..... Een twaalfpondsbrood op z'n minst..... En oud?..... Je straalt of je achttien bent, da's wat anders!'

Hij kwam erin. Er stond weer wat glans in zijn ogen. Gretig zette

hij zijn tanden in de kippebout, de wijn bracht kleur op zijn wangen. Vrolijk ging zij er op door:

‘Wat heb je die arme, onschuldige Jan-oom Houtepin gruwelijk toegetakeld, Gerbrandt..... Ik kon eruit opmaken hoe woedend je was:

‘Sen veurhooft is ghebult seer hooch,
Gien schilder souwt soo maken:
Daar by het hy ien slincker oogh,
Dat is hiel leep en selden droogh,
Gheboort met root scherlaken.

Daer toe het hy een grote Neus
Vol Parlen en Robynen,
Op het fatsoen van Heyntje Peus:
Van verruw is sy hiel glorieus,
Miest uyt de karmosynen!’

O, Gerbrandt! hoe kon je zo liegen?’

Breêro had glimlachend geluisterd. Hij genoot van het baldadige versje, en zong het vervolg:

‘Sen kneveltjes staen hum so schots
Steyl boven sen proper monckje,
Die hy ierst styfden met wat snots:
Nou kyckt hy deur de hayrtjes trots
Recht as en Yslangs honckje.

Sen lippen sijn veur al niet swack,
En zyn Trompetters wanghen
Die staen soo stijf, soo straf, soo strack
Men souw met soo een Bulleback
Wel jonghe nickers vanghen.’

Hij lachte en knikte voldaan: het was een verduiveld goed ding! Dieuwertje ging voort:

‘Sen kinnetjen is soo wel edaen:
En waer 't niet vol puysten,

Men souw er klauwen op of slaen:
Mar isser yemant om begaen,
Die slaetse plat met vuysten!'

O! o! Gerbrandt, wat was je door 't dolle heen!..... Je wou waarachtig die arme ouwe Jan-oom te lijf!'

'Ik kon de gedachte niet verdragen, Dieuwke, dat je met zo'n ouwe vent'.....

'Ach, mallerd!..... En als 't nou es een jonge vent geweest was?'.....

'O,' lachte hij, 'dan had ik niet alleen zijn kinnetje, maar de hele kerel platgeslagen! En daar drinken we nou nog eens op.'

'Braaf zo..... Gezondheid, Gerbrandt..... Is de kip mals genoeg?'

'Als de billetjes van een meiske van zeventien!..... Haha! Kijk es..... die kreeft bloost er nog harder van dan jij!'.....

Hij lachte met een grimmig pleizier..... Oho! hij liet er zich niet onder krijgen!..... Zo gemakkelijk kregen ze Gerbrandt Adriaansz. Breêro niet klein..... 't Kan verkeren!..... Welzeker! maar er waren nog meer goede dingen op de wereld dan Margriet Keyzer alleen!..... Zware, kruidig geurende wijn, gloeiende kreeften en een trouwe kameraad als Dieuwertje..... die liet je nooit in de steek..... louter gedegen goud..... Wat was ze blij en vrolijk, omdat hij zich zo flink boven de miserie uitwerkte!..... Ja, Dieuwke, Gerbrandt is een taaie rakker..... Ze zag er zeldzaam lief uit in dat fleurige kleedje..... Ze bloosde van vreugde..... haar ogen glansden..... ze kon niet tegen de wijn, was het niet gewend..... God, ze was toch een mooi wijf en ze hield nog altijd van hem, dat was duidelijk genoeg..... Wat zou het leven eenvoudig zijn met zo'n vrouw..... maar de goden hadden niet gewild, dat zijn leven zo eenvoudig zijn zou..... hij moest in stormen leven en wrakgeslagen worden en als zijn tuigage ongeveer hersteld was, kwamen ze met een nieuwe verrassing in de vorm van een orkaan, die alles weer ontredderde en lens sloeg..... En dan maar blijmoedig zien, dat je overeind kwam, de zeilen bijgesteld kreeg en verder voer..... En nooit versagen..... Altijd bedenken: 't kan verkeren..... meest ten kwade, maar soms ook ten goede..... Schenk nog eens vol, Dieuwertje en drink met me en bedenk, dat 't kan verkeren..... d'r zijn anderen, die dat ook wel mogen beden-

ken eer het wisselend getij hen overvalt..... haha!..... Laten we drinken en eten en vrolijk zijn, want daartoe zijn wij geboren en niet om te kniezen en bij de pakken neer te zitten..... Kraak me dat kreeftenschaartje eens en proef het sappige vlees daarbinnen..... Net zoiets als het leven, Dieuwer, hard genoeg, maar zet er je tanden op, kraak de schaal, de kern is genot..... Kom nog eens op mijn knie zitten zoals vroeger, Dieuwertje, we wisselen de roemers en drinken tot de bodem omhoog staat..... en nog een keer..... ha, die wijn lijkt wel vuur, hij spartelt door je lijf, voel je 't ook?..... Geef me een kus, Dieuwke, maar niet op mijn voorhoofd..... Kom, Dieuwke, als vroeger..... Vroeger?..... Vroeger is vandaag en alleen vandaag telt mee..... ik weet niet meer wie dat tegen me gezegd heeft, maar zo is 't: alleen vandaag..... gisteren is voorbij en morgen komt misschien niet eens..... Ik ben verliefd op je, Dieuwertje, weet je dat?..... Weet je, dat ik nooit anders dan verliefd geweest ben op jou?..... Al dat andere was maar wind en ijdelheid, parade en inbeelding..... maar op jou ben ik nog net zo verliefd als op de dag van die rijtoer, weet je dat nog, een eeuw of wat geleden?..... Drink nog eens, meid, doe als ik: ik spoel het verleden en heel de wereld m'n keel door, en nu is er niets meer over dan vandaag en jij en ik..... Laat alles verzinken en vergaan, leg je armen om mijn hals en kus me..... zo is het goed..... we moeten nog leren leven, Dieuwke, Steven heeft gelijk..... Steven..... Steven weet nog van niets..... Moet ik nu niet naar Steven gaan, Dieuwertje, en met hem spreken en me aan hem vasthouden..... Steven is sterk, weet je, geweldig, en bang voor niets..... Maar ik kan je niet loslaten, lief Dieuwke, je bent zo zacht en zo goed en ik heb jou nog nodiger dan Steven..... Ik heb niemand nodig natuurlijk, maar zo bij manier van spreken.....

Dieuwertje moedigde hem aan naar Steven te gaan. Iedere vezel van haar lijf schreeuwde, dat hij bij haar moest blijven, heel de nacht, en weer van haar zijn als vroeger en in haar benauwde dromen. Met één woord, met één lange, diepe kus zou ze hem kunnen overhalen. Maar ze was bang voor morgen. Als na de roes de herinnering doorbrak, zou hij zich schamen en zijn schaamte op haar verhalen. Beter, dat hij nu maar ging..... Ze had dit alles immers niet aangericht voor zichzelf, maar voor

hem..... Nu was hij over het ergste heen..... Steven kon hem verder helpen..... Eerst wou hij niet, maar spoedig gaf hij toe..... Het verlangen om Steven te spreken werd onbedwingbaar..... Ze had gelijk..... Het was ook beter voor haar..... als de buren merkten, dat een man de nacht bij haar doorbracht, gaf het maar lasterpraat..... Goed, als zij het beter vond, zou hij maar gaan..... Zij bracht hem zijn degen, mantel en hoed.

'Wikkel je goed in, Gerbrandt..... 't is bitter koud buiten.'

Hij trok haar dicht tegen zich aan en hield haar bij de schouders vast.

'Dieuwke, ik ben je zo dankbaar..... Denk vooral niet, dat ik niet besef, wat je voor me doet en bent..... Jij bent de liefste van alle..... ik ken er geen als jij..... Och, of het leven toch anders lopen wou..... Waarom'.....

Hij sprak de gedachte niet uit, keek in haar eerlijke ogen, kuste haar op de mond en ging de deur uit. Zij keek hem na, hoe hij moeilijk door de rulle sneeuw stapte en door het licht van een schommelende lantaren ging..... een pluimpje vuur hing even aan de vergulde punt van de degenschede, die onder zijn mantel uitstak. Dan verdween hij om de hoek, de Nes in. Huiverend sloot zij de deur en ging naar binnen. Twee hete tranen liepen uit haar ogen: weer had ze hem verloren, voor de zoveelste maal..... Waarom? had hij gezegd..... Ja..... waarom ging alles zo verkeerd?..... Waarom?.....

3

Steven zat met een boek bij het vuur, toen de knecht Breêro binnen liet en keek verwonderd op.

'Jij hier?..... Bij je thuis zeiden ze, dat je naar Hoorn was.'

'Heb je dan thuis naar me gevraagd?'

Hij gooide mantel en hoed op een bank, schoof een zetel bij, strekte zijn verkleumde handen en voeten naar het vuur.

'Ja..... ik maakte me ongerust.'

'Ongerust?'

Wantrouwig schoot zijn blik onderuit naar Stevens gezicht.

'Wel, ik heb een brief uit Hoorn gekregen.....'

'Zo?'

Het klonk nors en onverschillig.

Steven klapte het boek dicht en schoof het over de lage tafel weg.

'Je bent niet naar Hoorn geweest?'

'Nee..... Ik..... eh..... ik kwam Dieuwertje tegen en..... en ik ben tot nu toe bij haar geweest.....'

'Je voorzienigheid,' glimlachte de ander. 'Je waardeert haar veel te weinig'.....

'Dat denk je maar'.....

Het bleef een poosje stil. Steven stopte zich een pijp en stak er nadenkend de brand in, af en toe tersluiks kijkend naar Gerbrandts somber en vervallen gezicht..... Het had hem hard aangepakt. Eindelijk zei hij zacht:

'Trek je het niet zo aan, kerel..... ze is het niet waard.....'

Breêro keek hem aan met de blik van een gewond dier. Steven stiet met de voet tegen de punt van Gerbrandts degen en glimlachte hoofdschuddend:

'De romantiek op zij..... Wat had je je voorgesteld?..... Als je daar zo aangekomen was, hadden de bedienden van Sinjeur Keyzer je de deur uitgewerkt en je overgegeven aan de rakkers..... Wees ervan overtuigd, dat de dame op haar hoede is en haar bevelen gegeven heeft.....'

Het woord stak als een giftige angel.

'Je weet nou eindelijk evenveel als ik allang wist..... Ik heb geprobeerd je te waarschuwen, maar je was in de Venusberg en kon het niet verstaan..... Het spijt me, Gerbrandt..... ik begrijp

je verdriet..... maar geloof me: je bent beter af dan de Sinjeur Roeloffs.....'

'Verdriet?' stoof Gerbrandt op. 'Wie praat er van verdriet?..... Hij mag haar hebben..... met het uitgebreide gewei, dat ze voor hem in petto houdt..... Ik kwam je halen..... Laten we een kan wijn gaan drinken bij Moei Nelletje en haar pleegkinderen..... ik heb geen hoer gezien sinds ze naar Hoorn teruggegaan is!'

'Bravo! Bravo!' prees Steven. 'Dat is de manier!..... Goed, ik ga mee..... We zullen er wel een vrolijk gezelschap vinden..... En Nelletje heeft een wijn, waar je elke vuile smaak mee uit je mond kunt spoelen..... Kom!.....'

Zwijgend liepen zij door de stille straten in de schemering van sneeuw en sterrenlucht. De wind woei hun snerpend koud in het gezicht. Smart en woede wrongen weer aan Gerbrandts hart, het gevoel van onduldbaar vernederd te zijn en koelbloedig bedrogen, joeg hem op tot een wilde en machteloze zucht zich te wreken. Wist hij maar hoe!..... Hij was tot alles bereid en in staat.....

Bij Nelletje was het stil. Zij waren de enige bezoekers, werden met gejuich ontvangen en door de lachende, snaterende meisjes omstuwd, die elkaar rond de heren verdrongen om opgemerkt en uitverkoren te worden. Steven keek naar Gerbrandts nors en kwaadaardig gezicht en commandeerde kalmerend:

'Laat ons even bijkomen, liefelijke nymphen. Breng een tafeltje en stoelen bij dat vuur, zorg voor een kan warme en goed gekruide wijn, maak wat muziek en laat de rest aan Bacchus over..... daar heeft nog nooit iemand zich over beklaagd'.....

Lachend voegden de meisjes zich. De vrienden zetten zich bij het vuur en dronken zwijgend hun eerste kroes warme kruidenwijn, die snel en degelijk werkte. In de hoek bij het spinet zongen de meisjes verliefde liedjes, het instrument tinkelde er helder tussen door, een paar luiten ruisten een donkere begeleiding. Steven liet haar wijn brengen, ze moesten maar drinken wat ze wilden. Langzaam kwam Gerbrandts tong los, hij klaagde en raasde, hij vond zachte woorden voor zijn bedrogen liefde en kernachtige verwensingen voor degene, die hem zo gruwelijk om de tuin geleid had. Steven had geen hoge dunk gehad van de mooie Margriet, maar hij verbaasde zich toch over zoveel koelbloedig overleg, zo schaamteloos

uitleven van bronstige drift, zo'n ijskoude genadeloosheid tegenover allen en alles en moest bekennen, dat hij tot op zekere hoogte respect had voor deze geslepen en roekeloze demoiselle..... Per Dio, wat een temperament en toneelspeelkunst!..... En altijd deftig en intellectueel, geen onvertogen woord, geen schaduw van ruwheid..... Een jonge dame, die in een Latijns land een grote loopbaan gemaakt zou hebben..... In deze puriteinse contreien moest zo'n bloem in 't verborgen bloeien en zonder opspraak naar een eerbaar huwelijksbed geleid worden door kuis blozende gespeelkens zonder een flauwe notie van de rosse waarheid..... Mijn God, wat het leven vol verrassingen was en onredelijk..... Waarom moest Gerbrandt dit lootje trekken? Gerbrandt, die in de liefde geen spel erkende en dadelijk met volle ernst zich in het tuig wierp, het oog gevestigd op het altaar en het bloeiende huisgezin..... Arme bliksem! dat waren toch geen ervaringen voor een candide ziel als de zijne?..... Welk vuilaardig noodlot dreef hem toch in de buurt van zulke hete vuren?..... Juist zijn argeloos elan maakte hem tot een ideaal slachtoffer, maar als echtgenoot kwam hij niet in aanmerking..... te kleine burgerjongen of ruig schaap.....

'Wreek je in een daverend blijspel,' ried hij aan.

'Een blijspel?' vroeg Breêro verbaasd. 'Het zou nooit anders kunnen worden dan een drama..... dat is toch duidelijk!'

'Nee,' lachte Steven. 'Zo'n joffer kun je niet grievender treffen dan door om haar te lachen en haar belachelijk te maken. Je moet haar je gekneusd hart niet laten zien, maar het blote bolwerk onder aan je lendenen, en tussen je knieën door naar haar grinniken..... Daar jaag je haar de stuipen mee op het lijf. Daar maak je haar onmogelijk mee. Ze zal zich doodschamen, niet weten waar ze kruipen moet..... Als boosaardige treurspelslang zou ze nog met een hooghartig lachje over je geteisterde ziel triomferen'.....

'Daar zit misschien wat in,' overwoog Gerbrandt en goot een nieuwe kroes van de peperig-gloeiende wijn door zijn keelgat.

Dan begon hij te lachen. Zijn ogen glinsterden van ondeugd. De wijn roesde luidruchtig door zijn benevelde hersens. Waar had hij ook weer aan gedacht?

'Waar lach je om?'

'Wacht even..... Daar schoot me iets te binnen..... O ja.....

Denk eens, wat een verwarring er in die familie ontstaan zal..... Ze trouwt toch met een broer van haar vaders vrouw, dus met haar oom. Haar vader wordt haar zwager en de vader van zijn eigen zwager..... Haar kinderen zullen oom en tante moeten zeggen tegen hun grootouders of grootmoeder tegen hun tante. En als Lijsbeth ook nog wat kinderen krijgt moet Margriet neef en nicht zeggen tegen haar broertjes en zusjes en die moeten hun zuster tante noemen..... Met een beetje fortuin wordt die hele familie d'r stapelgek van..... Ik begin er zelf al draaierig van te worden..... En dat soort verheven jofferen wordt door de dichters aangesproken met godin en engel en nymph en andere bovenaardse betitelingen'..... 'Ik heb je altijd gezegd, dat je die poespas moest nalaten'.....

'Ik ben, godhelpme, de enige niet..... Maar ik zal 't ze eens anders vertellen, die verwende strontschepselen..... wacht eens even'.....

Hij woelde in de binnenzakken van zijn buis, haalde er een verkreukeld stuk papier en een potlood uit, streek het blaadje glad op de tafel en begon verwoed te schrijven, telkens er tussen door ophoudend om zijn binnenpret uit te grinniken. Eindelijk kraste hij er onderaan: ''t kan verkeeren,' wendde zich om naar de meisjes en schreeuwde:

'Heidaar, jullie, breng es een luit hier en kom wat naderbij, dan zal ik jullie een nieuw lied voorzingen op de aangename wijze van 'Ach ongelukkige dag'.....

Met veel gegiechel en geruis van zijden rokken kwamen de meisjes aangelopen. Gerbrandt sprong op, stemde de luit, zette één voet op het lage tafeltje en begon te zingen:

'Ick wil, Juffrouw (vertrout)
Om al het 's Weerelts gout,
U prijsen met geen logens stout:
Want deed ik dat, het soude mijn
En u, tot een beschamen sijn.'

Dan somde hij op, welke overdreven, maar algemeen gangbare, lachwekkende hoogdravende complimenten hij *niet* zou gebruiken om haar dan te prijzen zoals zij het werkelijk verdiende.

‘Ghy syt so hups een Tas
Als hier in lang oyt was,
Dit segh ick als het komt te pas:
Ja so, dat om een soete soen
Een Heremijt sou sonde doen.

Maer dat is niet geseyt
Van u onsterflijckheyt,
Ghelijck ghy 't hier en daer verbreyt
Doch so u lichaem god'lijck is,
Struylt Rooswater in plaets van pis!

Dus spreeck ick, o Joffrou,
Op dat men mercken souw
Hoeveel ick van u schoonheyt houw,
Waeraen myn lust syn tyt besteet,
Wanneer ick niets te doen en weet.

Ghy siet wel, mijn Vriendin
Hoe seer dat ick u min,
Al gae ick hier vast uyt en in:
Maer kosten elcken tree een duyt,
Ick quam termaent misschien eens uyt.

Al segdy, soete dier,
Dat ick segh: dat ik schier
Om u verteer in 't minnevier:
Het is wel waer, het is geschiet,
Ick hebt geseyt, maer 'k meenden 't niet!.....

Een algemeen gejuich en gelach begroette het eind van het lied. Er waren juist nog wat heren binnengekomen, ver boven hun bier, die meeschreeuwden en hikten van enthousiasme. Een van de meisjes, een heel jong ding met zwarte krullen en een lief snuitje, sprong bij Gerbrandt op schoot, sloeg de armen om zijn hals en kuste hem hartstochtelijk. Zij schreeuwde:

‘Breêro!..... Jij bent Breêro, dat kan niet anders!’.....

‘Heb ik zo'n kwalijke naam, dat ze me in huizen als dit dadelijk herkennen?’ riep hij klagend, maar onmiskenbaar gevleid, dan

sloeg hij de arm om de taille van het meisje, keek haar aan en zei: ‘En wat doe jij hier, kwaje meid?..... Je moest allang in je bed liggen!..... Vind je moeder goed, dat je zo laat opblijft?’

Het frêle schepseltje antwoordde hem met een zo enorme obsceniteit, dat hij er een kleur van kreeg. De andere meisjes en de binnengekomen heren bulderden van het lachen om de grove snedigheid van de jongste pleegdochter en de verlegenheid van Breêro, die toch de naam had, niet voor een klein geruchtje vervaard te zijn. Het meisje had er groot pleizier in, danste op zijn knieën op en neer, gaf hem met beide handen klapjes op de wangen en verklaarde resoluut:

‘Ik ga niet meer van je weg. Ik hou van onschuldige jonge mannen, die gauw blozen..... die zijn zo gezellig onhandig!’.....

Er was groot gejuich en bravo-geroep, er werd om wijn en muziek geroepen om het bruidspaar te huldigen..... Dan volgde een algemeene dans- en drinkpartij, een feest, waar de naburige huizen van meedaverden en waarbij Gerbrandt lang het hoogste woord had, tot hij van vermoeienis de ogen niet meer open kon houden en Neeltje - zo heette het jongste meisje, wier favoriet hij was - hem heimelijk meetroonde.

's Morgens werd hij wakker in een verfomfaaid bed, in een kamertje waar het zurig stonk naar zweet, verschaald bier, poeder en goedkope parfumerie. Het meisje zat op haar knieën naar hem te kijken. Hij kreunde van ondragelijke hoofdpijn en had een versmachtende dorst. Neeltje zei afkeurend:

‘Je bent een goed dichter, Breêro, maar als vrijer beteken je niet veel. Laat je dat gezegd zijn door iemand, die het weten kan’..... Hij verstond maar half wat ze zei en kwam moeilijk en gemelijk overeind.

‘En als je weer eens bij me slaapt,’ vervolgde zij, ‘noem me dan niet telkens Margriet..... Het staat zo gek voor de buren als een man de naam van zijn eigen vrouw niet weet’.....

Zij lachte om zijn verwezen gezicht en de boze blik uit zijn troebele ogen.

‘'t Is niet erg, hoor..... je bent toch lief..... Krijg ik geen cadeautje van je?’

Zwijgend wierp hij wat geld op het kastje, sloeg zijn mantel om en ging op onzekere benen naar beneden. Op de trap hoorde hij nog haar spottend lachen.

4

Dagenlang bleef hij doorzwijnen. Met bittere wellust wentelde hij zich in de modder van drank en zingenot. Nauwelijks ontnuchterd bedronk hij zich weer, bang voor de gedachten, die hem belaagden, het scheurende verdriet, dat zich van hem wilde meester maken. Hij was telkens het middelpunt van een troep boemelaars, de vrolijkste en luidruchtigste van allen, overstromend van koddige invallen, kluchtige verzinsels en gewaagde ondernemingen. Zijn vader, die hem in Hoorn waande, hoorde van zijn schandalig gedrag, zocht hem overal, maar kon hem niet vinden. Toen ging hij naar zijn vriend, schout Willem van der Does, en verzocht zijn hulp om den op drift geraakten dichter op te sporen en hem met een zoet lijntje of desnoods met de sterke arm terug te brengen in de ouderlijke woning..... De schout wist er meer van. Een troep jonge mannen van aanzienlijke huize had de inboedel van een bordeel kort en klein geslagen en de waardin aan een touw onder haar armen uit een raam van de eerste verdieping gehangen. In de beruchte zeeliedenkroeg van Jaap Hannes aan de Zeeburgerdijk was zwaar gevochten tussen de stamgasten en een troep binnenvallende koopmanszoons tussen de partij had de overwinning behaald en het uithangbord als trophee meegenomen. Bij beide expedities had Gerbrandt Adriaansz. meer dan waarschijnlijk een leidende functie gehad. De zaken zouden wel niet vervolgd worden: er waren te grote namen bij betrokken en de schade werd uit den aard van de zaak vergoed.

In het midden van de volgende nacht werd Gerbrandt in deplorabele staat bij zijn vaders huis afgeleverd door vier mannen van de ronde, die de handen vol gehad hadden met den dolleman, tot een der wachtlieden er een einde aan gemaakt had door hem hard met de schacht van zijn hellebaard op het hoofd te slaan. Half versuft hing hij tegen de muur in de gang, de ogen met rode adertjes doorschoten, een bebloed gezicht, bedreigingen mompelend tegen de mensengrijpers, die hem mishandeld hadden.

Moeder Marrigje kwam toegeschoten en verstijfde van schrik bij de aanblik van haar zoon, zij dacht niet anders of hij ging sterven. De korporaal stelde haar gerust:

‘'t Is zo slim niet, joffer Bredero..... hij is enkelt maar krom-

dronken en een beetje gekreukeld..... da's morgen allemaal weer voorbij'.....

Vader en moeder brachten hem samen naar zijn kamer. Zijn moeder wou hem behulpzaam zijn bij het uitkleden, maar hij verzette zich en duwde hen grommend de kamer uit. Marrigje schreide. Wat was er met den jongen gebeurd? Wat was er plotseling weer in hem gevaren? Adriaan nam haar mee terug naar de slaapkamer, stopte haar, rillend van kou, onder de dekens en vertelde, wat hij op navraag van den jongen Heer van Vredesteyn gehoord had: Gerbrandt had zich het hoofd op hol laten maken door die mooie koopmansdochter uit Hoorn, Margriet Keyzer, ze hadden haar wel eens gezien in d'Eglantier, een hecht van een meid, waarachtig. Maar natuurlijk geen spek voor Gerbrandts bek..... Toch scheen de jongen het in zijn kop gezet te hebben, dat hij zo goed als met haar verloofd was. En nu ging ze met een ander trouwen. Gerbrandt was er natuurlijk balorig van geworden en op een onverantwoordelijke manier uit de band gesprongen.

Marrigje zei niets. Ze lag stil te schreien. Haar arme Gerbrandt Altijd plaatste hij zijn liefde verkeerd, te laag of te hoog. En altijd liep het op een teleurstelling uit, die hem geheel van streek bracht en tot dolle dingen verleidde. Toch was hij niet slecht, integendeel, hij had een innig goed en braaf hart..... Maar de vrouwen behandelden hem gemeen; ze haalden hem aan en als hij er ernst mee maakte, stieten zij hem terug..... Waarom toch?..... Zij hadden geen geluk met hun kinderen. Pieter was getrouwd en het ging hem goed, maar wat was dat voor een huwelijk met een zoveel oudere vrouw?..... Hij leek nu al veel ouder dan zij..... Hilletje liep naar de dertig, een mooie, verstandige vrouw en ze was niet getrouwd..... ze kreeg buien en nukken..... nu draafde de schilder Pieter Lastman om haar heen, maar zij scheen er niet veel voor te voelen..... En Stijntje?..... Zo'n lief, zonnig meisje, de afgod van iedereen..... er wierven er genoeg om haar, maar zij moest ze niet..... Charles Quina, die brave jongen, kwam bijna nooit meer aan huis, kwijnde van liefde voor haar, Stijntje mocht hem graag, maar niet als vrijer, en wat zou hij een goede man voor haar zijn..... Toch was het niet, dat de meisjes te koel van aard waren, eer het tegendeel. Moeder Marrigje kende ze: er zat meer dan genoeg vuur in..... Adriaan kon bezorgd naar zijn kinderen kijken en praatte er soms over met een somber gezicht. Hij werd er knorrig van. Waarom

trouwden ze niet en maakten hem grootvader?..... Mankeerde er iets aan?..... Wat hadden ze?..... Marrigje borg een geheime angst diep in haar hart. Ze was bang, dat de kinderen te veel hadden meegekregen van Adriaans heet gistend bloed..... Zij wist van zijn menigvuldige zijsprongen, die enkele jaren na hun huwelijk al begonnen waren..... Hij was dol op haar, nog was de grond te koud, waarover zij liep, maar daar had ze hem nooit van kunnen terughouden en moeten leren erin te berusten..... Niet voor niets waren de dienstmaagden uit den huize Bredero berucht om hun lelijkheid en zuur humeur..... In de kinderen was veel van zijn ongedurige onstuimigheid en zij misten de goedmoedige onverstoorbaarheid, waarmee hij zijn onberekenbare gangen ging, waren prikkelbaarder en nerveus..... Gerbrandt, die het vroomste gemoed van allen had, misschien het meest..... Wat moest uit dit alles groeien?..... Zij voorzag niets dan rampen en leed.....

De volgende dag brak de donderbui los. Adriaan Cornelisz. raasde tegen Gerbrandt, dat het ganse huis ervan daverde, hield hem zijn slecht gedrag voor, vroeg hem of hij in zijn verzen een vrijbrief zag voor de gemeenste uitspattingen, dreigde hem het huis uit te zetten, als hij zijn leven niet beterde en hun goede naam nog verder in opspraak bracht. Hij bulderde geweldig en lange tijd achtereen, de vrouwen zaten beneden bevend te luisteren.

Gerbrandt was te moe en verslagen om tegen te spreken. Nu hij met geweld uit de sfeer van wilde baldadigheid gesleurd was, die hem zoveel voldoening en verlichting gegeven had, was de spanning eensklaps gebroken. Hij was murw en ongelukkig, voelde een weerzin tegen zichzelf, alles wat zijn vader zei, was nog veel te zacht om zijn misdragingen te kenmerken..... De verontschuldiging, dat zijn ondragelijk verdriet hem tot deze woeste gelagen gedreven had, kon hem niet vrijpleiten en daar kon hij met zijn vader ook niet over spreken. Langzamerhand werd Adriaan Cornelisz. zachter gestemd tegenover de verslagen, onderworpen houding van den zondaar..... De jongen zag er beroerd uit, gehavend en verplukt, bleek, met holle ogen, futloos en verouderd..... Het was duidelijk genoeg, dat dit niet alleen het gevolg was van de drinkgelagen en ongeregeldheden..... De malle geschiedenis met die Hoornse deern had hem hard aangepakt. Veel te hard..... wat duivekater, in die soort aangelegenheden moest een man altijd zorgen de toestand meester te blijven..... Gerbrandt nam die

dingen veel te ernstig op, deed maar aanstonds of 't een kwestie was van leven of dood..... Hij zou er nu maar niets meer van zeggen. 't Moest eerst wat slijten, dan zou hij eens in gemoede met den wilden driftkop praten, de dwarse, felle rekel, die toch een prachtkerel was en, alles welbeschouwd, geen slecht zoon van z'n vader..... Hij moest alleen leren wat binnen de perken te blijven..... Tenslotte was je niet alleen in Amsterdam, een beetje rekening houden met de mensen was onvermijdelijk..... Ze zagen graag wat door de vingers van een dichter en schilder als Breêro, maar alles had zijn grenzen.....

Gerbrandt bleef in zijn atelier, zat slap ineengezakt huiverend bij het vuur, dicht in zijn mantel gewikkeld. Hij voelde zich doodziek. Ziek van lichaam, ziek van ziel. Ziek van drank, uitputting en slagen, ziek van ontgoocheling en afkeer.

Telkens drong de gedachte zich op, dat het leven voorbij was. Het had geen zin meer. Hij had in de toekomst gekeken als in een zonnig, liefelijk landschap. Nu leek het meer een verwoeste, door pest en lepra aangevreten stad. Het leven had zijn zin verloren..... Met gesloten ogen liet hij zich drijven op zijn mismoedig, dodelijk vermoeid gevoel. Hij doezelde weg in een onrustige halfslaap, gekweld door visioenen van wat onherroepelijk voorbij was..... Hij at iets van wat Stijntje op zijn kamer bracht. Zij keek hem aan alsof ze hem iets zeggen wou, maar hij merkte haar niet op. Zuchtend ging ze de kamer uit. Doodop van vermoeienis en ellende kroop hij in bed en sliep vast en zonder dromen tot laat in de volgende morgen.

Verkwikt stond hij op, at een stevig ontbijt, waste zich grondig met koud water, liep in het atelier rond tot hij warm was en ging voor het venster over de gracht staan kijken. Het was een heldere, zonnige winterdag. De bomen stonden scherp getekend met hun warreling van zwarte takken en twijgen. Er waren kinderen met priksleedjes doende, anderen schoven in lange rijen over een glijbaan, enkele paren zwierden op de schaats tussen het gescharrel der kleuters. Een koekezopie van rietmatten opgebouwd, stond in de luwte van de Varkenssluis, de oranje-blanje-bleu-vlag klapperde in de wind. Een verward rumoer van vrolijk-kakelende kinderen, onwetend van al de verschrikkingen, die het onbarmhartige leven voor hen gereed hield..... Zo was hij ook eenmaal geweest..... Nu was hij man en wist..... Wist, dat het leven geen spel was,

maar harde en wrede strijd, een strijd vol hinderlagen en listige overvallen..... Wist, dat hij alles verkeerd gedaan had en de gevolgen dragen moest..... Hoe vaak had God hem geroepen..... en even vaak had hij zich naar de wereld gekeerd en de roepstem laten verwaaien..... IJdelheid was zijn leven en de straf brak over hem los..... Wat was zijn verhouding tot Margriet anders geweest dan troebelheid, een feest der zinnen, zonde en ijdel werelds gedroom?..... Hij had haar liefgehad, o, dat kon hij ook voor God getuigen, maar het vlees had hem behekst en hij was gevallen, te zwak voor de strijd..... En was er geen ijdelheid geweest in die liefde?..... Had hij zich niet opgeblazen bij de gedachte opgenomen te zullen worden in de voorname familie der Keyzers, magistraten van de koopstad Hoorn?..... Had hij ooit aan God gedacht in al deze vele lange maanden van geluk en schijnbare voorspoed, met een gouden toekomst in 't verschiet?..... Hij had de naam genoemd, ja, maar het was een lege klank gebleven, de ontzagwekkende inhoud was eruit verdwenen, zijn ziel had niet gebeefd in de schrik voor den Onzienlijke, geen deel gehad aan zijn geest..... IJdelheid, zonde, wereldse wuftheid..... God had hem met harde hand wakker geschud..... het verraad van Margriet was zijn welverdiende straf..... en nog had hij de verzenen tegen de prikkels geslagen als een dom en onwillig veulen..... hij had de tekenen niet verstaan en was voortgehold op de weg des verderfs, blind en verdwaasd, koppig en boosaardig, een vijand van zijn eigen heil..... O bittere les!..... Waar was de leefregel, die hij zich gesteld had?..... Verwaaid met het papiertje, waarop hij geschreven stond..... Hij keerde zich van het venster weg, ging weer bij het vuur zitten en steunde het zware hoofd met de handen. Het felle bewustzijn van de tegenwoordigheid Gods maakte hem bang. Berouw doorknaagde zijn schuldig geweten met langzame, vijlende tanden, het gaf een weeë pijn, waartegen geen zelfverdediging kon standhouden. Zijn menselijke wanhoop en wereldse nederlaag bracht hem ertoe te overwegen hoe het zijn moest een leven te leiden, uitsluitend aan God gewijd. Hij begreep de zucht tot afzondering om zich geheel te kunnen verdiepen in de contemplatie van Gods wezen en het verzinken van de ziel in Zijn oneindigheid..... Hij had een monnik willen zijn in een stil, zwijgend klooster, zwoel van de zware gepeinzen zijner op God geconcentreerde bewoners. Ver van de wereld weg, alleen met Hem, geen belang buiten Hem,

gebed in Zijn goedheid en macht..... Geen vrouwen en vrienden, geen wijn en muziek, geen verleiding en verraad, geen wereldse grootheid en ijdele roem..... stille, verzonkenheid in het eeuwige, versterving van het lichaam, vrede voor de ziel..... welk een weelde!..... Maar dan verzette zijn Protestantse wezen zich weer tegen de vlucht in de mystiek, die hem een ogenblik bekoord had..... ook dat moest tegen Gods wil zijn, die je in de wereld gezet had en eiste, dat je haar verdroeg en beleefde zonder je ziel te schenden..... Het kwam er maar op aan sterk te zijn, het goede te willen. God meer te achten dan de wereld, je zinnen te temmen en de ziel open te plooien voor de genade..... Maar hij was zwak, de zinnen overwonnen in hem steeds den vromen God-zoeker, de wereld trok aan hem met onweerstaanbare kracht, hij vergat te bidden zodra hij toegegeven had aan de verleiding en vergat waartoe hij door God geschapen was.

Steven kwam naar hem vragen, maar hij liet hem zeggen, dat hij te ziek was om iemand te ontvangen.

Charles Quina kwam 's avonds en met hem sprak hij over zijn verdriet en vernedering, over zijn zondige opstandigheid en zijn berouw, zijn vrees voor de wrekende gerechtigheid en zijn voornemen om van nu af een ander leven te leiden. Charles begreep hem en kwam hem hartelijk tegemoet. Ook hij had zijn liefdeleed te dragen en voelde zich onwaardig tegenover de algrootheid van den Schepper, en Gerbrandt voelde, dat hij nooit beter vriend gehad had, hoe dicht zij bijeenstonden en hoe schandelijk hij hem de laatste tijd verwaarloosd had.....

Alleen in de nacht las hij lang in de Bijbel, telkens diep verschrikt door God's straffe waakgierigheid en weer opfleurend onder de milde vergevensgezindheid, die Hij elders ontvouwde. Hij was ver afgedwaald en zeer schuldig, maar hij mocht hopen op genade, als hij zijn vernietigd hart oprecht tot God keerde. En hoe hartstochtelijk verlangde hij dat.

Hij nam de pen op en schreef:

> O soete tijt, ay schoone soomervlaaghen,
> Hoe haast verkeert U blat?.....

Neen..... zo niet..... zo niet!..... Dat was zijn verkeerde hart, hunkerend naar de zonnige, wonnige dagen in de Beverwijkse

dreven..... Hij rukte zich weg van de plots opdringende herinneringen, een mist van tranen verduisterde zijn oogen, maar hij verhardde zich, schoof het blad papier terzijde en nam een nieuw. En alle aandacht samengetrokken op zijn groot verlangen naar loutering en innerlijke rust schreef hij:

Mijn sieltje schreyt, dat sucht en weent,
Mitsick met aerdsche dinghen
Meer als met Gode, ben vereent,
En nimmer recht kan dwingen
Mijn ongebonde, sotte wil.
Heer, maeckt mij selveloos en stil,
Als u verkorelinghen.....

Mijn hert, als ghij Uw kindsheyt siet,
U jonckheyd en U leven,
Ghij en bevindt daer anders niet
Als boosheyd in bedreven:
Soo ghij U selven nu verlaet,
En waerdelijck in Gode gaet,
Hij sal U alles geven.

Het deed goed..... Hij voelde zich nader komen tot de staat, die hij bestreefde, dichter bij Gods hart, rustiger, bereid tot overgave en offer..... Hoe zoet dit begin van weerkerende vrede al was..... Het wond hem los van Margriet en haar zwoele sfeer van verleiding en lust..... Hier was de bevrijding.....

Stille dagen van zelfinkeer en beschouwing van God en de ziel. Een langzaam zich loswikkelen uit de wringende strikken van de onwaardige gevoelens, die hem zo ver hadden weggevoerd van waar het heil was. De stille gemeenzaamheid in de gesprekken met moeder, het opglanzen van haar bekommerde ogen, nu zij merkte in welke richting zijn gedachten gingen, haar verholen blijdschap, nu uit het kwaad goed bleek voort te komen. Het zielsrustige bekijken van het woelige, lege drijven der wereld van uit de suizelende stilte der innerlijke contemplatie.....

‘Och arm! een groote Niet is al het 's mensen leven’..... Het zien van alle dingen in hun juist verband, in hun onbeduidendheid tegenover het éénworden met het beginsel van alle Zijn.....

‘O opper-Prins, en Heer, laet U genade stralen
Op U verloren zoon, op mijn bedroeft aanschijn:
Nae Uwe goedtheyd groot, uyt medelijen dalen,
Soo sal ick door U dood in 't ware leven zijn’.....

Charles Quina bracht hem een pentekening van zijn broer: de portretten van een vriend en zijn bruid; boven hun hoofd zweefde een Cupido, die een bandelier uitzwieren liet. Of Gerbrandt daar een onderschrift bij maken wou?

Breêro glimlachte en greep meteen naar de pen. Op de bandelier schreef hij ‘'t Kan verkeeren’, onder de tekening:

‘*Cupido*, reyst van hier, ghij zijt hier niet bescheyden,
U krachten zijn hier dof, ghij zijt hier onbekent.
De *God*, der trouwen *God* vereenighde haar beyden
Met Liefde, niet met Min, die qualijck loont in 't ent’.

5

Onder alles door bleef het leed woelen om het verlies van Margriet, het vernietigen van wat hij zo lang voor een ideale liefde had gehouden. Maar het beschouwelijke leven in afzondering, het gevoel van loutering in deemoed tegenover den God, van wien hij zo ver was weggedwaald en die toch Zijn aangezicht weer naar hem toewendde - dat voelde hij aan de innerlijke rust, die hem verkwikte - maakten alles dragelijk. De wonden bloedden nog, maar hij was ver genoeg genezen om terug te keren tot het werk. Hij zette een ijstafereel op, de Burgwal, gezien van zijn raam uit. He waren mooie winterdagen met een zachte zon en een licht neveltje, waarin de bomen en huizengevels verderop zoetjes verwaasden. Buiten waren de vrolijke stemmen der kinderen, het gerinkel van de bellen aan het tuig der paarden voor de sleden. De kleuren leken verzacht, de zon goot een paarsige gloed over alles, later kwam een rijpe, rosse glans in de hemel, die langzaam verdonkerde tot roestrood. Er hing een stille melancholie in de lucht, die wonderwel paste bij zijn eigen nog onzekere stemmingen. Het werk vlotte goed, het werd een doek vol stemming, in gedempte kleur, met vele, schetsmatig aangezette figuurtjes, zwierend boven de ijzers, wrikkend op de lage priksleetjes, kleumend langs de kant..... hij was er zeer tevreden over, zat er op een afstand naar te kijken, voldaan zijn pijp rokend en er kwam een klein verlangen in hem, uit te gaan en de schaatsen onder te binden voor een lange, eenzame tocht. Een paar dagen later ging hij.

Hij reed de Amstel langs tot Ouwerkerk en dan de binnenwateren op, slingerende weteringen langs, over rietbezoomde poelen, waar het ijs diepzwart was en spiegelglad, en hij een eenzaam, verloren figuurtje, drijvend door de zonnige dag. Kleine wolkjes zeilden traag, hoog langs het bleke blauw van de winterhemel, uit de verspreide, onder hun lage daken neergehurkte boerenhuisjes stegen lange, dradige rookslierten bijna loodrecht de lucht in, de landen sliepen onder de glinsterend witte sneeuwvacht, een grote vrede lag over de verstilde wereld.

Hij had er goed aan gedaan er uit te trekken. Te lang had hij in huis gezeten en gevochten met zijn wanhoop, geworsteld met zijn verspringende gedachten, zijn vernedering, spijt en berouw. Zijn

lichaam had beweging hard nodig en genoot van de inspanning. De wind van de snelle vaart beet in zijn wangen en oren, maar het bloed stroomde krachtig door zijn lichaam, hij voelde zich gezond en fris, als gereinigd en verjongd. Hij was een stille vaart ingeschoten, waar hier en daar een turfschip, een mestpraam of een slanke punter ingevroren lag en met een witte muts op zijn winterslaap deed. Verderop was een poel, waarop kinderen druk doende waren op schaatsen en met sleetjes. Hun stemmen en gelach kwamen van ver door de klare lucht als vrolijke vogelgeluiden. Zij renden schreeuwend en juichend aan achter een arreslee met een bruin paard ervoor, rijk in de bellen, bonte pluimen op het hoofdstel, fier en driftig schudde het zijn nerveuze hoofd aan de fraai gebogen nek en strekte sierlijk de benen in scherpe draf. Er lag een dorpje achter de plas met een lage kerk, die een dik torentje had met een grappig korte spits..... Dat was Vinckeveen..... Hij bond de schaatsen af bij de hoeve van Arend Pieter Gijzen, en liep het erf op. Arend kwam juist de koestal uit met twee emmers schuimende melk. Hij herkende Gerbrandt dadelijk en kwam verheugd op hem toe.

‘Gants akkermenten, Gerbrandt, dat is lang geleden sinds je laatst hier was!..... Ga gauw mee mee naar binnen.....’

Een breedgebouwde boerin stond over een kookpot boven het vuur gebogen, twee kleine kinderen aan haar rokken, twee groteren speelden in een hoek met een ruw gesneden houten paardje en een wagentje met hobbelige wielen, fabrikaat blijkbaar van Arend. Bij het venster zat Arends moeder, sinds lang weduwe, te spinnen, een mager, vinnig wijfje, proper als glas en nog vlug als water, alleen was ze erg doof geworden en wou het niet weten.

Arend was veel veranderd, in de breedte gegroeid, wat gebogen in de schouders. Zijn scherpe kop was getaand en gegroefd door weer en wind, een ruige korte baard kruifde wild om zijn gezicht. Maar zijn groenig-grijze ogen flikkerden nog even uitdagend als vroeger en hij bewoog zich los en gemakkelijk. Hij lachte, wijzend op de kinderen. ‘Je kent er nog maar een van..... nou zijn d'r vier, en in Juli met Gods hulp de vijfde, waar moeder?’

Hij sloeg zijn vrouw kletsend voor de billen, zoals hij zijn paard deed. Zij lachte en antwoordde:

‘Zonder Gods hulp speel jij 't ook wel klaar.....’

‘De felste haan van Vinckeveen!’ roemde Arend lachend. ‘Altijd geweest, Trui, en daarom moest jij me hebben..... Zeg 's, dat ik lieg.....’

‘Geloof de schelm niet, Sinjeur Breêro..... hij deugt nog evenmin als in zijn groene jaren.....’

‘Gelukkige menschen,’ dacht Gerbrandt.

‘En jij, Gerbrande?..... Wanneer gaan voor jou de beentjes van de vloer?’ Hij maakte een paar kluchtige danspassen en duwde z'n muts van vossenbont schuin.

‘De meisjes willen me niet, Arend..... ik ben te lelijk en niet tam genoeg voor de trouwdag, zeggen ze.’

‘Een gelukkige schooier ben je..... vivat de vrijheid!..... Schep wat op, Trui, de man komt op de schaats van de stad en brult van de honger..... Eerst een brandewijntje, Gerbrande, voor de kouwe tenen..... Ik heb ook zo'n kil gevoel rond m'n hart, en als er vreemden zijn, mag ik van Trui, waar, moeder?’

En weer kreeg ze een klap voor haar ronde achterdeel.

‘Je vraagt me nogal wat je wel of niet en mag’, lachte zij goedgehumeurd.

‘Ik vraag het wel, eerlijk’, plaagde Arend. ‘Maar als je nee zeit, en ik heb er zin in, doe ik 't toch..... daarvoor ben ik de baas in huis..... of zou je een Jan de Wasscher willen hebben?’

Gelukkige menschen..... Werken, beminnen, kinderen krijgen, z'n eenvoudige plicht doen, een goed maal en een hartige dronk, een feest op zijn tijd..... Was het leven zo ingewikkeld en moeilijk?..... Waarom kon hij toch niet zo'n leven hebben?..... Hij had een ontevreden, wankelbaar en ondankbaar hart..... Honderd maal meer had hij dan Arend, en Arend was gelukkiger dan hij..... Deze menschen grepen het leven en hielden het vast met hun sterke handen en trouwe harten..... Hem gleed het door de speelse vingers en een stadig geluk kende hij niet..... Hij was een dwaas en zou het blijven, een vijand van zichzelf.....

Hij zat aan hun tafel en at de eenvoudige, sterke spijzen, vet en smakelijk. Zij haalden herinneringen op aan vroeger, toen ze jongens waren, wilde rakkers. Arend wist het wel: Gerbrandt had met Lijsje gevrijd, ze zat nu op een goed hoefje met vijftien koeien en zeven wolken van kinderen. Hier hadden ze 't ook goed, Trui was een hecht van een wijf en een model boerin, ze maakte de beste kaas van de streek en de kippen begonnen al te leggen, als

ze haar maar naar het hok zagen komen, bang voor haar grote mond.....

Gelukkige menschen!..... Heel de weg terug dacht hij aan het boerengezin en benijdde hen hun eenvoudig, werkzaam leven, op en neergaand met de seizoenen, ingesteld op de natuur, hard arbeidend en vertrouwend op Gods gunst. Ze hadden hun moeilijkheden en lasten, maar samen gedragen gaven die een aparte smaak aan het leven en schaadden gemoedsrust noch geluk..... In hun sfeer leek het zo gemakkelijk en eenvoudig, gelukkig te zijn..... Waarom niet in de zijne?..... Hij zou hun voorbeeld voor ogen houden, trachten te leven als zij, aanvaardend wat kwam, niet te hoog grijpen, het onbegrepene overgeven aan de hogere macht, die alles bestiert en die toch niet te ontwijken valt. Hij moest zijn leven van de grond af opnieuw opbouwen en herzien..... Het was tijd en en hij was er toe bereid.....

Vermoeid, maar opgewekt kwam hij thuis. Hij vertelde van Arend en zijn gezin en hoe vol kwinkslagen die snelle kerel nog altijd zat. Daarop ging hij naar zijn kamer om nog wat te lezen.

Kort nadien, toen hij met een boek oude fabliaux, van Steven gekregen, bij het vuur zat en met een innerlijke pret zich verdiepte in een der ondeugende vertelsels, kwam Stijntje bij hem binnen. Zij sloot de deur achter zich en kwam zwijgend bij zijn stoel staan. Verwonderd keek hij naar haar op. Haar bleek gezicht was strak van spanning. Haar ogen hadden een starre blik. Hij wachtte of ze iets zeggen zou, maar ze bleef zwijgen.

‘Is er iets, Stijntje?’

Zij hield de handen voor het lijf in elkaar geslagen. Ze sloeg nu haar ogen neer en zei met toonloze stem:

‘Je moet me helpen, Gerbrandt’.....

‘Graag, meid..... zeg maar waarmee..... Wil vader je geen geld geven voor een nieuwe huik?’

Zijn schertsende toon had een averechtse uitwerking. Zij sloot de ogen en tranen liepen onder haar lange wimpers uit. Ongerust greep hij haar handen en trok haar naar zich toe, zette haar op zijn knieën als toen ze nog een klein meisje was.

‘Wat is er, kind?..... Is het zo erg?’

Stijntje sloeg de armen om zijn hals en verborg haar gezicht tegen zijn schouder. Fluisterend en met bevende stem antwoordde zij: ‘Het is heel erg, Gerbrandt.’

Angst beving hem. Gespannen keek hij in haar gezicht. Geen kindergezicht meer. Het gezicht van een vrouw met een groot verdriet. Ineens wist hij het: ze had een ongelukkige liefde..... Onwillekeurig eveneens fluisterend, vroeg hij:

'Wat is er dan, Stijntje?..... Zeg het maar!'

Zij deed de ogen wijd open en keek hem aan met de blik van een angstig, gejaagd dier.

'Gerbrandt..... ik..... ik moet..... een kind krijgen'.....

Een ijzige kou kroop door Gerbrandts bloed, zij zag hem doodsbleek worden. De druk van de beschermende arm om haar schouders verminderde. Zij zag de ontzetting in zijn ogen, zuchtte diep en liet het hoofd hangen met een verloren gebaar van haar machteloze handen. Dodelijk verschrikt stamelde hij:

'Dat..... dat is verschrikkelijk'.....

Hij dacht aan de toorn van zijn opbruisenden vader, de verpletterende smart van zijn moeder..... de schande, het gepraat en gegrinnik rondom..... Wat een ongeluk!..... Mijn God, wat moest er gebeuren?..... Was de wereld gek geworden?..... Stijntje, z'n kleine Stijntje, dat vrolijke, overmoedig kwetterende ding, de lieveling, de speelpop van heel de familie..... een kind?..... Moeder overleefde het niet.....

'Van wie?' vroeg hij schor.

'Ik wil het jou zeggen, Gerbrandt, maar jou alleen'.....

'Vader en moeder moeten het ook weten!'

'Nee..... Als je me niet zweert, dat je het geheim bewaren zult, zeg ik 't jou ook niet.'

Haar stem klonk wonderlijk vastberaden. Er was een harde, koppige uitdrukking in haar ogen gekomen, die hij kende: er was niets met haar te beginnen, als ze eenmaal een besluit genomen had..... Hij moest de naam weten. Hij zou den kerel, desnoods voor de punt van zijn degen met haar naar de kerk jagen. Ze zou haar eer terug hebben al zou hij ervoor moeten moorden.

'Goed, ik beloof het je. Zeg het maar.'

'Lucas Pauw.'

Lucas Pauw..... Een duizeling overviel hem..... Drie maanden geleden hadden ze het afscheidsfeest van Lucas gevierd..... hij was naar Indië gegaan voor de Oost-Indische Compagnie als commandeur van een factorij op Sumatra..... Een aardige, beminnelijke jongen, goedhartig en gul, maar zwak van karakter.....

Nu hield alles op..... Misschien zou hij de Pauws kunnen dwingen, schandaal maken, eerherstel eisen..... het zou tijd vorderen, maar er was iets op te vinden..... Zijn bloed begon te koken, drift vertroebelde zijn ogen.

'Zo'n fielt!' knarstte zijn stem.

'Dat mag je niet zeggen,' viel Stijntje boos in. 'Hij is geen fielt..... je begrijpt er niks van'.....

Zij verdedigde hem nog!..... Dwaas kind.....

Stijntje gleed van zijn knieën, ging op een laag bankje tegenover hem zitten. Toen kwam het verhaal, vol van de gevoelens, de heerlijkheid, de ellende, die hij uit eigen ervaring zo goed kende. De machtige golf, die je opnam en je weerstand verlamde, de blindheid, die je sloeg, de storm waarin je werd voortgedreven, het vuur waarin je verging..... Stijntje..... ze waren van één bloed..... Maar het zwakke meisje was sterker, harder dan hij..... Ze gaf geen kamp, ze kromde zich niet onder schuldbesef, ze hield vast aan haar liefde, niets of niemand kon haar overtuigen, dat ze verkeerd gedaan had. Lucas was de eerste en enige. Zij wilde geen kwaad van hem horen. Hij had haar niet verleid: uit vrije, fiere wil had ze zich aan hem gegeven. Hij wou haar trouwen, en had er met zijn vader over gesproken. De harde, sterke oude man had het niet gewild en hem gedwongen weg te gaan. Maar Lucas had gezworen haar trouw te blijven. Hij kon niet tegen zijn vader op, maar als die dood was, kwam hij terug en dan zouden ze trouwen. Lucas was goed en eerlijk. Zij had hem lief en al zouden ze haar in stukken scheuren, ze zou hem blijven liefhebben en op hem wachten met hun kind, al zou het een mensenleeftijd duren. Hij was met het schip 'De Hoop' weggezeild. Zij beschouwde dat als een goed voorteken. Het kwam mettertijd allemaal terecht..... Hij moest haar nu alleen helpen het vader en moeder te zeggen en een regeling te vinden om geen opzien te baren. Zij verwachtte het kind in Juli..... Het was van de laatste dagen vóór zijn vertrek..... Ze had het zelf gewild en het was een heilig verbond tussen haar en Lucas.

Verbijsterd zat hij naar haar te kijken. Overwonnen door haar kracht, voelde hij zich klein en wankelmoedig tegenover haar. Hoe was uit dat poezige, aanhalige kind zo'n sterk mens gegroeid?..... Zij kende geen aarzeling of angst. Ze was bereid desnoods alleen de strijd op te nemen. Arm kind..... Wist ze wel, wat haar te

wachten stond?..... Een ongehuwde moeder.....Iedereen zou het recht hebben haar met modder te gooien, te bespuwen, te verachten, als een hoer met de nek aan te kijken.....

En een als Margriet zou in hoog aanzien staan, alles zou voor haar buigen in eerbied en ontzag..... Stijntje was de zondares..... Hoe zou God deze twee vrouwen aanzien en oordelen?..... Een wilde woede laaide in hem op. Alles was onrechtvaardigheid en smeerlapperij, onrecht en gehuichel..... Zijn hart sprak Stijntje vrij..... Zij had een zuiver gemoed..... Zij had lief met ziel en lichaam en hij wist wat dat betekende voor mensen met hun bloed..... Naar den duivel met alle menselijk opzicht!..... Hij zou voor Stijntje gaan staan, haar beschermen tegen ieder, die haar te na durfde komen..... Ze zouden wel een oplossing vinden..... En of Lucas woord hield of niet, voor hem zou z'n kleine zus even eerbiedwaardig zijn als een getrouwde vrouw..... Meer, want ze zou het oneindig veel zwaarder hebben.....

Hij trok haar naar zich toe en kuste haar hartelijk op beide wangen. ‘Je bent een dappere meid en mijn lieve zuster..... Vertrouw maar op mij. Ik begrijp 't. Ik sta onder alle omstandigheden naast je..... We zullen het moeilijk hebben, maar dat hindert niet..... Als jij maar mijn parmantige, vrolijke, bazige kleine zus blijft..... Ja?’

Stijntje lachte hem door haar tranen heen toe. Zij klemde de armen vast om zijn hals en huilde hevig uit tegen zijn schouder. Dan veegde ze haar ogen af, snikte nog even na en vroeg:

‘Geloof jij ook, dat Lucas terug zal komen om met mij te trouwen?’ Hij geloofde er niets van, maar zei met prachtige overtuiging:

‘Vast en zeker..... Hij is een man van eer en karakter’.....

‘Zie je wel’, zei ze verheugd. ‘Alleen misschien een beetje zwak’.....

Gerbrandt lachte en beloofde:

‘Als het nodig is, ga ik naar Sumatra en kietel 'm een beetje tussen zijn ribben met mijn degen om hem kracht bij te brengen’..... Onwillekeurig had zijn stem een dreigende klank gekregen en Stijntje keek hem wat onzeker en beangst aan:

‘Blijf maar liever hier..... als je hem zeer doet, krab ik je de ogen uit je kop’.....

Ze lachten beiden wat bevangen.

‘Blijf hier’, zei Gerbrandt, ‘ik ga met vader en moeder praten’.

Op de trap voelde hij het hart in de schoenen zinken.

Het was was een hachelijke taak, die hij op zich genomen had. Hij zag er plotseling tegenop als tegen een berg. Vader zou het huis in elkaar bulderen, Moeder zou het besterven van schaamte en schrik..... Maar er was niets aan te doen, het moest gebeuren.....

VI

Het was een hel geweest. Moeder Marrigje was bij het eerste woord in zwijm gevallen. Vader had gebruld als een gewonde stier, de tafel bebeukt met zijn zware, harde vuisten, was naar zijn degen gesprongen en had de naam van den schoft geëist om hem op staande voet overhoop te gaan steken. Zijn woede kende geen grenzen, toen zij volhardden in hun weigering om die naam te noemen. Hij wou Stijntje niet meer zien, ze moest opgesloten worden in haar kamer. Ze waren geschandvlekt voor heel de stad, konden zich nergens meer vertonen, hij kon zijn uniform als officier van de schutterij wel aan de kapstok hangen..... en dat alles om het schandelijk gedrag van zo'n snotmeid, die hem een onecht kind opdraaide..... Hij had wel plezier van zijn kinderen..... de een moest hij door de rakkers van den schout uit de goot laten vissen, de ander trouwde een vergulde stokvis, tot spot van de hele stad, de jongste zette de kroon op het werk..... waarom sloeg ie haar niet dood, zoals ze verdiende, die vervloekte.....

'Vader, neem je in acht'.....

Wat?.....Werd ie in zijn eigen huis nog bedreigd door een weggooier en verkwister, een optrekker, die in het rasphuis thuishoorde bij andere wittebroodskinderen?..... Hij was veel te goed voor hen geweest, nu kreeg hij zijn loon thuis.....

Na de razernij kwam de verslagenheid.

Toen was het de beurt van Gerbrandt.

Hij had een oplossing bedacht, waarin een kans lag om het geval voor de stad geheim te houden. Stijntje moest naar Vinkeveen. Hij zou met Arend Pieter gaan praten. Ze kon voor haar gezondheid naar buiten moeten en daar de geboorte van het kind afwachten. Niemand hoefde er iets van te weten.....

Er hing een sombere wolk over het huis. Marrigje schreide haar ogen bijna blind.

Adriaan wilde niet op Gerbrandts voorstel ingaan en zwoer, dat hij Stijntje de straat op zou jagen en haar nooit meer wou zien. Hildegond pleitte voor haar, maar werd tot stilzwijgen gesnauwd. Met een vreemd dreigende blik op haar vader zei ze toen, dat iedereen, die de staf over het arme kind brak, maar eens de hand in eigen boezem moest steken en vrezen voor het bekend worden

van eigen misstappen: vooral mannen mochten voorzichtig zijn in dat opzicht. Hij keek haar ietwat schichtig aan, onthutst door haar boze ogen en bond in.

Gerbrandt ging naar Vinkeveen. Hij moest Arend en zijn vrouw in het geheim nemen en loog hun voor, dat Stijntjes vrijer onverhoeds gestorven was. Vol medelijden namen zij op zich het arme meisje te verbergen, haar te verzorgen en te zwijgen als het graf. Toen Arend hoorde, dat het kind in Juli verwacht werd, grinnikte hij en zei:

'Dan krijg jij een tweeling, Trui, en alles is geregeld'.....

Meester Jansonius, die geraadpleegd werd over Stijntjes gezondheid schreef haar bleke kleur en algemene onbehagelijkheid toe aan het modemisbruik dier dagen: om een mooi blank gezicht te krijgen, aten de meisjes een mengsel van boekwijtgort en krijt. Stijntje gaf monkelend toe, dat zij zich aan dat misbruik had schuldig gemaakt en Meester Jansonius sloeg de handen in elkaar om zoveel dwaasheid. Hij juichte het plan om haar naar buiten te sturen hartelijk toe en vertelde overal in de stad, dat hij weer een slachtoffer ontdekt had van die vermaledijde modegril: de jongste dochter van de Bredero's..... ze moest naar het land en 't zou mooi zijn als ze over een half jaar weer wat op kracht was..... de oude werd ze waarschijnlijk nooit meer..... schande over die ijdeltuiten van jongedochters, 't zou beter zijn als ze zich wat meer om hun zieleheil bekommerden!.....

En zo trok Stijntje bij de Gijzens in. Het huis leek uitgestorven. Adriaan miste haar meer dan hij wou weten; ze was altijd zijn oogappel geweest en verkwikte hem met haar vrolijk gepraat en kleine zorgen. Marrigje vermagerde van verdriet, vergrijsde sterk en zocht steeds meer troost bij de Bijbel en dominee. Ook zij miste Stijntjes opgewekt gezelschap en haar hart bloedde als ze aan het verdere leven van 't arme schaap dacht. Adriaan broedde over het vraagstuk wie de man mocht zijn, die het meisje in de schande gebracht had. Uit de hardnekkigheid, waarmee zij bleef weigeren zijn naam te noemen, concludeerde hij tenslotte, dat het een getrouwde kerel moest zijn, wat hem nog woedender en beschaamder maakte..... Als hij er ooit achter kwam, gebeurden er ongelukken.....

Op ongeregelde tijden gingen zij haar om de beurt opzoeken. Ze was opgewekt en schikte zich uitstekend in het boerengezin. Ieder-

een mocht haar graag, de kinderen waren dol op haar, zij zag er blozend en gezond uit en keek vrijmoedig uit haar ogen, als was ze zich van geen schuld bewust. Adriaan was niet tegen haar opgewassen en had haar na een paar maanden al alles vergeven. Ze had ook geen schuld, dat arme ding, de een of andere schurk had misbruik gemaakt van haar onervarenheid..... ze moesten haar maar niet te hard vallen nu ze in 't ongeluk gekomen was. De Heer had zelf gezegd: hij, die nooit gezondigd heeft..... Een wijs en mild woord..... Als hij een steen naar zijn hoofd moest krijgen voor iedere zonde, die hij begaan had..... goeie genade!..... zijn hersens zouden de lucht in spatten!..... Moeder Marrigje bad en berustte..... Zij bad, dat het heet bruisende bloed in haar kinderen niet nog meer onheil verwekken zou.....

In het voorjaar werd Gerbrandt gekozen tot vaandrig van zijn schuttersvendel. Het was een grote eer en hij was er geweldig trots op. De kameraden gunden het hem van harte en geen stem had zich tegen de keuze verheven. Buiten eigen kring werd er door jaloerse kwanten wel hartig gesmaald en gesneerd: een mooi heerschap voor zo'n fel-begeerd ereambt, een berucht kannekijker en rabauw! Had ie deze winter nog niet half Amsterdam op stelten gezet met zijn slempvrienden? Had hij..... De echo van die praat bereikte en beroerde hem wel, er waren ogenblikken, dat hij zich zelf onwaardig voelde het trotse vaandel te dragen. Hij schreef zijn aarzeling neer in een gedicht, maar sprak zichzelf ook moed in:

> ‘Wel hoe, Gerbrande, hoe! waar is u sin? u wit?
> Waar is dat stoute hart, dat in u boesem sit?
> Wat heeft u fiere moed soo moedeloos verslaghen?
> Schroomt ghij met eeren hier de Prince-vaan te draghen?
> Puft swavels licht geblick, en 't bald'ren van de Roers,
> 't Is sotte flauwigheyd; van bloodheyd werd men boers.
> Recht op dijn eerlijck hooft, al mocht 't yemand laacken:
> Wie kan 't Jan-alleman doch recht te passe maacken?’

En toen hij voor 't eerst uittrok in zijn fonkelnieuwe uniform en bij de feestelijke ommetocht door de stad aan het hoofd van zijn vendel liep, droeg hij de waaiende oranjevaan uitdagend over de schouder, keek met schitterende ogen onder de brede rand van zijn gepluimde hoed uit, een hand op het gevest van zijn brede houw-

degen en hij werd danig toegejuicht, menig meisjeshart begon sneller te kloppen, als zijn lachende ogen goedkeurend over een mooi gezichtje gleden..... Amsterdam, lag te stralen in het gulden licht van de lentezon..... zijn stad..... zijn fleurig en kleurig en trots Amsterdam, aangedaan als een lachende welige meid voor een feest..... zijn roemruchte stad, waarvoor hij de wapens mocht dragen, wier vaandrig hij geworden was, en voor wie hij vechten zou als een leeuw, als het ooit nodig was!..... Nooit had een fierder, krijgshaftiger vaandrig voor een vendel uitgelopen. De donkere trommels achter hem, het rhytmische stappen der schutters, het geklikklak der zware wapens, het gerinkel der sporen..... was er schoner muziek ter wereld?..... Vrienden en vrouwen wuifden hem toe, lachend. Kinderen liepen bewonderend mee, wezen naar de in de wind boven hem wegplooiende, brandend oranje zijde van het vaandel, de leverkleurige kazak van soepel leer, de prachtig geborduurde bandelier, waaraan zijn degen hing met de kunstig gesmede krullen van de koperen handbeschermer..... Jonge mannen keken hem afgunstig aan, hij hoorde zijn naam noemen..... dat is Breêro, de nieuwe vaandrig..... ja, de dichter..... Breêro, van de oude Kamer,, je weet wel..... Ha, dat was leven!..... Hier liep hij, het vendel achter hem, en droeg het trotse symbool van hun kameraadschap en gemeenzaamheid..... Hij was Breêro, de dichter, de vaandrig, de Amsterdammer..... en dit was Amsterdam, de vlaggen woeien uit vensters en van de daken en al deze juichende mensen waren de mensen van Amsterdam en hij was hun Breêro, hun dichter en krijgsman, de drager van hun vaandel en zij lachten hem toe en hij hield van hen, hij hield van Amsterdam met alles wat er in en om was, de donkere oude zowel als de luchtige nieuwe stad met zijn breeduitgezwaaide grachten, het vorstelijk IJ met de talloze schepen van alle natiën en de warreling van masten en ra's langs de kaden.....

Daar stond Steven van Vredesteyn op het bordes van een patriciërshuis en groette vaandel en vaandrig met een brede zwaai van zijn hoed..... Daar was Hillegond aan de arm van Pieter Lastman..... zij zouden zich nu gaan verloven..... Badens riep hem iets toe, dat verloren ging in het krijgshaftig gedruis van het dreunend marcherende vendel..... en daar was Bailly, juist uit het buitenland teruggekeerd..... en wie was die pompeus, in schreeuwende kleuren gedoste vent met dat rattengezicht, die hem toejuichte uit een mond

als een scheur in een wambuis?..... waarachtig! als dat Pietje Morsebel niet was..... hoe kwam die schelm aan zo'n dure uitmonstering?..... en daar kwam Roemer Visscher met zijn beide dochters aan en zij wuifden al van verre en lachten den gloednieuwen vaandrig hartelijk toe..... Op de dam liep alles te hoop, een wriemelende massa mannen, vrouwen en kinderen, luidruchtig, bont in hun beste kleren, boers geklede buitenlui gaapten het schouwspel aan, de opmarcherende vendels verenigden zich, langs de verschillende toegangswegen aandreunend, voor het stadhuis, waar burgemeester en schepenen stonden opgesteld voor de revue en de vaandelgroet. Commando's schalden, de trom werd geroerd, de trompet schetterde, de vlammende vaandels zwaaiden het saluut, de schaterende zon sloeg het vuur uit de lopen der blankgepoetste musketten, de getrokken degens, koperen gespen en stalen halsberg, kuras of helmet..... Een roes van kleuren, licht en opwindend gedruis..... De roeren knalden daverend los..... Dan werden de vendels afgecommandeerd en marcheerden langs een andere weg naar hun Doelen terug, langs weer andere samengetroepte of meelopende Amsterdammers, onder nieuw gejuich en vrolijke groeten.....

Op de Doelen zaten ze bijeen in schilderachtige groepen rond de tafels in de tuin, trots op hun krijgshaftige uitmonstering en blinkende wapens. Ze waren opgewonden van de wapenschouw en de triomfantelijke mars door de stad. Ze hadden het er best afgebracht en waren stoere krijgslieden en het was eigenlijk jammer, dat er geen vijand was om in ernst op los te trekken..... Maar het bier smaakte even goed en stroelde gul de kelen in, want zij waren even bekwaam in het legen van kannen als in de wapenhandel en voor geen klein geruchtje vervaard..... Zij kwamen aanstoten met hun nieuwen vaandrig, die een kranig figuur geslagen had, zij legden eer met hem in, hij had het vaandel gezwaaid als de beste en geen haan paradeerde fierder voor zijn kippen dan hij voor de Amsterdamse Jofferen..... hij had buiten kijf een geweldige indruk gemaakt en vele hartjes in vlam gezet.....

'A vous, Breêro!..... Je heil, vaandrig!..... Gerbrandt: je gezondheid!'.....

Lachend dronk hij ze toe, zwaaide de kroes en schreeuwde: 'Nog een dronk op ons vendel!..... En één op ons roemrijk, ons heerlijk Amsterdam!'.....

‘Hoezee!..... Dat wachten we van harte!..... Daar sla geluk toe..... Leve Breêro!’
‘Onze Breêro!’

Een paar herculische schutters namen hem op de schouders en droegen hem in triomf rond. Juichend liepen de anderen mee, drongen om hem heen, staken kroezen en roemers naar hem op. Dol zwaaide hij met zijn hoed, schreeuwde zonder zin, lachte schaterend en voelde zich volmaakt gelukkig in de gulle kameraadschap van deze luidruchtige knapen, burgers van Amsterdam als hij, in wapenen gekomen voor haar glorie, bereid hun leven te wagen voor haar veiligheid.....

‘Schenk de bekers vol!..... Een ronde op kosten van den vaandrig!’

‘Bravo, Breêro!’

‘Breêro!’

‘Breêro!’

Voor het eerst sinds lange tijd voelde hij zich bevrijd van alle druk en verdriet. Voor het eerst klopte zijn hart weer hoog in herwonnen levensvreugde. De Aprilzon vergulde de mooie oude achtergevel van Den Doelen. De wind streek zoel en liefkozend door zijn verwarde haren. Hij haalde diep adem en keek met blinkende ogen rond..... Ach..... ieder lachte..... ieder straalde van gezondheid, kracht en pleizier in het leven..... Een donkere winter lag achter de rug..... het groen van de nieuwe zomer botte uit..... Alle verdriet verwaaide..... er kwam nieuwe vreugd..... het leven wenkte..... hij was jong en sterk..... alles keerde zich wel ten goede..... het werk wachtte en vlotte..... de mensen hielden van hem en hij hield van de mensen..... het leven was goed..... een wat onberekenbare kameraad..... het gaf je af en toe een hardhandige opstopper, maar die was niet zo kwaad gemeend, spoedig lachte je het weer toe en maakte goed wat het bedorven had.....

In een dolle roes kwam hij thuis. Adriaan Cornelisz. was opgewekter dan in lang. Moeder Marrigje verheugde zich in zijn nieuwe waardigheid. Trots had ze hem zien voorbijmarcheren. De mensen hadden hem toegejuicht en goedgezind over hem gesproken. Hij zag er stralend uit. Zijn gezicht was weer gevuld, had zijn lijdende lijnen verloren, hij blaakte van gezondheid en kracht. Ze had nog zorgen en leed genoeg, maar zij verheugde zich in Gerbrandts herstel en het felle weerkomen van zijn levensdrift.

Die avond laat werd Willem van den Broek, die met enkele anderen

het schuttersfeest in de taveernen der oude stad had voortgezet, toen hij alleen naar huis gezwalkt kwam in een donkere steeg overvallen en aan de linkerarm gewond. Hij trok zijn degen en stak den aanvaller neer. Een tweede overviel hem van achteren en stiet hem een brede dolk in de rug. Voor hij viel keerde Willem zich om en sloeg den tweeden aanrander uit alle macht met zijn wapen over het gezicht. Zij vielen beiden. Op het geschreeuw en wapengekletter kwamen omwonenden met lantarens toeschieten, en een in de nabijheid lopende patrouille van de nachtwacht werd er bij geroepen.

De eerste aanvaller was door het hart gestoken en dood. Willem en de tweede straatrover leefden nog. De boef was weelderig gekleed en droeg dure sieraden. Aanvankelijk zag men hem aan voor een vriend van Willem. Op de wacht bleek, dat hij een oude bekende van de Justitie was: Pietje Morsebel.....

7

Het nieuws van de roofoverval schokte Gerbrandt diep. Nog niet het meest, omdat de goeie Willem erbij gewond geraakt was als wel om den persoon van den gegrepen aanrander. Pietje Morsebel, de gewezen leerling en duvelstoejager uit het atelier van Badens..... Hij dacht aan de overval op hem zelf, een poos geleden. Een onbekende had geroepen: 'Laat gaan..... Weg!' en den tweeden bespringer meegetrokken, toen hij zelf den eersten had neergeslagen. Hij zag het hele duistere tafereel weer levend voor zich..... de stem van zijn beschermer was hem toen bekend voorgekomen..... nu wist hij het: Pietje Morsebel.....

Er kwam spoedig klaarheid in het geval. Pietje zelf had niets losgelaten, hoe zwaar de duimschroeven hem ook waren aangezet. Maar bij een dronkemansruzie in een beruchte kroeg werden verwijten gedaan die de aandacht trokken van een verkleden handlanger van den schout. Twee van de kemphanen werden gegrepen en bleken minder waterdicht dan Pietje: binnen drie dagen zaten nog vijf anderen achter de tralies; het was een hele, goed georganiseerde bende geweest onder leiding van Pietje Morsebel. Zij stalen alles wat ze grijpen en vangen konden uit pakhuizen, schepen en woningen en pleegden nachtelijke overvallen op goedgeklede en min of meer beschonken voorbijgangers; meestal was de wachtpatrouille een paar straten verder door een onschuldig en koddig dronkemansherrietje opgehouden. Er lagen veel onopgehelderde klachten, waarover op verzoek van de Justitie gezwegen werd om burgers en daders niet ontijdig te verontrusten. Nu zat de bende achter slot en dreigend zette de machine der gerechtigheid zich in beweging.

Gerbrandt vroeg zijn vriend en mede-rederijker, dokter Samuel Coster, die pas benoemd was tot geneesheer van het Amsterdamse Gasthuis en tevens 'om dienst te doen in de boeien', hoe de gewonde roverhoofdman zich hield. Coster vertelde. De wond had niet veel te betekenen, wat stukgeslagen vlees en een gebroken neusbeen; hij was versuft door de harde klap, maar als er niet zo gauw mensen bijgekomen waren, zou hij zeker ontsnapt zijn. Een merkwaardige, zeldzaam koelbloedige en onverschillige gauwdief. Toen hem werd meegedeeld, dat zijn bendegenoten gegrepen waren

en bekend hadden, schudde hij het hoofd en zei spijtig: ‘Je kunt die kinderen nooit alleen laten..... hun verbeelding slaat op hol en wat ze gedroomd hebben, vertellen ze voor vaste waarheid..... ik weet van niets’..... Maar het zou hem niet veel baten. Er was zoveel overtuigingsmateriaal gevonden in zijn geheim verblijf, dat hij er niet onderuit kwam. Hij zou zeker gehangen worden.

Hoe hij er zich onder hield?

O, kalm genoeg. Hij deed alsof de hele zaak hem niet aanging, tekende de koddigste caricaturen van al wat in zijn buurt kwam, met een talent, dat Coster verbaasde en verrukte, en was in een stralend humeur, nu zijn wonden niet veel pijn meer deden. Hij informeerde deelnemend naar de toestand van Willem van den Broeck en hield rustig vol, dat deze hem en zijn kameraad in een aanval van dronkemansrazernij met zijn degen had aangevallen zonder de minste aanleiding van hun kant.

Gerbrandt vroeg Coster een groet van hem aan den gevangene over te brengen. Hij kreeg een dankbare groet terug met het verzoek zich om hem niet ongerust te maken: een onschuldig hart kende geen zorgen en als God hem had uitverkoren om martelaar te zijn, zou hij zijn lot waardig aanvaarden: er waren meer vrome mannen aan de galg geëindigd. Hij voegde er een gedachtenis bij, een onbeschrijfelijk kluchtig caricatuur van dokter Coster. Gerbrandt bekeek de fijne en krachtige tekening met de geestige overdrijving van elke karakteristieke trek..... een uitgesproken talent, zoals Badens altijd beweerd had, maar, gelijk Pietjes ganse persoonlijkheid, scheef getrokken en ontsteld, verminkt en bedorven door een vreemde, perverse inslag, iets baldadigs was er in, een overmoedige humor, maar tegelijk iets grimmigs en vals, iets onverklaarbaar griezeligs, dat onwillekeurig angst aanjoeg..... Arme Pietje..... hij was voor de galg geboren en zou zijn lot niet ontgaan..... Hij had ook alles gedaan om het te verdienen, en toch kon Gerbrandt een onredelijk gevoel van sympathie en medelijden niet onderdrukken. Een vage gewaarwording, dat er toch iets kroms was in deze gerechtigheid..... Alsof Pietje toch geen eerlijke kans gehad had in zijn onordentelijk leven..... Geboren in ontucht en verwording, opgegroeid met honger en slagen, met de slechtste voorbeelden voor ogen, een bedorven aanleg van huis uit, opgevoed tot ongebondenheid en misdaad..... had hij anders kunnen worden dan hij was?..... Voor wiens zonden werd hij mede ge-

straft?..... Er klopte iets niet..... Er was ook goeds in Pietje, maar niemand had zich ernstig moeite gegeven het naar voren te halen..... ook Badens niet, ook hij niet..... ze hadden zich wat geamuseerd om zijn grillig wezen, zijn radde tong, zijn schelmen-natuur, en hem wat brokjes van hun tafel toegeschoven..... En zelfs daarvoor had Pietje zich erkentelijk getoond..... Er waren meer schuldigen in het geval-Pietje, dan de dief en aanrander alleen..... Toch moest het kwaad gestrafd worden en had de wereld het recht zich van misdadigers te ontdoen, zelfs de plicht: de burgers moesten beschermd worden..... Het leven was een vreemde warwinkel, als je er goed over nadacht en er hingen heel wat dingen uit het lood..... Willem van den Broeck genas snel van zijn wonden, maar dat zou Pietje niet kunnen redden. Heel de stad was vol van het geval. Iedereen verheugde zich over het uitroeien van de bende. Er waren er zeker nog meer geweest dan die gegrepen waren, maar die hadden elders een goed heenkomen gezocht en de stad was weer veilig.

De zaak hield Gerbrandt gedurig bezig. Hij kwam tot niets, het schilderen vlotte niet, hij raakte geen pen aan. Overal in de stad, in de taveernen, in de Doelen, werd over het proces gesproken. Alle gevangenen hadden bekend, behalve Pietje, die volhield onschuldig te zijn, een slachtoffer van de dollemansaanval door den dronken Van den Broeck. Sommigen hielden het niet voor onmogelijk, maar wie den vriendelijken, goedmoedigen en beheersten Willem kenden, wisten wel beter. Alle folteringen konden echter den vastberaden voor zijn hals vechtenden roverhoofdman niet tot een bekentenis brengen.

Tot op een avond dokter Coster met het onverwachte bericht binnenviel, dat Pietje alles bekend had en zenuwachtig op haast bij het proces had aangedrongen. Niemand begreep er iets van. Hij had zelf den schout bij zich laten roepen en hem zonder omwegen, maar ook zonder een spoor van berouw alles verteld. En of ze er nu maar asjeblieft gauw een eind aan wilden maken. De verbouwereerde schout had hem gevraagd, wat de oorzaak was van zijn veranderde houding, maar Pietje had de schouders opgehaald en hem nors gezegd, dat hij zich met zijn eigen zaken moest bemoeien.

Een paar dagen later werd Coster bij hem geroepen, omdat hij koorts had en ijlde. De dokter had de boeien laten slaken en hem

een kalmerend middel gegeven. Hij was bij hem gebleven om te zien, hoe de toestand zich ontwikkelde. Door Gerbrandts invloed had ook hij meer dan gewone belangstelling voor den tengeren, vreemdsoortigen bandiet met zijn rattengezicht en zijn spottend onverschillige manieren. Hij was goed voor hem geweest van de aanvang af en het noemen van Breêro's naam had een zekere band van vertrouwelijkheid tussen hen geschapen. En toen Pietje hem in een helder ogenblik herkende, had hij zijn hand gegrepen en gevraagd, of alles nu gauw voorbij zou zijn?

'Waarom zo'n haast ineens, Pietje?'

'Ik heb er genoeg van, dokter Coster..... ik schijt op 't hele leven, de vuiligheid is me geen oortje meer waard..... ken je 't spreekwoord: als een mens veeg is, een luis zou hem dood bijten?..... Nou, ik ben veeg genoeg..... en een luis heeft me dood gebeten'.....

'Wat bedoel je, Pietje?'

'De luis heet Zachte Niesje'..... Je kent haar niet..... wees maar blij..... Voor haar heb ik alles gedaan, de kaart gekreukt, rondgeloerd wat er op z'n Kape de Grijps te koop was, in huizen gebroken, beurzen gesneden en misschien gemoord..... Ze was zo mooi en zo lief, zie je, dokter, ik wou haar in 't goud zetten..... Ze was een snol, maar liet 't om mij, zolang ik inbracht..... Ik zou mijn hart wel uit 't lijf geduwd hebben om 't haar te geven..... En ze was gek op me, ze troetelde me as een schoothondje..... jawel..... wie een hoer gelooft is bij den duivel te biecht..... Wist je, dat alle vrouwen hoeren zijn, dokter?..... Hèhè!..... allemaal, versta je..... ik heb 't ondervonden..... Maar deze hoer hield ik voor de enige vrouw, die oprecht was..... Hoe kom je zo gek, hè?..... De liefde, man..... Blind, as je d'r mee aangedaan bent..... stekeblind..... vraag 't es aan Breêro..... die kan d'r van meepraten..... Ze het me duizendmaal bezworen, dat ze op me wachten zou as ik erin draaide..... Nou ben ik een goeie maand hier..... en ze zit deftig gekamerd ergens in de Dirk van Assensteeg, met een meid en een patrijshondje..... door de een of andere geile ouwe bok..... en ze hangt de beest uit of-t-er geen gevang en geen galg bestaan en van Pietje Morsebel het ze nooit horen kallen..... Ik had me d'r voor haar nog wel uit willen wringen, maar nou het 't geen zin meer..... Laat ze me maar hangen en laat ze 't gauw doen..... of ga ik zo dood, dokter?'.....

Nee, hij ging niet zo dood. Hij was kapot van zenuwen en razernij, maar daar ging je niet van dood..... je knapte op om gehangen te worden.....

Het verhaal van Coster ontroerde Gerbrandt diep. Arme Pietje!..... bij al zijn afwijkingen en misdadige aanleg had hij toch een mensenhart, wist wat liefde voor een vrouw was en behoefte aan tederheid en koestering..... Vol vertrouwen had hij zich overgegeven aan de waan van genegenheid, die Zachte Niesje hem voorspeelde..... de geroutineerde hoer..... Pietje, met al zijn geslepenheid, was de dupe geworden van zo'n mooi stuk vlees met een verraderlijke ziel erin..... nu banketteerde ze met een veiliger aanbidder..... Pietje had zijn Margriet gevonden..... Het gaf hem een grimmige genoegdoening Margriet en Zachte Niesje op één lijn te stellen.....

Waarin verschilden ze.....? Wat klatergoud van opvoeding, schoolse geleerdheid en..... stand!..... Zou je d'r niet om gillen?..... Ze waren zusters naar de ziel..... Zeker had Pietje Morsebel overdreven, toen hij alle vrouwen als hoeren bestempelde, maar dat er veel meer waren dan er in bordelen en armzalige krotten woonden stond zeker vast.

Pietje werd volgens al de ingewikkelde regelen der Amsterdamse rechtspleging veroordeeld tot den dood door de strop. Op een dag namen de cipiers hem de boeien af en kondigden hem aan:

'Houd moed, Pietje, wij gaan je onder de blauwe hemel brengen'..... Zij waren vertrouwelijk met hem geworden en droegen hem een goed hart toe: hij was nu toch nog maar alleen een arme duivel, die z'n dood tegemoet ging. Pietje wist heel goed, wat deze uitdrukking inhield. Hij rekte zijn bevrijde leden, glimlachte en antwoordde: 'Dat is goede tijding: ik verlang naar een beetje frisse lucht.'

Tussen vier met hellebaard en zijdgeweer gewapende wachten werd Pietje naar de binnenplaats gebracht tot voor schout Van der Does, die met luide stem tot hem sprak:

'Ik dagvaard U tegen morgen ter hoogste vierschaar om een dag van den Hoogste te leggen, en dat ik U vast vermaan, dat gij u bereidt tot sterven'.....

Met zijn schele ogen knipperend tegen het ontwende zonlicht, antwoordde Pietje spottend:

'Weet de heer Schout zo zeker, dat hij niet sterven zal voor mij?' Van der Does werd een tikje bleker, maar zijn taak was volbracht

en hij wenkte met de hand, dat men den gevangene zou wegvoeren. Met iets als medelijden zag hij het schrale figuurtje van den ten dode opgeschrevene door de lage deur het gebouw binnengaan, omstuwd door de forse gestalten van de bewakers met hun blank geschuurde hellebaarden. Hij laboreerde niet aan overgevoeligheid of zwakke zenuwen, de brave schout, maar het gezicht van een gezond mens vol leven, die morgen onherroepelijk een gewelddadige dood moest sterven, gaf hem, ondanks zijn practijk van jaren, altijd weer een onbehagelijk gevoel van onzekerheid. En dit was ongetwijfeld een gevaarlijk sujet, maar wat een schrepel scharminkeltje en hoe deerlijk toegetakeld met die rode littekens van de pas genezen wonden in zijn scheef gezicht. Wonderlijk, zo'n miezerig ventje en zo'n brutale geest; het vooruitzicht van de dood scheen hem niet merkbaar te verschrikken. Had hij een verholen dreigement bedoeld?..... Och nee, 't klonk alleen als lugubere spot, honende bravoure. Maar hij had ze wel anders gezien, driemaal grover en sterker dan deze, en die sidderden als een riethalm, onder zijn doodverkondigende woorden door de knieën zakten, om genade smeekten, schreiden als bange kinderen..... Vreemd kereltje.....

Pietje werd terug gebracht naar de pijnkamer, waar hij zo wreed gefolterd was om hem tot bekentenis te brengen. Hij glimlachte bleekjes. Geen beulsknechten hadden hem kunnen klein krijgen..... voor de poezele pootjes van Zachte Niesje was hij bezweken..... Wie hem vroeger verteld zou hebben, dat er veel gruwelijker kwellingen waren dan lichamelijke pijn..... Ah..... daar was de dominee, die hem vermanen zou tot een godgevallig einde..... Hij lachte vijandig en strekte zich uit op de krib, waar hij zijn laatste nacht verslapen mocht, als hij kon.

De dominee was nog jong en niet aan dit soort werk gewend. Een zoon van rijke familie, uit geestdriftige roeping predikant geworden. Hij was zeer bleek en zijn handen beefden om de kleine bijbel, die zij krampachtig vasthielden. Wat een afschuwelijk gezicht die veroordeelde had, een honend duivelsmasker, hels vuur gloeide in de groene, schele, bewegelijke ogen, die langs hem heen schenen te kijken.

‘Wel, dominee, draai je lesje af en maak het zo kort mogelijk’.....

‘Arm, ongelukkig mens..... denkt gij er wel aan, dat uw ziel morgen staan zal voor de Rechterstoel des Heren?’

Zijn stem trilde, zijn neus trok nerveus.

‘Niet huilen, dominee,’ vermaande Pietje grinnikend. ‘Vertel mij eens, denk je als dominee Arminius?’

‘De Here beware mij,’ schrok de dominee. ‘Ik behoor niet tot hen, die rukken aan de hoekstenen des geloofs!’

‘Mooi..... Verspil dan ook geen zalf van woorden en laat mij over aan mijn voorbeschikking, die tamelijk duidelijk is, niet?’

‘Bij God is genade.’

De ter dood veroordeelde lachte schril en spottend. De dominee huiverde, het was hem of de lach van den Boze hem in de oren sneed.

‘Niet bij die van jou, dominee..... niet bij een God, die de mens vóór zijn geboorte heeft voorbeschikt voor hemel of hel..... die kán immers geen genade hebben. Laat me met rust..... Ik ken die God van jou.’

Het klonk hard en van haat vervuld.

‘Gij kent den Heer niet, dolend mens met uw verstokte geest’..... Pietje kwam met een schok half overeind. Woede sproeide uit zijn kwaadaardige oogjes. Zijn stem werd steeds schriller naarmate hij verder sprak en schuimblaasjes sputterden in zijn mondhoeken:

‘Ik ken hem niet?..... En wie zou hem dan kennen?..... Hij heeft me gekweld en getuchtigd van mijn geboorte af..... Kijk mij aan, dominee als je de moed hebt..... aanschouw het evenbeeld van God..... jouw God!..... Hij gaf me een hoer as moêr en de een of andere dronken rabauw als vaâr, en daar was ik, scheel, lelijk, een mormel, waar iedereen de draak mee stak tot het leerde bijten en klauwen en vloeken. De goot was mijn wieg, slagen en trappen, honger en kou alle liefkozing, die 't leven voor mij over had, de vuilste ontucht was het eerste, wat mijn kinderogen zagen..... Hebt u de schamelheid van uw moeder wel eens gezien, dominee, en die in vereniging met een toevallige voorbijganger?’

De bijbel viel met een smak op de vloer. De dominee sloeg de handen voor de ogen in ontzetting en afkeer. Pietje schaterde in leedvermaak.

‘Dat gaf die God van jou mij als vermaak voor mijn prille jaren..... en verder niets dan ransel en ontberingen, vervloeking en de modder van de Sint-Jacobssteeg..... Als ik niet stal had ik geen vreten, als ik niet vloekte geen rust, als ik niet vocht geen vrede..... Alles om mij heen bedreef ontucht, stal, vloekte en pleegde geweld..... Wie het sterkst was trapte op de zwakkeren, hoonde ze en buitte ze

uit..... Zo wil het die God van jou en je predikt berusting in die toestand..... Goed, dat is je belang en dus je recht, ik verwijt je niks, ik ben niet gek..... En overal is de zwijnderij net eender. In jouw kring pleegt men de ontucht meer in 't verborgene, steelt in 't groot, laat in massa moorden, hangt de kleine dief en moordenaar op, pleegt geweld en buit uit met de wet in de hand en God in de mond..... jouw God..... altijd jouw God, die een hansworst van me gemaakt heeft, een hoeredop, een dief en een smeerlap..... Even heeft ie me nog in de hemel laten kijken vóór ie me de dood en de hel indonderde, en Hij zal daarvoor vervloekt zijn..... Wat had ik Hem vóór mijn geboorte misdaan om zooveel toorn te verdienen?..... Vertel mij dat eens, dominee!..... Ik haat jouw God!..... Ik haat Hem!..... Ik haat Hem!..... Ik haat Hem!'

Zijn stem sloeg over in hysterische opwinding. De jonge dominee was in dodelijk ontsteltenis teruggeweken voor dit monsterlijk wezen, dat gruwelijke godslasteringen uitbraakte als een duivel rokende vlammen. Hij bonsde op de deur en een toeschietende bewaker liet hem eruit. Hij rende de gang in en de deur klapte achter zijn vluchtende rug dicht. Wezenloos, uitgeput staarde Pietje naar de zware met ijzer beslagen deur, ontzenuwd door zijn woeste uitval, vuurrood van inspanning en met slappe, bevende lippen. Dan zonk hij ineen tot een hoopje trillende ellende, lei het hoofd op zijn armen en schreide voor het eerst sinds zijn gevangenschap, de naam fluisterend van Zachte Niesje, schreide wanhopig als een verloren gelopen kind, dat geen raad weet in de te grote eenzaamheid.....

8

Gerbrandt had met zijn vendel de wacht op de Dam te betrekken bij de terechtstelling. De manschappen zetten het plein af en hielden de toestromende menigte op een afstand. Voor de pui van het stadhuis was het schavot opgericht met het sombere hout van de galg, waaraan het koord al bengelde. De scherprechter was uit Haarlem gekomen, een goedmoedig uitziende reus met een peinzend gezicht, en inspecteerde met zijn knechts nog eens alle toebereidselen voor de terechtstelling.

Gerbrandt was met den luitenant binnen, luisterde naar het verre gemurmel van de menigte en keek nerveus naar het plechtige officiële gedoe om hem heen. Hij had een leeg gevoel in zijn maag, af en toe kropte een misselijkheid in zijn keel. Het was ellendig. Hij moest een krijgshaftig onverschillige houding bewaren en hij had wel kunnen huilen van narigheid..... Nu gingen ze Pietje Morsebel koelbloedig doodmaken, de kleine schavuit, waar ze zo vaak om gelachen hadden, waar hij op een eigenaardige manier van gehouden had en die zeker voor hem een eerlijke vriendschap gevoeld had in zijn vreemd misvormd hart..... Had hij hem niet beschermd tegen zijn eigen handlangers?..... Wie anders kon dat geweest zijn?..... Iedereen had altijd gezegd, dat Pietje opgroeide voor de galg..... nu was het zover.....

De schout, de schepenen, de burgemeesters kwamen aan in hun lugubere zwart-laken toga's met bef en mouwopslagen van satijn, die de volksmond ‘bloedrokken’ noemde. Op de linkerschouder waren de ‘bloedbanden’ bevestigd, van zwart en rood fluweel, bestikt met zilveren kruisen en eindigend in zilveren schildjes, waarop stond 1595 (het jaar, waarin deze onheilspellende versiering voor het eerst was aangebracht) en de letters A.M.; de banden hingen over rug en borst af. Plechtig schreden de burgemeesters naar hun kamer, de schepenen onder leiding van den schout naar de hunne. Hier ging de secretaris voor in gebed, daarna verliet Van der Does de kamer en nu werd het vonnis voorgelezen en geproefd. Dan ging de schout de schepenen voor naar de gerechtzaal, waar Pietje, nu ‘de patient’ genoemd, tussen twee bewakers al aanwezig was. Hij loensde naar de binnentredenden, een zenuwlachje trok om zijn mond, de littekens in zijn gezicht waren zeer

rood. Er was niets meer over van de zwakheid, die hem na de scène met den dominee had overweldigd. Rustig stond hij, de geboeide handen voor het lijf, keek en luisterde aandachtig als gold het een belangwekkend schouwspel, waarin hij de fatale rol speelde. De schout nam een lange, roodgeverfde staf van dorenhout in de hand, de roede van justitie, wendde zich tot den president-schepen en sprak: ‘Heer President-Schepen Jacob Jorisz, ik vermaan het vonnis van 's Heren wegen, of het hoog genoeg op den dag is om vierschaar te spannen, recht en justitie te administreren naar de oude coustumen en privilegiën dezer stede?’

De president antwoordde:

‘Het is hoog genoeg op den dag om vierschaar te spannen, recht en justitie te administreren naar de oude coustumen en privilegiën dezer stede.’

Daarop vroeg Willem van der Does de overige schepenen een voor een, wat zij ervan dachten?

En een voor een antwoordden zij ernstig:

‘Hetzelfde.’

Toen keek de schout naar boven. Pietje volgde zijn blik en zag, dat er boven in de muur een deur was opengegaan, die uitkwam op de burgemeesterskamer. Gerrit Jacob Witsen stond in de opening.

‘Wat zeggen burgemeesteren van stadswege?’ vroeg Van der Does. Witsen knikte kort en trok zich terug.

De schout gaf de bewakers een wenk en deze brachten Pietje tot vlak voor hem. Willem keek hem recht in het gelaat en sprak met luide stem: ‘Gevangene, bij eigen bekentenis zijt gij schuldig bevonden aan straatroof met lijfsgeweld, huisbraak en diefstal bij herhaling gepleegd. Ik verzoek de Heren schepenen bij dezen u bij definitief vonnis te willen verklaren een kind des doods te zijn.’

De schepenen antwoordden niet, maar schreden plechtig de zaal uit om in optocht naar de kamer der burgemeesteren te gaan. Pietje wist, dat zij daar bij monde van den president-schepen nog eens de eis van den schout zouden herhalen en dat nogmaals het advies van de burgemeesters en schepenen afzonderlijk zou worden gevraagd. En allen zouden van oordeel zijn, dat de bandiet noodzakelijk gehangen moest worden..... Hij trok een verveeld gezicht en zei:

‘Waarom zoveel omslag, Heer Schout, voor zo een kleine schelm?..... Roep de hangman en laat het uit zijn.’

‘Het recht moet zijn loop hebben,’ antwoordde Van der Does streng.

‘Och, als 't de Heren plezier doet..... ik heb alle tijd..... tot aan 't endje van de eeuwigheid.....’

‘Laat die man zwijgen!’ beval de schout en een der wachters maakte een dreigende beweging. Pietje dook een weinig in elkaar en stelde voor:

‘Wacht nog een half uurtje en sla me dan...’

De bewaker keek hem verbouwereerd aan, verbeet dan een glimlach.

Vluchtig gleed de blik van den schout over dezen koelbloedigen kleinen duivel, die in het aangezicht van den dood nog schertsen kon.

Na korten tijd kwamen de heren terug. Opnieuw stelde Van der Does, na het vonnis te hebben uitgesproken, zijn vraag en de president antwoordde:

‘Schepenen verklaren dezen gevangene te zijn een kind des doods...’ Een geluidloze grijns vertrok de lippen van den veroordeelde, minachtend en geamuseerd. Maar hij zei niets en sloot verveeld de ogen.

‘Ik eisch in naam der justitie, dat het vonnis zal worden voltrokken door hem te hangen bij den hals, tot de dood erop volgt.’

Deze eis van den schout moest nu weer bekend gemaakt worden aan burgemeesteren. Maar deze maal liepen de schepenen in omgekeerde volgorde, Abraham Boom, de jongste voorop inplaats van de president. Weer vroeg deze de mening van burgemeesters en schepenen en toen zij het eens bleken, keerden de laatsten in dezelfde volgorde naar de rechtszaal terug, en de schout vroeg den sinjeur Boom hoe het vonnis zou luiden? Deze antwoordde:

‘Schepenen geven voor vonnis als bij den secretaris zal gelezen worden.’

Nu werd Pietje weer vlak voor den secretaris gebracht, die het vonnis in extenso met galmende stem voorlas. De patient keek hem zo scheel en honend aan, dat hij een ogenblik de draad kwijt raakte en de laatste zinnen nog eens voor moest lezen, waarvoor hij zich zeer schaamde en Pietje vernietigend aankeek met een rood hoofd.

De veroordeelde werd nu door zijn bewakers naar de zegelkamer geleid, terwijl schout, schepenen en secretaris terug keerden naar de kamer der burgemeesters, die bevel gaven, dat de steêklok moest worden geluid.

Toen de galm van de klok tot zijn oren doordrong, knipperde Pietje even met zijn ogen en werd onrustig. Zijn hart begon snel en onregelmatig te kloppen. Maar hij bedwong zich snel. Nu niet zwak worden. Spoedig zou alles voorbij zijn..... Hoe kwam het, dat de tijd nu opeens zo begon te rennen?..... Sinds vanmorgen vroeg en de plechtige poespas van al die gewichtige heerschappen in bloedrok, had hij gekropen als een slak..... Boven het doffe bonzen van de klok uit hoorde hij buiten rumoer van stemmen..... Ze werden ongeduldig daar op de Dam..... hij kende dat..... Wacht nog maar even, smeerlappen, je zult je schouwspel gauw genoeg hebben..... Straks gaan jullie smakelijk noenmalen, het zal je nog beter smaken dan anders..... en Pietje Morsebel, net zo'n hondsvot als jullie allemaal, zal met gebroken nek aan de galg bungelen en zijn tong onmogelijk ver naar jullie uitsteken, vuilakken!..... bloedhonden!..... Een giftige woede verblindde even zijn ogen, hij voelde hoe het zweet prikte onder zijn haren en parelde aan zijn slapen..... Was dat nu angst?..... O nee, het kon hem niets schelen, hij ging met plezier dood en dat benauwde ogenblik was niet zo slim..... Als ze hem maar zonder ceremonie kapot maakten, zou hij erbij lachen, wat was dat drekkige leven waard? Maar hij kon niet uitstaan, dat ze zo plechtig en deftig deden erbij, dat ze heel deze hondse comedie gerechtigheid noemden..... Want het was geen gerechtigheid, maar moord in koelen bloede..... Ze vermoordden hem..... een heldenstuk..... met zovelen één enkele man om hals te brengen, een weerloze..... allen goed gewapend..... Het was onrecht en moord en geen justitie!..... Die vervloekte klok bromde binnen in zijn kop..... Die zou hij nu moeten blijven horen tot de dood hem doof maakte..... Vlug! Vlug! in godsnaam..... vóór hij gek werd..... Ah!..... er kwam weer beweging..... Nu nog even op de tanden bijten, het was gauw voorbij..... ze niet het genoegen gunnen hem overstuur te zien.....

De bewakers brachten hem naar een grote kamer, die uitzag op de Dam. Al de heren in hun onheilspellende dracht waren er bijeen. De schout stond bij het venster, de rode roede van justitie stak

naast hem naar buiten. De heren stonden in een rij, de veroordeelde werd achter hen geplaatst, de secretaris trad voor het open venster, en las in de dodelijke stilte met luide, plechtige stem het vonnis voor. Ditmaal haperde hij niet..... Jawel, hoge heren van den gerechte, doe maar plechtig en rechtschapen..... toch is het geen gerechtigheid..... toch is het moord..... laffe moord..... kom es op, één voor één, dat ik jullie de keel afbijt.....

Toen het vonnis gelezen was, werd Pietje weer teruggebracht naar de zegelkamer en al de heren volgden hem. Daar aangekomen knielden zij ootmoedig neer en de zware hand van een bewaker dwong ook den onwilligen veroordeelde op de knieën..... Het armezondaarsklokje klepte..... Een predikant sprak een lang, zalvend gebed..... O, huichelaars, die bidden voor je moordt..... maak er een eind aan..... de tijd vliegt weg..... Waar is Zachte Niesje nu?..... Staat ze buiten en wacht op de grootse vermakelijkheid?.....

'Amen'.....

Allen rijzen op.

Een zware hand legt zich op zijn schouder. Hij kijkt om. Het is de bewaker niet..... Een grote, brede man met een nadenkend gezicht, die hem niet schijnt te zien..... Dat is de beul..... Hij is door de gerechtigheid overgegeven in de handen van den scherprechter.....

Nog een korte wandeling door de gang, dan door de hal van het stadhuis..... Wie is de man in uniform met de brede degen en het krijtwitte gezicht..... Hijzelf voelt zich ook spookachtig bleek worden..... Gerbrandt..... Gerbrandt Breêro..... Het atelier van Badens..... goede dagen..... Zou hij weten, dat ik hem redde uit de handen van mijn schavuiten?.....

Gerbrandt staat rechtop, als versteend..... Dan knikt hij..... Een vreemd glimlachje komt om Pietjes mond..... Iemand knikt hem toe, geeft hem een groet mee op de lange reis..... Hij heeft gelijk gehad van dezen man te houden... Bijna onmerkbaar knikt hij terug..... De beul duwt hem voort..... Even later is alles voorbij..... Voor Pietje is de ijlende tijd stilgevallen..... De roede van justitie wordt ingehaald..... Er is recht gedaan.

Gerbrandt staat strak naar het bungelende lichaam te kijken, dat traag draait aan het koord.....

Een bundeltje verfomfaaide vodden om wat ziekelijk, blauwachtig

vlees. En daareven was het nog een mens..... een mens, die hem aankeek in uiterste nood en met wie hij een groet wisselde..... Een mens, die hij gekend had van jongs af, vol vreemde, angstwekkende driften, een klein, armetierig jongentje, een kind van de goot..... Er was geen redden aan geweest, hij had in de goot geleefd en was aan de galg gestorven..... Hij was vol boosheid..... maar niet enkel boosheid..... Hij kende vriendschap en dankbaarheid..... hij had de liefde gekend en was er in de hoogste verlatenheid door verraden..... Hoe groot was zijn schuld?..... Hoe groot zou de genade zijn, die hij vond nu hij door de menselijke gerechtigheid was achterhaald, gefolterd en gedood?..... Een geheim tusschen God en Pietjes arme ziel..... En 's avonds op zijn kamer, peinzend over dit verloren leven, schreef hij:

‘O God, die de gedachten
Der Menschen siet en leest!
Gij weet wat sij betrachten
In 't midden van haar Geest,
Waer sij haer toe begeven,
Het sij tot goedt of quaet,
In dit ellendigh leven,
Dat als een windt vergaet.....’

Misschien zou Pietje het nu beter hebben dan in zijn miserabel leven op aarde..... Jezus had ook den goeden moordenaar het Paradijs beloofd.....

In kalm water

Uyt Liefden com ick daaglijcx nu
Bij u deur dus henghelen.
En soeck myn hartje met het u
Heel ineen te Strenghelen,
Want u ghestalt
Myn schoon bevalt
Van al de aartsche Enghelen.

U levendighe Geest gheswind
Munt uyt seer eel, en waardigh
Ick sie dat ghy de deught bemint
Dies syt ghy recht eerwaardich:
Voor wat ghy doet
Dat is al goet,
Bevallich, soet, en aerdich.

1

Hij praatte aanvankelijk veel met Steven en Coster over Pietje Morsebel en diens gewelddadig einde. Coster vertelde, wat er tussen den ten dood veroordeelde en den jongen dominee Kieftius gebeurd was: de wachters hadden het woord voor woord verstaan en oververteld. De onervaren Kieft was er hevig door geschokt en in onzekerheid geraakt, zijn predestinatie-overtuiging scheen onder de slag te wankelen. Steven verklaarde zich tegen de doodstraf: het hielp toch niet en wie een mens het leven ontnam was en bleef een doder, hoe hij zich ook noemde en er stond geschreven: 'Gij zult niet doden!' Coster achtte de doodstraf vreselijk, maar onmisbaar, er stond geschreven: 'Oog om oog en tand om tand'. Gerbrandt zei scherp: 'Als ik me niet vergis, Steven, heb je me verteld van een paar duels in Italië, waarvan er een slecht afliep'.....

'Dat is iets anders,' meende Van Vredesteyn. 'Ik vind een tweegevecht immoreel en nog belachelijk ook. Ik zal niemand uitdagen. Maar ik kan me ook niet overhoop laten steken, zolang ik nog een beetje van m'n miserabele leven hou..... en ik raaskal er niet bij over gerechtigheid en de Schrift..... Ik neem het kwaad op me, omdat mijn leven me liever is dan een onbevlekt geweten, dat is alles.' Charles Quina was onrustig in deze tijd. Hij informeerde regelmatig naar Stijntje en wou haar gaan opzoeken, maar Gerbrandt hield hem van dat plan af: ze wou niemand zien eer ze beter was..... Nog iemand stelde belang in haar toestand: de oude Pauw sprak Gerbrandt op straat aan:

'Neem me niet kwalijk, Sinjeur Breêro, maar ik hoorde dat uw jongste zuster voor haar gezondheid naar buiten is gegaan..... Ik hoop, dat zij het wel maakt?'

Gerbrandt werd driftig, kreeg een kleur en antwoordde scherp: 'U verbaast me, Sinjeur Pauw..... Van alle menschen moest u de laatste zijn om naar haar gezondheid te vragen.'

Pauw verbleekte even, maar slikte de steek: de jongen was blijkbaar op de hoogte. Hij knikte en zei:

'Misschien hebt u gelijk..... Een mens kan niet altijd zoals hij gaarne zou willen..... Weet u, dat er nog steeds geen nieuws is van het schip, waarop Lucas wegvoer?..... Het laatste bericht kwam van Sint-Helena..... dat is maanden geleden.'

Zonder antwoord af te wachten, lichtte hij de hoed en liep door.

Gerbrandt groette niet terug. Hij keek hem na. De lange, trotse gestalte ging iets gebogen in de schouders, zijn haar was sterk vergrijsd. Hij was bang voor zijn zoon..... Voor de kinderen van anderen had hij minder angst.....

Begin Juli kreeg Stijntje haar kind, een zoontje, met de donkere ogen en zwarte haren van den vader. Moeder Marrigje schreide. Adriaan Cornelisz. snoot zijn neus en vloekte binnensmonds. Hij zou zo graag blij geweest zijn en nu was er niets dan schande en verdriet..... Als ze tenminste nog maar zeggen wou, van wie het was..... Zo'n verduveld mooi jongetje..... de mooiste zuigeling, die ooit gebakerd was..... en met zo'n juweel kon je als grootvader niet eens voor den dag komen..... een hard gelag..... Je hart draaide je om in je lijf, als je de vreugde zag om die andere boreling, dat aapachtige boerenjong van Arend Pieter, een paar dagen vroeger geboren..... Alleen Stijntje zelf durfde openlijk blij te zijn, deed net of alles in de beste orde was..... Het kind moest Paulus heten..... Paulus..... hoe kwam ze aan de naam, als die niets met den vader uit te staan had? Hij liet alle Paulussen, die hij kende, de revue passeren, maar geen enkele kwam ook maar in de verte in verdenking.....

Charles Quina was zonder iemand iets te zeggen naar Vinkeveen getrokken. Hij maakte zich ongerust, omdat de kuur zolang duurde. Hij hield het niet langer uit en wilde haar zien. Hij vond haar in het bloemhofje achter het huis bij de wieg van haar kind, de derde week na haar bevalling. Zij draaide er niet om heen. Hij moest het toch eenmaal weten. Charles was geheel van streek, zijn knieën sidderden en hij moest op de bank gaan zitten.

‘Dat is vreselijk, Stijntje..... ontzettend’.....

De jonge moeder lachte. Zij trok de tip van het lakentje van het kleine, rose gezichtje weg en zei:

‘Kijk 'm es goed aan en durf dan nog es te zeggen, dat 't ontzettend is!’

Maar Charles was te diep geschokt om scherts te verstaan. Hij sloeg de handen voor het gezicht. Stijntje zag tranen tussen zijn vingers dringen. Zij streelde hem met een moederlijk gebaar over het hoofd en zei zachtjes:

‘Kom, jongen..... doe niet zo verdrietig..... Waarom?’

Hij verbeet zijn tranen, wiste de ogen af en zuchtte een paar maal diep om zijn stormachtige gevoelens meester te worden. Toen zei hij met trillende stem:

‘Stijntje?’

‘Ja, Charles?’

‘Ik heb je vroeger gevraagd of je mijn vrouw wou worden’.....

‘Ja..... dat was lief van je’.....

Hij slikte heftig tegen de moeilijkheid in zijn keel.

‘Stijntje..... wees niet boos..... ik vraag het je nu weer.’

Zij keek hem verrast aan. Haar ogen werden zeer zacht en liepen vol tranen. Zij nam zijn hoofd tussen haar handen en kuste hem hartelijk op beide wangen.

‘Goeierd!’ zei ze met haperende stem. ‘Lieve Charles.....Je bent de liefste vriend en dat zul je altijd blijven’.....

Zij schudde het hoofd.

‘Nee, jongen, dat kan ik je niet aandoen’.....

‘Je doet er mij alleen goed mee, Stijntje.’

‘Een vrouw, die een man trouwt, waar ze niet als man van houdt, doet hem enkel kwaad, Charles.’

‘Bedenk je nog eens, Stijntje..... Alles zou in orde zijn.....’

‘Niets zou in orde zijn, Charles..... Het kan niet, geloof me.’

Zij glimlachte.

‘Veronderstel, dat de vader van zijn reis terug kwam en mij getrouwd vond.....’

Hij verbleekte dieper en kwam overeind.

‘Vergeef me, Stijntje..... daar had ik niet aan gedacht..... Ik..... eh..... 't was goed bedoeld..... neem me niet kwalijk.....’

‘Maar jongen..... hoe zou ik?..... t Is zo lief en edelmoedig van je..... Ik zal het nooit vergeten..... Ik ben je zo dankbaar voor je trouwe vriendschap..... Wil je niet wat eten?..... Kom, ik ga wat lekkers voor je klaar maken. Pas jij zo lang op Pauwtje.....’ Verslagen bleef Charles achter..... Een ogenblik had hij zoveel hoop gehad..... O, hij verdiende haar lof niet..... zelfzucht had hem gedreven..... Hij had haar willen hebben, ook met het kind van dien onbekenden andere, niet om haar goed te doen, maar voor zijn eigen geluk..... dat was zijn eerste gedachte geweest, niet haar heil..... God, wat moest er nu van haar worden, als het uitkwam..... als de vader..... niet van de reis terugkeerde?.....

Smaad over haar en haar familie..... Mocht hij die maar uitwissen..... Wie kon de schurk zijn, die haar dit had aangedaan?.....

Een maand later kwam bij Arend Pieter Gijzen een fraaie koets voorrijden met een koetsier in livrei en een lakei achterop. Door het venster zag zij den ouden Pauw uitstappen. Haastig nam zij het kind uit de wieg en ging ermee naar boven, tegen Trui zeggend, dat ze voor dezen heer niet te spreken was..... Maar iets later kwam Trui bij haar: de heer had haar opgedragen tegen Stijntje te zeggen, dat hij gekomen was met een boodschap van Lucas..... Zij liet de vrouw bij het kind en ging met loden benen naar beneden.

De sinjeur Pauw wachte haar staande af, de hoed in de hand, en boog hoffelijk. Stijntje beantwoordde zijn groet niet.

'Wat is de boodschap van Lucas, Sinjeur Pauw?'

Hij maakte een hulpeloos gebaar met de handen.

'Helaas, Joffer Bredero..... ik breng slechte tijding'.....

Stijntje verbleekte en drukte de hand op haar plots bonzend hart.

'Wat?'

'Het schip 'De Hoop'.....

'Ja?'

'Op de kust van Bengalen met man en muis vergaan.....'

Zij sloot de ogen en wankelde..... Dood..... Lucas was verdronken.....

Toen ze weer bijkwam, zat ze in grootmoeders stoel en Sinjeur Pauw hield haar handen vast. Met een gebaar van afschuw maakte zij zich vrij en keek hem met grote, brandende ogen aan.

'Wat komt u doen?' vroeg zij toonloos.

Hij trok een stoel naderbij en zei:

'Met uw verlof zal ik erbij gaan zitten, Joffer Bredero..... Ik voel mij niet zo wel.'

Hij zette zich, hield even de hand voor de ogen geperst als om een duizeling te onderdrukken.

'Ik..... ik weet niet meer, wat ik ook weer zeggen wou..... Och, ja..... Het is zo verschrikkelijk..... Joffer Bredero..... Ik..... eh..... ik heb schuld..... ook tegenover u..... Laat het mij goedmaken, zoveel ik maar kan.....'

Stijntje keek naar zijn grauwbleek gezicht, dat sterk vervallen was, zijn doffe, roodomrande ogen, de slappe, trillende lippen in de

grijze baard. Hij zag er meelijwekkend uit, gekweld door berouw en diepste smart. Maar zij voelde geen mededogen, alleen een onnoemelijke afkeer, een koude, vernietigende haat. Haar gezicht leek versteend, haar ogen blonken als porcelijn. Zij had een kort lachje, waaronder hij verschrikt met de ogen knipte, als had hij een slag gekregen, en zei spottend:

'Goedmaken?..... Wat wou u goedmaken?..... Daar is het te laat voor'.....

'Ik weet het,' zuchtte hij. 'Ik had dat antwoord van u verwacht..... Maar ik meende..... ik dacht'.....

Hij stokte en maakte weer dat hulpeloze gebaar met de handen.

'U dacht, dat geld toch veel vergoeden kon, nietwaar?..... Voor geld is alles in de wereld te koop..... Dat is ongeveer alles, wat mensen van uw slag van het leven geleerd hebben..... Maar nu hebt u ondervonden, dat met geld toch niet alles gedaan kan worden..... U hebt uw zoon de dood ingestuurd..... omdat hij anders dacht en leven wou dan u..... Met al uw geld en dat van de ganse Compagnie erbij kunt u hem niet terugroepen uit de zee, waarin hij is vergaan'.....

'Stil..... stil toch..... zeg die dingen niet..... Ik ben een oude man.....spaar mij, ik bid u'.....

'Waarom zou ik u sparen?..... Heeft u ons gespaard, Lucas en mij?'.....

'Nee, nee..... je hebt gelijk, kind..... Ik heb verkeerd gedaan, en ik beken schuld..... Ik ben zwaar gestraft, meisje..... zwaar gestraft'.....

'Zwaarder dan ik?'

'O ja..... want jij hebt geen schuld..... jij wordt niet levend geroosterd door wroeging en zelfverwijt..... Laat mij iets doen, dat balsem kan leggen op ons beider wonden'.....

'U kunt niets voor mij doen.'

'Ik..... ik zou je op mijn knieën bedanken, als'.....

'Ik wil geen dank van u en geen hulp..... Niet uit uw handen..... ze zijn niet schoon te wassen van zijn bloed'.....

Schrik en afschuw waren in de blik, waarmee hij naar zijn handen keek, als waren ze werkelijk bevlekt met bloed..... Schichtig verborg hij ze in de plooien van zijn mantel.

'Je bent wreed, meisje'.....

'Zo wreed niet als u'.....

‘Goed, goed.....ik ontken niets..... ik beken al mijn schuld..... Je hebt het recht naar mij te spuwen en me in mijn rampspoed te trappen..... Ik zoek naar een zacht plekje in je hart’.....

‘Dat is er niet..... voor u niet..... Gaat u liever heen’.....

Dieper zonk hij ineen op zijn stoel.

‘Je hebt van hem gehouden..... Hij was mijn liefste kind..... De zwakste - maar altijd mijn liefste zoon..... Hij was zo open en vrolijk..... maar onbezonnen. Ik moest streng voor hem zijn en hem vaak dwingen..... maar ik had hem lief als het licht van mijn ogen’.....

‘Daarom weigerde u hem het geluk, dat hij u vroeg en stuurde hem weg over zee, waar hij de dood vond’.....

‘Ik heb gedwaald..... de wereld heeft mij verblind..... mijn wereld..... Ik heb het nu begrepen..... te laat..... Ik..... dat moet u geloven..... ik heb niet geweten, dat..... dat u zijn kind droeg’.....

Zij vroeg hem niet, hoe hij achter haar geheim gekomen was. Ze zei:

‘Dat wist hij zelf niet..... Zou het verschil gemaakt hebben, als u het wel geweten had?’

Hij dacht na en liet het hoofd op de borst zinken.

‘Misschien niet..... Toen niet..... Maar nu’.....

‘Nu is het te laat’.....

‘Ik zou je als mijn dochter in huis genomen hebben..... als de vrouw, die Lucas in 't geheim getrouwd had..... Ik heb alles overlegd..... De wereld zou niets durven zeggen..... Mijn vrouw is dood, ik heb geen andere dochters..... Het kind zou de naam van zijn vader dragen..... Ik zou me naar al je eisen schikken..... Ik had het me al helemaal voorgesteld..... nog een straaltje licht en zonneschijn in mijn sombere, bedorven ouderdom..... het kind..... Lucas' zoon..... ik..... maar als je niet wilt’.....

Zijn stem was zachter geworden, als sprak hij in zichzelf. De laatste woorden had hij maar gemompeld, doch Stijntje had ze goed verstaan. Ze keek langs hem heen en antwoordde niet. Een paar heldere tranen liepen met vreemde snelheid uit zijn ogen, over zijn gerimpelde, magere wangen in zijn baard..... Angstig keek hij onderuit naar haar hard en onbewegelijk gezicht.

Dan herhaalde hij nog eens met doffe stem:

‘Als je niet wilt.....’

‘Ik wil niet.....’

Dodelijk vermoeid stond hij op, steunde zwaar op zijn stok.

‘Ik kan je niet dwingen..... Het spijt mij, Joffer Bredero..... het was goed gemeend..... Ik..... ik maak me angstig over u.....’

‘Dat is niet nodig..... Mijn ouders hebben me vergeven, ofschoon ze niet weten, wie de vader is..... En als het nodig is, kan ik voor ons beiden werken..... Ik ben sterk.....’

‘Sterk ben je..... ja..... dat weet God..... Dat zei ook Lucas..... Hij schreef het nog in zijn laatste brief, en dat hij..... misschien kun je daar troost in vinden..... dat hij je altijd trouw zou blijven.....’ Vreugde maakte haar ogen zachter. Een snelle blos vloog over haar wangen.

‘Geef mij die brief!’

‘Hij bestaat niet meer..... Ik heb hem verbrand in boosheid..... vergeef me.....’

Zij beet zich op de lippen.

‘Mag ik..... het kind niet zien..... maar even zien?’

Zij had het hem willen weigeren. Maar hij had haar gezegd, dat Lucas haar trouw gebleven was, tegen zijn boosheid in.....

‘Wacht u even..... ik zal hem halen.....’

Zij ging naar boven. Pauw zakte op zijn stoel, bevend over al zijn leden. Zij hield hem het kind voor, stijf ingebakerd, alleen de armpjes en het kopje zichtbaar.

Met gulzige ogen tastte de oude man het kleine, rose gezichtje af..... Lucas' ogen..... Lucas' haar..... zijn kleine oren..... Zijn herinnering vloog dertig jaar terug..... Lucas' levend evenbeeld..... de gestorven zoon was heropgestaan, en hij mocht hem niet de zijne noemen, mocht niets voor hem zijn, niets voor hem doen..... Eigen schuld..... eigen schuld..... Hoe anders had zijn ouderdom kunnen zijn, als hij wijzer geweest was, zwakker..... nederiger..... Met al zijn rijkdom was hij een bedelaar geworden, en de aalmoes werd hem geweigerd..... Hoe ernstig zo'n klein gezichtje kijken kon..... Lucas..... arm kind..... Plotseling sprong een stroom van tranen uit zijn ogen. Hij snikte en keerde zich om, tot hij zichzelf meester was. Toen hij weer naar haar keek, zat zij met het kind op haar schoot; het hield haar vinger in zijn kleine vuistje gekneld en staarde met zijn donkere oogjes vijandig naar den vreemden man. Zo leek het hem.....

‘Mag ik hem..... af en toe..... eens zien?.....’

‘Op één voorwaarde: dat niemand te weten komt, wie zijn vader is.’

‘Ik beloof het u.’

Hij wilde er nog iets aan toevoegen, maar bedacht zich..... Er was geen genade in die hard starende ogen vol wanhoop..... Hij boog diep voor haar en ging met onzekere passen naar de deur. Zij bleef zitten, een ondragelijke vermoeienis verlamde haar leden. Vaag hoorde zij het kraken der wielen van de koets, die zich in beweging zette..... De afschuwelijke oude man was weg..... Lucas was dood..... Nu had ze alleen Pauwtje nog.....

Een half uur later kwam Gerbrandt. Zij zat op een stoel in het oude, welbekende kamertje, waar hij vroeger zelf gelogeerd had. Met wijd open, brandende ogen keek zij wezenloos de lege wereld in. Gerbrandt was de koets van Pauw tegengekomen en vermoedde de waarheid. Het vergaan van ‘De Hoop’ was in Amsterdam bekend en hij had zich naar Vinkeveen gerept om haar de ramp voorzichtig mee te delen. Maar hij kwam te laat.

‘Stijntje..... arme meid.....’

‘Gerbrandt..... o Gerbrandt..... Lucas is dood.....’

‘Ik weet 't lieverd..... Is de oude Pauw..... hoe wist hij.....’

‘Ik weet 't niet..... o Gerbrandt..... wat moet er nu van mij worden?’

‘Stil, Stijntje..... ik ben er toch..... we zijn er toch allemaal..... en Pauwtje.....’

Hij sloeg een arm om haar schouder. Zij viel tegen hem aan.

Toen kwamen de weldadige tranen. Zij schreide lang en heftig, met wilde snikken, in overdadig verdriet. Hij streelde haar over het hoofd, beet zich de lippen aan bloed om het niet vloekend mee uit te snikken en verwenste het leven, zo vol verraad en arglist, wreedheid en krankzinnige verwarring. Waartoe dit alles?..... Wat was de zin van al dit bitter lijden, dat mensen elkaar aandeden in redeloze hardheid en waaronder zij zelf mee te gronde gingen?.....

Later, toen zij wat bedaard was, vertelde zij hem in enkele woorden de reden van Sinjeur Pauws bezoek en haar weigering om hem toe te staan haar te helpen. Hij voelde medelijden met den gebroken ouden man, maar begreep haar afkeer, haat en trots. Zij waren van hetzelfde bloed, en hij kon haar houding niet afkeuren. Hij bleef een paar dagen bij haar, tot zij de eerste schok te boven

was. Zoveel doenlijk hield hij haar aandacht op het kind gespannen en zij begreep hem zonder woorden. Met een treurige glimlach zei ze hem bij het afscheid:

'Wees maar gerust, Gerbrandt, ik zal wel sterk zijn..... Pauwtje heeft een gezonde, vrolijke moeder nodig..... Ga maar naar je werk terug en maak zijn naam beroemd..... hij heet ook Brederode.....'

2

Gerbrandt verbaasde zich innerlijk over zichzelf. Juist in deze tijd werkte hij aan een humoristisch gegeven, het kluchtige spel van den ritsigen molenaar, die zijn vrouw dacht te bedriegen met een stadse vrouw, toevallig voor de nacht bij hem binnengedwaald, omdat de stadspoort gesloten was, toen zij er binnen wou, en die door de listen der samenspannende vrouwen zelf bedrogen uitkwam. Slimme Piet werd door slimmer vernuft bij de neus genomen. Hij had een paar aantekeningen gemaakt uit het boek met de Franse fabliaux, de handeling overgeplaatst naar eigen land en streek, het hele gegeven verhollandst en er een eigen wending aan gegeven.

En onder de schokkende gebeurtenissen, die ook zijn ziel diep omwoelden, wilde het koddige geval hem toch niet loslaten. Hardnekkig werd hij er aldoor weer naar terug gedreven. En als hij even bezig was, vergat hij alles om zich heen, alle verdriet en zwarigheden vielen van hem weg, hij zag nog alleen de komische figuren, de kneuterige omgeving, het zotte avontuur.

Hoe kon dat?.....

Hij was toch waarachtig niet ongevoelig voor de verdrietelijkheden van vader en moeder, het vreselijke leed van Stijntje, de zwijgende smart van den goeden Charles Quina, van wiens edelmoedig aanbod hij alles wist. Zijn hart kromp ineen, als hij aan al deze dingen dacht. Margriets verraad spookte nog als gif door zijn bloed en ook het schrikkelijk einde van Pietje Morsebel hield hem nog telkens bezig. Maar aldoor dwaalden zijn gedachten terug naar de dolle klucht, waaraan hij werkte en die geschreven wilde worden, koppig en volhardend eiste, geschreven te worden.....

Was hij een monster?.....

Hoe kon hij zich van de wereld en al deze grauwe miserie afwenden, zich afzonderen in zijn kamer, toestaan, dat alle ellende van hem afgleed als een lastige mantel en zich verdiepen in de kluchtige verwikkeling van een vrolijke zotternij, de dialoog tussen de ruige personagiën elke dag spitser, zuiverder, bonter maken, trekje voor trekje tekenen van dit heldere, knusse binnenhuisje met zijn van leven tintelende bewoners?..... Terwijl zijn hart zo diep begaan was met al de smartelijkheden om hem heen en hij ook zijn eigen deel te dragen had?.....

Het was vreemd, maar hij kon niet anders. Zijn geest werkte onafhankelijk van zijn gehavend en murwgeslagen hart. Als hij probeerde niet aan zijn werk te denken, leek zijn geest onafhankelijk van zijn wil er toch mee door te gaan, en als hij zich er weer aan overgegeven had, bleek hij tot zijn verbazing moeilijkheden overbrugd en woorden gevonden te hebben, waarmee hij eerst vruchteloos geworsteld had... ...Het was geheimzinnig en opwindend. Het was irriterend soms, omdat het hem dwong te doen, wat hij meende, dat tegen de natuur dezer droeve dagen inging. Maar het was heerlijk ook, ondanks alles. Het schilderen gaf hem al deze emoties niet, joeg hem ook niet op, vervolgde hem niet tot in zijn slaap, zoals het schrijven..... Hij schilderde graag, kende al de knepen van het vak, men zei, dat hij het goed deed en aan opdrachten ontbrak het hem niet. Maar hij kon schilderen, als hij wou, ophouden en weer beginnen, juist naar het viel..... Hij begon te begrijpen, dat hij veel meer dichter was dan schilder. Schilderen was zijn vak, zijn broodwinning, een plezierige, zindelijke stiel, maar voor hem was het geen onweerstaanbare hartstocht. Als hij dacht aan Cornelis Ketel, Frans Hals en Pieter Lastman, die hij sinds zijn verloving met Hildegond intiemer leerde kennen, moest hij wel constateren, dat voor hen het schilderen iets geheel anders was dan voor hem..... Zij werkten in een bezetenheid en spanning die hij niet kende. Een doek, dat niet vlotten wou, was voor hem een kwelling en een ramp, oorzaak van woede-aanvallen en wanhoop. Zijn schilderijen vlotten bijna altijd en als het eens een enkele keer niet wou, ontdekte hij spoedig, waaraan het lag, krabde de opzet weg met het tempermes en begon in alle gemoedsrust opnieuw. Hij had niet als Lastman driftbuien, als het werk élan kreeg en het daglicht begon te ontbreken; hij beefde niet van de zenuwen, omdat de nacht niet om wou en stond niet midden in de nacht op om met een kaars te gaan kijken of iets in het schilderij wel zo goed of zo slecht was als hij zich plotseling met een schok van vreugde of schrik had menen te herinneren. Het schilderij hanteerde hem niet als een dwingeland, een nachtspook, een dronkenschap of een geestelijke kwelling met een grond van heerlijkheid..... Nee..... als schilder was hij een goed, knap, ijverig en braaf werkman..... geen kunstenaar..... Hij had wel eens vaag gevoeld, dat Steven hem zo beschouwde en was er onrustig en kwaad om geweest. Nu begon hij te geloven dat het zo zijn moest,

omdat zijn ziel en geest zo geheel anders reageerden op zijn werk als dichter..... precies zoals de anderen reageerden op hun schilderen..... Als er eens meer glans, een bijzondere gespannenheid in zijn schilderwerk opleefde, had Steven er met een bijna beleedigende verwondering voor gestaan..... Het was altijd geweest, als zijn dichterziel in buitengewone opwinding en gloed stond..... dan kreeg zijn schilderwerk er iets van mee, maar de onverwachte schoonheid kwam eigenlijk van vreemd gebied.....

Hij wou weer eens een groot werk opzetten. Steven en Coster waren beiden verrukt over de groeiende ‘Klucht van de Molenaar’. Vooral Steven kwam er niet over uitgepraat. Hij kende al hele stukken van buiten, verkneuterde zich in de rijke, kleurige taal, lachte onbedaarlijk om de koddige zelfverzekerdheid van den ritsigen mulder, zijn grappige manier om de dingen te zeggen en z'n verslagenheid na de nederlaag, als zijn knecht Joost hem, onwillens en onwetens, op zijn eigen drijven tot horendrager gemaakt heeft:

‘Ja wel, isset van zijn leven wel eschiet? 't zijn te vreemde saken.
Ick wil bij mijn wijfs moer loopen, die sei de peys[1] wel maken.
Maer wat staet hier an de luyffen?[2]
Dat gij niet wilt dat u gheschiet,
En doet sulcks an een ander niet.
O, bloed van gansen![3] had ick dit gisteravond ghelesen,
De goe Joost sou vandaegh mijn Luytenant niet wesen.
Dit is wonder wel eseyt: doch daar is goets genoegh eschreven,
Maer 't gaet daerom niet beter in ons leven.
Hij spieghel hem an mij, die van dit evel[4] sieck is.
Hoort gij wel, stekelbaersjes, pisreutjes, die garen sijt, daer 't warm en wieck[5] is,
Hoort naar mijn raet: gij meucht wel een woortjen in 't sot spreken,
Maer men mach geen vremde sleutel in een anders slot steken.’

De bedrogen vos, die plots de passie gaat preken!

Steven verzekerde hem, dat deze klucht een juweel in zijn soort was, een grote vooruitgang op die van de Koe, en de vermakelijke ‘Sijmen’. Maar dit was toch alles nog maar voorwerk, oefeningen,

1 vrede.
2 luifel.
3 basterdvloek voor: bij Gods bloed!
4 kwaal.
5 zacht.

proefnemingen, tasten en verkennen. Gerbrandt moest nu eens een onderwerp zoeken voor een groot blijspel.

‘Jaja,’ lachte Breêro, een beetje bedrukt. ‘Jij praat er gemakkelijk over. Waar haal ik zo gauw een onderwerp vandaan?’

‘Is 't leven rond je heen niet rijk genoeg?’

‘Rijk misschien wel, maar verduiveld weinig kluchtig’.....

‘Dat hangt van je eigen gezichtpunt af..... Maar je hebt een oud vertelsel genomen voor je ‘Molenaar’ en er een gloednieuw, hedendaags ding van gemaakt. Coster is bezig een oud lied van ‘Thijsken van der Schilden’ voor het toneel te bewerken..... Er is zoveel!.....

‘Ik zal wel uitkijken. Ik wil graag genoeg’.....

Hij wou graag genoeg!

Het was immers het heerlijkste werk, dat iemand zich denken kon..... Hij zou wel iets vinden.

Toen de klucht van den molenaar geheel gereed, overgewerkt en in 't net geschreven was, voelde Gerbrandt zich moe en voldaan. Het was geen geweldig groot stuk werk, maar 't was goed, 't was tot in de puntjes verzorgd, ieder onderdeel op zijn plaats, de taal tintelde van echt leven, de figuren waren zo van het echte volk afgekeken..... Eigenlijk jammer, dat het af was..... het werken eraan was zo opwindend geweest..... Nu was er een leegte..... Zijn aandacht viel terug op zijn omgeving.

Hij voelde een vreemde sfeer in huis.

Er was zenuwachtigheid, onrust, vage aanduidingen van angst.

Moeder zuchtte. Vader keek donker en er gingen dagen voorbij, dat zijn aanstekelijke lach niet door het huis klonk. Zorgelijk liep hij rond en Gerbrandt zag hem veel met de neus in allerlei paperassen, rekeningen en kasboeken. Wat was er aan de hand?..... Hij vroeg het Hillegond.

‘Ik weet 't niet precies, maar ik geloof, dat er iets aan de hand is met de zaken van oom Texel.’

Philip Adriaansz. Texel, die met vaders zuster getrouwd geweest was.

Onrust beving Gerbrandt.

Hij bemoeide zich nooit met zijn vaders zaken, en daar was deze ook niet op gesteld. Maar hij wist wel, dat deze zaken meest in combinatie geschiedden met Texel. Niemand mocht den gladden over-vriendelijken eeuwig grijnslachenden, gedienstigen en handenwrijvenden man eigenlijk lijden en in huis vertoonde hij zich zelden.

Maar vader had een groot vertrouwen in zijn zakenkennis en in menig geval was ook gebleken dat hij een fijne neus had. Maar menigeen sprak over den handigen Texel met een bedenkelijk gezicht: een geslepen vogel, dien je niet verder moest vertrouwen, dan je hem zag en dien je altijd op de vingers moest kijken.

Gerbrandt had een uitgesproken hekel aan hem, omdat hij had opgemerkt, dat de man wel altijd lachte en zich in bochten wrong van voorkomendheid, maar dat zijn ogen nooit meelachten, altijd koel bleven en onderzoekend rondloerden.

Hij informeerde bij zijn vader eens terloops wat er waar was van de geruchten omtrent ongeregeldheden in oom Texels zaken.

Adriaan Cornelisz. haalde de schouders op en mompelde iets van kletspraatjes. Er waren kleine moeilijkheden met zijn compagnon, maar dat kwam best terecht..... Hij keek zijn zoon er niet bij aan en scharrelde met zenuwachtige haast in een bundel papieren voor hem op tafel.

Gerbrandt vroeg niet verder, maar liep eens bij zijn broer Pieter aan. Die deed tegenwoordig zaken voor zichzelf. Het geld van zijn vrouw had hem te paard geholpen en hij had zich geassocieerd met Jan van Tongerlo, den wijnverlater. Het ging hem heel goed, maar ondanks hun steeds toenemende welvaart leefden zij zuinig en waren zeer op de penning. Zij deden zich arm voor, hadden nooit geld bij de hand, alles zat in de zaak en zij moesten krabbelen en scharrelen om uit te komen, iedereen sprak van de voorspoed der tijden, maar wie Pieter hoorde steunen en klagen, kreeg de indruk, dat de tijden nog nooit zo beroerd geweest waren als nu.

Pieter trok een lelijk gezicht, toen zijn broer langs zijn neus weg over de geruchten omtrent Texel sprak.

‘Geruchten?’ smaalde hij. ‘De man zit erin tot over zijn oren, geloof dat van mij.’

Gerbrandt schrok.

‘Weet je dat zeker, Pieter?’

‘Ik wou dat ik zo zeker was van mijn eeuwig heil.’

‘Maar dan moet je vader toch waarschuwen!’

‘Vader?..... Die weet het beter dan wie ook. Maar vader is niet te waarschuwen. Jaren geleden heb ik hem al gezegd zich los te maken van die krinkelende aal..... Waarom denk je, dat ik met mijn geld naar een ander gegaan ben?.....’

‘Zou het ernstig kunnen worden voor vader?’

‘Ik weet niet, hoe 't de laatste jaren met hen gegaan is. Als 't nog is als vroeger en Texel gaat fout, waar ik niet meer aan twijfel, dan ziet het er voor vader zeker ernstig uit.’

‘Maar waarom heb je dan niet bijtijds ingegrepen?’

Pieter lachte zijn dor, sarcastisch lachje.

‘Ingrijpen? Hoe?..... Met welk recht?..... Je kent vader toch?..... Koppig als een muilezel en goedvertrouwend als een kind..... Ik heb genoeg geprobeerd, toen ik nog mee in de zaken zat. Maar ik was een krentenweger, een kakkerlak, een achterdochtige zoeker naar spijkers op laag water..... Hij is altijd wijzer geweest dan ik..... laat hem nou maar zien, hoe hij eruit zwemt’.....

‘Ik moest je eigenlijk in je eigen huis door mekaar rammelen, dat je kwekte, jou lam stuk droogkeutel!’ viel Gerbrandt uit. ‘Schaam je je niet om zo over vader te spreken?’

‘D'r zijn d'r, die meer reden hebben om zich te schamen en 't toch niet doen,’ zei Pieter met een zuinig getrokken mond. ‘Ik ben voorlopig nog niet door Willem van der Does uit een hoerekot gesleept en dronken en half lam geslagen bij onzen eerzamen vader thuis gebracht, is 't wel?..... Preek jij je moraal maar tegen die 't nodig hebben.’

‘Beter vaste klant in een hoerekot dan in jouw schoenen te staan, uitgeloogde geldzak!’ schreeuwde Gerbrandt. ‘Ik wens je zoveel voorspoed, dat je in je goud stikt!’

Woedend liep hij weg. Nooit kon hij met die vergifpisser praten of het werd ruzie. De vent had geen hart in z'n lijf, maar een onverzadelijke beurs..... Zou het er werkelijk zo slecht voorstaan met vaders zaken?

Naarmate de herfst vorderde, werd Adriaan Cornelisz. steeds nerveuzer en gedrukter. Hij was veel weg, liep overal in de stad rond, bracht bezoeken, waarvan hij met een somber gezicht terugkeerde, en dronk meer dan hij gewoon was, zonder dat hem dit ook maar voor een uur opbeurde. Als Gerbrandt hem iets vroeg over den stand van zaken naar aanleiding van een of ander gerucht, dat hem ter ore gekomen was, wuifde hij het kwade nieuws weg en gaf een ongeduldig ontwijkend antwoord. Hij begon vermoeide trekken in zijn gezicht te krijgen en verouderde zienderogen. De zorgen groeiden hem boven het hoofd, de altijd opgewekte man werd zwijgzaam en knorrig. Hij wilde niemand in zijn moeilijkheden

mengen, vocht hardnekkig tegen de chaos, waarvan de omvang hem met elke dag duidelijker werd. Hij ontdekte nu, hoe Texel hem al die jaren had voorgelogen en zijn vertrouwen misbruikt en zijn ijdelheid verbood hem zich te beklagen tegen de mensen, die hem gewaarschuwd hadden. Hij plooide en betaalde, trof schikkingen en vroeg uitstel en velen, die Texel met genoegen de strop om de hals gegooid hadden, toonden zich bereidwillig, waar het den sympathieken ouden Bredero betrof.

Maar het hielp alles niets. Hij kon niet alleen oproeien tegen deze stroom van knoeierij, kwade trouw en oplichting.

Op Oudejaarsdag werd Texel failliet verklaard. Hij had zich aan de verantwoordelijkheid onttrokken en was met stille trom afgereisd naar Kuilenburg, de vrijplaats voor bankroetiers, waar de sterke arm hem niet bereiken kon. Adriaan Cornelisz. werd alleen aansprakelijk gesteld voor de tekorten in hun gemeenschappelijke zaken.

Het werd een droevig oud- en nieuwjaar. Een zware druk lag op het huis. Pieter Lastman kwam met een ontdaan gezicht informeren of het juist was, dat zijn aanstaande schoonvader door het bankroet van den schurkachtigen Texel geruïneerd was?..... Gerbrandt was thuis en keek naar Hillegond, toen haar verloofde zo kennelijk verschrikt en ontstemd zijn pijnlijke vragen stelde. Zij hield de ogen neergeslagen en was bleek geworden. Om haar mond beefde een trek van teleurstelling en minachting. Zij was boos en Gerbrandt gaf haar gelijk: alles behalve fijngevoelig van Lastman om met een opgestoken zeil binnen te vallen en op hoge toon onkiese vragen te stellen..... Wat ging het hem aan?..... Hij was een goed schilder, een fijn kunstenaar, maar een berekenende natuur. Hij kon zich beminnelijk en los genoeg voordoen, maar Gerbrandt had allang met ergernis een zekere droogheid in zijn karakter gevoeld, die hem afstootte en wantrouwig maakte..... Hij toonde nu wel heel duidelijk uit wat voor hout hij gesneden was.

Adriaan Cornelisz. keek hem donker aan en werd rood van drift. Maar hij mocht Lastman graag, had bewondering en eerbied voor zijn talent en was er trots op de schoonvader te zullen worden van een zo befaamd schilder. Hij bedwong zijn ergernis, en antwoordde:

‘Wie heeft er in mijn geldkist gekeken?..... Het is een gevoelige klap, Lastman, maar met Gods hulp komen we die wel te boven.

En mijn kinderen zullen er niets bij te kort komen, daar is in voorzien, stel je gerust.....'

Lastman, herademend, retireerde:

'Zo was het niet bedoeld, Sinjeur Bredero..... Neem me niet kwalijk..... ik was geschrokken voor u en vroeg alleen uit belangstelling.'

'Al goed, Pieter..... Wacht maar af, 't zal wel meevallen.....' Gerbrandt dacht:

'En als 't niet meevalt, zullen we spoedig Pieter Lastmans hielen te bewonderen krijgen...'

3

En het viel niet mee.

Van dag tot dag werden de moeilijkheden groter.

Van alle kanten kwamen vorderingen los, waar Adriaan Cornelisz. geen vermoeden van had gehad en de grootte van het deficit groeide aan tot een bedrag, waar hij van duizelde. Dat begon inderdaad op een algehele ruïne te gelijken.

De maand Januari werd voor den vervolgden Adriaan een ware hel. Het water steeg hem tot de lippen. Begin Februari moest hij hypotheek nemen op zijn huis aan de Burgwal, zijn laatste onbezwaard bezit en het zou zeer de vraag zijn of daarmee het laatste gezegd was. Hij kwam somber gestemd, met gebogen hoofd en een gebroken gevoel uit het kantoor van notaris Pilorius en liep in donkere gedachten verdiept langs de Nieuwe Dijk, toen hij aangesproken werd:

'Sinjeur Bredero'.....

Hij keek op en lichtte de hoed. Het was de oude heer Pauw.

'Gaat u de kant van de beurs op? Dan hebben we dezelfde weg.' Hij praatte wat over het ongewoon koude weer, de succesvolle vertoning van Gerbrandt's 'Klucht van den Molenaar', die hij geestdriftig prees, vroeg naar de welstand van zijn vrouw en dochters. Adriaan antwoordde beleefd, maar een weinig verstrooid, zijn zorgelijke gedachten nog niet meester. Op de hoek van de Dam, vroeg Pauw onverwacht:

'Apropos, Sinjeur Bredero, hoe staat het met de afwikkeling van het faillissement van dien schavuit Texel, waar u zo ongelukkig in gemengd is, naar ik hoor?

Met een wanhopige poging tot een onbezorgde glimlach antwoordde hij:

'Wel, ik hoop, dat we er nu zijn, Sinjeur Pauw.'

'De kwestie is, dat ons huis ook nog een vordering in die zaak heeft liggen,' verklaarde Pauw ongedwongen, en ziende, dat Bredero verbleekte, vervolgde hij geruststellend: 'O, niet bijzonder belangrijk..... een bagatel van enkele duizenden guldens..... maar het moet toch geregeld worden..... Zoudt u tijd en lust hebben, daar..... laten we zeggen vanavond om een uur of acht..... eens met mij over te praten bij mij thuis..... U weet toch waar ik woon?'

‘Zeker, Sinjeur Pauw..... ik zal er op tijd zijn.’

‘Dank u..... Tot vanavond dan, Sinjeur Breêro.’

Hij stak hem de hand toe, die de ander drukte zonder het zich bewust te zijn. Met de hoed in de hand bleef Adriaan hem na staan kijken, verbijsterd, de dood in het hart. Een bagatel van enige duizenden guldens..... Voor hem kon dat de genadeslag betekenen.....

Met bevende knieën kwam hij thuis. Moeder Marrigje schrok van zijn bleek gezicht en holle, wanhopige ogen.

‘Wat is er gebeurd?’

‘Niets, niets, vrouw..... de kou heeft me een beetje bevangen..... Maak es wat koffie voor me’.....

Adriaan Cornelisz. was een liefhebber van die nieuwe drank, beweerde, dat hij een kalmerende uitwerking had en dat het je helder in het hoofd maakte. Marrigje haastte zich aan zijn verlangen te voldoen en vroeg nog een paar maal of hem werkelijk niets bijzonders overkomen was, maar hij schudde het hoofd, slurpte langzaam het bittere, opwekkende vocht en sloot zich op in zijn kantoortje in het achterhuis om na te denken en middelen te beramen om ook dit fatale gat gestopt te krijgen. Hij werd er moedeloos onder. Zonder het geld van de kinderen zou het niet gaan..... En hij had zich zo vast voorgenomen daar niet aan te raken..... Precies op de afgesproken tijd liet een bediende hem de kamer van Sinjeur Pauw binnen. Het was een ruime, voornaam gemeubelde kamer met een paar fraai geschilderde portretten en tegen de zijwand een grote wereldkaart, waar op de oceanen kleine scheepjes geprikt zaten: de laatste havens, van waaruit bericht binnengekomen was van de onderscheiden kapiteins. Sinjeur Pauw kwam hem vriendelijk tegemoet en bood hem een gemakkelijke leunstoel bij de haard, waarin een goed vuur brandde.

‘Het vriest weer hard buiten?’

‘Ja, 't is vinnig koud.’

Pauw ging zitten en lei de vingertoppen van zijn benige handen tegen elkaar. Glimlachend keek hij naar zijn bezoeker, die strak in het vuur staarde en er aarzelend de bevende handen naar uitstak.

‘U hebt grote zorgen, Sinjeur Bredero’.....

‘Groter dan u kunt vermoeden, Sinjeur Pauw.’

‘Ik weet er wel wat van..... een vuile zaak.’

‘Een zeer vuile zaak..... Ik..... ik weet niet hoe ik 't redden zal’.....

Hij had het gezegd eer hij het wist en schrok ervan, zelf horend, hoe wanhopig het klonk. Medelijdend nam Pauw hem waar. Hij wist uit ervaring hoe zoiets voelde..... In zijn jonge jaren, vóór het grote schip reê gekomen was, had hij meer dan eens met net zulke lege ogen naar de ondergang zitten staren..... Maar deze man was niet jong meer..... Het was ook geen groot zakenman..... Het was niet zo moeilijk hem weer op dreef te helpen.....

‘Kom, kom, niet zo somber, Bredero..... Waar een wil is, is een weg.’

‘Een mooi spreekwoord,’ antwoordde de ander bitter. ‘De wil is er wel, maar langzamerhand zie ik geen weg meer. Ik heb het gevoel of ik door een moeras wandel..... bij elke stap verder zakt mijn voet dieper weg’.....

‘Wilt u mij niet eens precies uiteenzetten, hoe de zaken staan?’

‘Hoe groot is uw vordering, Heer Pauw?’

‘Laten we dat even buiten bespreking laten..... die ligt veilig in mijn particuliere kast en heeft geen haast..... Biecht u maar eens volledig..... dat zal u opluchten..... Daarna kunnen wij zien of er toch nog niet een uitweg uit de moeilijkheden te vinden is.’

Adriaan Cornelisz. keek hem plotseling aan. Zijn stem klonk zo vertrouwenwekkend. Als de grote Sinjeur Pauw hem zou willen helpen, was er natuurlijk een kans. Er was genoeg in zijn zaak, wat gezond was en in de naaste toekomst renderen zou, als het maar niet meeopgeslokt werd door de steeds wassende vloed van schulden. Een klein straaltje hoop lichtte aan.

Bedachtzaam begon hij zijn uiteenzettingen. Hij had alle cijfers vast in zijn hoofd, godbeware ja, hij had ze duizendmaal van alle kanten bekeken. Af en toe vroeg Pauw iets en maakte een aantekening op een vel papier, dat op een laag tafeltje naast zijn stoel lag. Brederode verwonderde zich heimelijk om het scherpe inzicht, dat uit de rustig gestelde vragen bleek, die aldoor precies naar de kern der belangrijkste dingen drongen. Toen hij gereed was, keek Pauw peinzend in het vuur en knikte enkele malen bedachtzaam met het hoofd.

‘Juist,’ zei hij toen en keek zijn aantekeningen door. ‘U hebt gelijk..... de zaak is allesbehalve hopeloos..... Onder voorwaarde,

dat u voor een behoorlijke termijn beschikken kunt over een vrij belangrijk crediet'.....

'Een enorm krediet!' liet Adriaan zich benauwd ontvallen.

Pauw glimlachte.

'Alles is betrekkelijk,' zei hij. 'U hebt persoonlijk uw zaken intelligent en eerlijk genoeg gedreven. Als u niet verwikkeld geraakt was in de machinaties van die sluwe en au fond toch onhandige fantast, zou u er lang niet slecht voorstaan..... Ik heb u nog geen kwaad woord over dien fraudeur horen zeggen'.....

Bredero kleurde.

Hij was de man van mijn enige zuster..... Ik heb hem altijd vertrouwd'.....

'In zaken moet men alleen zichzelf vertrouwen..... Enfin, dat is nu eenmaal gebeurd, nakaarten helpt niet..... Ons huis is bereid u het nodige krediet te verschaffen'.....

'Tot welk bedrag, Sinjeur Pauw?'

'Tot elk bedrag, dat nodig zal blijken om uw zaken weer vlot te maken.'

Adriaan sprong overeind, rood van opwinding.

Pauw wenkte met de hand.

'Wacht u even. Wij zijn zakenlieden, nietwaar?..... Natuurlijk zijn er voorwaarden, rente, zekerheidstelling, enzovoort..... Maar daarover worden wij het wel eens. Dat bespreken wij morgen bij den notaris.'

'Heer Pauw, ik weet waarlijk niet, hoe ik u bedanken zal'.....

'Dat moet u vooral niet doen. Ik stel u immers alleen maar een zakelijke transactie voor. Ik ben overtuigd, dat ons huis er niet slecht bij zal varen.'

'Niet als ik er iets aan doen kan althans, daarop geef ik u mijn woord als eerlijk man.'

'Ik weet het en heb er alle vertrouwen op..... Overigens, Sinjeur Bredero, ligt het geld in een stad als Amsterdam eenvoudig op straat. Men moet alleen weten waar. Ik ben over het algemeen vrij goed ingelicht. Ik zal mij veroorloven u af en toe een kleine aanwijzing te geven..... zoveel te eerder zijn wij weer quitte, nietwaar?'

Hij lachte en knipoogde, als de ene samenzweerder tegen den andere. Ook Adriaan lachte, maar de tranen stonden hem in de ogen van ontroering.

‘Sinjeur Pauw,’ stamelde hij, ‘ik begrijp niet, waaraan ik zoveel goedheid te danken heb’.....

Maar mijn beste Adriaan Cornelisz., het betekent toch allemaal niets!..... De enige manier om onze vordering veilig te stellen is: u weer te paard te helpen. Daar is wat liquide geld voor nodig en toevallig stikken wij daar op het ogenblik in..... Een speculatie als een andere..... en zonder noemenswaard risico..... Bovendien, uw zoon Gerbrandt is een goed vriend van mijn zoon Jacob..... laat de vader iets doen om die vriendschap te honoreren..... Ik zie hem niet vaak meer..... Ik vermoed, dat een zekere coquette Joffer daar de oorzaak van is.’

‘Ja, daar moet iets ergs gebeurd zijn tussen die twee..... Haar huwelijk schijnt hem totaal uit de lijken geslagen te hebben..... Gelukkig is hij er nu weer overheen’.....

‘En hoe gaat het met uw jongste dochter? Was ze niet naar buiten voor haar gezondheid?’

‘Dat is ze nog. Ze sterkt goed aan. Maar ze wil liever nog een poos op dat dorp blijven..... Ze is van het boerenleven gaan houden, zegt ze’.....

‘Dat is heel goed mogelijk..... Laten we een glas drinken op haar gezondheid.’

Toen Adriaan Cornelisz. een uur later weer op de gracht stond, haalde hij diep adem en schudde in ongelovige verbazing het hoofd..... De grote koopman Jacob Pauw, die de naam had een der hoogmoedigste mannen van Amsterdam te zijn, had met hem gepraat als een oud vriend, als gelijke tot gelijke. Hij trok hem met één gebaar van zijn machtige hand uit het moeras, waarin hij zo goed als verzonken was. Hij zou hem met zijn raad en inlichtingen bijstaan..... dat was de fortuin!.....

Als een bom kwam hij binnenvallen, kuste Marrigje dat het klapte, pakte Hillegond om het middel en danste met haar rond de tafel en lachte dreunend om hun beangste gezichten: zij dachten natuurlijk, dat hij krankzinnig geworden was onder de stapels moeilijkheden.

‘Wijn op tafel!’ schreeuwde hij. ‘Waar is Gerbrandt?’

Deze kwam juist van boven hollen, verschrikt door het tumult. Adriaan greep hem bij de schouders en begon opnieuw rond te springen, zijn zoon meesleurend. Gerbrandt dacht, dat hij dronken was, hield hem met geweld staande en vroeg:

‘Wat is er gebeurd, vader?’

‘Een kleinigheid!’ riep Adriaan. ‘Ik heb een nieuwe compagnon gekregen!..... Morgenavond heb ik geen schulden meer, overmorgen koop ik het stadhuis en de Waag en binnen een jaar heel Amsterdam, met de mensen erbij!..... Nou?’

‘Wie is die nieuwe compagnon?’ vroeg Gerbrandt achterdochtig. Adriaan Cornelisz. trok de schouders vierkant, stak de borst vooruit en zei:

‘Jacob Pauw, de vader..... niemand meer of minder..... Maar dat blijft een geheim tussen ons, want hij wil zijn naam niet genoemd hebben..... Schenk de roemers vol, Hilletje, dan zal ik jullie de zaak uit de doeken doen..... Ja, moeder, je hebt er vaak over gezucht, dat je beroemde zoon omging met mensen boven zijn stand..... nou zie je, waar het goed voor is..... Ik drink op de edelste, braafste man van Amsterdam, onze edelmoedige redder..... Sinjeur Jacob Pauw’.....

Zij dronken. Gerbrandt probeerde zijn schrik te verbergen. Hij begreep niet, wat daarachter kon steken. Stijntje had den trotsen man diep beledigd en vernederd. Zag hij hier een weg om zich te wreken?..... Was het een val?.....

Adriaan was gaan zitten, stopte een pijp en begon, behagelijk dampend, te vertellen. Het leek hemzelf een sprookje. Nu eerst bekende hij, hoe groot de ramp gebleken was en hoe hij aan de rand van de afgrond gestaan had. Als morgen het huis Pauw met zijn vordering gekomen was, zou hem weinig anders overgebleven zijn dan ook failliet te gaan..... Nu was alles gered en de toekomst verzekerd..... Voor het eerst sinds maanden zou hij een rustige nacht hebben..... Grote God, wat was hij moe!..... Nu de zenuwen bedaarden voelde hij het pas..... of hij een heel veem alleen volgedragen had..... Marrigje schreide en streelde dat grauwe, afgematte hoofd, waar zoveel bulderende stormen waren overgewaaid..... De Heer zij geprezen, die redding gebracht had in de hoogste nood..... Zichtbaar had Hij het gemoed van dezen machtigen, harden en trotsen man verzacht en tot hulp genegen..... Gerbrandt dacht na. Hij was nog steeds niet gerust..... Deze heren speelden met fortuinen en mensen als de kat met muizen..... Vader was argeloos in het net gevlogen..... Maar hij wist meer..... hij kende het ware motief, dat achter deze handelwijze stak: Stijntje en haar zoontje van Lucas..... Wat had de oude vos

voor?..... Er kon van alles achter zitten, goed en kwaad..... Hij moest er het zijne van hebben en besloot den leeuw in zijn hol te gaan opzoeken en een frontaanval te doen.....

De oude Pauw ontving hem dadelijk, toen hij belet liet vragen.

'Zo, Gerbrandt..... blij je weer eens te zien..... En wat verschaft mij het genoegen?'

'Mijn vader was gisteravond bij u.'

'Ja..... wij spraken wat over zaken'.....

'Dat weet ik..... Vader kwam buiten zichzelf van vreugde thuis.'

'Dat doet me plezier. Ik ben ook tevreden over de zaak, die wij beklonken.'

Gerbrandt keek hem scherp aan. Pauws gezicht stond vriendelijk en volkomen argeloos. Dat hoorde bij het spel.

'Mag ik u ook vragen, Sinjeur Pauw, wat u met deze edelmoedigheid voor hebt?'

Het klonk scherp en achterdochtig.

Een vermoeide uitdrukking trok de voren in het gezicht van den koopman dieper. Wist die jongen misschien..... Daar zei hij het al:

'Ik weet alles van Stijntje en Lucas..... en uw bezoek aan haar'..... Pauw had zijn hulpeloos handgebaar.

'Juist..... en je dacht..... Jaja..... Ik mag je niet eens een verwijt maken, vrees ik..... Ik heb het er naar gemaakt..... In jouw ogen heb ik zelfs het recht verbeurd iets goed te maken van wat ik bedorven heb..... Je denkt net als je zuster..... Ik neem het jullie niet kwalijk..... ik begrijp het..... ik heb het verdiend'..... Het klonk zo moedeloos en verslagen. Het was onmogelijk nog langer aan zijn oprechtheid te twijfelen..... Nu eerst zag Gerbrandt, hoe zeer hij vervallen was sinds hij hier, anderhalf jaar geleden het laatst in huis geweest was. Diep weggedoken in zijn grote Italiaanse zetel leek hij klein en zeer oud. Er was niet veel over van de statige koopman en zijn zelfbewuste trots. Verdriet en vruchteloos berouw hadden hem gesloopt voor zijn tijd..... Medelijden bewoog Gerbrandt..... die man moest veel geleden hebben..... Misschien beoordeelde hij hem verkeerd..... Zachter zei hij:

'Vergeef me, Sinjeur Pauw..... Ik maakte me ongerust over vader'.....

Pauw wuifde met de hand.

'Stil maar, Gerbrandt, ik begrijp het wel, maar je vergist je.....

Ik heb veel verkeerd gedaan..... veel kwaad gebrouwen..... en mijn straf gekregen..... hoe zwaar, dat zul je eerst leren beseffen, als je zelf kinderen hebt en je stelt je voor, dat ze je op deze wijze ontvallen..... Ik ben een ander man geworden..... Ik zal wel niet lang meer leven..... Sta mij toe, van tijd tot tijd eens iets goed te doen..... misschien zal God dat in aanmerking nemen bij zijn oordeel'.....

Gerbrandt was diep getroffen. De nederige, klagende woorden uit deze mond klonken dubbel tragisch. Hij kon er niet aan twijfelen, dat Sinjeur Pauw het oprecht meende en door zijn groot verdriet, zijn vernietigend schuldgevoel gelouterd was tot een beter, wijzer man.

'Ik vraag u om verschoning voor mijn verkeerde gedachten, Heer Pauw..... Er blijft mij alleen over u te danken voor wat u in vaders zaken gedaan hebt'.....

Hij stond op en stak de hand uit, die hij hem bij het binnenkomen niet gereikt had.

Ook Pauw kwam overeind, greep zijn hand en hield die vast.

'Dat is niet de moeite waard om over te praten,' zei hij levendiger.

'Maar als je toch dankbaarheid wilt tonen'.....

Hij stokte.

'Ja?'

'Doe dan een goed woordje voor mij bij je zuster..... dat ze tracht mij te vergeven..... en me de kleine jongen af en toe laat zien'.....

Nu begreep Gerbrandt zijn diepste beweegredenen. Hij drukte hem de hand en zei:

'Daar zal ik mijn best voor doen'.....

Dan boog hij en ging. Vermoeid zakte Sinjeur Pauw in zijn stoel terug en sloot de ogen.....

4

Het leven in huis viel terug in zijn oude wegen. Adriaan Cornelisz. ging opgewekt achter zijn zaken aan, gerustgesteld, verlost van de ondragelijke kwellingen, die hem bijna gesloopt hadden, het hoofd geheven, fier op zijn goede naam, die onbesmet uit de catastrofe tevoorschijn gekomen was. Meer nog dan vroeger toonden de mensen hem hun achting en vriendelijke gezindheid. Zij bewonderden hem, omdat hij er zich zo onbegrijpelijk kordaat en zo goed doorheen geslagen had, wat niemand eigenlijk geheel verklaren kon. Maar iedereen was betaald en Sinjeur Bredero deed zaken als voorheen, op groter schaal zelfs en met opvallend succes. Een paar maal in dat voorjaar sloeg hij een zo onverwachte en goede slag, dat zijn fijne neus spreekwoordelijk werd. Hij was in een stralend humeur en vertelde zijn vrienden, dat hij het plan had opgevat, uit dankbaarheid voor de goede uitslag van de ramp en zijn voorspoed in zaken een weeskind aan te nemen; hij vertelde het lachend, voegde erbij, dat het hem te stil was in huis met al die volwassen kinderen, en keek met iets angstigs in de gezichten van de mensen: of ze hem geloofden, of ze het erg mal vonden? Ze vonden het mal, maar een goede christelijke gedachte, en net iets voor de Bredero's, die alevel altijd wat bijzonders hadden.

Gerbrandt verheugde zich in zijns vaders opgewektheid en zag hem met genoegen van dag tot dag opfleuren en weer de oude worden. Zijn wangen vulden zich en kregen hun vroegere gezonde kleur. Zijn lach schalde weer door het huis, hij liep rechtop, met veerkrachtige stap, schertste met iedereen en hij bewonderde hem om de listige manier, waarop hij de terugkeer van Stijntje met haar kind voorbereidde. Zij had geweigerd alleen terug te komen en haar kind bij de Gijzens achter te laten. Er was trouwens niet veel over te doen geweest, want vader en moeder waren allebei even verzot op het mooie kleinkind en toen was Adriaan met het plan voor de dag gekomen er een aangenomen kind van te maken. Stijntje had daar eerst niet aan gewild, maar tenslotte toegegeven. Vaders geestdriftig verhaal over Jacob Pauws edelmoedigheid had ze merkwaardig koel en met een achterdochtig gezicht ontvangen: hij moest maar goed uitkijken, dat zijn nieuwe compagnon hem nog niet duurder te staan kwam dan de vroegere!..... Adriaan was op-

gestoven, maar zij was voor geen reden vatbaar..... dien ouden Pauw vertrouwde zij niet..... Toen Gerbrandt haar later van zijn onderhoud met hem vertelde, had zij donker gekeken, maar hij had haar uitgelegd, wat zijn hulp voor vader betekende en voor den ouden man gepleit, haar zijn indruk meegedeeld, dat hij diep ongelukkig en vol vreselijk berouw was, dat hij het oprecht meende en medelijden verdiende. Stijntje had mokkend de schouders opgehaald, maar er was toch een zachtere blik in haar ogen gekomen, meende hij, en ze had niet zonder meer geweigerd.

Het werd een prachtig voorjaar en Gerbrandt leefde geheel op, zijn oude blijhartigheid keerde terug, alle druk was geweken, het leed om Margriet, de ontsteltenis om Pietje Morsebels tragisch einde, de ramp met Stijntje, de moeilijkheden van vader, alles vergleed naar de achtergrond. Het leven was goed, het deelde klappen uit, maar de builen slonken, de wonden heelden en de littekens werden pijnloos, het leven had voor alles een balsem: vergetelheid. Het nam je bij de hand, strooide de bloemen van de lente over de wereld, de wolken weken uiteen en de toekomst lag voor je open in een baan van gulden licht, alles was weer mogelijk, oud leed vergrauwde en bleekte weg, nieuwe vreugden wenkten, ergens wachtte het geluk..... Zijn bloed was te gezond en te heet om eindeloos in treurnis te blijven neerzitten..... Er was zoveel. Vrienden, het werk, de kameraden van het vendel, bruiloften, de schermschool, de kolfbaan, de bierbank en het verkeerbord in de taveerne, muziek en een goed lied, de Oude Kamer en de omgang met de geletterde vrienden. En vrouwen..... Vrouwen..... Hij had er zich aan gebrand, tot zijn hart verkoold leek..... hij was erdoor verraden en gegriefd, maar hij werd erheen getrokken en kon ze niet weerstaan..... Ze hadden zoiets oneindigs liefelijks en in amoureuze gepeinzen vroeg hij zich af, of zij niet de eigenlijke zin van het leven waren.....

Vriendschap onder mannen was een goed en betrouwbaar ding, maar het bleef toch altijd wat ruig en wat rauw en zelfs een zo trouwe en ernstige vriendschap als met den fijnen en stillen Charles Quina hield iets onbevredigends in 't eind. Te veel van je verborgenste gevoelscapaciteiten bleven er ongebruikt bij. Ongedwongen vrolijkheid, intellectuele spanning en opwinding, een goed glas, een donderend feest, gepeperde geestigheden, daverend gelach, een harde handdruk, gemeenzaamheid van denken over belangrijke

vraagstukken des levens..... alles wat je wou, en het was heel veel..... maar de omgang met een vrouw, het langzaam ontluiken van onnaspeurbare gevoelsverfijningen..... het op en afgaan van de blos over een paar gladde, zachte wangen, het opleven van vage verlangens in een paar glanzende ogen..... de verholen liefkozing, die een handdruk al werd..... de diepere zin, die het eenvoudigste woord kon krijgen door een half versluierde blik..... de adembenemende tederheid, die over je hart streek bij het heffen van een paar blanke handen naar een haarwrong..... heel het liefelijke spel van de groeiende genegenheid naar de eerste kus..... de onweerstaanbare onstuimigheid van het in oproer schietende bloed..... de snelheid van het losgebroken vernuft onder de bekoring van een vrouwelijk wezen..... het was allemaal zo geheel anders, zo veel rijker en warmer en universeler dan in de goede vriendschap met een man, waarin niet de zwevende, bedwelmende onrust was, die de omgang met een vrouw een zo diepe en rijpe bekoring gaf..... Altijd bleef er het element van wederzijdse werving, de zucht tot verovering, de behoefte om te behagen, de onbedwingbare drift naar het diepste en laatste; ook al was er eigenlijk geen sprake van een bewuste verliefdheid van beide kanten, dan bleef toch in de verte de lokstem der verleiding zingen, bijna onhoorbaar, maar altijd aanwezig..... Met het eenvoudigste meisje was je geneigd, na wat lachen en schertsen, over het ernstigste en diepste in je te praten, over dingen, die je zelfs voor je beste vrienden afgesloten hield, zolang je niet enige glazen te veel ophad..... was het dan niet een een lichte dronkenschap van de ziel, die over je kwam, in de omgang met het andere geslacht, hoe onbeduidend, argeloos, zonder bedoeling ook?.....

Hij kon het niet missen. De zwaarste ontgoocheling kon hem er niet afhouden. De ontbering ervan maakte hem lusteloos, onrustig en gemelijk. Hij was zo licht bewogen van aard en moest liefhebben en werven en een aarzelend op hem toekomende genegenheid wond hem op tot een vreemd gespannen blijdschap, die een voorproef was van het geluk. Een vurige blik, een veelbelovend woord, een stille handdruk maakten hem ademloos van verwachten. En hoe zijn helder en cynisch geworden verstand hem ook voorhield, dat dit alles een onbetekenend spel was, zonder bedoeling, en waarschuwde voor de bekende en onvermijdelijke teleurstelling, zijn hart was al op hol geslagen en sleepte hem mee, hij

droomde van de eindelijk komende ideale liefde, het grote geluk, dat alles verzoeten zal, hij zong een nieuw lied vol verlangen en vertrouwen, tot de spanning brak, het geminnekoos maar een ijdel spel bleek, de schone de vlucht nam in de koele vriendschap of de amourette met een ander, en hij uitbrak in bittere weeklachten over trouweloosheid en baatzucht of zich groot hield en in spijtig sarcasme de dame hoonde:

Al moet ick se Verliesen,
Ick set daerom geen smart.
Ick maack door mijn verkiesen,
Een Gast-Huys van mijn hart,
Verandering van spijs
Maackt lust en appetijt,
T'verand'ren ick seer prijs.
'k Verander metter tijt,
Daar sijn soo veel
Schoon, Rijck en Eel:
Ick crijgh oock licht mijn deel.

Maar het ging hem slecht af, de verdrietige trek scheen door het grinnekende masker. Hoe kort en vluchtig of enkel zinnelijk het liefde-spel ook was, iets in zijn aard wilde er altijd ernst van maken.

Men vroeg hem bruiloftsdichten te maken en hij deed het gaarne en vaardig. Zijn vrienden trouwden stuk voor stuk en hij begon erover te denken, dat het ook voor hem tijd werd. Het volgende jaar zou hij dertig zijn. Waarom nog langer vlinderen..... Ook thuis werden er, schertsend nog, toespelingen gemaakt, dat hij spoedig in de ossewei zou zijn en beter deed eens uit te kijken naar een vrouw, die hem een rustig leven en degelijk geluk zou kunnen geven.

Hij werkte met volle kracht aan een nieuw stuk, een tragi-comedie, een blij-eindigend treurspelletje: ‘Lucelle’. De Fransman Le Jars had het in proza geschreven. Hij vertaalde het en berijmde de dialoog. Er kwamen een paar kluchtige figuren in voor, die een kolfje naar zijn hand waren en wier rol hij breder uitwerkte en meer relief gaf. De kok Leckerbeetje, de gebochelde lakei Pannetje Vet, zij interesseerden hem eigenlijk meer dan de voorname en

serieuze personagiën. Zo'n nuchtere volkskerel met zijn spartelend gevoel voor humor en zijn onbevangen, vrijmoedig oordeel, vervat in de sappige termen uit de stegen van de Oude zij, hoe genoot hij er zelf van bij het ontwerpen en met hoeveel genegenheid en pleizier gaf hij hem wat meer ruimte en plaats, dan hem eigenlijk toekwam. Hoe Leckerbeetje van zijn armoe uit het geld prees en beschimpte tegelijk:

> ‘Want bin je geck, bin je vreck, bin je geel, bin je scheel,
> Bin je dol, bin je vol, bin je slof, bin je grof, bin je schrael, bin je kael,
> Bin je dof, bin je doof, bin je blint, bin je nes, bin je bles,
> Bin je boos, bin je loos, binjevoos, bin je out, bin je kout,
> Bin je hoer, bin je dief,
> *Heb je geldt, ik heb je Lief!*

Hij werkte hard en met overgave, vergat tijd en uur, bleef doorwerken, als het vlotte, dacht er niet aan naar bed te gaan, tot de dageraad de vensters verbleekte en hij doodmoe, met ronkende hersens onder de deken kroop en een gat in de dag sliep, ontwakend met zijn hoofd vol nieuwe invallen, nieuwe verzen, zenuwachtig haastend met toilet en ontbijt om weer over zijn papieren te kunnen vallen.

Toen het stuk gereed was, liet hij het liggen. Het moest nog doorgewerkt worden en bijgevijld, maar dat kwam later, nu was hij te moe en zou meer bederven dan goed maken, als hij te koppig bleef doorzwoegen. 't Was volle zomer. Hij nam zijn schilderkist op de nek en trok er op uit om wat landschapstudies te maken, onder de boeren te zijn en frisse lucht te snuiven.

Goedgemutst zwierf hij rond, bleef dan hangen in het dorp Ackersloot, in de herberg ‘De Wilde Man’, waar de goedronde waard edel bier schonk, zijn dikke, altijd lachende vrouw de heerlijkste dingen uit haar brandheldere keuken toverde, en de blonde, welige en vrolijke dochter ongewone belangstelling toonde voor het werk van den vrolijken schilder, die 's avonds de luit greep en bij de schuimende kroes altijd weer nieuwe liederen vond. De derde avond kuste hij haar frisse, willige mond in het gangetje achter de gelagkamer, het oude vuur vloog door zijn bloed en Netje zuchtte van welbehagen in zijn knellende armen. Zij wandelden in de maneschijn, luisterden naar de geluiden van de nacht en eikaars verliefd

gefluister, het ruisen van hun bloed, de nerveuze klop van hun opgewonden harten, Zij lagen in het lange gras, onder de knotwilgen aan de kant van een molensloot, waar de kikkers luidruchtig kwaakten op de ronde bladen van de slapende waterlelies. Hij fluisterde in haar hals en de geur van haar haren bedwelmde als wijn.

Hij schreef versjes voor haar, die ze maar half begreep, doch die ze zuinig bewaarde en waar ze grappig trots op was. Ze had niet veel woorden ter beschikking om hem te zeggen hoe groot haar tederheid voor hem was, maar haar gestamel verrukte hem meer dan de mooist gevonden tirades van een wereldse joffer en haar warm natuurlijke overgave aan het gevoel, dat haar in zijn ban hield, was mooier dan de schoonste droom. Na veertien dagen trok hij verder met de gul en vol overtuiging gegeven belofte, spoedig terug te zullen komen. Hij had er goede vrienden gemaakt en liet een popelende geliefde achter. Verfrist als na een bad, het hart vol lieflijke herinnering kwam hij in Amsterdam terug, verbrand van de zon en de sterke buitenlucht, een tinteling in zijn bloed, blakend van gezondheid en werkdrift.

Hij vond Stijntje thuis met het kind, dat een weesje heette van de Vechtkant, waarvan de ouders kort na elkaar aan een kwade koorts gestorven waren. Het was een wonder van een kind, dat al woordjes brabbelde, pogingen aanwendde om te lopen, schaterde als je met hem speelde en iedereen voor zich innam door zijn lieve maniertjes. Adriaan Cornelisz. was er niet bij weg te slaan, Moeder Marrigje liep er rond met vertederde ogen, eiste haar aandeel in de verzorging en Hillegond keek er naar met jaloerse ogen, benijdde haar zuster om haar moed en haar groot bezit. De kleine Paulus toonde dadelijk een grote voorkeur voor Gerbrandt en deze was daar trots op als op een grote overwinning. De kleine kroop of struikelde altijd naar hem toe, stak de handjes uit om opgenomen te worden, het vogelstemmetje riep: ‘Oom!.....oom!’ en als het op zijn knie zat, moest het paardje rijden, lachte en hobbelde, sloeg de kleine pollekes in zijn baard en wou niet meer weg.....

Onder allerlei voorwendsels kwam de oude Jacob Pauw nu en dan op bezoek. Stijntje was aanvankelijk onrustig en nors gesloten tegenover hem en onwillig om het kind bij hem te laten komen. Maar de hongerige blik in zijn ogen en de zachte, smekende nede-

righeid in zijn houding tegenover haar vertederden haar spoedig. Zij kreeg medelijden met zijn gebrokenheid, deed haar best hem te vergeven en toonde zich vriendelijker, moedigde het kind aan naar hem toe te gaan en keek met gemengde gevoelens toe, als de grootvader het kind op zijn knie hield, het met ingehouden hartstocht liefkoosde, het kleine gezichtje bestudeerde en tranen in de ogen had als het zich verzette en eiste neergezet te worden. Hij bracht onzinnig dure geschenkjes mee voor het kind, had het wel onder het goud willen begraven. Vader en moeder verwonderden zich om zijn tederheid voor het weesje, maar hij zei, dat hij altijd gek geweest was op kleine kinderen en dat hij er nog nooit een gezien had zo lief als dit, een feit, waarover zij het gemakkelijk eens werden.

Het was in die dagen, dat Gerbrandt bij de ouders van Hendrik Avercamp de jonge weduwe Neeltje Nagtegael ontmoette en zeer onder de indruk kwam van haar donkere schoonheid. Zij was opvallend vriendelijk voor hem, toonde een vleiende bewondering voor zijn werk en vroeg hem bij gelegenheid haar huis met zijn tegenwoordigheid te willen versieren.

5

Hij had haar man vluchtig gekend, een grossier in zuidvruchten, die belang stelde in toneel en letteren en een begunstiger was van de Oude Kamer. De Sinjeur Nagtegael was bijna twintig jaar ouder dan zijn vrouw en anderhalf jaar geleden na een kort ziekbed aan longontsteking overleden. Sindsdien woonde zij alleen met een oude keukenmeid in een klein maar deftig huis bij de Oude Kerk.

Zij was een kleine vrouw met zwart haar, donkere ogen en een donzige schaduw op de bovenlip. Haar rustig-mooi gezicht was zeer blank van huid, evenals haar kleine, welgevormde handen, van een sprekende, intelligente vorm. Zij had de naam een verstandige en ingetogen vrouw te zijn van deftig gedrag, kunstzinnig en goed ontwikkeld.

Gerbrandt bezocht haar en vond er een prettig en rustig gezelschap, waar verstandig gesproken werd over allerlei onderwerpen van de dag, de koophandel, de zich steeds uitbreidende scheepvaart, de weelderige winkels in het pand boven de beurs, de excessen van de modepronkers en pronksters, de al vinniger strijd der dominees, die steeds meer gemoederen verhitte en gevaarlijker vormen begon aan te nemen nu de politiek er eenmaal in gemengd was, en ter ere van Breêro ook over schilderkunst en letteren. Er werd gebak geoffreerd bij een glas goede wijn en de aanwezigen toonden zich zeer tevreden over de gezellige en zeer geslaagde avond. Gerbrandt luisterde naar de gesprekken, gaf beleefd antwoord op de beleefde vragen, die hem gesteld werden, dronk bij ongeluk zijn glas wijn in één teug leeg, wat daar het gebruik niet was, en knabbelde verlegen aan zijn gebak, nieuwsgierig kijkend naar de gastvrouw: of die zich ook zo mateloos verveelde als hij?..... Als dat zo was, wist zij het meesterlijk te verbergen onder het mom van volmaakte belangstelling voor alles wat haar gasten zeiden en deden. Soms meende hij, dat zij hem verholen spottend aankeek, maar dat kon ook wel het gevolg zijn van z'n eigen stemming. Men vroeg hem of hij niet iets zingen wou, maar hij verontschuldigde zich, voorwendend schor te zijn en een pijnlijke keel te hebben. Van drie zijden kreeg hij aanstonds onfeilbare remediën aangeraden, die hem in de kortst mogelijke tijd van dit euvel zouden genezen. Hij werd er droefgeestig van en nam spoe-

dig afscheid. De mooie jonge weduwe deed hem zelf uitgeleide en zei spijtig:

‘U hebt u niet al te best geamuseerd, vrees ik, Sinjeur Breêro?’

‘Maar integendeel, Joffer Nagtegael, het was buitengewoon aardig.- ‘Maar uw genre niet?’

Hij lachte.

‘Ik kan u moeilijk mijn genre voorschrijven..... maar u vergist zich..... Ik heb het een heel prettige avond gevonden, net als het overige eerzame gezelschap, naar ik hoop.’

‘Werkelijk?’

‘Op mijn woord.’

Zij keek hem aan met een schelms glimlachje in haar mondhoeken.

‘Maar u komt niet meer terug?’

‘Wanneer wilt u mij zien?’

‘Ik ontvang mijn vrienden elke Donderdagavond.’

‘Tot Donderdagavond dan..... als ik mij onder uw vrienden mag rekenen’.....

‘Dat moogt u..... gaarne’.....

Hij haastte zich naar de taveerne om de slechte smaak van deze avond uit zijn mond te spoelen. Lachend vertelde hij zijn vrienden van de potsierlijke wijze, waarop dat stel doodvreters de grootst mogelijke onbenulligheden met mateloos diepzinnige gezichten tegen elkaar uitkraamden zonder te geeuwen of zich een breuk te lachen om hun eigen onzin. Het was niet te geloven. Toch waren het geen stovenzetsters of gasten van het oudeliedenhuis, maar pronkexemplaren van de Amsterdamse gegoede burgerij, geziene ingezetenen, die handig hun zaken dreven en op hun twintigste jaar begonnen te zorgen voor hun oude dag.

Steunpilaren van orde en regelmaat, de ruggegraat van een goed ineenzittende maatschappij..... De duivel mocht ze halen! Ze stonken van fatsoen en eerbaarheid en ze hadden hem doodmisselijk gemaakt..... hij had de makabere indruk gekregen in gezelschap te zijn van een troepje mensen, sinds lang overleden, maar die men per abuis vergeten had te begraven.....

‘A vous, jongens, veeg dat kind zijn aars en schenk nog eens in..... Ik zit liever een donkertje over met de grootste rabauwen van de Zeeburgerdijk, dan me nog eens aan zo'n stikvervelende avond te wagen!’

Eer het Donderdag was, had hij zijn belofte glad vergeten en hij

dacht er niet weer aan eer hij haar terug zag op de bruiloft van een zijner vendelgenoten, waar hij in de volle pracht van zijn vaandrigsuniform aanwezig was. Zij zag er zeldzaam bekoorlijk uit in haar glanzende feestkledij, met de kleur van opwinding en wijn, lachend en levendig pratend met de bruid, die een nicht van haar was. Hij voelde zich schuldig en durfde niet in haar nabijheid komen, maar toen zij toevallig zijn kant uitkeek en hem herkende, knikte zij hem vriendelijk toe als een goede oude bekende, en hij haaste zich een hoffelijke buiging te maken. Ze was toch wel een verduiveld mooie vrouw en had bepaald een ongewoon en interessant gezicht..... De grote rondedans bracht hen naast elkaar en dan zaten zij in een hoek van de bruiloftszaal aan een kleine tafel bijeen. Zij hijgde licht van vermoeienis. Hij zag de mooi gewelfde borst rijzen en dalen in het laag uitgesneden balkleed. Zij klaagde over dorst en hij haalde twee grote roemers koele Rijnse wijn, er lag een waas van dauw tegen de groenschemerende glazen met de brede, geringde voet. Zij dankte en dronk met zichtbaar behagen. Toen keek zij hem aan met schitterende ogen en zei:

‘Wel, Heer vaandrig, als u uw stad zo trouw dient als uw vrienden, ziet het er treurig uit.’

Hij verontschuldigde zich, loog, dat hij die avond onverwacht dienst had gehad en zich later de afspraak eerst herinnerd. Hij was bang geweest, dat zij boos zou zijn en had zich niet meer durven vertonen.

Zij schudde het hoofd en dreigde hem met de vinger.

‘Uitvluchten, Sinjeur Breêro..... zeg liever eerlijk, dat u 't bij mij vervelend vond en dat u mijzelf radikaal hebt vergeten!’

‘O nee!’ verzekerde hij ijverig, ‘dat laatste zeker niet: een zo mooie vrouw vergeet men niet’.....

‘Dank u..... maar het was vervelend?’

Zij lachte en hij lachte mee. Gul antwoordde hij:

‘Oprecht gesproken heb ik uw geduld bewonderd..... Uw bezoekers van die avond waren zo onderhoudend als papegaaien, die uitentreuren herhalen wat ze honderd maal hebben horen voorzeggen..... Zonder de gastvrouw was ik na vijf minuten gevlucht.’

De jonge weduwe trok een pruilmondje.

‘Maar u hebt de gastvrouw totaal verwaarloosd en nooit meer aan haar gedacht zelfs.’

Zij coquetteerde niet slecht, dacht hij waarderend, en ging er met overgave op in:

‘Hoe kunt u dat denken?..... Ik heb zelfs de stoutheid gehad een vers op u te schrijven.’

Zij kleurde van genoegen, maar zei hem niet te geloven. Hij zwoer, dat het waar was en zij vroeg, waarom hij het dan niet gestuurd had? Dat had hij niet gedurfd..... een dichter is een hele held, als hij achter zijn tafel zit, maar als hij naar buiten moet treden beven zijn benen en zakt het hart hem in de schoenen.

Joffer Nagtegael lachte overmoedig.

‘Ja, ja!..... daar staat u voor bekend..... een verlegen en onhandig knaapje..... Als u niet gejokt hebt, moet u me zeggen, hoe dat vers luidt’.....

‘O, maar ik ken al mijn verzen niet van buiten.’

‘Dit moet u kennen’.....

‘Moet ik?..... Tja..... dan..... Laat eens zien’.....

Half luid, op zangerige toon, haar recht in de ogen kijkend, zei hij:

‘O Vrou! o 's werelts pracht!
O Aerd-rijckx prael en pronck!
Ghij smoort der Reusen cracht,
Met een minlijcke lonck:
De moedichste Heldt
Of man in 't velt,
Die verschrickt, die verschiet,
Die verloomt, die verlauwt,
Die verflout, die verflaauwt,
En sackt ih soet verdriet,
So haest als hij u schoone oogen siet.’

Haar ogen keken stralend in de zijne.

‘En dat is op mij gemaakt?’

‘Is het u niet gelijk genoeg?’

‘Dichters overdrijven zo graag.’

‘Dichters betreuren, dat zij de schone werkelijkheid zo moeilijk kunnen benaderen.’

Hij hief het glas naar haar op.

‘Ik drink op uw schoonheid, Joffer Nagtegael’.....

‘Vleier!’

Maar zij lachte hem dankbaar toe en het vuur in haar zwarte ogen deed hem denken, dat zij een temperamentvolle vrouw moest zijn..... Hoe zouden die ogen kijken, als de liefde haar overweldigde en zij machteloos in een mans armen lag?.....

'Mag ik u straks thuis brengen?'

'Maar dan moet ik mijn neef De Hoogh teleurstellen'.....

'Stelt u hem teleur..... Er moest een keur zijn, die neven verbood hun schone nicht thuis te brengen..... Het is oneerlijke concurrentie'.....

'Ik zal het u laten weten..... Nu ga ik..... Er wordt al naar ons gekeken'.....

Met een vriendelijk knikje was zij verdwenen. Hij keek haar na. Zij was niet groot, maar zij liep mooi, het hoofd fier rechtop, een slanke en toch gevulde hals boven bevallige ronde schouders.....

Hij bracht haar naar huis. Het was schemerig van maanlicht achter wolken. In de smalle straten leken de gekartelde trapgeveltjes zich voorover te buigen om naar de twee late voorbijgangers te kijken. Zij leunde vertrouwelijk op zijn arm en luisterde naar zijn vrolijke complimenten, keek af en toe behaagziek naar hem op. Zij vroeg naar zijn werk en hij vertelde haar van het stuk, waaraan hij bezig was en dat zijn voltooiing naderde. Kon hij niet eens op een middag bij haar komen, als er geen vervelend gezelschap was en er haar wat uit voorlezen?..... Het moest zo aardig zijn het al voor de opvoering te kennen en dan dezelfde woorden van het toneel te horen komen?..... Dat zou hij graag doen, natuurlijk, het zou hem een eer en een vreugde zijn..... Toen zij de deur geopend had, stak zij hem de hand toe.

'Goedenacht, Sinjeur Breêro, en welbedankt voor de beleefdheid.' Aarzelend trok hij haar met zachte drang naar zich toe en zacht lachend veroorloofde zij hem haar wang te kussen. Toen wipte zij snel naar binnen en sloot de deur.

Teleurgesteld keek hij naar het huis.

Had hij meer verwacht?..... Een kus vol brandende hartstocht op de mond?..... Verlof om nog mee naar binnen te gaan misschien en wat libertijns geminnekoos daarna?..... Dwaasheid..... Zij was geen lichtzinnige jonge deern, maar een eerbare weduwe, te goeder naam en faam bekend..... Zo ging dat niet..... Hij moest zijn dulle zinnen eens leren bedwingen en de vrouwen niet

aanzien met de ogen van den wilden jager, begerig naar prooi en snelle overwinning..... Boven begon de vage schemer van kaarslicht het venster te vergulden. Een zachte ontroering beving hem. Een vrouw, die alleen in haar kamer omgaat, haar kleren stuk voor stuk aflegt, de haren los om de schouders laat vallen, ze kamt en vlecht, peinzend in de spiegel staart..... waaraan denkt ze?..... Hij rukte zich los van het visioen en ging haastig naar huis..... Was hij verliefd?..... Was hij niet altijd verliefd?..... Zoal niet op een bepaalde vrouw, dan toch op dé vrouw?..... Zij was de moeite waard, deze kleine, donkere weduwe..... Of misschien toch niet?..... Ze coquetteerde aardig, ze was poezel en lief, een zacht katje om op je schoot te nemen en te troetelen..... ze had belangstelling voor hem en mocht hem wel..... dat was duidelijk..... De gedachte aan een vrouw, die genegenheid voor hem voelde, vertederde hem altijd en wekte de nieuwsgierigheid naar een mogelijk avontuur..... Neeltje Nagtegael..... een lieve naam..... Haar wang had fris aangevoeld en fluweelzacht.....

De volgende dag stuurde hij haar een tuiltje rozen. Tussen de bloemen stak een papier, waarop hij het gedicht geschreven had, dat hij de vorige avond voor haar had opgezegd. Hij had er een strofe aan toegevoegd:

> Ist te verwond'ren dan,
> Dat ick verwonnen ben,
> Daer dwinger noch Tyran
> Geensins bestaen en ken?
> Al waer ick een Graef,
> Ick wierd een slaef
> Van de vrouw, die ick min,
> Die ick lief, die ick loof
> Die ick stroock, die ick stoof,
> Die ick huys, die ick hoof
> In mijn siel, in mijn sin:
> Want in mijn hart daer woont een Jongh-vrou in.

Twee dagen later was hij 's middags bij haar en werd met grote vriendelijkheid ontvangen. Zij waren alleen. Hij las haar voor uit: ‘Lucelle’ en zij luisterde belangstellend, bewonderde de scènes, die hij haar liet horen, kwam af en toe over zijn schouder in zijn

manuscript kijken en maakte zeer verstandige opmerkingen. Voor hij wegging, mocht hij haar lieve, kleine handen kussen en dat was heel de oogst van het veelbelovende rendez-vous. Maar er was een zacht en dromerig licht in haar ogen geweest, toen hij zich van haar handen oprichtte, en hij voelde zich tevreden, alsof hem een grote gunst was toegestaan en een nog veel grotere beloofd voor de naaste toekomst.

6

Bij de opvoering van ‘Lucelle’ zat Tesselschade naast hem in de zaal. Zij was in grote spanning, dat was van de aanvang af duidelijk: zij had een uiterst expressief gezicht, dat op de levendigste manier alles weerspiegelde wat in haar omging. Zij was nu twintig jaar, fris als een bloem, vrolijk als een vink, wijs als een geleerde humanist, uitblinkend in alles waar ze de fijne vingertjes maar naar wou uitsteken. Hooft noemde haar het grootste wonder van het aan wonderen zo rijke Amsterdam. Ook Gerbrandt vond haar een wonder en kon niet zonder een grote vertedering aan haar denken. Een vertedering overigens, die vrij was van alle erotiek, en als iets in die richting zijn gemoed doorkruiste, drong hij het verschrikt en vastberaden uit zich weg: dat paste niet bij Tesseltje, een kind immers, dat hij plagend aan haar vlechten placht te trekken en dat driftig met haar vuisten op zijn borst trommelde, als hij haar stoeiend en lachend vasthield, zodat ze niet weg kon. Ze was nu een meisje van twintig, zeker, en een beroemdheid, waartegen de grote mannen uit de geleerde en de kunstenaarswereld met verwonderde vertedering opzagen, maar er lag over haar wezen zo iets kinderlijks en onaanraakbaars kuis', dat in hem te veel eerbied wekte om haar te naderen met iets anders dan onvertroebelde vriendschap.

Er was in de laatste, rustige maanden een hechter, vertrouwelijker, kameraadschap tussen hen gegroeid. Zij vond Gerbrandt veranderd, verstild, tot evenwicht gekomen, ernstiger en gelijkmoediger dan zij hem ooit gekend had. Hij luisterde aandachtiger, geduldiger, zonder driftig verstoorde uitroepen naar haar kritiek op zijn verzen en veranderde meest wat zij hem aanwees. Hij zat minder in de taveerne en onder de loszinnige schutters en meer in zijn atelier, studerend en schrijvend, geheel verdiept in zijn boeken en dichtwerk..... Hij was al bezig met de voorbereiding van een nieuw toneelstuk, dat een vrije, echt Amsterdamse navolging worden zou van Terentius' ‘Eunuchus’, en waar hij nu al groot plezier om had. Zijn vriend Steven van Vredesteijn, die zij soms niet kon uitstaan en soms met verbazing moest bewonderen om zijn geniaal begrip, zijn enorme kennis en bliksemsnelle geest, zat nu al te popelen naar dit blijspel en hield hem zoveel mogelijk op kookhitte van werkdrift.

Zij wist ook, dat hij vrijde naar een jonge weduwe, een wel erg burgerlijke joffer, die ver van hun geestelijke sfeer afstond, maar waarover met respect en sympathie gesproken werd. Hij praatte er nooit met haar over en ook zij vermeed het onderwerp zorgvuldig. Zij gunde het hem graag, merkte op, dat het een gunstige invloed op hem had, en stak er een angeltje van jalouzie in haar hart, waarover zij zich verwonderde en dat zij in zich afkeurde: je moest een vriend het beste gunnen, je verheugen over alles wat hem behaagde en voordeel gaf..... maar het was sterker dan zijzelf, zij kon die eerzame weduwe niet luchten of zien. En soms dacht zij of zij eigenlijk niet veel meer hield van de wilde, opbruisende, uit de band vliegende Breêro dan van deze gelijkmoedig en veel stiller geworden Gerbrandt, die zich deftig gedroeg, geen onvertogen woord sprak, binnen alle redelijke perken bleef. Zij schreef al deze dingen toe aan de jonge weduwe, Joffer Nagtegael, en inplaats van haar daarom te roemen, kon zij haar er juist erger om verfoeien..... Maar zij nam dit zichzelf een ogenblik later weer kwalijk, vond zich kinderachtig onredelijk en toonde zich nog een beetje hartelijker voor Gerbrandt.

Zij genoot van ‘Lucelle’. Ze zag er alle zwakheden van, de conventionele tekening van de hogere karakters, de al te vaak stotende verzen, de te lange uiteenzettingen en filosofische beschouwingen, die de handeling vertraagden, de overdrijving der gevoelselementen. Maar toch hoorde zij door alles heen de goede stem van haar Breêro, onderscheidde zijn eigen stormachtig karakter, waardoor de heftige botsingen haar zo waarachtig ontroerden, dat de tranen haar over de wangen biggelden, en als Leckerbeetje met zijn olijke nuchterheid, in uitgelezen straattaal vervat, de handeling doorkruiste en toelichtte, moest zij onbedaarlijk lachen en voelde al de forse, ruige kracht van dit ongemene en oorspronkelijke talent, geheel enig in het Amsterdam van hun dagen en zo echt en bloedwarm met zijn innigste wezen verwant. Haar fijne intuïtie liet alle kritiek varen en voelde de grootheid van dezen merkwaardigen man met zijn onstuimige aard, zijn onnavolgbare volkshumor, de schepper van figuren, die zouden leven als veel pretentieuzer werk allang vergeten zou zijn.

Haar felle meeleven, haar zichtbare geestdrift verheugden Gerbrandt geweldig. Hij vergat er bijna door om te zien naar Joffer Nagtegael, die enige rijen verder naar achteren zat en het stuk

met gespannen aandacht volgde. Toen hij gedurende het laatste bedrijf een paar maal het hoofd omwendde, meende hij iets als ontstemming te zien in haar opgewonden gezicht, maar het drong nauwelijks tot hem door, omdat Tesselschade zijn hand greep, die hard drukte en fluisterend zei:

'Geluk, Gerbrandt..... dit is waarlijk prachtig'.....

Dankbaar beantwoordde hij haar handdruk.

'Van der Plasse wil het drukken. Mag ik er een opdracht in schrijven voor jou, Tesseltje?'

'Moet je dat vragen?..... Ik zal er trots op zijn!'

Haar blik drong zo warm in de zijne, dat hij een lichte duizeling in het hoofd voelde van geluk om deze vriendschap en hulde.

Aan hulde ontbrak het na afloop van het stuk niet. Van alle kanten werd hij geluk gewenst en geprezen. Op straat wachtten geestdriftige bewonderaars om hem toe te juichen. Het was als vorige malen, het succes werkte op hem als een zachte roes, die hem opwond tot een dankbare vrolijkheid. Hij klonk en dronk met de vrienden, maar maakte zich zo gauw mogelijk los van het gezelschap onder voorwendsel, dat hij moe was en thuis verwacht werd, een mededeling, die door de intiemeren meesmuilend werd ontvangen.

In zijn mantel gedoken haastte hij zich naar de woning van Joffer Nagtegael. Zij wachtte bij een kan wijn zoals was afgesproken, maar de onvtangst was koeler, dan hij zich had voorgesteld. Ze zag wat bleek en deed wat strak. Hij begreep het niet, tot zij iets los liet over die Joffer Visscher naast hem, waar hij zoveel aandacht aan besteed had..... Inplaats van naar het toneel had hij maar aldoor naar dat poppegezicht gekeken..... en voor haar had hij nauwelijks aandacht gehad.

Gerbrandt glimlachte. Zij was jaloers. Dan moest ze toch meer voor hem voelen dan ze wou laten blijken.

'Je moet niet jaloers zijn op Tesselschade,' zei hij zacht. 'Dat is een kind voor me en tegelijk een kameraad en soms een leermeesteres..... Je hebt nog nooit zo'n begaafd en bewonderenswaardig meisje gezien..... Maar van gevoelens als waar jij aan denkt, is tusschen ons nooit sprake geweest, geloof me.'

Zij keek hem onderzoekend aan. Hij knikte lachend.

'Werkelijk, Neeltje..... En bovendien: ik hou van jou en van jou alleen.'

'Tegen hoeveel heb je dat al gezegd?'

Pijnlijk getroffen keek hij haar aan. Het klonk boos en spijtig. Hij nam haar hand en hield die vast.

‘Geloof je me niet?’

‘Ik weet het niet..... Soms wel, soms niet..... Je kunt hier zitten staren of je half sterft van verveling..... je hebt geen achting voor mijn vrienden en lacht ze uit..... Als je werkelijk genoeg van me hield’.....

‘Maar liefste’.....

‘Je hebt voorlopig nog het recht niet om liefste tegen me te zeggen’.....

Hij liet haar hand los en stond op.

‘Ik moet maar liever weggaan,’ zei hij bitter. ‘Ik had me dit uur anders voorgesteld.’

‘Ga niet weg, Gerbrandt..... Je moet toch begrijpen, dat..... dat je me niet onverschillig bent..... anders zou ik toch niet..... Stel je eens voor, dat ik een man naast me aldoor zo zou hebben aangekeken als jij Joffer Visscher..... Wat zou je dan gedaan hebben?’

‘Ik denk, dat ik 'm afgeranseld of vermoord zou hebben’.....

‘Nou dan?’

‘Maar er is een groot verschil.’

‘Wat voor verschil?’

‘Ik hou van jou en jij geeft geen sikkepit om mij.’

‘Dat mag je niet zeggen,’ zei ze haastig en legde haar hand op zijn mond. Hij kuste de zachte palm, pakte de hand, sloeg de andere arm om haar schouder en vroeg:

‘Hou je dan wel van me?’

Zij keek hem met haar zwarte ogen aan, een zachte blik, waarin twijfel aarzelde.

‘Ik begrijp zo weinig van je..... Ik heb niet zulke prettige ervaringen van den man..... Je weet zelf hoe er over je gepraat wordt’.....

‘Ja, als je naar mijn vijanden luistert’.....

‘Je bént geen trouwe natuur in de liefde.’

‘Zeg dat tegen degenen, die mij in trouweloosheid verlieten!’

Zij zweeg een poosje. Toen pakte zij z'n arm, streelde over zijn mouw, zei zonder hem aan te zien:

‘Ik ben bang voor je.’

‘Bang?..... Waarom bang?’.....

‘Je trekt zo sterk aan me, Gerbrandt..... en ik ken mezelf.....

als ik me eenmaal gewonnen geef, kan ik nooit meer terug, zo ben ik..... en er is iets, dat mij waarschuwt: ik zou met jou niet gelukkig zijn..... we verschillen te veel'.....

'Kindlief, redeneer niet zo veel!..... Wie elk vleugje gevoel gaat beredeneren, op zijn kwaliteiten en gevolgen gaat onderzoeken, die doodt alle gevoel, komt tot niets en verdort'.....

'Zie ik er zo dor uit?'

'Je bent bloeiend als een zomerroos..... Maar je moet leren je aan een droom weg te geven zonder eerst te overleggen of het soms een waan is..... daar ligt het geluk'.....

'Dat denkt een mot ook, vóór zij in de kaars vliegt en sterft.'

'Maar heeft toch eerst de grote extase gekend, Neeltje..... Is dat niet veel, ontzaggelijk veel?'

'Voor mij niet. Ik ben niet vluchtig. Ik wil houen wat ik heb en ik wil geen vluchtige dingen hebben.'

Hij zuchtte. Zij eveneens. Zacht en berouwvol zei hij:

'Misschien ben ik vluchtig geweest. Ik doe mijn best het niet meer te zijn..... Ik wil ernstig worden om jou te verdienen'.....

'En als je me eenmaal hebt?'

'Je te houden,' antwoordde hij, met moeite een gebaar van ongeduld onderdrukkend. 'En zeg nu eens: hoe is "Lucelle" je bevallen?'

'O, prachtig!..... Prachtig!..... Maar lei Leckerbeetje het er niet wat dik op?..... Het klonk soms echt wat grof en plat in de oren'.....

'Zo praten de Leckerbeetjes nu eenmaal, dat kan ìk niet helpen.'

Het klonk geërgerd. Ze hoorde het en praatte er gauw overheen. De wolken dreven over. Ze was vol bewondering en vreugde om zijn succes. Hij werd steeds beroemder en verdiende het. Ze was trots op hem en trots op hun vriendschap. Zij dronken op 'Lucelle' en op het werk, dat nog komen moest. Zij werd warm van de wijn en de opwinding. Haar ogen fonkelden als donkere juwelen. Zij praatte levendig en lachte onbevangen. Ze werd met iedere minuut mooier en begeerlijker en de lust krampte in zijn handen haar op zijn knie te trekken en haar vlot gebabbel te smoren onder zijn kussen. Maar de heimelijke afweer in haar verlamde zijn drift..... Toen hij wegging, hield hij de armen om haar schouders en keek haar diep in de ogen. Zij glimlachte en haar wimpers beefden. Hij trok haar dichter naar zich toe, boog zich over haar heen en kuste

haar op de mond. Zij trilde, maar haar lippen openden zich niet en zij trok zich schuw uit zijn armen terug.....

Vriendelijk bracht zij hem tot aan de deur, nam met een hartelijke handdruk afscheid. Op straat keek hij omhoog naar haar venster, maar hij zag haar gezicht niet tussen de gordijnen..... Zuchtend ging hij weg.....

7

Was hij eigenlijk verliefd op de mooie jonge weduwe?

Hij was het er met zichzelf niet over eens. Soms oefende zij een sterke lichamelijke bekoring op hem uit, begeerde hij haar heftig en was geneigd al zijn verleidingskracht aan te wenden om haar zinnen in brand te zetten en haar tot zijn wil te brengen. Maar hij werd aanstonds geremd door haar innerlijke afweer, die misschien niet eens iets met kuisheid te maken had. Ze wou het eenvoudig niet en wel om verstandelijk overlegde redenen. Hij was ervan overtuigd, dat zij, als ze eenmaal de remmen losliet, van een verrukkelijke, overmoedige en ontembare gepassioneerdheid moest zijn. Maar zolang ze niet wou, was er ook niets van haar te bereiken. En ze wou positief niet.

Hij voelde, dat elke te energieke ondernemendheid van zijn kant tot een breuk zou voeren. En hij wou geen breuk.

Waarom eigenlijk niet?

Wat gaf deze onbevredigende verhouding hem?

Er waren ogenblikken, dat hij grimmig om zichzelf moest lachen. Was hij niet een onnozele bloed, die een lachwekkende rol speelde? Wat maakte hij zichzelf wijs?.....

Er bestonden mensen, die voor diepzinnig doorgingen, omdat ze zich onder alle omstandigheden in stilzwijgen hulden. Hoewel dat zwijgen enkel voortkwam uit stompzinnige leeghoofdigheid en gebrek aan fantasie. Droomde hij zo niet over de vurige hartstochten in Joffer. Nagtegael, omdat ze zich altijd een ijsblok toonde en daarbij toevallig een warme kleur van ogen had?.....

Eén ding slechts wist hij zeker: er ging rust van haar uit. En dat trok hem aan.

Ze maakte hem innerlijk rustig. Buiten de zeldzame oogenblikken, dat zijn zinnen haar lichamelijk zagen en begeerden, gaf zij hem een koele rust, die hem ongemeen aangenaam stemde. Hij hield zichzelf voor, dat hij meer dan genoeg in stormachtig getij gevaren had, heen en weer geslingerd was tot hij er ziek van werd, in wilde vaart voortgejaagd door de ene vlaag na de andere..... Zij was de luwte, en het was behagelijk in glad water te drijven, zonder grote moeite, gedruis en perikelen..... Hij was moe van de woeste beweging en deze gelijkmatige vaart was juist wat hij verlangde..... Daarom verdroeg hij alles, sloot de ogen en dreef mee op de

stille stroom, waar de simpele rimpeling van een kleine gevoelsuitbarsting al een incident betekende.....

Daarvoor verdroeg hij de verveling van haar bekrompen, deftig en zedig gebarende kennissen en vrienden, welgestelde geestelijke komenijsmannetjes met hun uitgeloogde wijven zonder boezem of zinnen, uitgekauwde gemeenplaatsen kallend met gezichten of ze orakelspreuken oplepelden.

Daarvoor onthield hij zich van de omgang met luidruchtig vrolijke vrienden, het bezoek aan de inspirerende taveernen en de speelbanen van de Doelen. Daarvoor verdroeg hij met een wijze glimlach de spottende toespelingen van zijn kameraads, die hem begonnen te vergelijken met een gesneden kater of een bekeerden zondaar, die angstig wegschool in de schaduw van de preekstoel en akelig de ogen verdraaide, tot Onze Lieve Heer zelf misselijk van hem werd.

Hij zou zich aan haar rust verbinden, haar trouwen, en dan zou zij hem meer geven nog dan rust alleen: ze zou haar hartstochtelijke natuur voor hem openen en met hem opgaan in de hoge vuren van de passie, voor ieder ander verborgen, voor hen des te heviger en heerlijker beleven..... Deze stormen zouden de rust niet storen, maar verdiepen..... Ze zouden wat kinderen hebben, een behagelijk verglijdend leven tussen veilige oevers, en de dolle Gerbrandt zou eindelijk zijn waar hij wezen moest: in de stille haven van een goed huwelijk, zijn felle brand blussend zonder de naweeën van ongeluk en zonde, wroeging en berouw..... Een godgevallig leven, arbeidzaam en succesvol en zonder vernielende schokken.....

Zo stelde hij het zich voor.

Een paar maanden nadien, toen de eerste knoppen uitkwamen, schreef hij haar een rustige, deftige brief, zorgvuldig gesteld, waarin hij haar in optima forma ten huwelijk vroeg. Hij ging er vlugger toe over dan hij van plan geweest was, omdat hij meende opgemerkt te hebben, dat er kapers op de kust waren: de komenijsmannetjes probeerden haar te koppelen aan een van hun ras, een oudere weduwman met een plaats als ouderling van de kerk, armvoogd en regent van het weeshuis en bovendien nog met een aardige duit achter de hand. Gerbrandt vreesde deze concurrentie niet ernstig, maar vond het toch beter, nu de knoop maar door te hakken en zich beslissend uit te spreken. Ze konden dan nog

vóór de zomer getrouwd zijn en het nieuwe leven beginnen.....

Maar Joffer Nagtegael gaf hem geen beslissend antwoord.

Toen hij haar mondeling zijn aanzoek herhaalde en aandrong op een spoedig besluit werd zij zenuwachtig en ontweek een rechtstreeks ja of neen. Hij moest haar tijd geven. Een zo gewichtige stap moest rijkelijk overwogen worden en niet overhaast genomen. Wat viel er te overwegen?..... Hij hield van haar en wou haar trouwen. Hij was door de invloed van zijn vader en Sinjeur Pauw sinds Januari pachter van de impost op het bier. Met wat hij als schilder verdiende had hij ruim genoeg om een gezin te onderhouden. En thuis waren ze onbemiddeld, noch karig. Als ze ja zei, ging hij dadelijk met zijn vader spreken.

Maar ze zei geen ja.

Zeker, ze was hem niet ongenegen, verre vandaar, maar trouwen is trouwen, je deed het voor heel je verdere leven.

Ze was niet zeker van hem. Ze had nog altijd angst voor zijn wankelbare aard en zijn verleden, hij moest daar niet boos om zijn.

Hij was niet boos, maar wel pijnlijk getroffen.

'Maar lieve hart, dat is toch allemaal voorbij en afgesloten?..... Moet ik nog tien jaar in alle stilte en eerzaamheid wachten eer je me vertrouwt?'.....

Dat was het niet, maar ze moest nadenken, overwegen, met zichzelf in het reine komen. Zijn onverwacht aanzoek had zoveel in haar opgerakeld.....

Onverwacht aanzoek? Ze wist toch allang.....

Ja, dat wel..... Maar dit was beslissend..... Het was een hele sprong..... Ze was angstig en besluiteloos..... Hij moest nog even afwachten..... Ze zou er over denken.....

Verbaasd, verdrietig en een weinig beledigd liet hij af.

Afwachten..... Ze zou er over denken..... Ze was nog niet zeker van hem..... Ach ja!..... Hij was een befaamde zondaar en moest bewijzen, dat hij zijn rok gekeerd had, door een lange proeftijd in boetekleed..... Hoe lang nog? Een paar jaar?..... Tot hij geen merg meer in z'n schonken had?..... Tot hij uitgedroogd was en net zo stoffig als heel die mieserige hoop om haar heen?

Langzaam zwol een stille woede in hem.

Dat ging toch te ver!

Hij was toch, voor den duivel, haar loopjongen niet.....

Dacht ze Breêro zó kort aan de teugel te kunnen houden, hem op de stang te kunnen rijden, zonder dat hij bokte en uitsloeg?

Was het zo ver met Gerbrandt Adriaansz. gekomen, dat er geen vuur genoeg meer in hem stak om een pipse joffer te weerstaan, die eiste, dat hij aan haar lijntje liep als een kind, dat nauwelijks geleerd heeft de ene voet voor de andere te zetten?.....

Hoho, Mejoffer, alles heeft z'n grenzen!..... Wel goed, maar niet gek..... Denk jij maar na..... ik ga ondertussen eens proeven hoe een vaantje bier smaakt!.....

Twee opgeschoten jongens liepen elkaar aan de overkant van de smalle Warmoesstraat tegemoet. De een riep den ander aan:

'Hé!..... Lekkerbeetje!'

De ander grijnsde tot achter zijn oren en schreeuwde terug:

'Zo!..... Pannetje Vet!'

Rondom lachten de voorbijgangers.

Gerbrandts hart zwol van trots.

Hoor je, Joffer Nagtegael?..... Hier loopt een man, die nieuwe woorden onder het volk in omloop brengt en toegejuicht wordt zonder dat iemand zijn tegenwoordigheid vermoedt. Hij verstaat de kunst de taal van het volk tot toneel te maken zo goed, dat zijn taal van het toneel die van het volk weer bloemiger maakt..... Die man heeft uw hand gevraagd en u moet er nog eens over denken?..... Denk maar goed..... en niet te lang..... 't mocht eens te laat zijn!..... Breêro was altijd een beetje dwars, weet je.....

Op de Doelen hoorde hij, dat een deel van zijn vendel naar Haarlem gaan zou als gast van de schutters daar. Laatst was er een stel hier geweest en had zich geringschattend uitgelaten over de drinkerscapaciteit van de Amsterdammers. En nu hadden ze onder elkaar afgesproken, dat ze den vijand in zijn eigen kamp zouden opzoeken en verslaan.

'Jij gaat natuurlijk niet mee Breêro?'

Hij keek den spreker duister aan en vroeg:

'En waarom zou Breêro thuis blijven asjeblief?'

'Wel..... je..... de laatste tijd'.....

'Praat voor jezelf, man!..... Waar 't vendel trekt, trekt de vaandrig mee..... En ik zal voor een strijdlied zorgen..... reken daarop..... We zullen die Haarlemse dorstlijders een Amsterdams lesje geven..... Vooruit! een kleine exercitie vooraf..... Bier op tafel!'

Hij werd luide toegejuicht. De waard en Jantje snelden toe met de grote houten stopen en het bier schuimde over de rand der stenen kroezen. Alles drong om Gerbrandt heen om met hem te klinken..... Gelukkig! Breêro leefde nog!..... Ze hadden gehoord, dat ie een plaats zocht als meniste dominee..... Er was verteld, dat ie voorgoed weggedoken zat achter eerzame vrouwenrokken en geen ander liefdeslied meer zong dan dat van Salomo..... dat hij nog enkel verdunde karnemelk dronk en een voorkeur had voor naaikransjes met boterkoek..... Ze hadden er eerlijk onder elkaar om gehuild en sommige meisjes begonnen al rouw te dragen om den afgestorvene.....

Hij werd deerlijk geplaagd, maar lachte zelf het hardst en antwoordde rad en raak op de kwinkslagen, die hem om de oren vlogen..... Wacht maar!..... Hij zou ze in Haarlem wel eens tonen wie hij was en wat hij kon..... O nee! hij was nog lang niet dood..... wie dat dachten of erop hoopten, zouden bedrogen uitkomen.....

Opgewonden kwam hij thuis en begon zijn uitdagend drinklied voor het Haarlemse feest te schrijven. Hij was er dadelijk in, de verzen vlogen uit zijn pen..... Hij lachte: hij kreeg er waarachtig zelf dorst van en moest naar de kelder om een kruik bier te halen..... Aha!..... 't begon er op te lijken, dat dit een waardig, ouderwets schuttersfeest zou worden!..... Als hij ze dit liedje voorgezongen had, zouden ze niet meer te houden zijn!.....

Toen hij enige strofen geschreven had, leunde hij achteruit in zijn stoel en wreef zich over het voorhoofd.

Wat was hij eigenlijk doende?.....

Was het hem ernst met zijn aanzoek bij Neeltje Nagtegael?..... Natuurlijk was hem dat ernst. Alles wat met Neeltje verband hield, was ernstig. Zelfs zijn liefde voor haar was verbazend ernstig..... Niet zo wild en vurig als vroeger wel eens..... maar zeer ernstig..... zo ernstig, dat hij er, seldrement, bijna dul onder geworden was..... En nu moest ze nog nadenken of hij al wel tam genoeg was?..... Hij had het gevoel, dat zijn bloed de laatste tijd stil gestaan had. Nu was er iets losgeschoten en plotseling had het weer vaart gekregen. Hij moest het eens even de vrije loop laten of hij zou erin stikken..... Het was niet goed voor hem geweest. Hij had een enkel minneliedje geschreven, waar niet veel pareling in was, en aandachtige liederen, die meer kleine,

goed berijmde preekjes waren dan uitstortingen van diep gevoel en innerlijke nood..... Nee..... nu moest hij zijn zinnen eens verzetten..... Intussen kon Neeltje rustig nadenken..... Lachend zette hij zich weer aan het werk..... Het kwam wel terecht.....

8

Met vliegend vaandel en slaande trom trokken de kampvechters voor Amsterdams grootheid Haarlem binnen. Gerbrandt liep vooraan en liet trots zijn oranje vlag uitwaaien op de straffe Aprilwind. Hij droeg het hoofd hoog, de rode veer golfde langs de brede rand van zijn hoed, hij lachte vrolijk tegen de groetende burgers en voelde zich of de lente zelf in zijn borst gekropen was. De mars in de frisse ochtend had hem goed gedaan, het bloed tintelde in zijn wangen, hij had goede zin in het komende feest en zo hadden zijn kameraden en zo hadden de Haarlemse schutters, die hun een erewacht tegemoet zonden om hen naar de Kloveniersdoelen in de Gasthuisstraat te geleiden. Daar werden ze met gejuich begroet, luidruchtig omstuwd en naar de gildezaal gebracht met zijn zoldering van zware balken en een stenen vloer, waar de geweldige tafels aaneengereid stonden, klaar voor de hartige maaltijd, die een betrouwbare bodem zou vormen voor het komende drinkgelag. Maar na de welkomstdronk moest er eerst nog een glorieuze ommetocht door de stad gehouden worden, inmiddels zouden de waard en zijn bedienden de spijzen opbrengen.

Overal liepen de mensen te hoop op de brommende muziek van de trommen en het vrolijke horengeschal. Uit de huizen der schutters hingen vlaggen, kinderen liepen schreeuwend mee, winkeliers en ambachtslui kwamen onder hun luifels buitengelopen en wuifden naar de bont geuniformde schutters met hun vaandels en blinkende wapens, vol geestdrift, al wisten de meesten niet wat dit bezoek van de Amsterdamse schutterij te betekenen had.

Na de opmars was er eetlust genoeg en de eerste aanval op het gereedstaande noenmaal liet aan elan niets te wensen over. Gerbrandt zat naast zijn ouden vriend Frans Hals en zij praatten honderd uit over vroeger, over Meester Van Mander, die nu al bijna tien jaar met zijn laurierkrans in het graf rustte, over het dichtersucces van Breêro en het werk van Hals, dat zeer bekend was en even hoog geprezen werd als vernietigend gesmaad. Maar daarvoor waren ze niet gekomen en toen de oesters naar binnen geslurpt waren, de welgeboterde kabeljauw van de graat gegeten, van de goudbruin geroosterde ganzen niet meer over was dan wat armzalige hoopjes kaal gekloven botjes, werd het tijd om eens

aan de ernst van de toestand te denken. O, de fonkelende gele en de diep gloeiende rode wijn was niet gespaard, maar dat waren slechts voorpostgevechten geweest, onbeduidende schermutselingen, meer vrolijke patrouille tochten om voeling met den vijand te krijgen. De eigenlijke ontmoeting in wapenen moest nog beginnen. De kolonel van de Amsterdammers stond op, een harde, grijze kop met rood opgelopen wangen en een dreigende rode neus. Hij stak een stukje lever aan zijn vork omhoog ten teken, dat hij spreken wou en van alle kanten werd om stilte geroepen.

'Vriendelijke en gastvrije vijanden,' zei hij met zijn diepe metalige stem, 'ik meuge u eraan herinneren, dat wij niet naar hier gekomen zijn om te smouzen, doch om onze krachten te meten in het pooien.'

Luid applaus onderbrak hem. Hij wenkte met de hand en ging voort:

'Een goede veldtocht begint met een oorlogsverklaring..... Vaandrig Breêro, ik nodig u uit, onze beminde vijanden de uitdaging van Amsterdam in de al ietwat verhitte gezichten te slingeren.'

Onder algemeen gelach en gejuich stond Gerbrandt op, greep de luit, die een der knechten hem bracht en kondigde aan, dat de uitdaging gezet was op de stemme van 'Te Brug al binnen de Muren.'

En onder algemene stilte, lachend tegen al die nieuwsgierige gezichten met de vrolijk glinsterende ogen zong hij met zijn heldere bariton:

'Haarlemsche drooghe harten nu,
Komt, toont hier wie ghy sijt!
Wij Amsterdammers tarten u
Te drincken eens om strijt:
Ellick die drinckt een volle kan,
Al wart de buyck geswollen dan,
Soo loopt niet als een dolle man,
Blijft bij den dronck altijd!

W'hebben soo vaste sitters hier,
En gladde keelen fris,
'k Verdwael in onse Kitters[1] schier,

1 Drinkebroers.

Dat hiersoo menich is:
Komt, maeckt onse Bier-hanen moe,
En brengt elckaer met vanen toe,
Ghij verliest naer mijn wanen vroe,
Ons drinckers zijn te wis.

Een rustich vaandel Vrijers fijn,
Die eysschen u te veld:
Maer dattet Wevers noch Snijers zijn,
Die men ons teghen stelt!
Roept lustigh al u Baasen vry,
Segt, datse rustich blaasen by,
En bruyckt vry u gheweld!

Nu gaf hij een beschrijving van de meegekomen kampioenen, en terwijl hij het couplet zong, gooide de betrokkene zijn kan bier door het keelgat.

Wij hebben een soo vaardigh gast
Vercoren tot Cornel,
Die dese staet seer aardigh past
Want hy drinckt stijf en snel:
Als hy de vocht maar schuymen siet
So sal hy hem versuymen niet,
Niet veel hy op zyn duymen giet,
Want hij macht al te wel.

Van zichzelf praalde hij overmoedig:

Ons Vaenderich is dol ghenoegh,
Die inde kan soo slooft,
Drie vier daghen over een boegh;
'k Haddet schier niet ghelooft,
Daer hy soo trots wil ande kan:
Hy vat die met syn tanden an,
En houter oock syn handen van,
En slingerts' over 't hooft.

‘Hola! Hola!’ schreeuwden de Haarlemmers, ‘niet pochen.....

doen! Laat zien dat stukje!' Gerbrandt liet zich niet noden, legde de luit zelfs niet neer en vertoonde het kunststuk, dat hij even goed kon met een kan bier als met een roemer wijn. Vol bewondering zagen de Haarlemmers toe, verwachtten ieder ogenblik, dat het bier zijn heel gezicht zou overstromen of dat hij zich verslikken zou en de kan laten vallen. Maar er gebeurde niets van die aard. In snel tempo rees de kan met de bodem omhoog, zij hoorden hoe hij de laatste druppels er uit zoog, dan, met een krachtige ruk van zijn hoofd, vloog de kruik met een boog door de lucht en viel met een harde klap in scherven. Er kwam geen eind aan het gejubel. Ze kwamen om hem heen dringen om hem op de schouders te slaan en te complimenteren, maar hij lachte slechts, veegde het bierschuim uit zijn knevel, haalde diep adem en hervatte ongestoord en onvermoeid zijn lied. Elk couplet verwekte nieuwe stormen van gelach en gejuich. Een Haarlemmer moest tegelijk met den bezongen Amsterdammer een kan ledigen, onhandige morsers werden uitgejouwd, wie zich verslikte onder honend gejoel opzij gesleurd om uit te hoesten en als het bier hun de neusgaten uitspoot, sloegen zij zich op de knieën en meenden schier te barsten van het lachen.

Onse Crijghsraat besloten heeft,
Wat vroom of kloeck soldaat,
Die aldermeest gegoten heeft
Te vereeren met staat.
Maackt de Waardin veel trompen diets,
En soeckt haar te ontmompen iets,
En gheeft haer van de lompen niets,
Ghij krijght de hoochste graat-

Het lied was uit.

Hij lei de luit op tafel en ging lachend zitten. Maar zij brulden geweldig van geestdrift, namen hem met stoel en al op hun schouders en droegen hem juichend en zingend, zwaar met de voeten stampend, in triomf rond..... Hij was weer eens de held van een daverend drinkgelag, voelde zich trots en gelukkig, schreeuwde en lachte mee, begerig de achterstand van zoveel stille maanden in te halen.

Frans Hals was verrukt over hem. Rood van opwinding daagde hij

Gerbrandt uit nog een kan met hem te drinken, en toen dat gebeurd was, stond hij hem op de schouder te bonken en riep:

'Ik heb altijd gezegd, dat je een groot man zou worden, Breêro en het is uitgekomen..... Is er iemand hier, die het hart heeft mij tegen te spreken?'

Niemand was zo vermetel. Integendeel! Zij beaamden gul wat hij gezegd had en dronken op het welzijn van den dichterlijken vaandrig, den stoutsten drinker, den vrolijksten zanger, den zwierigsten schutter, den besten kerel van het onvolprezen Amsterdam, de schoonste stad van Holland na Haarlem..... De Amsterdammers lagen dubbel van het lachen om deze verbazingwekkende pretentie van de Haarlemmers, waaraan je zien kon, dat ze nauwelijks een slokje bier verdragen konden: ze wisten nou al niet meer wat ze raaskalden! In vrolijk tumult prezen beide partijen hun eigen stad als buiten kijf de schoonste, de nobelste, de vorstelijkste van de Zeven Provinciën, zij wonden zich geweldig op, schreeuwden zich de kelen schor en droog en moesten naar de kan grijpen om niet te versmachten.

De weilgezouten hammetjes verdwenen als sneeuw voor de zon, de kunstig bereide en in stukken gesneden speenvarkens werden met gejuich begroet en gingen met dezelfde snelheid de weg van alle vlees. De dorst nam hand over hand toe inplaats van te minderen en alles praatte, schreeuwde, lachte en brulde door elkaar. Ieder gaf iets ten beste, waarom hij beroemd was, een lied, een zot verhaal, een kunststuk. Een kleine, magere Haarlemse schutter, die al een machtige roes had, sprong boven op de tafel en vertoonde een ingewikkelde dans van eigen vinding tussen de schotels, glazen en kannen door zonder iets te raken. Zij klapten in de handen en moedigden hem aan en steeds sneller draaide hij zijn malle figuren, de handen gespreid, met schrille stem zotte kreten uitstotend. Tot het onvermijdelijke gebeurde: hij trapte in een schotel met graten en eiersaus, gleed uit en smakte met daverend geweld boven op het vaatwerk, dat rinkelend en kletterend in stukken ging, de omzittenden werden bespat met bier, wijn, saus en geslagen room en bestierven het van het lachen. De danser zelf kon niet tot bedaren komen, liet zich van de tafel glijden en lachte hikkend verder, plat op de vloer zittend. Hij bloedde hier en daar, maar voelde geen pijn, en toen hij weer een beetje op adem kwam, waggelde hij overeind om te betogen, dat hij er bijna in

geslaagd was de dans zonder ongelukken ten einde te brengen: als die verraderlijke schotel niet net onder zijn voet gegleden was, zou er niets gebeurd zijn..... waar of niet?..... waar of niet?..... en wie het anders zei was een ondier, een fielt, en moest zelf maar eens proberen dat allermoeilijkste kunststuk uit te voeren..... Hij liep van de een naar de ander en betoogde in zijn bemorste staat al heftiger. Niemand sprak hem tegen, iedereen gaf hem gelijk en prees hem uitbundig, maar hij wond zich steeds meer op, dacht, dat hij uitgelachen werd en maakte zich spinnijdig.

Gerbrandt schreeuwde van het lachen om de potsierlijke woede van het mannetje, die plotseling bezeten bleek van de idee-fixe, dat ze allen samenspanden om hem voor den gek te houden, en tierde en schold, dat het een aard had. Hij kwam wankelend en met flikkerende ogen voor Breêro staan en schimpte:

‘Lach niet, Amsterdamse stoepschijter..... Ik laat me niet beledigen..... Krijg de kouwe koorts in je gedarmte, Jan Vaalgat!’

‘Hou 'em vast, Frans!’ gilde Gerbrandt tegen Hals. ‘Hij wil me kwaad doen!..... Dat is vals..... zo'n reus van een vent tegen een kleine jongen!’

De Haarlemmer, die een nieuwe belediging vermoedde in deze zogenaamde angstkreet, sloeg dreigend de hand aan het gevest van zijn degen, maar Hals lei beide handen op zijn schouder, schudde hem heen en weer, dat zijn tanden rammelden en bulderde vlak boven zijn gezicht:

‘Nou is het genoeg, Dirk Jacobsz.....! Je gaat als de weerlicht naar de keuken en vraagt aan de vrouw van de waard om je te reinigen van al die smeerlapperij. Dan hou je je dronken kop onder de pomp, tot de dampen eruit slaan en je weer een beetje mens wordt. En gauw, want m'n hele lijf schiet vol drift en ik heb zin om je levend op te vreten!’

De kleine schutter keek angstig in zijn wijdgesperde blauwe ogen en stamelde:

‘Goed! Goed! Frans..... ik ga al.....’

En struikelend over zijn onvaste benen van haast zwaaide hij weg.

Hals hield zich de zijden vast van het lachen.

‘'t Is altijd 't zelfde met hem,’ gierde hij. ‘Zodra hij te veel heeft, wil ie de grote haan uithangen en ruzie zoeken. En dan wordt ie met één geweldig dreigement getemd en z'n kot in gejaagd.....

Ben je me nog niet een dronk schuldig, Gerbrandt?'

'Da's heel wel mogelijk, Frans..... kom op!.....'

Tegen de schemering werden de gesneuvelden geteld, die ronkten in stoelen of op de vloer. Het stond ongeveer gelijk tussen Haarlem en Amsterdam. De luidruchtige overlevenden hadden genoeg van dit besloten kampveld en zwierden met de armen om elkaars schouder de stad in, stampend en zingend, om in de taveernen de strijd voort te zetten tot het bittere einde. Zij veroorzaakten veel opschudding in hun baldadige stemming, hier en daar bleef weer een slachoffer achter, onmachtig verder kamp te geven; waar de stemming hun ongunstig en weerbarstig leek, sneuvelden glazen en kannen en zelfs banken en tafeltjes en later op de avond kwam een boodschapper van den schout hen tot zediger gedrag aanmanen, zo ze hun feest niet wilden eindigen in het blok. Zij gaven blijk van hun goede gezindheid door den bode royaal te trakteren, hem fluks dronken te voeren en hem toen met binnenste buiten gekeerde wapenrok en een braadpannetje inplaats van zijn helm op het hoofd naar zijn opdrachtgever terug te sturen met de mededeling, dat zij zijn gehoorzame dienaren waren.....

Tegen het krieken van de dag zat Gerbrandt met Frans Hals in een klein kroegje in den Hout, waar 'Het Dronkemanshuisje' uithing, in een diepzinnig gesprek gewikkeld over de vraag of de vrouw voor het leven belangrijker was dan de kunst. Gerbrandt verdedigde het standpunt, dat de vrouw boven alles belangrijk was. Hals zat hem lodderig uit te lachen en zei:

'Vrijgezellengeleerdheid..... Wacht tot je getrouwd bent en kom dan nog es met me praten'.....

'Binnenkort, Frans, binnenkort misschien..... Maar, weet je, als jij me nou zegt, hè, dat trouwen betekent, dat je je ideaal verliest, Frans, dan doe ik 't niet, versta je wel?..... dan verpof ik 't..... Wat denk je?'

'D'r is geen ene vrouw as ideaal dan, tegen 't huwelijk bestand..... As je ze ziet lopen met afgezakte kousen en d'r haar in de war..... dikke ogen van de slaap, een vlo zoekend in d'r hemd..... krabbend over d'r lenden en d'r buik..... man, dan krijgt je ideaal een oplababber..... hoei!..... dat kan je met de kunst niet gebeuren.'

'Frans, je maakt me misselijk met je vuile praat..... bah!'.....

Hij nam een grote slok uit zijn bierkroes en keek naar de twee

kameraden, die met het hoofd op de armen vredig snurkten aan hun tafel: een Amsterdammer en een Haarlemmer.

‘Nou zijn we nog even ver,’ zei hij verdrietig. ‘De strijd is nog onbeslist..... Wanneer val jij eindelijk es om?’

‘Drie kruiken na jou,’ beloofde Hals grinnekend, en stopte in alle gemoedsrust een vers pijpje.

‘Dan kan je lang wachten,’ blufte Gerbrandt met dubbelslaande tong. ‘Ik geef 't nog in geen dagen op.....’

Maar toen hij met een hoofd als lood ontwaakte, zag hij, dat hij op een rustbank in het atelier van Hals lag en keek ongelovig naar den schilder, die met een korte pijp in de mond neuriënd voor zijn ezel stond en werkte, met vaste hand en zeker oog. Het was laat in de namiddag en spoedig te duister om nog te schilderen. Lachend bracht Hals hem wat hartigs te eten en nam hem toen mee de stad in. Hij verontschuldigde zich: zijn vrouw verwachtte weer een kind en was niet zo erg best, alleen haar tong was ree genoeg.

‘Maar we maken 't niet laat,’ zei hij, ‘want ik moet vannacht eindelijk eens wat slapen.’

‘Heb je dan niet geslapen?’

‘Nee..... de vrouw had me zoveel te vertellen, dat de slaap op de vlucht ging. En toen riep die vent met de kroes me zo hard, dat ik wel komen moest om hem wat verder bij te verven..... Hij lijkt een beetje op jou, heb je dat gezien?’

‘Je bent dronken.’

‘Dat zei de vrouw ook, en ze vergiste zich net zo hard als jij..... Maar ik heb wel een helse dorst..... en jij?’

‘Een gevoel of ik 't Spaarne leeg zou kunnen drinken.’

‘Daar beginnen we pas aan, als er in heel Haarlem geen spatje bier meer te krijgen is..... Kom, hier is de taveerne van Moei Jans, die heeft best Delfts bier en drie wolken van dochters’.....

‘En avant voor het bier, maar de dochters mag je houen’.....

Toch zat een half uur later een dier dochters bij hem op schoot en lachte om zijn kwinkslagen, zoende hem, dat het klapte en vertelde, dat wijn haar beter smaakte dan bier. Dus liet Gerbrandt wijn aanrukken en zij viel hem onstuimig om de hals en spartelde met haar mooie benen, dat de rokken tot boven haar knieën opvlogen. Hij kneep haar in haar dijen en toen giechelde zij zo weerzinwekkend, dat hij er ineens genoeg van had, haar op de

grond zette en Hals eraan herinnerde, dat ze nog een afspraak elders hadden. Het aanminnige hoertje pruilde en eiste de belofte, dat hij later op de avond terug zou komen. Ze zou voor een goed avondmaal en een zacht gespreid bedje zorgen. Gerbrandt beloofde vlot, dat ze hem terug zou zien, maar hij dacht er zelfs niet over.

Drie dagen bleef hij bij Hals, bekeek zijn werk vol verbazing, zag hem met nog groter verbazing schilderen, luisterde naar zijn ironisch gepraat over de edele kunst, die haar priesters zo slecht pleegt te honoreren, en werd consequent iedere avond onder de tafel gedronken door den onverstoorbaren Haarlemmer, die niet genoeg kon krijgen van Breêro's liederen en zei te barsten van nieuwsgierigheid naar zijn bewerking van den ‘Eunuchus’.

Dan ging Gerbrandt terug naar Amsterdam in de vaste overtuiging, dat hij nooit had kunnen schilderen en het ook nooit zou leren. Een ietwat ontstellende ontdekking, die hem overigens niet bijzonder ongelukkig maakte. Nu eerst begreep hij Stevens geestdrift voor het werk van Frans Hals. Steven had gelijk. Hals was een van de weinige uitverkorenen, een geboren schilder, een genie.....

9

Het gerucht van de feestelijke tweekamp tussen de Haarlemse en Amsterdamse schutters was hem al vooruit gelopen. Hij merkte het aan de koele ontvangst bij Joffer Nagtegael en haar bitse toespelingen op de onwaardige slemperij en de gevolgde schandalen in de stad. Ze was beter ingelicht dan hij had kunnen dromen en wou van geen verontschuldigingen horen. Hij zag er trouwens nog verboemeld en verfrommeld genoeg uit en zij begreep niet, hoe hij zich zo aan haar durfde vertonen. Hij beleed schuld, excuseerde zich: het was alleen zijn groot verlangen om haar weer te zien, dat hem tot haar gedreven had. Berouwvol trok hij zich terug met de belofte haar te zullen schrijven, die ze stug voor kennisgeving aannam.

Een paar dagen later schreef hij haar een hoffelijk briefje met een verontschuldigende verklaring van zijn wangedrag en de ootmoedige bede, dat zij het wel zou willen vergeten en vergeven. Het duurde een week eer het antwoord kwam.

Joffer Nagtegael vond het beter, dat zij hun omgang maar staakten. Zij had er rijpelijk over nagedacht, het voor en tegen gewogen, en hoezeer het haar ook speet, moest zij tot het inzicht komen, dat zij te slecht bij elkaar pasten, zij had haar rust te lief om haar leven te wagen aan een verbintenis, die voor hen beiden niets dan teleurstelling kon brengen. Zij beval hem van ganser harte aan in de hoede van den Allerhoogste en bleef zijn genegen en onderdanige dienaresse.....

Hij zat naar het briefje te kijken en verwonderde zich, dat er zo weinig in hem bewoog. Hij had toch eerlijk naar een huwelijk met dit mooie vrouwtje verlangd en zich er veel van voorgesteld..... een droom van rustig en genoegelijk leven.....

Die droom was nu gebroken.

Hij had Neeltje voor goed verloren.

Hij zuchtte diep. Het was toch wel een leegte. Er zouden vele uren gevuld moeten worden, die hij bij haar placht door te brengen..... Ja.....

Dan glimlachte hij om de gedachte. Was dat alles, wat zijn hart overwoog bij deze definitieve breuk?.....

Waar bleef de pijn, het verdriet, de woede, die hem doorlaaid had als vroeger onverwacht zijn gevoelens gedwarsboomd werden?

Er was alleen een kleine teleurstelling, alsof hem een onbetekenende genoegdoening onthouden was, waarop hij half en half gerekend had.

En dat was alles?.....

Zij was toch een mooie vrouw en af en toe had hij haar even fel begeerd.

Haar verlies?..... Haar verlies?.....

Hoe kon hij haar verliezen? Hij had haar immers nooit bezeten..... Niets van haar, haar pink nog niet, laat staan haar hart of ziel..... Had ze die dingen wel?..... Ze had hem zeker niet lief gehad, niet met de ziel, niet met de zinnen..... Een enkele keer had ze hem met spitse, stijve lippen een zoentje gegeven en als zijn hand maar even bij ongeluk in de buurt van haar borst verdwaalde, had ze zich schuchter en verschrikt teruggetrokken..... en toch was ze geen jong meisje, maar een ervaren vrouw..... En hij, de wilde minnaar, had met dit alles genoegen genomen.....

Hij moest bijna lachen om zichzelf..... Hoe kwam dat allemaal?..... Hoe was hij zo kalm gebleven en ingetogen met haar?..... Tegenstand hoefde toch niet dadelijk berusting te brengen?..... Tegenstand was er altijd, hoorde er te zijn..... maar die moest gebroken worden door den man, dat maakte het spel juist zo interessant..... Hij had er dus zelf geen werkelijke drang toe gehad..... Anders zou hij zijn wil hebben doorgezet of zich woedend en beledigd hebben teruggetrokken.....

Hoe was dat alles zo gebeurd?

Werd hij oud?

Was zijn bloed aan 't verkillen?.....

Och..... er was maar één verklaring voor: hij had haar ook niet liefgehad..... Dit was geen liefdes-, maar een huwelijksspel geweest..... Doodnuchter, verstandelijk, deftig en zonder enige verdere innerlijke opwinding..... De rustige voorbereiding van een voordelig contract..... een zaak..... een huwelijkszaak, zoals er dagelijks in Amsterdam werden afgesloten onder degelijke mensen, die zichzelf respecteerden..... Partij ter andere zijde had het contract voor haar niet gunstig genoeg gevonden..... de transactie ging niet door..... Voilà tout..... simple comme bonjour! zeiden de Fransen.....

Toch was het een wonderlijke periode geweest, die hij zich bijna niet verklaren kon..... Nu alles voorbij was, zag hij haar met

scherper ogen. Waarin was ze anders of beter dan de komenijs-mannetjes en stovenzetsters uit haar omgeving?..... Alleen hierin: ze was een mooie vrouw, waarmee je kon trouwen of misschien een liefdesverhouding hebben..... en zij coquetteerde met je, zette dus deze mogelijkheden op een kier..... en schiep daardoor de atmosfeer, waarin je haar zag met een aureoolte, dat haar machtig onderscheidde van de schaapachtige vriendinnen, die in hun huwelijkszelfgenoegzaamheid helemaal waren ingevroren..... Maar ze was natuurlijk volkomen aan die andere joffers gelijk..... Ze vond hem wel interessant en misschien een geschikte tweede man..... maar ze was niet van plan in zijn schuitje te komen..... hij moest het hare binnengeloodst worden..... en dan: bevrijd van de oude zonden..... Te duivel! al die tijd had hij in quarantaine gezeten en hij had het niet eens gemerkt..... sukkel, die hij was!..... Hij was zeker moe en beu geweest van de felle gebeurtenissen vooraf en had dat slaperige wereldje van haar voor iets begeerlijks aangezien..... Hij was er ook slaperig van geworden..... Geen wonder, dat die 'Eunuchus' hem zo nevelachtig bleef en niet op wou schieten..... In de drie dagen bij Frans Hals was hem meer licht erover opgegaan dan in al die maanden met Neeltje Nagtegael en haar bleekzuchtige toenadering..... uit zulk arm bloed spat geen vuur..... Wat moest ze geschrokken zijn, toen ze merkte, dat de oude Adam weer even in hem losgebroken was! En voor welk een ongelofelijke vergissing was hij daardoor bewaard gebleven..... Dat zou me een huishoudentje geworden zijn!.....

Toch bleef er een vreemde gewaarwording, een heimelijke verbazing. Hij moest wel diep geslapen hebben..... En nog nooit had hij de breuk met een vrouw of het wegdorren van een liefdedroom zo innerlijk onbewogen ondergaan..... Zelfs het boerenmeisje uit Ackersloot spookte soms nog spijtig door zijn herinnering..... Maar dat was ook een warm, springlevend wezen..... Neeltje was lauw en nauwelijks levend te noemen..... Ze was een eerzame, zeer verstandige, rustige, kloek- en rijpzinnige vrouw, precies zoals hij haar in zijn brieven genoemd had, maar zij miste de smaak voor de verboden vruchten, waarop hij had gezinspeeld..... dat was ontzettend braaf en prijzenswaardig, maar het bracht ook een verveling mee, waar je tong droog en dik van werd in je mond.....

Het was voorbij..... hij was wakker geschoten..... dat dommelend wereldje was het zijne niet..... En in gedachten zette hij een forse

streep onder het hoofdstuk van de godvruchtige, vriendelijke, verstandige en zeer deugdrijke jonge weduwe N.N., die zo weinig zout en helemaal geen peper in haar bloed had..... Ze moest dan in 's Herenname maar met den ouderling en armvoogd trouwen..... stokvis en bezemsteel..... een ideaal huwelijk, beiden bemiddeld en te goeder naam en faam bekend..... daar móést zegen op rusten..... de zijne hadden ze alvast.....

En daarmee nam hij afscheid van haar en zocht zijn aantekeningen voor het nieuwe stuk bij elkaar. De tijd, die hij anders bij haar verdutte kon hij nu nuttiger besteden.....

Fata Morgana

O verdriet!
O pijn! o quaal! o smart!
Ghij maalt tot niet
Dit groote Hart,
Dat alle hoocheden heeft versmeten
In de wint.
Dat kan lofhartigh niet vergeten
Hetgeen 't bemint.....

1

Het ging in de Oude Kamer ‘d'Eglantier’ niet zoals het moest. De oude broederlijke gezindheid onder de kameristen liet veel te wensen over. Er was voortdurend onenigheid, vooral over het verdelen der rollen; ieder wou hoofdrollen spelen en er werd aldoor hatelijk geïntrigeerd om ze toegewezen te krijgen. Roemer Visscher was als Prins afgetreden, zijn neef Cornelis Jacobsz. van Campen had de heerschappij overgenomen, maar hij was een zwak man zonder veel gezag en kon de toestand niet aan.

Gerbrandt bemoeide zich er niet veel mee, maar de vurige Coster overtuigde hem er van, dat het nodig was een strijdbaarder houding aan te nemen om te zorgen, dat de Oude Kamer haar vroegere glorie herwon en haar grote naam niet geheel en al verloor. De invloed van den nieuwbakken Ridder Theodoor Rodenburgh, die ze vroeger als Dirk gekend hadden, nam hand over hand toe, en Breêro was het met hem eens, dat deze gebroken moest worden. Gerbrandt schreef een fel pamflet, een toespraak tot de ‘Broeders In Liefde Bloeiende’, waarin hij de muziekmakers duchtig de oren waste en het onverstand, dat de Kamer zoveel schade deed, heftig aan de kaak stelde. ‘Rethorica’ nam geen blad voor de mond tegenover de broeders:

> ‘Want brengt men hier wat schoons, yets vermaarts of wat goets,
> Het werdt schendich verlampt van dees waan-wijse bloets:
> Dit wraak-goet, dit uytschodt, dees onwetende Buffels
> Stichten dees muyterij; eer om dit licht gepuffels
> Mijn oude eer vergaat en wendet sich in schant
> Soo comt mij nu te hulp met u Kunst-rijck verstant.’

Het pamflet baarde opzien. Roemer Visscher prees hem om zijn ijver en goed inzicht, moedigde hem aan samen met den knappen en vurigen Coster de strijd vol te houden en de blaaskaken geen rust te gunnen. Ook Anna loofde het gedicht. Maar Tesselschade nam hem wat later apart en wou andere dingen van hem weten: ze had gehoord, dat hij niet meer bij Joffer Nagtegael aan huis kwam en dat die spijtig over hem sprak..... had hij ruzie met haar gehad en waarom?.....

Gerbrandt lachte, omdat ze zo bloosde bij haar vraag.

‘Maar Tesseltje, ben ik nou een man om ruzie te maken met een eerzame weduwe?’.....

‘O, daar zie ik je best voor aan..... Als je driftig wordt, sta je nergens voor..... Ze noemen je niet voor niets de dolle vaandrig.’

‘Noemen ze me zo?..... Wat een lastertongen!’

‘Lastertongen?..... Als 't waar is wat ze vertellen over jullie tocht naar Haarlem, is er niet veel laster bij..... Krijg ik dat drinklied van je over de Haarlemse droge harten?’

‘Dat is toch geen lied voor jonge meisjes!’

Zij stampte met de voet.

‘Doe toch niet of ik een kind ben!..... Krijg ik 't?’

‘Als je 't aan niemand laat zien.’

‘Goed..... En je hebt me nog niet geantwoord.’

‘Waarop?’

Hij keek onnozel, maar haar ogen werden donker van drift en hij moest er wel om lachen.

‘Nu dan: ik kom niet meer bij de weduwe, omdat ze een stoven-zetster is en van mij een komenijsmannetje wilde maken.’

Zij schoot in een lach en gaf hem een stoot tegen de schouder.

‘Je bent een mallerd!’

‘Maar 't is de waarheid Tesseltje..... Zij verzamelt stovenzetsters en komenijsmannetje en ze zou me net zo lang mishandeld hebben tot ik in de collectie paste. Daarom ben ik gevlucht.....’

‘Gelukkig!..... Ik kon die kouwe madam met 'er zwarte ogen niet uitstaan.....’

Zij beet zich op de lippen, als had ze spijt van wat ze gezegd had. Verwonderd keek hij haar aan. Haastig veranderde zij van onderwerp.

‘Hoe staat het met den “Eunuchus”?’

‘Ik vorder..... De titel wordt “Moortje”. Ik laat het spelen in het moderne Amsterdam en daar kan ik kwalijk een Eunuchus te pas brengen. Ik maakte er een Moriaanse meid van.’

Zij klapte in de handen.

‘Dat is een goed idee..... Wanneer lees je me er iets van voor?’

‘Als Sinjeur Kackerlack zijn wandeling langs de Hallen en markten volbracht heeft.’

‘Wie is Sinjeur Kackerlack?’

‘De klaploper en tafelschuimer.’

‘Je maakt me vreselijk nieuwsgierig.’

‘Dat is niet nodig..... dat ben je altijd geweest.’

‘Je bent een lelijkerd.’

‘Jij bent een engeltje..... ook altijd geweest.’

Haar ogen werden groter en glansden sterk. Een vreemde gewaarwording beving hem. Hij had gesproken tot een kind en zij had hem aangekeken met de ogen van een vrouw. In verwarring wendden zij beiden de blik af.

‘Ik heb een nieuw liedje voor je’ zei hij dan, nog wat bevangem lachend. ‘Kom, dan zal ik het zingen.’

Zij gingen naar de anderen terug.

‘Neem jij de luit erbij. 't Is de wijs van “ansje sneed dat koren,”ken je die?’

‘Best, hoor.’

De anderen zetten zich tot luisteren en zacht, op verliefde toon zong hij:

‘Ich sie je wel, al gaeje snel
U in dat bosch vertrecken,
O Maachdekijn! u klaar aenschijn
En kundy niet bedecken.

Voor die u mint, mijn Lief! ick bint
Ay, wendt u snelle voetjes:
En ist u wil, so staet wat stil,
Of gaet ten minste soetjes:

Laet mijn doch yet verwerven, siet
Op mijn lieve gebeetjes,
En schort u gang, die my te langh
Valt, door u vlugghe treetjes:

Komt, vlyt u weer bij mij hier neer,
In dese groene blaatjes,
Als wij verleên, de Sondach deên,
Des avonts al wat laetjes.....

De oude Roemer luisterde glimlachend. Anna's gezicht was verstild in bekoorde aandacht. Tesselschade speelde zacht en dromerig de begeleiding, zij hield de ogen neergeslagen naar de snaren en keek

geen enkele maal op. Maar Gerbrandt zag een blos op haar wangen komen en verdwijnen, toen hij zong:

Wie eens aenschout u hayr als gout,
Of u ghebloosde wanghen,
En roode mont, die is terstont,
Al eer hij 't weet, gevanghen.

Zij hief de ogen eerst op, toen hij het laatste stroofje gezongen had, op een bedroefde en tegelijk toch olijke toon, zodat men niet wist of hij werkelijk verdrietig was of zich maar voor de grap beklaagde:

Hoe moochdy mijn so hatich sijn,
So strafjes en so fiertjes?
Ick sieje wel, al gae-je snel,
't Zijn u dreutsche maniertjes.

Roemer was geheel vertederd. Het speelse, dartele en toch weemoedige liedje had hem zijn eigen jeugd en poëzie te binnen gebracht, de huppelende stemmingen waaruit zo'n deuntje kwam opdansen..... Maar zo liefelijk en bevallig als Breêro had ie 't nooit klaar gespeeld. Wat een zanger die man was, zo teder en los, zo uitbundig soms, zo ingetogen en vroom een andermaal..... Een licht en felbewogen gemoed..... een echte dichter.....

Anna zei lachend:

‘Welke onbekende schone heeft dat weer op haar geweten, Breêro?’

‘Deze maal bestond de schone alleen maar in de verbeelding, Joffer Anna.....’

Het klonk ondeugend en bedriegelijk.

Tesselschade vroeg met grappig saamgetrokken wenkbrauwen:

‘Is dat zo?’

‘M'n woord!..... Het spijt me heel erg, maar het is zo’.....

Roemer kwam er met zijn gulle lach tusschen:

‘Plagen jullie die jongen niet zo..... Moet ie op de pijnbank, omdat ie een aardig liedje gemaakt heeft?..... Wat zijn dat voor manieren?’

‘Hij verdient niet beter!’ riep Tesselschade en trok hem aan het haar. ‘Hij is een echte Blauwbaard!’

‘Maar hij houdt er geen geheime kamer op na,’ bulderde Roemer.

‘Hij houdt meer een tentoonstelling in zijn liederen.’

‘Die zijn dan ook zijn enige verontschuldiging’ vond Anna.

‘Wat een bedorven letterkundige moraal!’ zuchtte Tesselschade.

‘Blauwbaard behoort in ieder geval gehangen te worden, al kweelt hij als tien nachtegalen’.....

‘Ik protesteer!’ riep Gerbrandt met de hand op het hart. ‘Ik ben een omgekeerde Blauwbaard!..... Ik wordt vermoord inplaats van te moorden..... ik ben onschuldig’.....

‘Een veelvoudige Lazarus,’ glimlachte Roemer, ‘met de liefde in de rol van den Zaligmaker.’

‘Een Phoenix!’ riep Anna. ‘Herrijzend uit de as, telkens met een bundeltje verzen in zijn snavel’.....

‘Lachen jullie maar,’ verweet Breêro..... Ik zit met de brokken.

Dat is het harde noodlot van een dichter: hij moet de menigte vermaken met de klagende zangen, die aan zijn gebroken hart ontstijgen..... De minnaars van de poëzie wensen hem hartelijk veel leed, omdat zijn gekerm hun zo melodieus in de oren klinkt..... O verdorven wereld!’

‘Arme schelm!’ zei Tesselschade op spottend meewarige toon.

‘We hebben zo met je te doen..... Ik zal je gauw een grote beker wijn inschenken..... Ziedaar, dat kan de wonden zalven.....’

Gerbrandt hief het glas, keek er naar, zuchtte diep en riep pathetisch en op hartverscheurende toon:

‘Amour..... à vous!’

Waarop zij allen in de lach schoten.

Onderweg naar huis moest Breêro telkens aan Tesseltje denken..... Dat vrolijke en wijze kind had vanavond plotseling als een vrouw voor hem gestaan en in die nieuwe waardigheid zijn aandacht geeist..... Twintig jaar was ze, waarachtig, ze werd een-en-twintig..... Vele waren op die leeftijd al getrouwd en hadden een kind..... Gelukkige kerel, die erin slaagde deze parel te veroveren..... Hij zuchtte, voelde zich oer-oud en liep wat sneller door.

Thuis vond hij een gedrukte stemming. Hij onderging het vaag, maar liet het niet verder tot zich doordringen en klom naar zijn kamer om nog wat te werken aan zijn ‘Moortje’, hij voelde zich uitstekend gedisponeerd. Maar hij had nauwelijks zijn papieren op tafel gelegd of Hillegond kwam binnen. Verwonderd keek hij naar haar verstoord gezicht.

‘Wat is er?’

Zij ging op een stoel bij de haard zitten.

‘'t Is uit met Lastman.’

‘Zo..... Dat verwondert me niet zo erg..... Dat was geen vent voor jou’.....

Dan bedacht hij, dat zij er misschien anders tegenover stond en zei berouwvol, op haar toegaand:

‘Vergeef me, Hilletje..... ik..... eh..... Heb je er veel verdriet van?’

Zij haalde de schouders op en zuchtte.

‘Och..... verdriet..... nee..... 't was allang zo koel en onverschillig geworden in me..... Meer dan eens heb ik hem gezegd, dat het beter uit kon zijn..... Nu heeft ie er zelf een eind aan gemaakt. Maar hij verwijt me allerlei..... Onzin..... Verbreking van trouwbeloften en zo. Vader is woedend en wil nu zelf een klacht tegen Lastman indienen..... Ik wou je vragen: hou hem daarvan terug als je kan..... Wat heeft het allemaal voor nut?’

Hij stond bij haar, nam haar hand en klopte er bemoedigend op.

‘Dat beloof ik je..... Ik zie er ook geen nut in..... Trek je 't je erg aan?’

‘Nee. Ik had toch nooit met 'em willen trouwen..... Daar kende ik hem al te goed voor.’

‘Ik mocht 'em allang niet..... Maar ik dacht wel, dat hij erg aan je hing.’

‘Dat dacht ik ook, en daarom heb ik die verloving zo lang slepende gelaten..... Er was toch niemand anders waar ik van hield en hij wou van geen scheiding horen, hoopte blijkbaar, dat het maar grillen van mij waren’.....

‘En nu heeft hij’.....

‘En nu heeft hij een oogje op de overjarige dochter van Sinjeur Van Hoeck. Hij schildert haar portret en maakt een soort Venus van haar. Ze is een eindje in de veertig, maar ze brengt veel geld mee. En ze schijnt hem met kracht en geweld te willen hebben’.....

‘Nou..... laat ze zich dan maar samen vermaken, de tortel-duifjes..... En wees jij blij, dat je van die droge bonenstengel af bent.’

‘Moeder is verdrietig en Vader wordt lastig..... We blijven allemaal maar op zijn kap hangen, beweert ie: er mankeert zeker iets aan ons.’

‘Er mankeert zeker iets aan ons’..... De woorden haakten zich

vast in zijn hersens..... Er mankeert zeker iets aan ons..... waarom zijn we al niet lang allemaal getrouwd?..... Bijna was het met hen allebei gelukt... Bijna..... maar nooit geheel..... Waarom niet?..... Er mankeert zeker iets aan ons.....

Hij ging zitten en keek scherp in Hillegond's gezicht. Een mooi, ietwat onregelmatig gezicht, eigenzinnig en sterk. Vuur in de ogen, tederheid in de mond..... Een gezicht, dat veel verbergen kon, maar niet de hartstochtelijke ziel, waarvan het de spiegel was. Een en dertig jaar was Hillegond nu..... een rijpe vrouw met forse, goed gevulde vormen..... zij kon de weelde en lust zijn van een man..... Was ze het ooit geweest?..... En eensklaps wist hij: ja..... ze kende de liefde in al haar spanning en betekenis..... Over dit bedwongen gezicht was het leven heengegaan, wilde lippen hadden het gekust, het had gebeefd onder het geluk van de hoogste overgave..... en het waren niet de dunne, strakke lippen van Pieter Lastman, die deze sporen erop hadden achtergelaten..... Vreemd, dat je zo weinig van elkaar wist..... Je groeide naast elkaar op, broer en zuster..... en de dingen, die hun stempel op je leven drukten, sprak je nooit uit..... hield je angstvallig en hardnekkig voor elkaar verborgen..... Arme Hillegond..... Arme Stijntie..... Arme Gerbrandt..... Er mankeert zeker iets aan ons..... Wij hebben te wild, te warm bloed en wij rekenen zo slecht, zo hopeloos onvoldoende..... de anderen zijn ons allemaal de baas..... zij rekenen ons eenvoudig van de plank.....

Hij zuchtte diep.

‘Ik denk, dat Vader gelijk heeft,’ zei hij met een moedeloos gebaar.

‘Er zal wel iets aan ons mankeren..... Maar ik geloof niet, dat wij daar minder om zijn, Hilletje..... De mannen, die niet om jou werven of die je loslaten als ze vat op je hebben, zijn dwazen, die niet weten, waar het geluk ligt..... maar daar word jij niet gelukkiger mee..... Zo staat het met ons..... Wij geven te veel en vragen te weinig..... en blijven bedrogen aan de kant staan..... onze rekening heeft nooit een batig saldo, altijd een tekort’.....

‘De jouwe heeft een groot batig saldo, Gerbrandt: jij bent een beroemd man’.....

‘O ja,’ antwoordde hij met een bitter lachje. ‘Ik ben een beroemd man..... ik zal nog wel beroemder worden misschien..... maar een mens is toch niet op de wereld gekomen om beroemd te worden, wel?..... Als ik iemand had om zich in die roem te verheugen,

die roem met mij te delen..... dan zou hij een batig saldo betekenen..... Nu..... niet meer dan wind'.....

Zij keken elkaar aan en zagen de eenzamheid in elkaars lege ogen.

Hillegond zuchtte, legde haar hand op zijn schouder en kuste hem.

'Zorg dat Vader niets onderneemt tegen Lastman..... Als ik hem goed zie, is hij tot alles in staat, nu hij de fortuin zo vlak voor ogen heeft.'

Gerbrandt knikte. Zij liet hem alleen. Hij voelde zich bedroefd en moe. Alles leek zinloos. Hij streek zich over het voorhoofd en begon in zijn kamer op en neer te lopen. Na een tijdje ging hij achter zijn tafel zitten. Hij las de laatste zinnen, die hij geschreven had:

> 'Dat zijn Knobben, dat zijn Smienten, dats een vogel, die Hans hiet.
> Dats een Pijl-start, 't eelste beesje, dat bij de lucht vliegt, sulckx heb icker noch bij paren,
> Wilje geen Kamper vueghels, al geplockt? Neen seyd ick, die sie ick niet gaeren,
> Se siender uyt soo smerich al haddese voor Kockx jonghen in de kombuys evaeren,
> En al de aeren, die sin mijn te paers en te groen, 't is dat niet, seydy, gij hebt te veel kuers,
> Nou, Moncksuer Kackerlack, gheeft nu eens een reys een vaen in de Graef van Muers.
> Bij onse ouwe Kittebruers? nou niet sey'ck, ick moet duese wech kiesen,
> Doe ginge wy op Sinte Pieters Kerckhof, ant kleyn Halletje by de Vriesen.....

Hij glimlachte.

Als levend voor zijn ogen zag hij de Hallen en de markten, waar hij als jongen zooveel zalig opwindende uren had doorgebracht..... dat bonte, luide gedoe..... al die kleuren van groenten en fruit, vis, vlees..... de vrouwen en mannen in hun fleurige boerendracht, de dames met hun booien, de flanerende leeglopers, de spelend en dollende kinderen, het geraas van karren en sleden, de duizendstemmige lokroep van deze hallen, de kernachtige, sappige taal, waarin de onderhandelingen gevoerd werden..... heel dat spran-

kelende, spartelende leven van het gulle Amsterdam, zoals het reilde en zeilde..... Monckseur Kackerlack vertelde er goed van en met smaak..... Er was in de 'Eunuchus' niet veel van te vinden, maar dat hinderde niet..... het moest een door en door Amsterdams stuk worden en Terentius was maar een aanleiding en een voorwendsel..... Die kneuterige schelm van een Kackerlack..... bij wie zou hij nou te land komen?..... Zag hij daar niet de magere tronie van Sieuwke Sipkes van Fraanjer en de bolle vollemaanstoet van Trijn Dubbeldin van Bunschooten, twee prachtexemplaren, met de roerigste bekken van de hele kleine hal?..... Hij doopte zijn pen in en boog zich over het papier..... Er was geen verdriet en eenzaamheid meer, alleen het werk, het driftige geluk van de betoverende strijd met de taal, die gedwongen en geknecht moest worden en in de soepele boeien van het vers geslagen.....

'Ick macher niet an verliesen, sey Sieuken Sipkes van Fraanjer, soo waer ick leef,
De hiele bouwt om ien rejaal.....'

2

Adriaan Cornelisz. liet zich raden en beklaagde zich niet over Pieter Lastman. Maar hij had ermee gedreigd, het was Lastman ter ore gekomen, hij vond de eerste klap een daalder waard en diende in alle haast en heimelijkheid een klacht in tegen Hillegond en haar vader, waardoor aannemelijk gemaakt moest worden, dat van zijn kant geen ongerechtigde verbreking van trouwbeloften had plaats gehad, dat de ganse schuld bij hen lag, weshalve hij verzocht, dat den Brederodes het stilzwijgen zou worden opgelegd.

Adriaan schuimde van woede, toen hij van overheidswege in kennis gesteld werd van deze klacht, die op den twaalfden Mei voor het Hof van Holland in den Haag zou worden onderzocht. Hij stuurde den procureur Meester Adriaan Molenijzer naar het Hof om de klacht aan te vallen en een tegenactie te beginnen om Pieter Lastman nu ten volle verantwoordelijk te stellen voor de woordbreuk.

Meester Molenijzer kwam terug met een afschrift van de conclusie van het Hof, die aldus besloot:

'Heeft het voorschreven Hof deselve gedaegdens gecondemneert en condemneert henluyden mits desen, de voorschreven hare actie voor denselven Hove te institueren binnen den tijt van zes weecken eerstcomende, op peyne van versteck en bij faute van dien imponeert henluyden een eeuwich swijgen ende silentium.

Actum den XII Mey 1615.

Presentibus (de Raatsheren) Rosendael en Schoterborch.'

'Dadelijk de tegenactie beginnen!' brieste Adriaan Cornelisz.

'Eeuwig stilzwijgen en silentium!..... Dat zou de fielt wel willen!..... Dadelijk beginnen!.....

De procureur hief de hand op.

'Zacht wat, Sinjeur Bredero..... Ik moet u tot mijn spijt alle verdere actie ontraden..... Het zal voor u en uw dochter het beste zijn, in het opgelegde stilzwijgen te berusten'.....

'Wat?' schreeuwde de vertoornde Adriaan. 'Berusten?..... Zwij-

gen?..... Die vlegel zo maar de overwinning gunnen?..... Nooit!'

Molenijzer haalde de schouders op.

'U hebt de uiteenzettingen van Meester Hendrick Boom, den procureur van Lastman niet gehoord..... ik wel..... Ik neem aan, dat dit alles op laster en verzinsel berust, maar getuigen zijn te koop en ik mag u niet aanraden uw dochter bloot te stellen aan een verdere openbare behandeling van dit proces..... Het kan haar alleen maar kwaad doen en uzelf geen goed'.....

Onthutst staarde Bredero hem aan.

'Wat..... wat hebben die smeerlappen dan te berde gebracht?' vroeg hij onzeker.

De procureur keek naar Hillegond en haar moeder, die er bleek en ontdaan bijzaten en schudde zwijgend het hoofd. Adriaan gaf haar driftig een wenk en zij stonden op en verlieten de kamer. Toen vertelde Molenijzer. Meester Boom was een uiterst sluw en gewetenloos jurist. Hij had een listig web van halve woorden en abominabele aanduidingen geweven rond de naam van Hillegond en verzekerd, dat als hij met zijn getuigen voor de dag kwam, er weinig heil uit zou voortkomen voor de betreffende jongedochter en de faam van haar verwanten. Meester Molenijzer geloofde van dit alles geen woord, dat moesten zij van hem aannemen. Maar hij kende zijn collega en diens practijken, wist nauwkeurig wat er te verwachten was en moest de familie met alle aandrang adviseren van verdere stappen af te zien om niet nog meer onheil te stichten. De verloving was verbroken, dat wist iedereen. Waarom, dat ging niemand aan dan de betrokkenen. Er was een klacht, die niemand kende. Als zij erin berustten te zwijgen, zou het stuk in de Dingtalen van den Hove verdwijnen en de zaak lag voor goed onder het stof begraven. Als zij een actie bij het Hof institueerden zou alles aan het rollen gaan, iedereen zou er de mond mee spoelen en zij wisten hoe het met lastertaal ging..... zelfs al zou het onwaarschijnlijke gebeuren en de Brederodes geheel in het gelijk gesteld worden, dan nog zou het kwaad gebeurd zijn, hun naam in opspraak, Hillegonds reputatie onherstelbaar geschaad.....

Verbijsterd zat Adriaan Cornelisz. den logisch redenerenden procureur aan te staren. Was zoiets dan mogelijk?

'Maar zwijgen is schuld bekennen,' zei hij zwak.

'Tegenover wie?' vroeg Molenijzer. 'Hoogstens tegenover de Raadsheren van het Hof. Maar die kennen u niet en weten boven-

dien, dat in een geval als het uwe, juridisch gesproken, zwijgen het beste is, schuldig of niet, en dat ik als uw eerlijke procureur, u niet anders kan raden dan te berusten.'

'En dat is dus recht in Holland?' vroeg Gerbrandt op bijtende toon.

Molenijzer glimlachte.

'Mijn driftige jonge vriend,' zei hij wijs, 'wat is recht?..... Er is de wet en de papieren rompslomp daaromheen. Er zijn onvermijdelijke formaliteiten en een uiterst gevaarlijke advocatuur, die verplicht is de wet in de wielen te rijden om te zorgen, dat iedereen zijn recht krijgt, ook de beschuldigde. En dan is er nog de publieke opinie, geen officiële instantie, maar in zaken als deze de gevaarlijkste van alle, en die spreekt in zulke processen het laatste woord..... Wilt u zich aan dit risico wagen, dan zal ik de zaak in handen houden en doen wat ik kan, maar ik voorspel u weinig genoegdoening en veel leed, en raad het u nogmaals af'.....

Hij stond op om heen te gaan.

Adriaan wiste zich met zijn rode neusdoek het zweet van het voorhoofd.

'Ik zal er over nadenken,' zei hij verslagen. 'Wij zullen erover praten.'

'Ik twijfel niet of u zult een verstandig besluit nemen..... Goeden avond, en mijn respect aan de dames'.....

'Wat denk jij ervan, Gerbrandt?'

'De man heeft gelijk vader: eeuwig stilzwijgen en silentium.'

'Ik zal erin stikken, jongen!'

'Dat staat de wet u toe.'

Zijn vader sloeg met de vuist op tafel.

'En jij blijft, godzalmezegenen, zo kalm of de hele zaak je niet aangaat!'

'O ja..... in zulke ogenblikken moet je kalm zijn..... ik ben zo koel als welwater.'

Zijn stem trilde.

'Ik spring uit mekaar!' raasde Adriaan. 'Als ik dien fielt tegenkom'.....

'Laat u hem liever aan mij over, vader'.....

Hij ging naar de kamer ernaast. Zijn moeder zat bij het schemerige venster met de handen in de schoot en het hoofd gebogen. Hillegond zat aan tafel en lag met het hoofd op de gekruiste armen, haar

schouders schokten van het snikken. Stijntje stond over haar gebogen en probeerde haar zacht te troosten. Hij ging op haar toe en klopte haar op de rug.

'Stil maar, Hilletje, stil maar..... de vent is geen traan van jou waard'.....

Zij lichtte het hoofd op en keek hem aan. In het halfdonker was haar gelaat zeer bleek.

'Was ik maar een man,' stootte zij er hees uit. 'O, als ik toch eens een man was'.....

'Ik ben er een,' zei Gerbrandt op grimmige toon en liep de kamer uit Zijn moeder riep iets, dat hij niet verstond en waar hij niet naar luisterde. Hij sprong de trap op naar zijn atelier. Daar gooide hij zijn degen om, greep hoed en mantel en rende de deur uit.

Een ziedende woede, die als een dronkenschap was, deed hem aanvankelijk wankelen op zijn benen. Razernij woelde als een koorts door zijn bloed. Hij wou Lastman hebben, de laffe, eerloze hond, die hij was, en als een hond zou hij hem doodslaan. Hij repte zich naar de Zuiderkerk, waartegenover in de Breestraat Lastmans huis stond. Er liep weinig volk op straat. Het was een zoele avond met een kleine manesikkel tussen traag drijvende wolken. Een flauwe zilverglans speelde langs de karteling der geveltoppen. Sommige vensters bloosden van een verlegen aarzelend licht.....

Ratelend liet hij de klopper op de ijzeren slagplaat van Lastmans deur hameren en keek ongeduldig langs de gevel omhoog. Er brandde licht op het atelier, maar terwijl hij nog stond te rammelen verdween de zachte gloed en het huis lag in het donker. De fielt was thuis en had zeker de kaars genomen om open te doen. Hij wachtte. Niets bewoog achter de deur.

Ongeduldig liet hij nogmaals de klopper razen, maar ook nu bleef alles daarbinnen muisstil..... Hij liep achteruit en keek langs de donkere gevel op. Even zag hij het wit van een vrouwenmuts uit een klein venster op de bovenste verdieping, maar het verdween dadelijk en het raampje werd geluidloos dicht getrokken. De lafbek!..... Hij liet zijn moeder kijken en hield zich schuil.....

Met van woede schorre stem, die ver door de stilte van de avond klonk, schreeuwde hij naar de donkere, zwijgende gevel omhoog:

'Hé!..... Lastman!..... Kom naar buiten als je een man bent!..... Hier wacht Breêro!..... Breng je degen mee, smerige eerrover,

je zal 'm nodig hebben!..... Kom d'r uit, hond, dat je bent, laffe schurk..... kun je alleen vrouwen belasteren?'.....

Maar hij had goed tieren. Niemand vertoonde zich. De deur bleef gesloten. Razend liep hij er op toe, liet weer de klopper dansen, trapte er tegen, dat het dreunde door heel de straat, vloekte en gaf zijn hart lucht in een stroom van beledigingen en scheldwoorden, maar het was alles tevergeefs, het huis bleef donker, de bange vijand weigerde zich te vertonen.

Ramen kletterden open, mannen en vrouwen liepen hun deuren uit, van een afstand kwamen nieuwsgierigen aanrennen. Stemmen riepen om kalmte, maanden tot vrede..... Dadelijk zou de straat vol zijn met schreeuwende mensen, tuk op een relletje..... Gerbrandt begreep, dat hij moeite en kracht verspilde. De laffe ploert zou zich niet onder zijn handen wagen, al scheeuwde hij zijn keel stuk. Met een laatste woedende trap tegen de krakende deur liet hij af, drong zich door de hem omringende nieuwsgierigen, die haastig uiteenweken om den gewapenden dolleman door te laten en verwijderde zich in de richting van de Sint-Anthonissluis.

Grommend van onbevredigde woede liep hij daar heen en weer, oplettend of Lastman zijn huis niet zou uitkomen om de stad in te gaan.

Na enige tijd kwam een mannengestalte langs de gracht aan, in wien hij een leerling van zijn vijand meende te herkennen, en hij sprak hem aan.

'Houdaar, Claes Coop, weet je ook of je meester Lastman thuis is of waar hij uithangt?'

'Ah! Meester Breêro,' zei de ander lachend. 'Ik ben Coop niet, maar François Venant, en heb toevallig ook als leerling bij Lastman gewoond.'

'Zo,' zei Breêro. 'Ik ben bij hem geweest en heb hem gezegd naar buiten te komen, als hij een kerel was..... Maar die meester van jou is een bange hond en houdt zijn deur op slot.'

Hij sprak afgebroken en snoof na iedere zin door de neus. Venant meende, dat Breêro te veel gedronken had, lachte en zei kalmerend, hem op de arm kloppend:

'Kom! kom! Meester Breêro..... niet zo driftig..... U moet die kwestie onder een goed glas liever bijleggen..... waarvoor ruzie?'.....

'Die kwestie, Sinjeur Venant,' antwoordde de ander met donker-

dreigende stem, ‘is van die aard, dat, als ik hem hier had, een van ons beiden de plaats niet levend zou verlaten.’

De jonge schilder schrok. Hij had door de mantel heen het gevest van Breêro's degen gevoeld en begreep, dat er iets ergs gaande was. Aarzelend deed hij een stap achteruit.

‘Zeg hem dat,’ snauwde Gerbrandt. ‘Zeg hem, dat ie uit mijn vaarwater blijft, als ie bang is, en dat ie met zijn degen komt, als ie een man genoemd wil worden.’

Daarop keerde hij zich om en stapte weg. Woede kropte in zijn keel. Woede en walging voor zo'n hazenhart, die de consequentie van zijn daden ontweek achter een gesloten deur. Met een bunzing van een procureur complotteren tegen de eer en de goede naam van een weerloze vrouw, die hem, naar hij vreesde, in de weg stond bij zijn greep naar de dubloenen van de tanige, verzuurde Joffer Hoeck..... en weigeren voor de dag te komen als hij ter verantwoording geroepen werd..... geen fraaie sinjeur..... moest je zo'n sujet z'n neus en oren niet afsnijden om hem voorgoed te tekenen en z'n medemensen voor hem te waarschuwen?..... Er werd voor minder gegeseld en gebrandmerkt en verbannen, maar de Sinjeur Lastman bracht met een chicanenschijter van een procureur de wet in beweging tegen een vrouw en haar verdedigers waren gecondemneert mits dezen tot een eeuwigdurend stilzwijgen en silentium..... De geleerde ezels moesten het er nog eens in het latijn bij zeggen om meer indruk te maken op de schuchtere goêgemeente..... Het recht raakte zoek in al die poespas, maar het potjeslatijn redde de schijn: stilzwijgen en silentium.....

Bravo, heren van het Hof!..... De schoolmeester en zijn plak hadden ook altijd gelijk, omdat hij zijn naam verbasterd had tot Jongerius.....

Hij lachte luid en een voorbijganger keek hem glimlachend na: die had zeker een zwaar stuk in zijn ribben.....

Hij ging in de taveerne van Moer Joosten in een hoek zitten, verzonken in de broeiing van zijn mokkende wraakgedachten en dronk zwaar, bier, brandewijn en wijn doorelkaar. Maar hij werd niet dronken, alleen steeds somberder in zijn oordeel over mensen en wereld. Zwijnderij..... Zwijnderij, dat was 't waar alles op neer kwam..... Smeerlappen waren de mensen..... ze verscholen zich achter allerlei soort maskers, maar hun hart was vals, hun geest bedorven, hun ziel stinkend van onrecht en zonde.....

't Was er waarachtig niet veel beter op geworden sinds de dagen van Sodom en Gomorrha..... Bah!..... de smeerlappen.....

Een onbekende, voorgevend zich te vervelen, nodigde hem uit tot een spelletje op het verkeerbord. Onverschillig stemde hij toe. De dobbelstenen ratelden. Zijn gedachten werkten verder. Hij had geluk, won slag op slag..... Toen begon hij te verliezen. Het interesseerde hem niet. De ander hield hem met loerende blik in het oog. Hij dronk door en speelde vals..... Hij lette beter op en zag zijn vermoeden bevestigd. Een glimlach van bevrediging kwam om zijn mond. Hij nam het verkeerbord van de tafel en sloeg het den valsspeler uit alle macht om de oren. De man schreeuwde en viel van zijn stoel. Een machtige drang tot geweld brak in Gerbrandt los. Hij gooide de tafel omver en viel over de schreeuwende fielt heen, schopte hem voor zich uit tot hij hem buiten had, iedereen van zich wegstompend, die tussenbeiden wou komen. Hij smeet de deur achter den verslagene dicht en keerde zich om. Alles was in rep en roer. Een paar lange kerels met ongunstige tronies kwamen op hem toe, dreigend en scheldend, handlangers van den buitengetrapten kaartenkreuker waarschijnlijk, beurzensnijders van beroep, het mes open in de broekzak zeker..... Dat leek hem wel..... Met een grimmige lach trok hij zijn degen en begon lustig met hen te spelen..... Als een wervelwind was hij om hen heen, zijn kling scheen overal tegelijk te bliksemen en een hagelbui van slagen kwam op de hoofden, schouders, ruggen en armen van de overblufte kampvechters neer.

'De dolle vaandrig!' riep iemand uit het kluitje mensen, dat verschrikt wegschool achter in de kroeg.

Gerbrandt lachte. De bijnaam beviel hem.

'Geraden!' riep hij, vrolijk verder striemend met het plat van zijn degen. Toen sprong hij achteruit, de degen rechtstandig in de lucht en schreeuwde:

'Ik tel tot drie, edele langvingers, en als je er dan nog bent, begin ik met 't spits te werken..... Eén'.....

Maar hij behoefde niet verder te tellen. Huilend struikelden de twee afgestraften naar de deur, elkaar in ijlende haast verdringend, en waren buiten.

Lachend liet Gerbrandt zijn wapen zinken en keerde zich om.

'Nog meer leden van het gilde hier?' vroeg hij. 'Laat ze vooruit treden en ik zal ze eerlijk hun aandeel toemeten.'

De waardin, een statige schommel, kwam achter haar buffet vandaan.

‘Sinjeur Breêro!..... hebt u den duivel in 't lijf?’

‘Nee, Moer Joosten, maar jij laat 'm toe in je taveerne..... En ik heb hem uitgebannen..... Valsspelers’.....

‘Weet u dat zeker?’

‘Aangezien ik zelf bijna geplukt was, zou ik zeggen van ja..... Schenk me gauw een goed vaatje, Moer, ik heb er dorst van gekregen..... 't is warm werk en ik heb weinig geoefend de laatste tijd’.....

Er werd gelachen. Men was gerustgesteld, juichte Gerbrandt toe en nam de oude plaatsen weer in. Moer Joosten schommelde achter haar buffet terug. Zij grinnikte diep in het vet van haar keel, schudde het hoofd, dat haar machtige onderkinnen heen en weer zwabberden en zei:

‘Je bent me toch een heerschap, Sinjeur Breêro..... 't zal nog es kwaad met je aflopen, man..... je bent een echte dolkop..... bewaar me, nou!’

Zij was in een goed humeur, als ze een klant tutoyeerde, en schonk hem een grote kan van haar beste bier.

‘Drink het op mijn gezondheid’.....

‘Met liefde, Moer Joosten..... Duivels nog toe, dat ik al zo'n ouwe kerel ben..... Je ziet eruit om in te happen!..... As ik tien jaar jonger was, zou ik naar je vrijen, Moer’.....

‘Hou je mond, brutale kwajongen, ik kon je moeder zijn..... Je hebt ze anders in je registertje staan, neskebol, dat je bent..... Vertel mij wat!’

Zij lachte, dat haar omvangrijke buik wipte en gaf hem een stoot tegen zijn schouder. Hij dronk, zette zuchtend de lege kan op de toonbank en zei met een treurig gezicht:

‘Ik zie 't al..... ik heb geen kans..... 't is of de droes ermee speelt, Moer Joosten, maar de vrouwen, waar ik verzot op raak, geven me slag op slag een blauwe scheen’.....

Ernstiger antwoordde zij:

‘Ik weet er wel een, die 'em van jou gekregen heeft en 'em je nooit gegeven zou hebben’.....

Vragend en verwonderd keek hij haar aan.

‘Mijn nichtje in de Halsteeg’.....

‘Dieuwertje..... o bloemer herten, ja, da's waar, je bent haar tante’....

Hij betaalde en zette zijn hoed op.

‘Wees voorzichtig buiten..... loop in 't midden van de straat.’

‘Dank voor je bezorgdheid, Moer Joosten,’ zei hij en sloeg op het gevest van zijn degen. ‘Met deze kameraad bij me voel ik me veilig genoeg..... Goeden avond’.....

‘'n Avond, Nebbelingshoofd’.....

Toch keek hij buiten even voorzichtig rond en deed, wat ze hem geraden had. Een klap op je hersens van een zwart portiek of onder een donkere luifel uit had je gauw te pakken..... Maar niemand viel hem lastig.

De vechtpartij had hem opgelucht, zijn zenuwen waren ontspannen; zinnelooze woede raasde niet meer als een ziedende koorts door zijn bloed. Hij was nu blij, dat Lastman niet naar buiten gekomen was, want hij zou hem zonder de minste aarzeling overhoop gestoken hebben..... De lust ertoe trilde nog in zijn vingers, maar het was toch beter van niet..... Hij zou hebben moeten vluchten..... en het Moortje lag op hem te wachten..... Potsnickel, wat was het leven toch onzinnig..... hij was uitgegaan om Hilletje te wreken, moord en doodslag in de ziel en nu vond hij plots dat Moortje belangrijker..... Hier het gekneusde en beledigde hart van zijn zuster..... daar wat bladen papier met vrolijke onzin..... was het geen schande op dit ogenblik ook maar een gedachte aan dit laatste te verspillen?..... Hij was een onwaardig element.....

Alsof hij het aldoor van plan geweest was, liep hij naar de Halsteeg en klopte bij Dieuwertje aan. Zij schrok en kleurde toen zij hem zag. In geen maanden hadden ze een woord met elkaar gesproken, alleen elkaar af en toe op straat gegroet.

Hij gooide hoed en mantel af en ging zitten. Vreemd zo thuis als hij zich voelde in deze kleine, propere kamer. Waarom kwam hij toch niet vaker hier? Er ging zo'n rust van uit..... Hij keek haar eens aan.

‘Je ziet er slecht uit, Dieuwke.’

‘Ik ben ziek geweest..... koorts..... 't heeft drie weken geduurd’.....

‘En daar heb ik niets van geweten!’

‘Nee, hoe zou je?’

‘Wie heeft je opgepast?’

‘Trijn Jans, de buurvrouw’.....

‘Je werkt te veel, Dieuwer. Je beult je af.’

‘Een mens moet leven.’

‘Laat mij je helpen, Dieuwke.’

‘Nee, Gerbrandt.’

‘Ja, Dieuwke.’

‘Nee.’

‘Je hebt een wrok tegen me.’

‘Hoe kun je dat denken!’

‘Laat me je dan helpen..... Ik verdien veel meer dan ik nodig heb.’

‘Ik wil niet, Gerbrandt.’

Hij trok haar naar zich toe en zette haar op zijn knie. Sidderend leunde zij tegen hem aan. Hij kuste haar in de hals. Jaren vielen weg..... Een oogwenk was het weer als toen. Machteloosheid trok door haar leden.

‘Je moet me toestaan, dat ik je help..... anders ben je mijn vriendin niet meer, en ik zal je nooit meer groeten of met je praten..... Je moet, versta je?’

‘Gerbrandt’.....

‘Ik voel me doodongelukkig, als ik weet, dat je 't zo arm hebt.....

En ik wil me niet ongelukkig voelen..... Begrijp je dat?.....

‘Ja, Gerbrandt’

‘Ik zal je iedere maand wat sturen. En dan moet je werk afzeggen, zoveel je kunt.’

‘'t Is goed, Gerbrandt.’

Blij kuste hij haar op de mond.

Ze gleed uit zijn armen en stond voor hem met een vermoeide glimlach en tranen op de wangen.

Altijd wekte hij dat vreselijke verlangen in haar, waaraan ze niet mocht toegeven.

‘Waarom loop je gewapend?..... Je bent toch niet in uniform?’

‘Ik was uitgegaan om iemand het vuige hart af te steken.’

Zij verbleekte. Met bevende lippen vroeg ze:

‘Gerbrandt..... heb je..... iemand vermoord?’

‘Bij toeval niet..... Hij kwam niet naar buiten’.....

Ze ging bij de tafel zitten, half onmachtig van schrik om zijn grimmige toon en de kwaadaardige gloed in zijn ogen.

‘Wat is er dan gebeurd?’

Kort vertelde hij haar, wat Lastman gedaan had en voor welke

moeilijkheden ze stonden. De woede vlamde weer op. Zijn hand krampte om de greep van zijn wapen. Hij zag eruit of hij dadelijk weer zou wegstuiven om de moord toch nog te begaan.

Zacht lei ze haar hand op de zijne.

‘Bedaar, Gerbrandt..... Die man is toch niet waard, dat je zuster nog aan hem denkt, en zeker niet, dat jij voor hem een moordenaar wordt’.....

‘Dat is 't niet, Dieuwertje..... De belediging..... de vernedering’.....

‘Och..... beledigd en vernederd worden wij op onze beurt allemaal’.....

Hij kromp ineen onder haar zachte woorden. Het was niet als een verwijt bedoeld, maar het sloeg hem als de striem van een zweep..... Ze had gelijk..... Ze was ook vernederd en beledigd..... door hem..... Niet zoals Lastman het Hilletje had gedaan, maar toch..... Beschaamd boog hij het hoofd..... Zij sprak eroverheen, vermoedde niet eens, hoe hij haar woorden had opgevat..... Alles wat ze zei was waar. Ze was zo wijs, Dieuwertje en zo goed, zo diep, zo grondeloos goed..... Waarom waren alle mensen niet zoals zij?..... Hijzelf het allereerst?..... Het werd alles zo eenvoudig en klaar..... Meester Molenijzer had gelijk..... Eeuwig stilzwijgen en silentium..... én silentium..... een dubbei slot op de mond..... een ruk aan het hart en het was geleden. Bah! voor Lastman, en uit..... Met een poging tot scherts vroeg hij:

‘Maar, Dieuwke, wijze vrouw..... ik mag hem toch wel een pak slaag geven, hè?..... Zo heel kalm en niet al te hard.’

Zij glimlachte.

‘Toe dan maar’.....

Ze keek hem aan. Ze wou hem nog iets vragen over zijn huwelijk met de weduwe, maar durfde niet. Hij stond op en kuste haar als een zuster.

‘Jij bent mijn goede engel..... Als ik jou niet had’.....

Bijna gelukkig bleef zij achter.

De week daarop ontmoette hij Lastman onverwacht op de Dam. Deze wou omkeren en er vandoor gaan. Maar Gerbrandt keerde hem aan de schouder om, stak de hand uit, pakte hem met vinger en duim in nijpende greep bij de neus en trok hem naar zich toe. Hij moest lachen om het pijnlijke en benauwde gezicht van zijn slachtoffer. Dan liet hij hem los en sloeg hem met de vlakke hand

kletsend links en rechts om de oren, dat zijn hoofd waggelde op zijn schouders en de hele man op zijn benen heen en weer zwaaide. Daarop siste Breêro tussen de tanden:

‘Eeuwig zwijgen en silentium!’

keerde zich om en liep luid lachend de Kalverstraat in, het aan de geamuseerde toeschouwers overlatend uit te vissen wat de zin van deze kleine tuchtiging was.....

3

De Brederodes ‘institueerden geenderley tegenactie contra Pieter Pietersz. Lastman, schilder’ en berustten daarmee in ‘het eeuwich swygen en silentium’, waartoe zij ‘gecondemneerd waren mits desen.’

Adriaan Cornelisz. leed eronder, Hillegond vermagerde van innerlijke woede, Moeder Marrigje liep met rood behuilde ogen rond, maar zij waren machteloos. Het onbesuisde ingrijpen van Gerbrandt had hen allen diep verschrikt, wijl zij begrepen welke ramp er zou zijn gebeurd, als Lastman zich buiten gewaagd had.

Lastman en zijn moeder hadden een klacht ingediend wegens burengerucht; er waren al getuigen gehoord, maar merkwaardig genoeg was de klacht teruggenomen na de onvriendschappelijke ontmoeting op de Dam. In de stad werd druk gepraat, gelachen of geschimpt op het wangedrag van Gerbrandt tegenover zijn aanstaanden zwager en wonderlijk genoeg zette de overtuiging zich vast, dat de verloving van Hillegond aan haar eind gekomen was door de wilde strapazzen van haar onverbeterlijken broer. Gerbrandt trok in de stad een deemoedig en berouwvol gezicht, zweeg hardnekkig en gaf daarmee het omineuze feit duidelijk toe..... Hij had er ontzettend veel pleizier in en voor thuis werd het een ware opluchting. Stilaan kwamen zij de schok te boven en ten slotte waren ze alleen nog maar verheugd, dat Hillegond een huwelijk met iemand van een karakter als Lastman ontgaan was.

Op een bruiloft bij de familie Fabrieks ontmoette Gerbrandt die zomer den Delftsen geleerde, wijsgeer, diplomaat en internationaal beroemden humanist Hugo de Groot. Hij zag hoog tegen dezen groten man op. Hij kende het verhaal omtrent het Nederlandse gezantschap bij den Fransen koning Hendrik IV, dat den zestien-jarigen De Groot had meegenomen en hem het woord liet doen; hij kweet zich zo voortreffelijk van zijn taak, dat de koning in de grootste verbazing uitriep: ‘Ziedaar het wonder van Holland’... De vroegrijpe ontwikkeling was niet stil blijven staan, Hugo de Groot bleek een genie en werd als zodanig erkend. Hij was nu raad en pensionaris van Rotterdam en er werd naar hem geluisterd als naar een orakel. De bruid was een familielid van hem en daar hij voor vrij langdurige politieke besprekingen met den magistraat

van Amsterdam in de stad was, luisterde hij de bruiloft met zijn tegenwoordigheid op.

Gerbrandt keek naar hem, bewonderde hem om zijn eenvoud en natuurlijke beminnelijkheid tegenover iedereen, maar waagde zich niet in zijn nabijheid. Tot plotseling de bruidegom, luitenant in Gerbrandts vendel met De Groot op hem toekwam en zei:

'Breêro, Sinjeur Huyg de Groot wou graag met je kennis maken.'

Gerbrandt boog diep. De Groot stak hem glimlachend de hand toe en zei:

'Zeer vereerd, Sinjeur Breêro..... U weet niet wat een groot bewonderaar ik van u ben... Als ik u hier niet toevallig ontmoet had, zou ik u zeker thuis opgezocht hebben vóór ik uit Amsterdam weggegaan was.'

'O Sinjeur de Groot, u doet een armzalige poëet, als ik ben, te veel eer aan!'

Hij had een kleur gekregen als vuur, keek bijna verschrikt en was zeer met zijn houding verlegen. De Groot lachte om zijn jongensachtige onhandigheid, nam hem bij de arm en zei:

'Kom mee, laten wij een rustig hoekje zoeken en wat praten.'

Zij zaten aan een kleine tafel, dicht bij de open deuren naar de tuin. Het feest roesde in de zaal ernaast, muziek, vrolijke stemmen, geschuifel en gestamp van dansende voeten. Een lakei bracht een paar bekers wijn. Gerbrandt was opgewonden en in verheven stemming, verbaasd zich zo onderscheiden te zien door den grootsten man van Holland. Bescheiden sprak hij zijn verwondering uit over De Groots belangstelling voor recht en slecht werk. De ander lachte. 'Niet zo nederig, Sinjeur Breêro. Wat u voor de taal van ons volk doet is moeilijk nu al naar waarde te schatten..... dat zal waarschijnlijk pas veel later in volle omvang beseft worden. U en de Drost van Muiden zijn de twee mannen, die onze taal vrij maken van veel oude banden en haar lucht geven voor een vrije ontwikkeling..... En dan is hier nog de jonge Joost van den Vondel, waar ik grote verwachtingen van heb. Tot mijn spijt kende ik u geen van allen persoonlijk.'

'O, maar als u dat wilt, zal ik u gaarne met Hooft en Vondel bekend maken,' riep Gerbrandt ijverig. 'Ik weet, dat de Drost grote bewondering voor u heeft en blij zal zijn u te mogen ontvangen..... Hij zal wel een middag of avond arrangeren, waar u dan ook Vondel ontmoeten kunt en Visscher met zijn dochters en

de andere geregelde bezoekers van de Muiderkring. Zal ik hem schrijven?'

'Maar u voorkomt mijn wensen!..... Hartelijk dank..... En laten we 't nu weer eens over u hebben. Staat er iets nieuws op stapel?'

Trots op de belangstelling van een zo geniaal man vertelde Gerbrandt over zijn bewerking van den 'Eunuchus', legde uit hoe hij de handeling wijzigde en overbracht naar Amsterdam, de personagiën in het Hollandse costuum van de eigen tijd stak en ze plaatste in de omstandigheid van nu. Hij citeerde hier en daar een paar verzen en De Groot luisterde met volle aandacht, lachte en gaf zijn waardering te kennen, zijn grote nieuwsgierigheid naar het voltooide stuk en zijn verlangen om het te zien vertonen. Op verrassend heldere wijze verklaarde hij Breêro, waarom hij zijn werk zo ongemeen belangrijk vond, sprak over de taal en haar eigen bijzonder leven als een ander nog nooit gedaan had en maakte Gerbrandt veel klaar bewust van wat hij tot nog toe alleen met de drang van een sterke, maar vage intuïtie had nagestreefd. Zijn hart zwol van trots en vreugde. Tegen het einde van het gesprek verstoutte hij zich De Groot te vragen of deze de opdracht wilde aanvaarden van zijn 'Rodderick en Alphonsus', waarvan Van der Plasse een uitgave voorbereidde.

'Maar dat is een grote eer voor me,' antwoordde De Groot gracieus en drukte hem dankbaar de hand.

In de zevende hemel kwam Gerbrandt thuis en praatte iedereen doof over zijn ontmoeting met den edelen Huig de Groot, de glorie van Holland, een van de lichten der moderne wereld, en die hem onderscheiden had met zijn bewondering en vriendschap.

Dadelijk schreef hij aan Hooft, die zich haastte ter ere van den beroemden gast een feestelijke bijeenkomst op het Muiderslot te organiseren. Breêro schitterde er van geest en vrolijkheid, zong op verzoek van De Groot wat van zijn boertige liedjes, las een fragment uit het 'Moortje' en was uitgelaten blij met de algemene bijval en de ongeduldige aanmoedigingen om het stuk spoedig te voltooien..... Toen het gesprek onder leiding van Hooft en De Groot op de ernstige en moeilijke problemen van de inwendige en buitenlandse politiek kwam, troonde Tesselschade hem mee naar de tuin, die in volle zomerpracht en welverzorgd te pronken lag.

Zij pruilde een beetje en verweet hem, dat ze hem op de Gelderse kade veel te weinig zagen.

‘Maar ik heb ontzettend veel te doen!’

‘Niet zoveel of je hebt tijd voor de taveerne en je rabauwse vrinden.’

‘Een beetje afleiding heeft mijn arme hoofd af en toe nodig.’

‘Een beetje afleiding..... Je dolle streken zijn bekend, mannetje..... Je kunt evengoed afleiding zoeken bij ons en zo’.....

‘Je hebt gelijk, Tesseltje,’ antwoordde hij berouwvol. ‘Maar, zie je, ik heb zo'n dwarse, onhandelbare natuur..... eerlijk waar..... Als 't mistig in m'n hoofd wordt van 't werken, begint er iets in me te spartelen en wil uitbreken op de zotste manier..... en als er dan wat malle dingen gebeurd zijn, valt alles weer in evenwicht terug’.....

‘Ga je daarom uit om mensen te vermoorden?’

‘Nou, nou!’

‘Je hebt Pieter Lastman willen doodsteken, dat ben ik nu pas te weten gekomen.’

‘Maar ik heb hem niet vermoord..... Ik heb 'em alleen om z'n ezelsoren geslagen.’

‘Waarom was je zo kwaad op hem?’

‘Dat kan ik je niet zeggen.’

‘O..... dat dacht ik al..... dan zit er dus een vrouw achter!’

Hij schoot in een lach.

‘O jij, wijs kind!’

Tesselschade stampvoette.

‘Hou toch op met die onzin!..... Ik ben geen kind meer..... Ik heb al drie huwelijksaanzoeken afgeslagen..... Zeg me liever of ik gelijk heb!’

‘Je hebt gelijk.’

‘O’.....

Haar mond trok zich spijtig samen en haar handen plukten zenuwachtig aan het met juwelen versierde gouden kruisje, dat op haar borst hing. Hij zag haar ontstemming en moest er inwendig om lachen. Haastig voegde hij eraan toe:

‘Mijn zuster Hillegond.’

Zij keek hem met een snelle blik van terzijde aan en kreeg een kleur, haar gezicht veranderde van uitdrukking, klaarde ziender-

ogen op. Met trots bedacht hij, dat dit fiere meisje toch wel een grote vriendschap voor hem hebben moest.

‘Wat was er gebeurd?’

‘Dat mag ik niet vertellen. Ik kan je alleen zeggen, dat hij haar laag behandeld heeft, en zelfs dat mag je niet verder vertellen, aan niemand.’

Met een peinzende blik keek ze naar zijn verduisterend gezicht.

‘Zou je hem gedood hebben, als hij buiten gekomen was?’

‘Zonder de minste twijfel.’

Zij huiverde en lei haar kleine hand op zijn arm.

‘Je moet je drift beheersen, Gerbrandt,’ zei ze zacht. Als je weer zo'n woeste opwelling hebt, denk dan aan mij, en houd je in toom.’

Ze keek hem met een sterke blik recht in de ogen. Ontroerd nam hij haar hand en bracht die aan zijn lippen.

‘Dat is lief van je, Tesseltje..... Ik beloof je, dat ik er aan denken zal.’

Vertrouwelijk schoof zij haar arm door de zijne. Zij wandelden verder, gingen bij de kleine koepel op een bank zitten in de schaduw van een machtige kastanje.

‘De Heer De Groot is erg op je gesteld, Sinjeur Breêro.’

‘Daar ben ik trots op, Joffer Visscher.’

‘Dat mag je. En hij heeft gelijk. Je verdient het. De meeste mensen houen alleen van je, omdat je ze laat lachen. Maar die zien je wezen niet. Je bent heel anders en veel meer waard. Dat heeft Huig de Groot gezien en ik weet het ook.’

Hij keek naar het spel van de zonnevlekjes over haar blauwzijden kleed en haar blank gezichtje. Wat een mooi, peinzend en puur gezicht. Hoe edel, bijna mannelijk en toch ontroerend teder was dat ivorige voorhoofd gewelfd. Als hij een schilder was als Frans Hals zou hij haar portret willen maken..... Wat zei ze allemaal voor vleiende dingen..... Het maakte hem onrustig.

‘Je vriendschap voor mij doet je overdrijven, Tesselschade,’ zei hij in een plots wellend gevoel van nederigheid. ‘Ik heb schrikbarende fouten.’

‘Gelukkig, anders zou je niet zijn, die je bent’.....

Dat zou Neeltje Nagtegael nooit hebben kunnen zeggen! Die wou hem feilloos en zo stil als een kerkhof maken.

‘Jij bent een van de mensen, die je nemen moet met hun fouten

òf verwerpen. Maar wie je neemt, moet ook een beetje van je fouten kunnen houen, al zijn ze lastig genoeg.'

Zij lachte helder op.

'Hou jij een beetje van m'n fouten?'

'Een heel klein beetje, al zijn ze soms afschuwelijk.'

'Je bent de liefste van allemaal, Tesseltje..... Dus jij néémt me?'

'O ja, dat weet je wel.'

Hij streelde haar hand, dankbaar.

'Je schildert niet veel meer tegenwoordig, wel?'

'Nee, niet veel.'

'Hoe kom je zo lui?'

''t Is geen luiheid..... Ik was dit voorjaar een dag of wat in Haarlem bij Frans Hals..... Toen heb ik ineens begrepen wat schilderen was..... Ik kan het niet'.....

Zij zag hem aan met een warme blik.

'Je bent een echte kunstenaar,' zei ze, zijn hand drukkend. 'Maar dat schilderijtje van de Burgwal met de schaatsenrijders, dat je me gegeven hebt, zou ik toch niet voor een Frans Hals willen missen.'

'Omdat je de schilder graag mag..... maar 't heeft niets om het lijf..... Ik kan alleen schilderen met woorden..... dan voel ik me soms in de buurt van Hals komen..... Met 't penseel ben ik een degelijk ambachtsman, meer niet, geen kunstenaar'.....

'Spijt het je erg?'

Hij haalde de schouders op.

'Een verblijdende ontdekking is het niet geweest..... Wat valt er aan te doen?..... Niet iedereen is zo veelzijdig begaafd als jij.'

Zij lachte hem uit.

'Ik zou graag al m'n zo geroemde bekwaamheden geven, als ik dichten kon zoals jij.'

'Je sonnetten zijn zuiverder dan de mijne.'

'Werk van een ambachtsman, Gerbrandt'.....

Vertrouwelijk boog zij zich naar hem over.

'Je krijgt wat van me, Gerbrandt..... over een tijdje..... ik maak iets voor je.'

'Wat dan?'

'Dat zul je wel zien.'

'Zeg 't me nou?'

‘Nee, nieuwsgierigerd, wacht maar af..... Iets dat erg goed bij je past’.....

‘Een..... een’.....

‘Ik zeg 't toch lekker niet.’

‘Tesseltje, ik zal niet meer kunnen slapen van nieuwsgierigheid.’

‘Dan blijf je maar wat wakker liggen’.....

‘En denken aan jou’.....

‘Jij denkt niet aan kinderen!’

‘Je bent geen kind meer..... Je bent een wrede vrouw, die huwelijksaanzoeken afslaat en mannen razend maakt van nieuwsgierigheid’.....

‘Ze verdienen niet beter.’

‘Boosaardige Circe!’

‘Gruwelijke Blauwbaard!’

Lachend gingen zij terug naar het gezelschap. Telkens moest hij naar Tesselschade kijken en iedere keer ontmoette hij haar glanzende ogen. Ze was de mooiste van allen, ze schitterde van geest en bevalligheid, iedereen bewonderde haar en maakte haar het hof. Er was vandaag iets verblindend en uitdagend vrouwelijks in haar hele wezen.

Hij zag de onrust in de ogen der mannen. Neen, zij was geen kind meer, maar een jonge vrouw, ontwaakt tot het gevoel, waarvoor zij geschapen was, een pas ontloken bloem, die lokte door kleur en geuren en een rijke bloei beloofde..... Gelukkig de man, die deze bloem zou mogen plukken..... Hij mocht zich wel bevoorrecht prijzen, dat ze zo op hem gesteld was..... Ze wilde een genegen vriendin voor hem zijn..... Wie was zo uitverkoren als hij?..... Zij werkte aan een geschenk voor hem. Ze was vol van zijn werk..... zij die duizendmaal geleerder en knapper was dan hij, zij bewonderde hem en aanvaardde hem als vriend, mèt zijn fouten, waarvan ze een heel klein beetje hield, omdat het zìjn fouten waren.....

Er kwam een verwarring over zijn denken.....

Als een vrouw hield van de fouten in een man..... voelde zij dan niet meer voor hem dan alleen maar vriendschap?..... Dat was toch..... liefde?..... Had Tesselschade hem lief?.....

Och nee..... Ze was tòch een kind en had dit in haar onbewustheid gezegd..... zonder bedoeling..... zonder besef wat het kon betekenen..... Hij moest er niet meer aan denken, voorzichtig

zijn, oppassen, dat hij door een onberaden woord of gebaar niet de trouwhartige, eerlijke vriendschap bedierf, die er tussen hen bestond..... Deze plots opgedoken waan mocht geen macht krijgen over zijn denken en handelen..... Zijn blik zocht haar en gleed weer recht in haar ogen..... Zij lachte en knikte naar hem uit de vensternis, waar ze stond te praten met Hooft, de Groot en van Baerle..... de heren keken onwillekeurig even naar hem om..... Een wonder van aanminnigheid was ze.....

4

Toen hij thuis, heen en weer lopend in zijn atelier, over zijn gesprek met haar nadacht, nam zijn verwarring hand over hand toe. Hij woog elk woord op zijn waarde en alle bleken ze voor tweeërlei uitleg vatbaar. Was het vriendschap? Kon het liefde zijn?..... En hoe stond het met zijn eigen gevoelens?..... Was het dan liefde of althans verliefdheid, wat hij voor Tesselschade voelde?..... Hij had haar gekend van toen zij tien of elf jaar was, een vrolijk en dartel meisje met hangend haar, de lieveling van ieder in haar omgeving. Een opvallend en rijkbegaafd kind met een verwonderlijk snel begrip, een verbijsterend geheugen en geen enkele pretentie op al deze schitterende eigenschappen. Hij was toen een jong schilder, een aankomend dichter, voor in de twintig en haar favoriet, omdat hij zo uitbundig lachen kon, met haar stoeide en gekte, malle spotversjes voor haar maakte op de mensen waar zij samen heimelijk om lachten. Hij hield van haar met de beschermende genegenheid van een veel oudere broer, verrukt om haar vlug verstand en blijhartige natuur, maar toch altijd met de lichte neerbuigendheid van het overwicht, dat volwassenen voelen tegenover het kind..... En dat was zo gebleven tot op het ogenblik dat het kind hem plotseling had aangezien met de diepe, onderzoekende ogen van een vrouw..... Sindsdien poogde hij de oude houding te handhaven, maar zijn innerlijke, onvertroebelde zekerheid was te loor gegaan.....

Ze was geen kind meer en de kinderlijke vriendschap had, misschien, een warmer tint gekregen.

Ze was een mooie, jonge vrouw, die met de dag verder openbloeide, en ze bracht hem in verwarring door haar woorden en houding, die niets kinderlijks meer hadden en een beroep deden op andere dingen in hem dan die hen tot nog toe hadden samengehouden. Misschien vergiste hij zich. Ze was niet van het soort, dat klakkeloos coquetteerde, er vermaak in schepte de mannen om haar heen het hoofd op hol te brengen. Ze was eerder koel en gereserveerd in haar houding tegenover wie haar de gebruikelijke complimenten maakte. Hij kende zijn natuur en had langzamerhand geleerd die te wantrouwen. Zijn ontvlambaar hart stond gauw in lichtelaaie en had leed genoeg veroorzaakt, aan hemzelf en anderen.

Nooit had hij aan Tesselschade gedacht in verband met deze dingen. De laatste tijd alleen, nu ze zich zo onmiskenbaar als vrouw tegenover hem gesteld had.

Hield hij dan van haar als vrouw?.....

Dwaze vraag.....

Wie kon aan haar denken als vrouw en niet van haar houden?.....

Vreemd..... Zo aan de kleine Tesselschade te denken.....

Sinds wanneer had het broederlijk-kameraadschappelijk gevoel, dat hem aan haar verbond, zich omgebogen tot iets anders?..... Of..... was het allemaal verbeelding?..... Was zij hem niét op die manier genaderd?..... Was het een verwrongen erotische fantasie van zijn zijn door veel ervaring bedorven natuur, die hem een drogbeeld voortoverde, hem het vriendinnetje van jaren deed zien als mogelijke minnares?

Hij kon er niet uit wijs worden.

Hij durfde er niet aan geloven.

Hij wou zijn hart niet verder onderzoeken.....

Het was alles waanzin, dacht hij in plotse verbaasdheid over zijn eigen verward en verwarrend gemijmer. Het kwam alleen door de argeloze vertrouwelijkheid, die er tussen hen bestond. Zij sprak tegen hem zoals zij hardop in gedachten spreken zou. Het was louter zotternij van een verdwaasd en verknoeid hart als het zijne, daar gevolgtrekkingen aan te verbinden, die kant noch wal raakten. En hij mocht wel voorzichtig zijn, zich niet te laten begoochelen door de valse schijn, die zijn kranke zinnen hem voortoverden..... Hij zou er niets mee winnen, er integendeel een kostbare en nooit meer te vervangen vriendschap door verspelen.....

En steeds vaker in de weken en maanden, die volgden, vroeg hij zich in al pijnlijker tweestrijd af, of zijn oren, ogen en gevoel hem bedrogen of niet..... Tesseltjes houding en blikken konden toch niet verklaard worden binnen het oude raam hunner passieloze vriendschap? Het was geen alledaags coquetteren van haar, geen poezig gevlei, geen gebedel om complimenten en opmerkzaamheid. Het leek meer een soort, voor anderen verheimelijkt, imperatief in bezit nemen, waartegen geen verweer zou baten. Als hij binnenkwam, keek ze hem met een sterke blik aan, liep hem halverwege tegemoet, haar handdruk was vol tederheid en tegelijk vast en bemoedigend als die van een man, alsof ze zeggen wou: ‘Wees dapper, heb vertrouwen’..... Maar hij was minder dapper

dan ooit en het leek wel of hij alle vertrouwen verloren had. Hij schertste met haar, maar zijn toon klonk bevangen, ernstig. Tot gestoei kwam het niet meer, elke te ruwe aanraking zou hem heiligschennis geleken hebben. Als ze de hand op zijn schouder lei en over hem heen boog om iets op een blad papier mee te lezen, trilde hij over zijn hele lichaam, voelde zich bleek worden en onmachtig om iets te zeggen of te doen..... Over zijn eigen gevoelens was hij allang niet meer in twijfel. Hij was niet alleen verliefd op haar, hij had haar lief met een diepe en ernstige tederheid en een eerbied voor haar ganse zijn als hij nog nooit eerder voor een vrouw gevoeld had..... Dit was een hoge liefde, een zo hoge liefde, dat de zinnen er verschuchterd voor in hun schuilhoek kropen en zwegen. Geen prikkelende gedachte kon deze sfeer nanaderen. Hij had haar lief, maar zij was hem heilig in de diepste zin des woords. En hoewel zijn gevoel hem zei, dat ook Tesselschade van hem hield, met een echt verliefde liefde van hem hield, zijn verstand kon deze mogelijkheid niet doordringen en wees haar aldoor weer schuw af, bang voor een te groot geluk, dat de ziel zou verbrijzelen onder zijn geweld..... Nooit zou hij de moed hebben over liefde met haar te spreken..... Hij zou dood neervallen van schrik en schaamte als het eerste woord zijn tong ontglipte. Maar zonder dat hij het wist kwam er een grote tederheid in zijn veranderde houding tegenover haar, zijn ogen waren zo zacht, zijn stem zo strelend, zijn gebaren zo stil en eerbiedig, het wat hoekige, jongensachtige in hun vroegere verhouding rondde zich tot vloeiende, weke lijnen, buiten zijn bewustzijn om..... Een enkele maal ving hij een vorsende, nadenkende blik op uit Anna's ogen, die hem hartkloppingen bezorgde van schrik: had hij zich door een of ander verraden?

Soms kwam een gevoel van uitputting zijn straffe waakzaamheid verrassen. Hij zat in zijn gemakkelijke stoel bij de haard, liet zich achterover zakken, sloot de ogen en verweerde zich niet meer tegen zijn hardnekkig onderdrukte dromen. Aanstonds braken zij alle dijken en overstroomden zijn ziel met de verlammende heerlijkheid van hun visioenen..... Alles wat hij had menen en niet had durven en willen opmerken was eensklaps eenvoudige werkelijkheid geworden..... Hij strekte de armen uit en Tesselschade zonk aan zijn borst..... Ze vleide de armen om zijn hals..... hoe koel en zacht ze waren..... haar wang lag tegen de zijne, zij kuste hem

en kuste hem weer en hij hield haar omvangen, hield eindelijk het hoge geluk omvangen, waar zijn ganse leven met zoveel drift onder vallen en opstaan had heengestreefd..... De engel, de heilige van zijn diepste droom was uit de hemel neergedaald, was vrouw geworden om hem de zin des levens te doen begrijpen..... Zo vol tedere hartstocht was zij, maar de geuren van het paradijs bleven rond haar en maakten de weelde van hun liefde tot een onaards gebeuren, een zweven met de wolken door blauwe, zondoorschenen oneindigheid.....

Tot hij met een zucht ontwaakte uit zijn extatisch gemijmer, zich met een ruk terug wierp in de werkelijkheid, zijn vermetelheid betreurend, die het weer moeilijker maakte zich te schikken in het onvermijdelijke: dat Tesseltje onbereikbaar hoog boven hem stond en nooit van hem zou zijn..... Hij moest leren te berusten in wat nu eenmaal zo was..... een grove natuur als de zijne kon zich nooit opheffen tot de lichte sferen, waar een etherisch wezen als Tesselschade thuis was..... Alleen in zijn overmoedige dromen kon hij haar bereiken, nooit in werkelijkheid..... De schijn van haar vrouwelijke toenadering mocht hem niet verblinden tot een ruwe stoutmoedigheid, die met één slag de betoverend schone zeepbel zou doen uiteenspatten.....

Toen kwam de donkere, stormachtige middag in het laatst van November, waarop het ‘Moortje’ werd opgevoerd en die werd tot de grootste triomf, die in de Oude Kamer ooit gezien was. Het publiek was buiten zichzelf van enthousiasme, lachte uitgelaten, klapte zich de handen bijna stuk en schreeuwde van vreugde bij het herkennen van het eigen dierbare leven in het woelige Amsterdam.

Gerbrandt was overdonderd door de stormachtige geestdrift van de toeschouwers en de eindeloze complimenten, die hem van alle kanten toevloeiden. Hooft drukte hem warm de hand en sprak van een meesterstuk, dat de tijd zou braveren. De oude Roemer stond hem op de schouder te slaan en kwam niet uitgeroepen en gelachen. Coster, Vondel, Quina, van Baerle, van Campen, de Coninck, Heinsius, alles wat naam had, drong om hem samen, riep over het blijspel, noemde het een gebeurtenis, een mijlpaal in de geschiedenis van de Amsterdamse letteren en toneelkunst en zwoer, dat hij de stoutste verwachtingen had overtroffen. Tesselschade alleen zei niets, ze nam zijn hand in allebei de hare, drukte

die hard en warm, slikte, lachte en hij zag een schemer van tranen in haar gelukkig glanzende ogen. Dan stak Steven z'n arm door de zijne, Jacob Pauw nam de andere en in triomf werd hij weggevoerd naar de deftige herberg ‘De Prins’, die gevoerd werd door de vrouw van Jochem Hendricksz. van Zwartenhond, die kapitein was van een oorlogsschip en befaamd om zijn bekwaamheid en roekeloze aanvalsdrift. De deftige Joffer, die nog altijd bij haar meisjesnaam Elisabeth Bas genoemd werd, en in haar voorname huis vorsten en ambassadeurs ontving, toonde zich trots op de onderscheiding, bracht het beste uit kelder en keuken op tafel en Gerbrandt werd bedolven onder een vloed van loftuitingen en vriendschap en was er verlegen mee. Zijn ouders en zusters zaten mee aan bij het feestmaal, Adriaan met een van geluk stralend gezicht, Moeder Marrigje met tranen van ontroering op de wangen bij elk geestdriftig levertje op haar gevierden Gerbrandt, Hillegond en Stijntje trots en blij met het succes van hun broer. Breêro genoot zijn succes met volle teugen, beantwoordde lachend en geestig de onderscheiden lofredenaars en zag onder alles door steeds het het gezicht voor zich van Tesselschade, de enige, die niets gezegd had, omdat de ontroering haar sprakeloos maakte en tranen naar haar ogen dreef. Zijn hart had even stil gestaan, zo sterk had haar gevoel op hem aan gedrongen, een gevoel, dat ontwijfelbaar meer was dan vriendschap en meeleven in een kunstenaarssucces..... Als hij het maar durfde geloven..... Misschien geloofde hij het toch, maar hij zou het nooit durven uitspreken, noch tegenover haar, noch tegenover een ander, wie ook.....

Toen hij met zijn familie thuiskwam, dronken van de overweldigende triomf, vond hij een doos, die voor hem gebracht was. Nieuwsgierig keken allen toe, terwijl hij de touwtjes doorsneed, de doos opende, de krakende papieren verwijderde..... Daar lag een groote kristallen wijnroemer..... Hij nam hem eruit en bekeek het fraaie etswerk, waarmee het glas versierd was..... Dit moest een geschenk van Tesselschade zijn.....

Aan de ene zijde was het silhouet van Amsterdam geëtst met een rijzende zon erachter in welks stralen geschreven stond: ‘'t Kan verkeren’. Aan de andere kant een bloeiende eglantier, waar twee vlinders over dartelen in verliefd spel, een geestig cupidotje zweefde erboven, zwaaide een banderolle, waarop hij las: ‘Amour, à vous!’..... de dronk, die hij uitgebracht had op de avond, toen er wel-

licht voor het eerst iets als liefde voor haar in zijn hart gebeefd had..... ‘Tesseltje’ stond met fijne lettertjes onder het lieflijke tafereeltje..... Allen riepen hun bewondering uit over het prachtige werk..... Je zou zo de bloemen van het glas willen plukken, de vlinders bij hun tere vlerkjes pakken..... Gerbrandt draaide het glas om en om in zijn bevende hand..... Hij zag donkerrood van ontroering..... Haastig ging hij ermee naar boven..... Toen Stijntje even later bij hem kwam en lachend een kleine kan wijn op zijn tafel zette, stond hij nog met het glas in zijn handen.

‘Een glas zonder wijn is een Tantaluskwelling voor een kittebroer als jij,’ zei ze. ‘Drink op haar gezondheid.’

Hij zette het glas neer, greep haar om het middel en kuste haar onstuimig op de wangen. Toen zwaaide hij haar rond, dat haar rokken flapperden en zij gilde. Hijgend zette hij haar weer op de voeten en lachte. Zijn ogen schitterden als sterren.

‘Ben je gelukkig, Gerbrandt?’

‘In de hoogste hemel kunnen ze niet zaliger zijn, Stijntje.’

‘Daar ben ik blij om..... Dan zul je heerlijk slapen’.....

‘Zottin!..... Alleen een dwaas verslaapt zijn geluk!’

Lachend liep zij weg.

Hij stak meer kaarsen aan en schonk wijn in het glas..... Ha, hoe de tekening flonkerde in de goudige gloed van het edele vocht!..... Hij nam een diepe teug..... Nog nooit had enige wijn zo'n verrukkelijke smaak gehad..... Hij ging zitten, boog zich voorover en zat glimlachend naar de vorstelijke roemer te kijken..... Er biggelde een druppel over het hoofdje van cupido. Met de vinger wreef hij de druppel uit over de gladde oppervlakte..... Dan keek hij weer, vertederd, elk lijntje in zich opnemend..... en schrok..... Hij keek beter, wreef zijn ogen uit, keek van naderbij..... hij kon zich niet vergissen..... Op de banderolle stond:

‘Amour à vous!’

De komma was verdwenen..... Had ze die alleen aangegeven en vergeten hem uit te etsen?..... Onmogelijk..... Ze had de woorden er zonder komma ingeëtst en na het schoonmaken de komma er los bijgetekend..... Dat kon niet anders.....

‘Amour à vous!’

Ze had hem lief..... Ze had zijn schroom en angsten gezien, wist, dat hij nooit zou durven spreken..... Nu sprak zij zelf:

‘Amour à vous.’

Het was als hoorde hij het gefluister van haar lippen aan zijn oor..... Zijn hart sloeg een razende roffel. Duizelig hield hij zich aan de tafelrand vast..... Nu kon hij niet meer twijfelen.....

'Amour à vous'.....

'Tesseltje'..... Zij bekende hem haar liefde, omdat hijzelf de moed niet had er een woord over los te laten..... Ze was moediger dan hij..... Alleen een zo fijne en dartele geest als de hare had deze oplossing kunnen bedenken..... Zijn hart bedaarde..... Een grote rust viel in zijn ziel..... Nu was alles goed..... nu keerde heel het leven zich met het gelaat naar de zon.....

5

Hij was alleen in de kamer, stond over haar tekentafel gegebogen bij het grote venster, dat uitzag op de haalgeplukte, verwaaide tuin in de regen. Hij kwam op haar toe en nam haar beide handen.

'Ik kom je danken voor je geschenk, Tesseltje.'

Glimlachend en met vragende ogen zag zij hem aan.

'Ik moet je iets ergs vertellen, Tesseltje'

'Wat is er dan?'

'Er is iets uit je werk weggevallen..... een komma.....'

De glimlach verdiepte zich, de vraag in de ogen werd verwachting.

'Tesseltje..... is het waar?'

Zij boog het hoofd en drukte haar handen vaster in de zijne. Hij trok haar naar zich toe, lei een arm om haar heen, zij hief het hoofd op en hij kuste haar op de mond. Met gesloten ogen kuste zij hem terug, drukte zich dicht tegen hem aan, fluisterde zijn naam en hield het hoofd als een kind in zijn schouderholte verborgen. Er stak een juichkreet in zijn keel, die, als hij hem losliet, heel Amsterdam zou doorklinken, zijn groot geluk uitroepen, dat iedereen het zou horen. Hij keek op haar naar en een enorme verbazing maakte hem sprakeloos. Deze mooiste en meest-bewonderde, vurigst omworven maagd van Amsterdam, dit wonder van schoonheid en geest, had zich in zijn ruwe handen gegeven, zijn eigen lief..... Het was niet denkbaar. Zacht zei ze:

'Dat je het eindelijk weet, Gerbrandt!..... Dat je eindelijk gekomen bent..... Je hebt me zo lang laten wachten'.....

'Ik durfde niet..... Ik vond mezelf niet waard'.....

'Malle man..... je weet niet, wat je allemaal waard bent'.....

'Jouw kleine vingertje nog niet'.....

'Mij ben je alles..... Al zo lang..... Maar je wou het niet zien.'

'Ik durfde niet'.....

'En ik kende je niet voor zo schuchter..... dolle vaandrig'.....

'Mijn hart is het, Tesseltje'.....

'Het is groot genoeg, het mag schuchter zijn'.....

'Je weet niet wat je zegt, lief'.....

'Nee..... ik weet niet wat ik zeg..... zo gelukkig ben ik'.....

Naast elkaar, de armen om elkaar heen, keken zij uit over de druipende tuin. Een tijdlang zwegen ze. Toen zei hij:

‘Als je die tuin eensklaps zag ontbloeien, Tesseltje, de bomen vol in blad, de rozen geurend en blind van bloemen, het gras groen en vol meizoentjes, de warme zon erover en een diepe, blauwe zomerhemel erboven, wat zou je zeggen?’

‘Een wonder, Gerbrandt’.....

‘Dat wonder heb je aan mij gedaan..... Mijn leven was als deze verdrietige tuin, kaalgeplunderd, zonder kleur of geur, verregend, verwoest..... Nu is de zon van jouw liefde erover opgegaan en in een nacht is het weer in bloei geschoten, rijker dan ooit..... een weelde van groen en bloemen, bont en geurend.....een wonder’...

Geiukkig keek zij in zijn lichtend gezicht. Dan zei ze met een schelms lachje:

‘En dat alles door een weggevallen komma!’

Hij lachte kinderlijk.

‘Als ik een familiewapen had zou ik er een lazuren komma in aanbrengen op een veld van keel en de zinspreuk: ‘In hoc signo vinci’.....

‘Maar ik was het, die overwon, verwaande man!’

‘Kleine verdienste, amazone, met jouw kracht en list’.....

Dan werd hij ernstig.

‘Ik zal vanavond nog met je vader spreken’.....

‘Wacht nog wat, Gerbrandt..... het is zo zoet dit geheim voor ons samen te bewaren’.....

‘Goed, liefste..... al wat je wenst..... Jouw wil is mijn wet, voor nu en altijd’.....

Dit werd de gelukkigste tijd van zijn leven, een hoog, triomfantelijk gevoel droeg hem door de dagen. Hij werkte weer, schreef vurige liefdeliederen voor haar, dankbare aandachtige versjes, fragmenten van nieuwe spelen, die door zijn hoofd woelden. Met Coster roerde hij zich in de oude kamer, waar de twisten hoger opklonken, Ridder Rodenburgh steeds meer invloed rond zich samentrok en aanvallen lanceerde op de twee woelwaters, Breêro en Samuel Coster, de rauwe bengels, die de edele kunst van Rethorijken tot een aanfluiting maakten met hun onbekookt, ongeleerd, voor het gepeupel geschreven, wanschapen werk. Gerbrandt bleef hem het antwoord niet schuldig, viel hem op het lijf met een spotdicht, waarin hij hem vergeleek met de ezel in een leeuwenhuid en had een geweldig plezier in de schermutselingen, waarbij de beste geesten toch aan de zijde van hem en zijn dapperen,

heftigen vriend Coster stonden. Ze zouden dat opgeblazen heerschap en zijn aanhang er wel onder krijgen.

Hij schilderde ook weer, met losser hand en vrijer geest dan vroeger. Kleine Pauwtje scharrelde rond in het atelier, smeerde alle flarden papier en zijn eigen gezicht vol krijt en verf, babbelde honderd uit in zijn krom taaltje en Oom Gerbrandt vertelde zotte verhaaltjes en zong hem liedjes voor en schilderde zijn kopje met de vrolijke tintelende ogen en de kleine, lachende mond en maakte er zijn moeder dolgelukkig mee. De oude Sinjeur Pauw smeekte om een kopie, wou er rijk voor betalen, maar kreeg gratis een ander portret, in één middag op het doek geborsteld en sprankelend van leven..... hij sloop ermee heen als met een gestolen schat en zond Gerbrandt een kostbaar Spaans rapier, soepel als een riet, met een verwonderlijk schoon gesmeed gevest en een rijk met goud geïncrusteerde stootplaat. Een vorstelijk wapen, dat door heel het schuttersvendel met jaloerse ogen bewonderd werd.

Tesselschade was van een stormachtige tederheid in hun heimelijk samenzijn en wist hem in gezelschap op duizend manieren haar innigheid te tonen zonder dat de anderen er een vermoeden van hadden. Niemand kon denken, dat in dit vrolijke, geestige, maar ingetogen meisje, met haar kuise afweer tegenover mannen, zulk een vuur brandde, als waar Gerbrandt alleen van wist.

Zij schaatsten samen, toen de vorst fel ingevallen was, en maakten een tocht naar Monnikendam op een mooie vriesdag met dun vloeiend licht en een zacht neveltje, dat de horizon verwaasde. Zij reed voor, hij hield zijn handen op haar heupen en zij hield zijn polsen vast. Hij voelde de krachtige beweging van haar soepele lijf, dat onder zijn handen bewoog, de lucht leek een lichte wijn, die hem naar het hoofd steeg. Achter hoge rietpluimen op een verlaten poel kuste hij haar fris gezicht, zij stoeiden en krasten achter elkaar aan als spelende kinderen, de wijde wereld was te klein voor hun geluk.

Een feestelijke winter.

En toen de eerste blaadjes van de nieuwe lente aan de bomen kwamen en zij hadden afgesproken, dat hij nu met den ouden Roemer zou gaan spreken, nodigde deze hem in een kort en korzelig gesteld briefje uit tot een onderhoud te zijnen huize.

Als een donderslag uit heldere hemel brak de woede van den verontwaardigden vader over hem los..... In ongezouten termen

brulde Visscher hem zijn verwijten toe..... Hij was nog juist op tijd gewaarschuwd..... Wat hij zich, voor den duivel, in het hoofd haalde om misbruik te maken van zijn vertrouwen en met zijn verleidersstreken een onervaren meisje als Tesseltje het hoofd op hol te maken?..... Of hij dan niet begreep, dat er nooit iets tussen hen bestaan kon..... Of hij vergeten had weik een onoverbrugbare kloof er gaapte tussen hem en haar?..... Zij waren van de oude, Roomse religie, de Visschers, en nooit zou hij toestaan, dat zijn dochter overging tot de ketterse leer of trouwde met iemand, die voor de schijn zijn jasje omkeerde en Katholiek werd om den wille van een vrouw..... Het was onmogelijk, afgezien nog van een vracht andere dingen. Dacht Breêro, voor den donder, dat hij zijn lieveling, zijn trots zou afstaan aan een kerel met een reputatie als de dolle vaandrig, die alle kroegen en huizen van plezier van binnen en van buiten kende, een man voor wien geen vrouw veilig was, die er dozijnen versleten had en nu wou neerstrijken op een zuivere, ongerepte bloem als zijn kleine Maria?..... Er was geen denken aan..... Hij weigerde pertinent en wou eeuwig vervloekt zijn als hij ooit op die weigering zou terugkomen..... Hij had hetzelfde tegen haar gezegd, haar in ronde woorden verteld, wie ze voorhad, haar verboden hem nog alleen te zien of te spreken en al haar kindertranen konden hem niet van zijn besluit afbrengen, al kromp zijn hart bij het zien van haar verdriet..... Ze zat opgesloten in haar kamer en kwam er niet uit eer hij van beide zijden de belofte ontvangen had, dat ze hun heilloze plannen hadden opgegeven..... Daar bleef het bij..... En of Sinjeur Breêro hem nu zijn woord wou geven, dat hij geen poging meer aan zou wenden Tesseltje te zien of te spreken te krijgen.

Gerbrandt zat er lijkbleek, bevend over al zijn leden bij. Ieder woord trof hem als een slag. hij wist, dat de oude Roemer een opvliegend man was, maar had nooit anders dan welwillendheid van hem ondervonden, daarom verschrikten hem de bulderende stem en de wild flikkerende ogen nog meer. Als verdoofd liet hij de hagelbui van verwijten en harde woorden over zich heen gaan zonder ook maar een poging te doen om er iets tussen te krijgen. En toen de heftige opgewonden man eindelijk zweeg, bleef de laatste vraag mechanisch in hem naklinken en hij keek verwezen voor zich uit zonder te antwoorden.

Ongeduldig, doch op wat bedaarder toon, herhaalde Visscher:

‘Nu, Sinjeur Breêro, wat zal het zijn?..... Wilt u mij uw woord daarop geven?’

Waarop?..... Wat wou die man ook weer van hem?..... Ach ja..... niet meer proberen.....

Hij lichtte het hoofd op en antwoordde zonder drift:

‘Nee, Sinjeur Visscher, daar geef ik u mijn woord niet op..... integendeel.’

‘Maar wat donder en bliksem, man,’ begon de ander weer te tempeesten.

Gerbrand viel hem in de rede:

‘Alleen als zij het mij verzoekt, zal ik mij retireren.....voor ieder ander: nooit’.....

Roemer keek hem aan alsof hij hem slaan wou. Dan begon hij met grote stappen door de kamer te lopen, terwijl Gerbrandt verder sprak:

‘Er is tussen ons meer dan een luchtige vrijage. Wij menen het beiden voor het leven’.....

Hier onderbrak Roemer hem met een honende lach, kwam op hem toe en zei:

‘Voor het leven, hè?..... Hoe vaak heb jij die woorden al in je mond genomen?..... Voor het leven!..... Een kind van nauwelijks twintig en jij, die je liaisons niet meer tellen kunt’.....

‘Ik heb meer dan eens misgetast, Sinjeur Roemer, en niemand heeft daar bitterder onder geleden dan ikzelf, daar kunt U zeker van zijn..... Maar met Tesseltje’.....

‘Noem haar naam niet!’ bulderde Visscher.

Toen kalmeerde hij, ging zitten, droogde zich het rood aangelopen gezicht, schudde het hoofd en zei op gemoedelijker toon:

‘Het spijt me, Gerbrandt, dat wij zo tegenover elkaar moeten staan. Je weet, dat ik je waarachtig graag genoeg mag lijden. Dat ik je als dichter hoog aansla en vereer.....Op je ongebonden leven heb ik nooit aanmerking gemaakt..... dat gaat jezelf aan en ik begrijp de behoeften van een talent en van bloed als het jouwe..... Maar als je de handen uitsteekt naar Tesseltje, dan zeg ik: halt!

Ook zonder verschil in godsdienst zou ik haar nooit aan je toevertrouwen..... Gebruik je verstand, man..... dat moet je toch begrijpen!..... Uitgesloten!’

De drift bruiste weer op in de laatste zinnen.

Breêro keek hem hulpeloos aan. Hij wou iets zeggen, zich verdedigen, vond geen woorden.

‘Maar, Sinjeur Visscher’.....

‘Zwijg!’ beval Roemer bars. ‘'t Helpt allemaal niets..... Goede voornemens..... daar is de weg naar de hel mee geplaveid..... Een vos kan zijn haren verliezen, maar zijn streken niet’.....

‘U begrijpt het niet’.....

‘Mogelijk..... Maar mijn besluit staat vast.’

Hij stond op, zijn boze ogen zagen Gerbrandt aan met een doordringende, stekende blik.

‘Wil je me beloven’.....

Ook Breêro was opgestaan. Hij spande zijn wil en beheerste zich. Bleek, maar met vaste stem antwoordde hij:

‘Nee..... ik beloof niets..... Alleen als Tesseltje mij mijn woord teruggeeft, zal ik berusten.’

‘'t Is wel..... Maar jullie harde koppen zullen breken op de mijne..... reken daarop..... Adieu’.....

Met een koele buiging ging Gerbrandt heen. In de gang ontmoette hij haar zuster:

‘Anna!’

Met een smekende blik wendde hij zich tot haar, maar zij schudde het hoofd en liep zwijgend met een boogje om hem heen, als was ze bang voor besmetting. Woedend stormde hij de deur uit.

Bij de Schreierstoren bleef hij staan en staarde met door tranen verblinde ogen over het woelige water met de onophoudelijk dooreenkruisende schepen. Een duizeling beving hem. Hij leunde tegen de muur en trachtte na te denken, maar zijn gedachten vlogen verward door zijn hoofd, keerden aldoor terug naar dat ene: ze namen hem Tesselte af..... Tesseltje was voor hem verloren..... Roemer zou niet toegeven, hij kende de koppige vasthoudendheid van den ouden man..... Dit was het einde..... Nog voor het goed begonnen was, brak de gulden draad van het geluk, dat hij eindelijk gegrepen had, stukgekapt door de harde wil van een ouden tiran..... Weer viel als een verplettering het oordeel over hem..... gewogen en te licht bevonden..... Maar als Tesseltje hem trouw bleef?..... Als ze heldhaftig volhield en niet toegaf aan de eisen van haar vader?..... Ze konden haar niet levenslang opgesloten houden..... Dolle plannen warrelden door zijn hoofd, vlagen van hoop woeien als gloeiende winden door zijn ontstelde ziel..... Hij kon haar

schaken, met haar vluchten, ergens in 't geheim met haar trouwen..... het onherstelbare plaatsen tussen hen en den verwoeden vader..... Hij had roekeloze vrienden, die het plan zeker zouden helpen uitvoeren..... Als Tesselschade wou..... Kon hij haar maar te spreken krijgen, haar bezweren standvastig te zijn, haar moed in te gieten door zijn vurige liefde.....

Koortsige dagen van afwachten. Slapeloze nachten, doorflakkerd van wilde visioenen, opschietende verwachting, verlammende wanhoop. Opgewonden gesprekken met een medelijdend-cynischen Steven van Vredesteyn, die de schouders ophaalde en berusting ried: de Joffer zou bukken voor het gezag van den strengen Roemer en den nog strengeren biechtvader..... geen ketter in de familie..... geen zingende bedelaar, versierd met het niet-gangbare goud van de roem.....

En dan, na twee weken van slopend afwachten de wanhopig gelaten brief van Tesselschade. Zij kon er niet meer tegenop en gaf de strijd gewonnen. Haar geestkracht was bezweken onder de niet aflatende drang van haar omgeving. Haar ziel was verscheurd, haar hart leeggebloed. De bron van haar tranen opgedroogd..... Zij kon niet langer strijden. Zij kon haar geloof niet verloochenen, haar biechtvader had haar zo diep verschrikt..... het kon niet..... zij moest zich voegen..... Maar de liefde in haar hart wou niet zwijgen..... Zij hield van hem en zou van hem blijven houden tot het laatste, maar zij moest het offer brengen en verzaken aan het aards geluk, dat God haar ontzei..... er was ook nog een eeuwigheid, en misschien zouden zij elkaar daar mogen beminnen, van alle ondermaanse boeien bevrijd..... Ook hij moest leren berusten..... God zou hem de kracht geven..... Ze zouden elkaar weerzien in de wereld, als de ergste smart geluwd was, en goede vrienden zijn voor de ogen van anderen en de vlam van hun liefde hoeden met voorzichtige handen..... Hij kon op haar vertrouwen. Nooit zou ze een ander liefhebben..... Dit vreselijke leed werd hun opgelegd door hoger macht..... Zij moesten het hoofd buigen en het lot aanvaarden, dat onnaspeurbare wijsheid voor hen had bestemd..... Troost zoeken in onderwerping aan Gods wil, die hen gescheiden hield, maar ook kon verenigen, als Zijn genade het zo besloot..... In de geest was zij zijn vrouw en zou het blijven..... Een stille brief, zacht en trouw genoeg, vol ingehouden tranen, toch met vleugjes van de heimelijke extase, die het lijden

voor het vrouwelijk gemoed zo licht tot een wellust maken kan, het offer tot een nooit bekende vreugde.

Verslagen zat hij ermee in de handen, las en herlas de droeve zinnen in het dierbare, sierlijke handschrift, dat hem als in een betovering haar ganse wezen levend voor ogen bracht. Hoe schoon zij was, hoe zuiver van ziel, hoe rijk van hart..... En deze liefde, waaraan twee levens zich hadden kunnen verzadigen van geluk, moest verdorren en verschrompelen onder de ijzige wind van bekrompen menselijk inzicht, de harde waan van het enig ware geloof te bezitten..... zou het God deren met welke woorden en gebaren een oprecht mensenhart Zijn ondoordenkbare grootheid naderde?..... Wat was voorwendsel in dit zware en onwrikbare argument, wat waarachtigheid?..... Speelden ook andere motieven een rol, zooals Steven insinueerde?..... Niet bij haar, dat was onmogelijk..... maar bij de anderen, die zich tussen hen geplaatst hadden?..... Zijn dartele leven?..... Och, hij wist toch, hoe zijn kameraden leefden, de zonen van de aanzienlijke kooplui, bestemd voor de hoogste plaatsen in de magistratuur, de reinste, mooiste en rijkste meisjes..... Waarin waren ze beter dan hij?..... De meesten waren immers erger, kenden geen inkeer of berouw, geen zelfverachting om hun woeste zonden, en zouden toch als machtige, invloedrijke mannen hun plaats krijgen en anderen ten voorbeeld gesteld worden..... Hoe had Roemer Visscher zelf in zijn jonge jaren gewoeld?..... Veel van zijn verzen uit vroeger dagen wezen alles behalve op een kuise, ingetogen natuur..... Voorwendsels, huichelarij, valsheid..... Als er een kwam, rijker, voornamer, men zou zijn zonden met de mantel der liefde bedekken..... jeugd moet uitrazen..... wilde haren.....

Tesseltje..... Tesseltje..... verloren..... hun liefde in de dageraad verstikt..... Zijn onnozelheid had zich alleen gekoesterd in de schoonheid van de zon, die zo glorieus aan zijn horizon verrees, verkondiger van een lange, blijde, gezegende dag..... Als een kind had hij gedachteloos gespeeld met een verlokkende waan..... Niet voor het eerst joeg een harde, koude hagelstorm hem uit het toverland van bedwelmende dromen..... Mijn God, zou hij dan nooit wijzer worden en was hem geen staag geluk beschoren?..... Al het vroegere was niets bij dit. Nooit had hij zo diep zich verloren gegeven, nooit zo met al de gloed van zijn ongerept gebleven dichterziel..... geen rokerige begeerte had hem gekweld, geen on-

kuische gedachte had hem besprongen, in al deze vlammende maanden..... zijn ziel had de hare omzweefd als de doorzichtige vlinders, die zij voor hem in het glas geëtst had..... Ook dit mocht niet zijn..... Vermoeid liet hij haar brief uit de handen zinken.

Dit was wel het einde..... Wat had het leven verder nog voor nut of zin?.....

Het was in deze verslagen, moedeloze dagen, dat hij de stille verzen schreef, waarin hij haar verloren gaf:

Mijn Siel-loos lijf, dat eerst te voorschijn quam,
In 't Graeflijck groot, vermaerde Amsterdam,
Leyt nu gescheept recht voor de schans, en beeft,
Vermits mijn siel so arm in 't Tessel leeft.

Wat is 't of elck het schip-rijck Eylandt prijst,
Mijn arme siele wert daer met gespijst
Als slechts met sien: oft nauwelijcx ter noot
Met water brack, en sober daeglijcx broot.

De vader grijs, den grooten Oceaen:
Komt ongevraecht mijn schip aen stucken slaen:
Daer is gen hoop, ick wend' 't wel van de wal,
Maer ick ben laes! aldaer ick sterven sal.

Een ander lijt schip-breuck van geit en goet,
Dan ick laet meer, ick laet haer myn gemoedt,
Tijd'lijcke schat, daer geef ick weynich nae,
Want siel verlies is wel de grootste schae.

Daer sinck ik del, gebooren is myn tijdt,
Ick raeck myn siel, myn lijf, myn leven quijt,
Helaes! ick smoor, myn adem gaet so flauw,
Van anxt en sorgh syn nu myn hayren grauw.

Ghy Visschers, die de doden pluyst op 't strant,
Vindt ghy myn lijf geworpen op het landt,
Wascht my van 't sant, en graeft my in den schoot,
In 't Tessel zelf, de oorsaeck van myn doot.

Lusteloos strompelde hij door zijn dagen met het gevoel, waarlijk gestorven te zijn en nooit meer iets van zijn oude zelf te hervinden. Hij was te diep zelfs neergedrukt om door woede en wrok bewogen te worden. De gewaarwording één grote wond, één dragend zeer te zijn deed hem verlangen naar het einde. En slechts de vrees voor het geweldig oordeel van den Almachtige weerhield hem ervan de hand aan zich zelf te slaan.....

Revolte

Ick heb U werck te seer bemint,
Och, ick verkeerde!
Ick afgoddeerde
Met lust aen 't tijdlijck goet verblint,
dat ick begeerde,
Ja prees en eerde
Meer als myn salicheyt, o blinde kennis!
Die sonder onderscheyt
Myn willen hebt verleyt
In alle schennis.

1

Maar hij was niet dood en stierf ook niet.

Alle verscheurdheid en smart konden niet verhinderen, dat zijn ogen de verblindende kracht zagen van de triomfelijk doorgebroken lente, dat zijn oren 's morgens vroeg en in de avondstond vervuld werden van het luide, driftig gezang der vogels, die het feest der wederopstanding vierden en het leven prezen met al de kracht van hun bezeten orgelkeien. De bloemen ontloken als altijd, het groen sprong uit het dorre hout, de zon rees hoger aan de hemel en verguldde de daken der huizen, sloeg vonken uit de haantjes van de torens, warmde de geurende aarde, joeg een nieuwe gloed door het bloed der mensen, bracht een onrust van verwachting in de harten, ook van hen, die zich verslagen wisten en meenden nooit meer te zullen opstaan. Ook in dat van Gerbrandt Adriaansz. Breêro, die het leven van ziel en zinnen geblust waande. De Meimaand was zo betoverend schoon en een prikkeling trok door het bloed, dat koud en onaandoenlijk dagelijks trager leek te stromen. En de man, die in de nacht bij het licht van zijn kaars geschreven had:

> ‘O Levendige God! eeuwigh, goed, en almachtigh,
> Aenschouwt mee-lijelijck: mij droeve, en neerslachtigh
> En uytgequeelde man, van soberen gestalt,
> Gedooght niet dat hem nu de wanhoop overvalt’.....

stond de volgende morgen op, rekte zich uit, keerde het gelaat naar de zon, die door het venster scheen en luisterde aandachtig naar de ontwakende stemmen van de stad, die hun roep naar hem uitzonden en vroegen waar hij bleef..... Er lag een vleiende brief van Jan Jansz. Starter, die hem vereerde als zijn meester en hem uit Friesland schreef hoe zijn naam ook daar met ontzag genoemd werd.....

Er lag een uitnodiging voor een klein feest in de nieuwe taveerne ‘In 't loose Schutterke’ van Alida Dirksd. van Schagen bij de Haarlemmerpoort, waar Marcus Westhoff de vrienden tracteren wou op een kanne muskadel ter ere van de geboorte zijner eerste dochter..... twee zonen had hij al, het gelukskind. Een ander waarschuwde hem, dat hij overmorgen verwacht werd op de Sint-

Sebastiaansdoelen voor het papagaaischieten..... Er lag een briefje van Samuel Coster, dat sprak van grote plannen, waarbij hij de hulp van Gerbrandt kon noch wou ontberen..... Hooft had een blijspel voltooid en verwachtte, dat Breêro de lezing ervan zou bijwonen: hij wou zijn oordeel niet missen en het was nu heel mooi in Muiden..... Hij zuchtte diep en glimlachte..... Hij had toch veel en goede vrienden.....en zijn vijanden beten hun tanden stuk op zijn naam..... In de kleine tuin rumoerden de vogels, het patrijshondje bij de buren blafte schel en vrolijk, Pauwtje kefte hem na en sprong op handen en voeten rond zijn lachende moeder, pakte met zijn witte tandjes een plooi van haar rok, met schelmse ogen naar haar opkijkend, bedelend om als hondje te worden aangehaald..... dan sprong hij blaffend op zijn oom af, die bang achter de tafel vluchtte met een grote schreeuw en het hondje rolde om van de pret. Gerbrandt pakte hem op, stak hem boven het hoofd en liet hem dan dansen op zijn arm. Pauwtje kraaide van vreugde, greep hem in de baard en zei:

'Oom Gebbrand nie boos meer, nee?'

'Ik ben nooit boos geweest, Pauwke'.....

'Hèèè, jawel!' riep het kind, trok een grappig bedroefd en kwaad gezicht en zei met diepe stem: 'Boeoeoeh'

Hij keek in de lachende, stralende oogjes en dacht:

'Lente..... overal lente..... en ijs en sneeuw in mijn hart'..... Maar het ijs en de sneeuw waren al aan het smelten, al wou hij het niet voelen of toegeven. Hij ging uit en zwierf door de stad zoals honderden malen vroeger en Amsterdam lachte in cle zon. Ouwe mannetjes zaten op een bank op het Sint-Pieters-Kerkhof en praatten druk. Zij hielden een hunner voor de gek, die niet in Amsterdam geboren was, en hij hoorde hem met zijn dunne ouwemannetjesstemmetje snedig antwoorden:

'En wat zou dat dan, schijtvalken?..... Ik heb hier meer gebracht dan jullie, want je kwamme anzette in je blote gat en ik had al mijn kleren an..... Wat?'

Zij lachten mekkerend en Gerbrandt lachte verstolen mee en liep verder. De markten waren even druk en ratelend van stemmen als toen hij er als jongen ronddwaalde. Er was een ander geslacht van kopers en verkopers opgegroeid, maar ze riepen even luid en kaatsten even snel en raak hun kwinkslagen heen en weerom. Een enorm viswijf stond met een rood gezicht te tieren, terwijl

een paar collega's haar bestoven rokken afsloegen. Een deftige matrone vroeg wat er aan de hand was en een grote kaasdrager antwoordde lachend:

‘Wel, Joffer, ze struikelde over een vismand en toen viel ze op haar neus, dat je haar hele aalkorf bloot zag..... daar tiert ze nou zo om, want ze schaamt d'r eigen, versta je wel?’

De matrone verstond het maar al te goed, want ze liep met een rood hoofd haastig door; de meid, die haar met de boodschappenmand volgde, stikte van het lachen en de kaasdrager stelde haar olijk voor:

‘De mand ieit er nog, me deern, je ken 't ook es proberen!’

Bij de vleeshal luisterde hij naar het verhaal, dat een opgewonden en verontwaardigd burger aan drie van zijn vrienden deed over het wangedrag van de hedendaagse booien en knechten. Hij had een half aam Rijnse wijn bewaard voor de geboorte van zijn kind. 't Was een zoon geworden, hij was dol van blijdschap naar de kelder gegaan om het vaatje te halen. Maar toen hij het met al zijn kracht wou optillen, was hij plat achterover geslagen..... er zat niets meer in, de meiden en knechts hadden het tot de laatste droppel leeggedronken. Hij had ze weggejaagd en nou hadden ze nog de brutaliteit gehad hem te dagen voor de Kommissarissen van Krakeelzaken! Zou je d'r niet wat van krijgen?.....

De vrienden beklaagden hem. Een slagersknecht, die vlak bij aan een varken stond te snijden en meegeluisterd had, lachte luid en zei:

‘'t Is bar, speciaal, 't is bar!..... Je ziet er nog van uit of ie an een gieter gezopen heit!’

Bij de Nieuwe Kerk kwam de oude, kreupele Floris Harmensz., de hond-slager en doodgraver met een baar naar buiten zeulen. Een paar knikkerende jongens lieten hun spel in de steek om hem te plagen. Op een treiterig wijsje zongen ze:

> ‘Ouwe! Ouwe! willen we samen klauwen?
> Ick raai stoof..... De ouwe schijt.....
> De ouwe is z'n klauwen kwijt.’

De kolerige ouwe Floris was zo onverstandig erop in te gaan.

‘Verdrompelde galgenbrokken! As ik je te pakken krijg, sel ik de bullepees over je lenden leggen, verbrankste scherluinen dat je bint!’

‘Ouwe lampoot, krombien!
'k Heb je an de galg gezien!’

Radeloos van woede rukte de oude man aan de baar, stampvoette en dreigde als een bezetene, dat hij die besuikerde schavuiten, sackereels elementen, bont en blauw zou beuken als stokvissen op een eiken dorpel.

‘Heb 't hart eres, ouwe kinkel, en ik sel je een mes in je darmen omdraaien, versta je dat?’

‘Here Jezus! sta me bij in uw barmhartigheid!’ kreet Floris, buiten zichzelf van razernij, liet de baar los en rende strompelend op zijn kwelgeesten toe. ‘Seldrementse kneukels, kom hier en ik draai je de kop van je romp of!!!’

Maar de twee spotvogels, joelend van ‘Ouwe lampoot!..... Ouwe lampoot!’ gingen er met een vaart vandoor en verdwenen om de hoek naar de Dam. Ach, wat een stad was dit en wat een volk!..... Het spartelende leven, de kluchten sprongen je tegemoet bij iedere stap..... er zat een vaart achter, die je mee voortjoeg..... je kon niet stilstaan, niet achterblijven, het riep je, het sleurde je mee..... je bloed kwam erbij in beweging, begon weer te ruisen, je longen zogen zich vol lentelucht, je rug strekte zich, je benen sloegen forser uit, veerkracht spande in heel je lijf..... O heerlijk, gul en jolig Amsterdam!..... Als er niets meer op de wereld is om van te houen, dan ben jij er nog, een struise deern met ogen als vuur, handen die slaan en strelen kunnen, in je malse keel gorgelt de lach en heel je welige jonge lijf beeft van levenslust en kracht..... Als er geen enkele bruid meer is voor den armen Gerbrandt, ben jij er nog om hem in je armen te nemen, hem dol te maken met je warmte en wildheid, en jou kan niemand van hem wegnemen..... je zult hem trouw blijven, je bent van net zulke plebejische afkomst als hij, je hebt geen streken en nukken en zijn overdadige honger naar leven en liefde is niet groter dan die van jou en zijn luide overmoed een echo van de jouwe..... jij zult hem niet scheef aankijken om een kroes of een woord of een liefdesavontuur te veel..... Te duivel, hij had te lang achter de vensters gekniesd en zich in het verdriet gewenteld als in een broeierig nest, dat koorts verwekt door zijn ongezonde hitte..... de grote lucht maakte hem bibberig in de knieën..... Hij moest zijn keel eens duchtig doorspoelen met een kan schuimend bier, hij wist bijna niet meer hoe het

smaakte zo fris van het vat..... En hij was nogal pachter van de bierimport..... moest hij de oorzaak zijn, dat zijn eigen zaak ging kwijnen?..... En daar was de Haarlemerpoort en daar de nieuwe taveerne van Aaltje van Schagen ‘In 't Loose Schutterke’..... verduveld goed dat uithangbord met de guitige, vliegende Cupido, de pijl schuin naar beneden gericht als om ieder, die de deur binnenging, te beschieten!..... Ze mochten hem hangen, als David Bailly daar geen schuld aan had.....

Het was een ruime gelagkamer, banken, stoelen en tafels blonken van nieuwheid, de vloer was brandschoon geschrobd en met zwierige figuren van wit zand beslingerd. De tinnen kannen en borden in het buffet blonken als zilver, al wat koper was schoot zonnestralen uit. Naast het buffet leidde een trapje met een coquet gesneden leuning naar de hoger gelegen woonkamer. Een proper geklede meid met een witte muts en een bonte boezelaar wreef het zink van het buffet met een wollen doek droog en blank.

Hij was op dat vroege uur de enige bezoeker.

‘Laat es een goeie kroes Delfts voor me vollopen, Griet..... Je heet toch Griet, hoop ik?’

‘Ja, Sinjeur, ik heet Trijn, maar als uw liefje Griet heet, mag u me ook zo noemen.’

‘Je bent wel van de tongriem gesneden, meisje,’ zei Gerbrandt lachend. ‘Als je bier zo goed is als je antwoord, ga ik nooit meer ergens anders’.....

‘Daar hou ik je aan, Sinjeur!’ zei een wonderlijk heldere, volle stem, en van het trapje daalde de waardin zelf naar de gelagkamer. Het rijpe, bloeiende leven zelf..... Het waarachtige beeld van de figuur, die voor zijn ogen gezweefd had, toen hij over Amsterdam liep te fantaseren. Een blank, fris gezicht, lachend met witte, regelmatige tanden, een forse romige hals boven het witte kantje, dat een dieprood fluwelen keurs afboordde, de volle armen bloot tot boven de elleboog, een goudkleurige rok, waaronder een kleine voet in een rood muiltje even zichtbaar kwam, springend rosblond haar, met moeite bedwongen onder het gepijpte witte kapje met het coquette ruche in de hals. Een vrouw als melk en bloed. Hoe oud was ze? Vijf en twintig?..... Voor in de dertig?..... Er ging een vrolijke zinnelijkheid van haar uit, die onmiddellijk innam of afstiet, al naar de persoonlijkheid, die er tegenoverr kwam. Zij verleidde ook zonder het te willen, met ieder gebaar en beweging,

met ieder woord en iedere blik van haar donkerblauwe ogen. Haar lach was een verlokking, het wiegen van haar ronde heupen een uitdaging. Zij was vleselijk van top tot teen, zo vleselijk als ooit een vrouw was, en als zij ingetogen de wimpers over de wangen liet zinken voor de al te vurige blik van een man, prikkelde zij heviger dan ooit.

Met verbazing en bewondering keek Gerbrandt haar aan zonder te spreken. Zij was verbijsterend mooi in haar vol ontwikkelde, harmonische vormen. Zijn schildersoog taxeerde haar: een klassiek lichaam.

Hij nam zijn hoed af, toen zij naderbij kwam en groette hoffelijk. ‘Ach!’ zei ze toen en blijde verrassing maakte haar gezicht nog aantrekkelijker. ‘Sinjeur Breêro!..... Wat een eer voor mijn nederige taveerne.’

‘De eer is aan mij, schoonste waardin van Amsterdam,’ antwoordde hij galant. ‘En nu begrijp ik de gevaarlijke symboliek van het loze schutterke aan de luifel..... Hoe kent u mij?’

‘Wie kent Breêro niet, die Amsterdam kent?’ vroeg zij lachend.

‘Ik zag u bij het Moortje en honderdmaal vroeger en later.’

Hij voelde zich zeer gevleid en klaagde:

‘En mijn onfortuin hield een blinddoek voor mijn ogen en ik zag de blinkendste parel niet in de kroon van Amsterdam.’

‘Stil maar, Sinjeur Breêro, dat u sierlijke complimenten weet te draaien, is bij iedereen bekend..... en wat ze waard zijn..... bij vele’.....

Hij protesteerde.

‘U doet mij onrecht. Dat is niet aardig bij de eerste kennismaking.’

Lachend keek zij hem aan uit de hoeken van haar ogen.

‘Arme, miskende man!..... Een vrouw doet goed haar hart met twee handen vast te houden, als de dolle vaandrig in de buurt is..... Dat zei me iemand, die u goed kent.’

‘Wie was de lasteraar?’

‘Dat zeg ik niet’.....

‘En wat moet u beginnen, als u in alle twee uw handen een kruik bier houdt en de dolle vaandrig komt in de buurt?’

Zij wierp het hoofd achterover en lachte hartelijk.

‘Voor mij is er geen gevaar: ik hou er geen hart op na..... Dat is te lastig voor een kasteleines.’

‘En wat zegt uw arme man daarvan?’

‘Een man houd ik er evenmin op na.’

‘Ook te lastig voor een kasteleines?’

‘Precies!’

Zij schoten wondergoed met elkaar op. Trijn stond met de armen over de borst gekruist achter haar buffet te giechelen.

Na een half uur stond hij op en wou betalen.

‘Nee..... de eerste keer, dat Sinjeur Breêro onder mijn dak kwam, was hij mijn gast.’

Hij boog hoofs.

‘Met dezelfde gratie aanvaard als geboden,’ zei hij. ‘Ik kom gauw terug, vanavond.’

‘Vanavond kan niet: dan is de taveerne gesloten voor een feest in kleine kring.’

‘Juist daarom: ik behoor tot die kring.’

Hij stak haar de hand toe en zij legde de hare erin. Een warme, zachte hand, vol kracht. Hij keek ernaar en lachte:

‘Een gevaarlijke hand..... er stroomt vuur van uit.’

‘Pas dan maar op, dat u niet in brand vliegt.’

‘Kan men daarvoor oppassen?’ vroeg hij haar en keek haar recht in de ogen.

Zij liet de wimpers zinken en antwoordde met zachte stem:

‘Niet altijd’.....

Hij ging heen en kon heel de dag niet nalaten aan haar te denken. Wat was zij?..... Een mooi dier..... een prachtig dier..... Er ging een grote bekoring van haar uit, die de zinnen op onweerstaanbare wijze omstrikte..... een stroom van wulpse tederheid ging van haar uit en zij scheen zich daarvan niet duidelijk bewust..... er was geen opzet bij..... Of toch?..... Was het meer verdorvenheid dan natuur?..... Speelde zij het onbewuste en verleidde daardoor dubbel sterk, willens en wetens?.....

Er was veel goedhartigs in haar gezicht, een gulle hartelijkheid in haar stem en manieren..... Ze moest een goed verstand hebben en wist van repliek te dienen..... Wat al beloften in die deinende gang, die soepel bewegende, ronde heupen..... Als dat prachtige lichaam in vuur schoot..... ‘Niet altijd,’ had ze gezegd, met schroomvallig neergaande wimpers..... Klonk dat niet als een vage aanmoediging?..... En met wat voor gedachten hield hij zich, voor den weerlicht, nu weer bezig?..... Vergat hij, wat nog niet

eens doorleden was?..... Kon er na Tesseltje nog iets komen?..... En dan zoiets? Een vulgaire vrijage met een mooie waardin?.....

Na de prinses de kamermeid?..... Hield hij zichzelf daar niet veel te hoog voor?..... Zou hij ooit de herinnering aan Tesseltje kunnen bezoedelen in een gemakkelijke verhouding met zo'n vrouw?.....

Maar de duivel der zinnen woelde in hem, stortte hem vol wrok en stookte zijn bloed heftig op. De drogredenen lagen voor het grijpen. Ze hadden hem tegenover Tesseltje voorgesteld als een zwijn. Ze was voor hem verloren..... Was het niet beter, dan maar als een zwijn te leven en tenminste de lage vreugden mee te nemen, als de hoge hem werden onthouden..... Wat had het voor zin braaf te zijn en geknield te blijven voor het heiligenschrijn van zijn hart, nu het toch leeggeroofd was?..... Hij kon geen monnik zijn. Niet zolang hij leefde. En hij leefde weer. Met een gekneusd hart en een vernederde ziel, maar hij leefde. Het leven riep. Zijn bloed gistte als jonge wijn. Zou hij zijn vijanden en berovers het genoegen gunnen hem te zien wegkwijnen aan het verdriet, dat zij over hem gebracht hadden?..... Hard stond de trots in hem op. Hij was overwonnen, maar niet verslagen..... nog bij lange niet..... Hij kon opstaan en ze tonen wie hij was..... Ze honen uit de sterke burcht van zijn onafhankelijkheid en ongebroken trots..... Als hij Aaltje van Schagen won, zouden ze hem beschimpen misschien, maar zeker benijden in hun geheime gedachten.....

Hij zou Marcus Westhoff niet teleurstellen en gaan drinken op het heil van zijn dochter.....

2

Die avond kuste hij haar in het gangetje naar de keuken, waar hij haar tegen kwam. Onverwacht lei hij een arm om haar leest en trok haar tegen zich aan. Zij lachte, alsof er een klokje ging in haar keel, wendde het hoofd naar hem om en stak hem haar lippen toe. Haar lichaam was zacht en warm tegen hem aan, haar diepe kus woelde een wild vuur in hem open. Dan was zij met een snelle beweging uit zijn armen en weg. Duizelend leunde hij even tegen de muur met gesloten ogen..... Dat er vrouwen waren die zo kussen konden!.....

Jaloersch en achterdochtig lette hij op haar gedrag tegenover de anderen. Ze waren opgewonden door de wijn en haar prikkelende tegenwoordigheid. De gepeperde grappen vlogen haar om de oren, begerige handen grepen naar haar, maar zij lachte om de zotte woorden en glipte voor de grijpende handen weg en geen betoonde ze meer gunst dan de anderen. Maar een paar maal ving hij een blik op uit haar vonkende ogen, die alleen voor hem bestemd was en hem rillingen over de rug deed lopen.....

's Nachts thuis, in bed, dacht hij aan haar met wild verlangen en verachtte zichzelf, riep het beeld van Tesseltje voor zijn verbeelding op, vroeg haar vergiffenis voor deze smaad en zijn verdriet om haar was nooit dieper en brandender geweest. Hij nam zich voor, die hij deze avond ‘Mooi Aaltje’ gedoopt had, nooit meer terug te zien, liever te sterven aan het heimwee van de zuivere ziel van het aangebeden meisje dan toe te geven aan de driftige bekoring van deze wetende, al te goed wetende vrouw. Langzaam kwam door de mist van zijn begeerten het edele, blanke gelaat van Tesseltje naar voren en hij sliep in met een gebed om kracht op de lippen.

Een week later sloop hij, toen de laatste gast was weggegaan en de meiden naar bed, door een zijdeurtje bij Aaltje van Schagen binnen en werd haar minnaar.

Aanvankelijk bleef hem nog nog genoeg bezinning tot ontsteltenis over zijn snelle val. Hij maakte zich verwijten, keek met verachting op zichzelf neer, noemde zich bij de vernederendste namen, nam zich iedere dag tien maal voor niet meer naar de Haarlemmerdijk te gaan, maar voor de schemering viel was hij er weer; dronk en speelde kaart met de andere vaste klanten en wachtte tot het laat

genoeg was de taveerne te sluiten. Dan verdween hij, kwam langs een omweg in het zijsteegje en sloop het deurtje binnen, dat voor hem ontgrendeld bleef en waar twee malse koele armen om zijn hals vlogen. Dan verzonk hij in het golvende vuur van den hartstocht, die hij nooit in deze afmetingen of vormen ontmoet had. Aaltje kende schaamte noch grenzen, als de passie eenmaal in haar opgelaaid was. Gulzig en onverzadelijk was zij, onuitputtelijk in het verzinnen van nieuwe tederheden en variaties op het eeuwige liefdeslied. En toch kon hij haar nooit weerzinwekkend noemen, want het vloog uit haar rijke natuur naar buiten met de kracht van een storm, overrompelend met een bekoringsmacht, die alle bedenking of oordeel verlamde. Gerbrandts sterke en zoo lang bedwongen zinnen antwoordden op de uitdaging met gelijke kracht, en deze uren waren een verterend vuur, een waanzin van passie, die eerst doofde als zij, de volkomen uitputting nabij, diep ademend naast elkaar lagen en langzaam tot bezinning kwamen. Dan stond zij op, werd zorgzaam als een moeder voor haar kind, dekte hem toe, haalde het beste en lekkerste wat er in huis was, voerde hem onder duizend kleine liefkozingen en troetelnaampjes, stroomde over van warme moederlijkheid en scheen vergeten, dat zij naakt was, zo vrij en ongedwongen bewoog zij zich door de kamer..... Nog nooit had hij zo'n overweldigend mooi lichaam gezien, in iedere lijn, in elke plooi geschapen voor de lust, iedere ronding een lachende uitdaging aan de zinnen, een heftige prikkeling voor het bloed. Zij was de vleesgeworden zonde zelf en daarom vrij van elk zondebesef. Haar laaiende onkuisheid had een geruster geweten dan de ingetogen schroomvalligheid van een onberoerde maagd. Zij was voor de liefde geboren en leefde onbezorgd haar bestemming uit naar de ingevingen van het hete bloed, dat in haar ruiste. Zij kende geen onderscheid tussen goed en kwaad en nam het genot waar het zich bood als iets, dat haar nu eenmaal toekwam. Zij genoot van eten en drinken, mooie kleren en vrolijk gezelschap met dezelfde zorgeloze intensheid als van het minnespel. Zij was dolzinnig verliefd op Gerbrandt, maar lief had zij alleen zichzelf en de vervoeringen van de lust.

Gerbrandt genoot haar als een zoet vergif, als een bedwelmende koortsgloed in zijn vlees en verbeeldde zich, dat hij haar liefhad. Zij gaf hem sensaties van een kracht en hevigheid als hij nooit gekend had, vreemde lusten, die een pijn leken en het verlangen

tot razernij konden opzwepen. Als hij in de taveerne zat, voelde hij de moeilijk bedwongen bronst van de mannen op de mooie en onwillens lokkende schoonheid van de waardin uit 'Het Loose Schutterke' aandringen. Het leek hem als zonden allen onzichtbare tentakels naar haar uit en tastten wellustig langs de verleidelijke vormen. Zij ging om in een wolk van begeerten en wist het en moedigde ze aan zonder er schijnbaar iets van te weten, lachte van welbehagen en ontweek behendig alle opdringerige toenadering. Een sombere jaloersheid wrong aan zijn hart, maakte zijn verlangen tot branderige pijn, mengde een gekwelde haat in zijn liefde voor haar en boog hem dieper onder de verslaafdheid aan dat betoverende lijf. Soms schaamde hij zich voor zijn broeise gedachten, woede zat hem in de keel, hij wou vechten met al de geile kerels, wier minste blik een oneerbaar voorstel inhield, wou wegvluchten uit deze besmette atmosfeer. Maar een stille glimlach uit haar ogen, alleen voor hem bestemd, weerhield hem en in haar armen vergat hij de hel, waarin hij gans de avond geleefd had en waande zich in het paradijs.

Hun verhouding begon in het oog te lopen. De meiden waren er allang van op de hoogte en konden niet zwijgen. In steeds breder kring werd erover gepraat. Aanvankelijk wensten de vrienden hem monkelend geluk met zijn fortuintje, maar toen het bleek, dat hij het veel ernstiger meende, dan zij dachten, kwamen de waarschuwingen en de steeds unverholener toespelingen op de reputatie en het ware wezen van Mooi Aaltje. Hij wou van niets horen, sloot zich nors en vol wrok af voor hun weimenende ongerustheid, gaf boze antwoorden en verzocht hen hem met rust te laten: hij was oud en wijs genoeg om te weten wat hij met zijn eigen leven deed.

Het werd langzamerhand een schandaal, waarvan heel de stad wist en het kwam ook zijn vader en moeder ter ore. Marrigje schrok heftig en raakte danig van streek. Adriaan Cornelisz. vroeg hem op den man af, wat hij met die vrouw van plan was. Rustig antwoordde Gerbrandt, dat hij meende haar te trouwen, als zij hem hebben wou. Met open mond van verbazing keek zijn vader hem aan. Daarop werd hij rood, de aderen aan zijn slapen zwollen. 'Trouwen?' riep hij honend. 'Met die snol, die de taveerne kreeg van den man, die haar gekamerd had en van haar af wou?..... Ben je krankzinnig geworden?..... De hele stad heeft er de mond

vol van! Wil je de hele familie in schande brengen?..... Ik sla je nog liever de benen stuk, zo groot als je bent'.....

'Ik verbied u zo over haar te praten,' snauwde Gerbrandt. 'De familie en de stad kunnen me gestolen worden..... Ik was niet goed genoeg voor de degelijke joffers, die ik hebben wou. Zij is goed genoeg voor mij. Ze houdt van me en ik zal haar trouwen.'

'Je bent gek!..... Je hebt in je verdwaasde hoogmoed te veel naar boven gekeken, en nou je daar niet geslaagd bent wou je in de modder gaan liggen?..... Ze houdt van je? Een karonje..... Wacht tot ze je vast heeft en ze zal je met iedere klant van haar kroeg horens opzetten!'

Zij schreeuwden tegen elkaar in en gingen te keer als razenden, tot moeder kwam binnenlopen en hen schreiend bezwoer zich te matigen en geen ongelukken aan te richten. Noch haar tranen, noch zijn vaders dreigementen konden hem tot andere gedachten brengen. Hij lag te diep verstrikt in de bekoring van haar wilde liefde, zijn wrok tegen leven en mensen maakte hem volkomen onhandelbaar, met harde koppigheid keerde hij zich tegen allen en alles en zwoer, dat hij Mooi Aaltje trouwen zou, al ging heel Amsterdam op zijn kop staan.

Aaltje lachte, toen hij haar vertelde van de scènes thuis en het geklepper in de stad. Waarom trok hij het zich zo aan? Wat konden hem de mensen schelen?..... Hij moest net doen als zij en z'n zolen aan hen vegen..... Hadden ze 't niet goed samen?..... Was ze niet lief voor hem?..... Hadden ze die anderen nodig?.....

'Aaltje, wil je met me trouwen?'

'Trouwen?..... Waarom?..... Je hebt alles wat ik je geven kan..... Waarom trouwen?'

'Ik wil samen met je wonen, ergens in de ouwe stad. Weg uit die kroeg hier.'

'De taveerne opgeven?..... Een goudmijn, man!..... Ik denk er niet over..... Ik voel me hier als een vis in het water'.....

'Met al die ritsige kerels om je rokken?..... Dat kun je niet menen!'

'Ach, de Sinjeur wordt jaloers!..... Dat is laag van je..... Ik kijk ze niet aan.'

'Maar zij jou wel, en hoe!'

'Bederf ik daarvan?'

'Nee, maar ik wil niet hebben, dat mijn vrouw zo aangekeken wordt.'

Aaltje lachte schel.

‘Dan moet je met een lelijke ouwe totebel trouwen, man’.....

Hij zweeg met een gekweld gezicht.

Ze lei vleiend de armen om zijn hals, trok zijn hoofd naar zich toe, liet het kleine kusjes regenen over heel zijn gezicht.

‘Lelijke mopperaar!’.....

Zij schudde hem.

‘Vrouwenbeul!..... Waarom ben je zo akelig tegen me?..... Zeg es wat!..... Ben ik je liefste?’

Een lachje brak door op zijn gezicht.

‘Je bent mijn liefste.’

‘Zo..... Drink dan deze beker leeg op mijn gezondheid..... En kom op mijn schoot zitten..... je bent mijn kleine jongetje en ik ga je opvreten, zoveel hou ik van je’.....

Hij kon niet tegen haar op. Zij overheerste hem met haar kunstig liefdesspel, haar prachtige, onbekommerde, warme dierlijkheid en de wereld buiten viel weg. Het bleef zoals het was. Hij kwam met geschenken waar ze blij om was als een kind en zijzelf was elke dag een geschenk voor hem, elke dag nieuwer, elke dag kostbaarder.

Maar zijn leven was vol onrust, sommige vrienden bejegenden hem koel, anderen zeiden rondweg, dat ze hem een sukkel vonden, die zich in de val liet lokken, thuis was de toestand vrijwel ondragelijk. Maar hij zette zich schrap in blind verzet als een dolgeworden stier, die een leger van belagers de horens toewendt en geen stap wil wijken.

Soms overviel hem de gedachte hoe Tesselschade zou spreken over zijn nu overal bekende liaison met Aaltje van Schagen, waardin van de taveerne ‘In 't loose Schutterke’. Hij kon het zich wel voorstellen. Met wellust en gehuichelde meewarigheid zouden ze het haar verteld hebben: nou kon ze zelf zien aan wat voor onwaardigen woestaard zij haar gevoel verspild had en voor weik schrikkelijk leed zij gespaard was gebleven door hun vastberaden ingrijpen. Zij zou het ontzettend vinden, er niet bij kunnen met haar rein hartje en hem rukken uit haar herinnering als een trouweloze, een wufte rabauw, die dadelijk na de lelie de bloem op een mesthoop kon kussen..... Haar alleen zou hij het willen uitleggen, hoe de wanhoop, de eenzaamheid, het gevoel toch uitgeworpen te zijn hem hadden voorbereid tot deze zinnenroes met

een vrouw, die hij nooit zou hebben aangezien, als ze hem niet van haar hadden weggescheurd. Een bloem op een mesthoop, goed..... maar wie hadden hem op de mesthoop gesmeten om hem met die bloem in aanraking te brengen?..... Het was gemakkelijk oordelen daar in de veilige hoogte, met alles wat je hart maar begeren kon..... Maar hij zou hierover nooit met Tesseltje kunnen praten..... ze stond te hoog boven de sfeer, waarin dit spel zich afwikkelde..... zij zou er ook niets van begrijpen..... het begrip voor wat hier gebeurde kon niemand van haar verwachten of verlangen..... Zij mocht hem veroordelen..... zij wel, want zij was werkelijk rein van hart en ziel, anders dan de huichelaars, die met schimp en smaad over hem heen vielen en zelf een zwaar besneden kerfstof hadden..... Hij hield nog van haar en dacht aan haar met de schroomvallige tederheid van den verdoemde in de hel aan de engel, die hem had kunnen redden.

Er waren momenten van bezinning, waarin hij heimelijk zijn vader en zijn vrienden gelijk gaf en voornemens kiemden om met Aaltje te breken. Maar zodra hij haar weerzag, viel een machteloosheid over hem, zijn wil versmolt, hij was aan haar verslaafd, hij kon haar liefkozingen en strelende woorden niet meer missen. Hij wou haar voorgoed aan zich binden en drong haar tot een beslissing over zijn huwelijksvoorstel. Zij weerde lachend zijn haast en aandrang af, bleef als voorwaarde stellen, dat ze de taveerne zou aanhouden, wat hij afwees als een dwaasheid en onwaardig voor zijn naam en werk. Zij lachte harder, hij werd kwaad en zei onaangename dingen op luide toon, dan betrok haar gezicht en zij keef terug in termen, die hem maar al te bekend waren en bewezen, waar zij vandaan kwam. Driftig greep hij zijn mantel en liep vloekend de deur uit..... om de volgende dag berouwvol terug te keren, haar vergiffenis te vragen, die gul verleend werd, want zij hield op haar eigen manier heel veel van hem en wou hem niet missen.

Er waren dagen, dat hij zwaar dronk en lastig werd tegen de vaste klanten, die hij ervan verdacht al te ijverig naar de gunst van Mooi Aaltje te dingen. Dat verdroeg zij slecht, niet alleen, omdat het haar zaak benadeelde, maar ook, omdat ze er een belemmering van haar vrijheid in voelde, een poging tot tiranniek ingrijpen in haar manier van leven en zijn. Op een dag bracht zij hem op ruwer wijze dan gewoonlijk aan het verstand, dat zij daar

niet van gediend was. Hij voelde zich gekwetst om haar toon en verweet haar, dat ze niet genoeg om hem gaf, niet werkelijk van hem hield. Zij keek hem verbaasd aan en begon toen te lachen.

‘Nebbelingshoofd!’ riep ze spottend. ‘Welke bewijzen vraag jij eigenlijk van een vrouw vóór je gelooft, dat ze echt van je houdt?’

‘Trouw met me en zet de taveerne aan kant.’

‘Trouwen bewijst niets en de taveerne staat er helemaal buiten..... Ik zou bijvoorbeeld kunnen trouwen met den kapitein Franssen zonder van hem te houen, de taveerne blijven drijven en jou ontvangen zoals tot nu toe, omdat ik van jou wel hou, echt hou, begrijp je?’

Was dat scherts?..... Alsof hij een klap voor het hoofd gekregen had, zat hij haar aan te staren. Den kapitein Franssen? Hij had de naam al eens horen mompelen, maar er niet eens aandacht aan geschonken.

‘Kapitein Franssen?’ herhaalde hij. ‘Die ouwe vuilbroek met zijn ene arm, z'n leepoog en z'n kale kop?..... Hoe kom je aan de onzin.’

‘Zo oud niet of hij heeft een groen hart..... Weet je, dat hij twintig jaar vrije nering achter de rug heeft?’

‘Een zeerover, ja.’

‘Een eerlijke kaapvaarder..... en zo rijk als 't water diep is..... Kijk es, wat ie me gestuurd heeft..... Moet ik dat soms weigeren?’

Zij haalde uit een fraai ebbenhouten, met ivoor ingelegd schrijn een armband van Moorse makelij, met grote, heftig fonkelende stenen versierd. Vol afschuw keek hij naar de vlammende pracht van het juweel.

‘Ja,’ zei hij met vaste stem, ‘dat moet je zeker weigeren’.....

Aaltje lachte spottend en maakte een afwerende beweging met haar schouder.

‘En breng jij me dan een mooiere?’

Hij wou zeggen:

‘Ik breng je de gloed van mijn hart’.....

Maar hij begreep, dat ze dan nog spottender zou lachen. Hij vroeg:

‘Kun je niet leven zonder dat prul?’

‘Waarschijnlijk wel..... Maar voor de verdiensten van een heel jaar zou jij zo'n prul niet voor me kunnen kopen.’

‘Mogelijk niet.’

‘Er horen nog ringen, oorsieraden, een gordel en een borststuk

bij, en de kapitein heeft me beloofd, dat ik die dragen zal op onze bruiloft'.....

Hij was heel bleek geworden.

'En wanneer zal dat zijn?'

'Zodra ik ja gezegd heb.'

'Kijk eens aan!..... Daar is dus in ernst over gesproken'.....

'Nou? En wat dan nog?..... Ik kan trouwen met wie ik wil, niet?'

Gerbrandt stond op. Zijn knieën beefden. Maar hij hield zich stijf rechtop en zei met harde stem:

'Veel geluk dan en adieu'.....

Hij wou zich omkeren, maar zij viel om zijn hals, drukte hem in zijn stoel, ging op zijn knieën zitten en nestelde zich dicht tegen hem aan. Haar hete adem was aan zijn oor, toen haar stem geestdriftig fluisterde:

'Begrijp dan toch, dommerd..... die afgekraakte compaan heeft schatten..... Ik zal alles van hem erven, want hij heeft kind noch kraai in de wereld..... Hoe lang geef je hem nog, als ik met hem leef?..... En jij bent en blijft toch de liefste?..... En dan komt onze tijd. Dan trouwen we. We zullen wonen in een nieuw huis aan een van de nieuwe grachten. Je zult een reder zijn, eigen schepen uitsturen, een koets hebben met de mooiste paarden van Amsterdam. En wie zal dan nog durven kikken?..... Alle hoeden zullen afzwaaien als wij voorbijgaan en ook de stijfste rug zal leren buigen..... Rijkdom is immers alles, jongen. Alles en ieder is voor goud te koop'.....

'Je oordeelt te veel naar jezelf,' viel hij haar op kille toon in de rede en schoof haar vol weerzin van zich af. 'Ik wil je met niemand delen, al was hij zo rijk als Croesus..... Ik hou van je en ik wil je hebben zoals je bent..... Ik vraag niet wat je was, ik trouw je met je verleden en al..... dwars tegen alles en iedereen, maar op mijn eigen, eerlijke voorwaarden. Je kent ze..... Nou?'

'Maar luister dan toch, dwarskop!'

'Ik luister niet naar de duivel, die in je gevaren is..... Ik zal kapitein Franssen de deur uitschoppen zodra die z'n rooie neus weer laat zien'.....

'Dit is mijn huis..... En alleen wie ik wil wordt er uitgeschopt!'

'Weet wat je zegt, Aaltje'.....

'Dat doe ik altijd.'

‘Goed..... Kies nou maar: de kapitein of mij’.....

‘Ik wil jou niet missen, Gerbrandt!’

‘Geef dan de ander op.’

Zij dacht na. Er kwam een harde uitdrukking op haar gezicht.

‘Ik laat me niet dwingen, door niemand’.....

‘Ik wil je niet dwingen. Je moet jezelf dwingen niet aan eerloze dingen te denken!’

‘Ik kan ook zonder jou, als het moet..... Honderd anderen voor jou, als ik wil, dat weet je’.....

‘Neem ze alle honderd, vervloekte slet!’

Hij schreeuwde het met van woede hese stem, hief de hand op, alsof hij haar wou slaan, maar bedacht zich en stoof het huis uit. Buiten, in de koele nachtlucht, kalmeerde hij langzaam aan. Hij dacht na over hun afschuwelijk gesprek en hun ruzie, die tot de breuk gevoerd had. Want dit was de breuk..... Kon het zijn?..... Was dit mogelijk?..... Nee..... Nee, zo kòn Aaltje niet zijn..... Ze moest in scherts gesproken hebben..... Misschien om hem op de proef te stellen..... Ze wist nu, wat ze aan hem had..... Zijn Aaltje, zijn warme, wonderbare minnares, kon niet de veinzende courtisane zijn, die hem in alle ernst dit monsterachtige voorstel gedaan had..... Ze kon zo lief en kinderlijk zijn, zo goedhartig en onbaatzuchtig, zo meisjesachtig blij met de kleine geschenken, die hij haar bracht..... Hij had niet zo moeten opstuiven, haar luchtige scherts niet voor ernst opnemen..... Misschien zat ze hem nu wel zachtjes uit te lachen in haar kamer..... Zou hij teruggaan?..... Haar verrassen en zich met haar verzoenen?..... De nacht was nog lang en wat een nacht zou het worden na al wat gebeurd was!..... Met duizend kussen zou elk hard woord worden uitgewist..... Maar een vaag wantrouwen weerhield hem..... 't Was beter haar boodschap af te wachten..... Een beetje angst en onrust mocht ze wel hebben voor haar ondeugend spel..... Morgen zou er wel een boodschap van haar komen en dan zou hij haar laten wachten tot 's avonds laat..... als straf, omdat ze zo ruw met hem gespeeld had.

Maar er kwam geen boodschap.

Hij wachtte.

De dagen verstreken. Maar er kwam geen boodschap.

Dan ging hij op kondschap uit. Graag en grif genoeg kreeg hij inlichtingen. Mooi Aaltje was frisser en mooier, opgewekter en

prikkelender dan ooit. Gerbrandts naam mocht in ‘Het loose Schutterke’ niet meer genoemd worden: hij had te zeer den baas willen spelen en het bij de schone waardin voorgoed verbruid..... Kapitein Eénarm voerde er nu het hoogste woord, kuste de kasteleines de hand als een Grande van Spanje, bleef nog als alle anderen weggingen en zinspeelde op grote gebeurtenissen, die op komst waren.....

Zo stond het dus.

Zij had niet geschertst.....

Die het ergste van haar gezegd hadden, sloegen haar nog te hoog aan..... Met blindheid was hij geslagen geweest.

Diep geschokt sloot hij zich op in zijn kamer. Zij was geen traan waard en hij moest blij zijn, dat hij aan haar strikken ontkomen was..... Maar toch deed het pijn..... Het was zo zoet geweest, zoet en wild, een groot verzet tegen de wereld, die hem altijd voor de borst stiet als hij haar het beetje geluk vroeg, dat ook de armste op het leven veroverde: een vrouw, een gezin..... Weer had hij in zijn dolheid achter een drogbeeld aangehold..... Hij was moe, gekrenkt en vol wrok..... Had hij daarvoor zoveel moeite en smaad gedragen? Alleen maar om weer verraden te worden?..... Hij greep naar de pen en gaf zijn overkropt en boos gemoed lucht in een klaaglied:

Moy-Aeltjen, is 't soo haest vergheten,
Myn lang vervolg van dagh en nacht?
De schoone tijd, die 'k heb versleten,
En met u wil heb door ghebracht:
In vriendelyckheidt, in vrolijckheidt,
In vryicheydt en soeticheydt van praet,
Van 's nachts to 's morghens en des avonts laet?

Myn Vrienden smaet, en 's Vaders toren,
Die heb ick om u in 't begin
Met swaere dreyging moeten hooren:
Maer 't gingh soo haest my uyt als in,
Dat bleeck soo dick, wanneer als ick
Een blinck of lick van u schoon oogen sach,
Soo bleef ick bij u den geheelen dach.

Hoe dick nam ick u ted're handen
Een drucktens' aen myn slincker borst?
Daer my het binnenst scheen te branden,
Van 't geen dat ick nauw spreken dorst:
   Daer wenst' ick mijn een vensterkijn
Van kristallijn of van fijn spieghel glas,
Dat ghy mocht sien hoe ick te moede was.

So 'k by myn hart had konnen komen,
Ick haddet met eerbiediche 't
Stracx uyt syn leger-steê genomen,
   En in u lieve schoot geleyt,
Soo lief waerd dy, ae siel van my,
Docht ick dat ghy, so wulleps waert van sin,
En so lichtvaerdich oock in uwe min.

Daer ick ter Weerelt heb genooten,
De vreucht, die men verkrijgen kan,
Daer wert my nu de deur gesloten,
En men hout daer een ander an.
Hoe sydy nuw voor my soo schuw
Of wie heeft u soo schandelijck geraen,
Dat ghy my hebt dees trots en spijt ghedaen?

Wat moochdy in u selven dencken,
Wanneer als ghy eens over siet:
Myn leurtjens en kleyne geschenken?
Of 't geender by ons is gheschiet?
   Soo hier, soo daer, ghy weet wel waer,
Met wat gebaer, en gantsch verslingert hert,
Was ick gestaech in uwe min verwert.

Wat woorden synder wel gesproken,
Bedencktse eensjens in uw geest?
Wat den heb je myn ghebroken?
't Is wonder, dat je niet en vreest:
Dat ick u eens, met vry wat reens,
Yet onghemeens, sal spelen op een tijd,
Is dat myn liefde noch verkeert in nijdt!

Gaet heen, geveynsde kourtesane,
Begochelt d'ooghen en het breyn,
Met uwe krokediele tranen,
Van den verdwaesden kapiteyn:
Dien blooten bloet, van wien ghy 't goedt
Meer als 't ghemoedt, en dat met reden, acht
Versteurt my niet, vaart wel en voort: genacht.....

Daarmee nam hij afscheid van Alida van Schagen, de welige en willige waardin uit de taveerne ‘In 't loose Schutterke’, die nu in Amsterdam algemeen Mooi Aaltje heette, en die hem een tijdlang zo vast in de boeien van haar begoochelende, wulpse schoonheid gehouden had..... Ook dit was voorbij. Zelfs dit had voor hem niet mogen duren..... Hij zou er niet aan sterven. 't Was goed zo. Een huwelijk met die vrouw zou tot niets dan ellende geleid hebben.....

Maar toch zou het nog moeite kosten haar zo diep te vergeten, dat het geen pijn meer deed.....

3

Adriaan Cornelisz. was den koning te rijk, toen hij bemerkte, dat het uit was tussen Gerbrandt en Mooi Aeltje. Er viel een steen van zijn hart en nu het gevaar voor een onterend huwelijk geweken was, zag hij het geval heel anders. Hij kon het den jongen onmogelijk kwalijk nemen, dat hij zijn dobbertje eens in die vijver geworpen had, want de waardin mocht zijn wie ze wou, maar, pots nikkel! wat een wolk van een wijf!..... Iedereen moest toegeven, dat ze de zonde waard was..... Als Gerbrandt er maar geen ernst van had willen maken, zou hij hem in deze geschiedenis niet de voet dwars gezet hebben, maar dat onbesuisde veulen liep altijd zo vervloekt hard van stal.....

Moeder Marrigje dacht er anders over. Zij dankte God uit heel haar hart, dat Hij haar gebeden verhoord had en het verdoolde schaap gered uit de teugels van die slechte vrouw. Zij vertroetelde Gerbrandt met al zijn lievelingskostjes, liep rond met een verjongd en opgewekt gezicht en Gerbrandt was stil ontroerd om haar zwijgende vreugde, haar hartelijke zorg om het hem thuis prettig te maken en de tact, waarmee zij elk woord van verwijt of triomf vermeed. Zij was een parel van een vrouw. Waarom had er niet zo een zijn pad gekruist?

Ook in zijn vriendenkring heerste grote vreugde en nu de verhouding met Mooi Aaltje een wilde zijsprong bleek, namen zij hem zonder op- of aanmerkingen weer met de oude genegenheid in hun midden op. Zij plaagden hem een beetje en hij liet hen begaan met een ironische glimlach, reageerde niet: ze mochten denken wat ze wilden en hem beoordelen naar hun eigen maatstaf; het was niet nodig, dat ze wisten wat er allemaal in hem omgegaan was, hoe hij ook deze keer weer was losgestormd op de chimère van het geluk en weer de dupe geworden was van zijn eigen droombeelden en de nuchtere werkelijkheid, die volgens andere wetten handelde en beslissingen nam.....

Spoedig werd het stille in hem en een lichte verwondering bewoog zijn denken. Wat had hij eigenlijk van Mooi Aaltje verwacht? Hij zag haar nu duidelijk zoals zij was en zoals hij haar van het begin af had moeten zien. Een prachtig dier met een wild temperament, maar zonder iets, wat men voor ziel zou kunnen houden, baatzuchtig en berekenend naar alle kanten, genadeloos nemend

wat haar onverzadelijke aard begeerde, achteloos wegvegend wat haar daarbij in de weg leek te staan. Ze waren beiden zinnelijk aan elkaar verslaafd geweest, maar hij had de dwaasheid gehad ook zijn ziel bij deze verhouding in te zetten..... de oude dwaasheid, die nu eenmaal de consequentie van zijn geëxalteerd wezen was, de drang om zich geheel en gans, zonder enige bijgedachte of restrictie weg te geven..... Ze had dat graag aanvaard, maar bij nader inzien was er te weinig materiëels geweest in de bagage, die hij zo gul en driftig voor haar voeten had neergegooid..... Een ander had meer te bieden in dat opzicht en zij had dat meerdere niet willen missen..... Ze had hem er wel bij willen houden, omdat haar zinnen voorlopig nog niet van hem verzadigd waren..... Maar de juwelen en het goud van kapitein Franssen betekenden toch meer voor haar dan de amoureuze aantrekkelijkheden van Gerbrandt, die, alles wel beschouwd, gemakkelijker te vervangen zouden blijken dan de schatten van den afgeleefden zeeschuimer, dien ze met haar tomeloze liefdespraktijken spoedig onder de groene zoden hoopte te brengen..... Gerbrandts waren er wel meer te vinden, maar zo'n rijke kaperkapitein was een zeldzame prooi..... Derhalve had ze Gerbrandt zonder aarzelen losgelaten volgens het wijze beginsel, dat het goede niet de vijand mag zijn van het betere..... En voor zo een had hij alles in de waagschaal gesteld, was hij bereid geweest met ouders en vrienden te breken, had de zuivere idylle met Tesseltje besmeurd in haar en zijn eigen gedachten en haar achting en vriendschap verspeeld..... Het werd waarlijk tijd, dat hij zijn hersens en ervaring beter gebruikte en niet meer blindelings losstormde op elk drogbeeld, dat voor zijn ogen opdoemde..... Meer dan tijd..... Uit elke nieuwe dwaasheid kwam hij gehavender en grondiger geplunderd te voorschijn..... Hij was nauwelijks dertig en zijn haar begon grauw te worden, de voren in zijn gezicht waren dieper gesneden, zijn ogen doffer, zijn hart leeg en deerlijk gekneusd..... Hoe kon het ook anders, als hij altijd ernst maakte van de dingen, die spel moesten blijven?..... Het vluchtigste vrijagetje woelde dadelijk de diepste dingen in hem naar boven, opende voor zijn verbeelding verschieten, die er niet waren, gaf hem koortsachtige ontroeringen, die niet gedeeld werden en holde hem nog een beetje verder uit..... Van nu af zou hij beter op zichzelf passen, zich pantseren met cynisme, liever wonden toebrengen dan ze zelf op te lopen.....

Beter was nog de vrouwen te laten voor wat ze waren: bedriegelijke wezens, vervoerend met een schijn van onaardse eigenschappen, in wezen aardser dan wat ook, gekleefd aan vooroordelen, stand, geld en goed, trouweloos en wispelturig, aanhalend om te kunnen afstoten, heerszuchtig, wulps, een vernedering voor de ziel en de geest, die meer in haar zochten dan stof en zinnen, meer dan ze te vergeven hadden..... Naar den duivel met het rokkedragend, onbetrouwbaar volk, geschapen om naturen als de zijne de dood aan te doen..... Vrienden en werk..... die zouden voortaan zijn leven vullen..... En als zijn zinnen opspeelden, wel, daar waren er genoeg om daaraan tegemoet te komen zonder dat er dadelijk levenskwesties bij in het spel behoefden te komen..... Vrienden en werk..... Werk voornamelijk.....

Het kwam hem buitengewoon van pas, dat dokter Samuel Coster in die dagen vuur en vlam was voor grote, nieuwe plannen, nu steeds meer bleek, dat de verkeerde invloeden in de Oude Kamer de overhand kregen en de litteraire kwakzalver en vlijtige virtuoos: Ridder Theodoor Rodenburg er de eerste viool speelde. Breêro had de laatste tijd andere dingen aan zijn ronkend hoofd gehad en meer met een half oor geluisterd als zijn vriend hem opgewonden vertelde welke schandalen er in die oude, eerbiedwaardige instelling plaats hadden. Nu zette hij beide oren open, wond zich mee op en sprong vastberaden naast hem.

Zij konden de vrede onder de kamerbroeders niet herstellen. Zij waren trouwens een weinig te temperamentvol om goede vredestichters te zijn en toen zij begonnen in te zien, dat de verkeerde invloeden de sterkste partij om zich heen groepeerden, begonnen zij duidelijke taal te spreken: als de Oude Kamer de eisen van de nieuwe tijd niet begreep, zouden zij haar overlaten aan haar verval en een nieuwe instelling stichten, die het volk van Amsterdam geven zou, waar het behoefte aan had. Een instelling, die niet alleen, en zelfs niet in de eerste plaats het volk zou vermaken, verstrooien of stichten door middel van het toneel, maar waar ook onderwijs gegeven zou worden, hoger onderwijs. De Leidse Academie had geweigerd haar colleges in het Nederlands te geven, toen zij een daartoe strekkend verzoek hadden ingediend, en hield vast aan het dierbare, oude, deftige Latijn..... Zij zouden een Academie stichten in Amsterdam en daar zou ook de geleerdheid de volkstaal spreken en zo onder het bereik van veel meer mensen

komen. Rodenburg en consorten wilden er niet van horen, trachtten in de praktijk aan te tonen, dat de Oude Kamer met haar toneel de taak van een aldus bedoelde volksacademie best kon vervullen: zij vervlochten geleerde betogen in hun toneelstukken en legden die te hooi en te gras de onwaarschijnlijkste personagiën in de mond. Gerbrandt lachte hen uit om deze dwaasheid, die het toneel bedierf en de wetenschap kwalijk diende. Hij schreef bij de uitgave van zijn 'Griane' een 'Voorreden aan de verstandigste rijmers der Nederlandsche Poësye' en hoonde daarin de paskwillige grootdoenerij hunner tegenstanders:

'Ghy goedige Gooden van Mannen! die in u grote Rymen de Vrouwen, Dienst-meysjens, ja Stal-knechts doet Philosopheeren, van overtreffelijcke verholentheden, het sij van de beweginghe der Sterren, ofte vande drift des Hemels, oft vande grootheydt der Sonne, oft andere schier onuytdenckelijcke saken, dat ick doch meer voor een bewijs van uwe wetenschap acht, als voor een eygenschap in die slach van Menschen: Ick hebbe door mijn slechtheyt een Boer boerachtig doen spreken, en meer de gewoonte dan de kunst ghevolght: heb ick hier inne misghetast, wilt mij die faal-grepen vergheven, 't is by my ten besten ghemeent: Doch wil ick niet ontkennen, dat het verstant niet en is ghehouden ande kleene of groote staat van 't Volck, vermits dat men onder alle luyden verstandighe lieden vindt, dan somtijts heel selden'.....

Hij was veel samen met Steven van Vredesteyn, die hem voorstelde aan Jacob van Dijck, de gezant van den Zweedsen koning in de Nederlanden. Van Dijck was een fijnzinnig man, in de geest nauw verwant aan Steven, een geleerd humanist, maar zonder schoolse pretentie, en, als Steven, een geestdriftig bewonderaar van Breêro's werk in zijn ruigste, ongekunstelde volksvorm. Steven en hij moedigden Coster en Gerbrandt voortdurend aan hun verzet tegen de vastgelopen 'Eglantier' vol te houden, zeiden steun toe bij de eventuele stichting van de beraamde academie. Van Dijck hanteerde een zelfde soort cynische ironie als Steven, maar hij was zachter en in de grond veel ernstiger, miste de inslag van Franse luchthartigheid en speelse zin. Gerbrandt voelde grote sympathie en eerbied voor den ouderen man met zijn fijne geest, grote belezenheid en aangeboren hoofs karakter. Op een avondfeestje ten huize van den Zweedsen gezant ontmoette Breêro dan voor het eerst sedert hun scheiding Tesselschade weer.

Gerbrandt kreeg een schok van schrik, toen hij haar tussen de gasten opmerkte en wou stilletjes verdwijnen. Maar Van Dijck hield hem aan de arm tegen:

‘Een vaandrig vlucht voor geen gevaar,’ zei hij glimlachend.

‘Joffer Tesselschade is hier geheel alleen en weet, dat Breéro er ook zijn zal..... Ze wil wel gaarne weer eens met hem spreken, heeft ze mij verzekerd’.....

Bleek, en bevend van opwinding begroette Gerbrandt haar met een buiging. Ook zij was wat van kleur verschoten, maar zij stak hem de hand toe en zei, uiterlijk kalm, en op hartelijke toon:

‘Wel, Gerbrandt, dat is lang geleden..... Hoe vaar je toch?’

Hij keek haar met grote ogen aan en stamelde:

‘Goed..... goed..... En u, Joffer Visscher?’

Zij glimlachte en antwoordde:

‘'t Kan nooit goed zijn met iemand, die de naam van zijn beste vriendin vergeet’.....

Het woord trof hem diep..... Ze was nu weer door een ander in beslag genomen. Peinzend keek hij haar na..... Wat had ze bedoeld: een scherp verwijt of een toenadering?..... Later op de avond was hij plots met haar alleen in een boekencabinet, waar Van Dijck hem mee heen genomen had onder voorwendsel, dat hij hem een paar zeldzame werken wou laten zien.

Verlegen als een schooljongen stond hij tegenover haar.

‘Gerbrandt.’

‘Tesseltje..... Ik..... Ben je erg boos op me, Tesseltje?..... Veracht je me heel erg?’

‘Wat zou je antwoorden, als ik jou hetzelfde vroeg?’

‘Onzin!..... Hoe zou ik’.....

‘Juist..... Hetzelfde zeg ik jou..... We hebben maar even tijd, Gerbrandt..... Ik wou je zo graag zeggen, dat ik nooit kwaad van je heb gedacht..... Dat ik alles begrepen heb, wat je ook deed, en dat je voor mij dezelfde gebleven bent en altijd blijven zult’.....

‘Tesseltje..... zeg dat niet..... scheld me de huid vol..... striem me met je verachting..... ik heb het verdiend’.....

‘Die 't je zo zwaar aanrekenden en er de oorzaak van waren..... die hebben het verdiend..... niet jij..... Ik meer dan jij..... Laten wij erover zwijgen, Gerbrandt..... vele dingen hebben ons gescheiden, niet mijn hart of het jouwe..... Ik wou, dat je dat wist en onthield..... Je moet me niet langer ontwijken en mijden

..... Hooft is verbaasd, dat je nooit meer naar Muiden wilt komen..... Vader zou je graag weer bij ons zien, nu alles..... geregeld is, zoals hij het noemt..... Kunnen wij niet weer de goede vrienden worden, die we geweest zijn, Gerbrandt, vóór we..... voor ik je die beker stuurde?'.....

Lang keek hij haar aan. Nooit was ze hem zo lief geweest. Bijna zonder het te weten schudde hij het hoofd.

'Sterke mensen kunnen zoveel, Gerbrandt'.....

Treurig antwoordde hij:

'Ik ben geen sterk mens, Tesseltje..... o nee'.....

'Probeer het, Gerbrandt..... Het is te bitter zoals het nu is.'

Het klonk zo smekend. Hij had haar zo lief..... Hoe kon hij haar iets weigeren?

Zij stak hem haar handen toe. Hij greep ze, boog zich er over en bracht ze aan zijn lippen. Hij voelde de bijna onweerstaanbare drang haar in zijn armen te trekken, maar bedwong zich: zo had ze het niet bedoeld en hij moest leren zich tevreden te stellen met wat hem overbleef..... Was het al niet oneindig veel meer dan waarop hij had durven hopen?

'Ik zal het proberen, Tesseltje..... en ik dank je ervoor.'

'Zo is het goed,' zei ze met een weemoedig lachje. 'Vertel me eens, waar je aan bezig bent.'

'Ken je Lazarillo de Tormes?'

'Van De Mendoza..... ja'.....

'Daar neem ik een hoofdstuk van en maak er een Amsterdams blijspel uit..... Het zal Jerolimo heten, de Spaanse Brabander'.....

Zij nam zijn arm en samen gingen zij terug naar het gezelschap, in levendig, lachend gesprek. Er werd glimlachend naar hen gekeken..... Breêro was gebrouilleerd geraakt met de Visschers..... vermoedelijk om die dolle geschiedenis met Mooi Aaltje..... Nu waren ze blijkbaar verzoend..... zoveel te beter, er was al onenigheid en getwist genoeg.

Er was inderdaad onenigheid en getwist genoeg in Amsterdam! Het leek wel of de mensen de vrede van het Bestand niet verdragen konden en elkaar te lijf wilden nu zij de Spanjolen niet meer tegenover zich hadden. De geschillen tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten begonnen met de dag feller vormen aan te nemen. Prins Maurits en Oldenbamevelt voerden een ondergrondse, maar hardnekkige strijd om de hegemonie in de Republiek en trachtten

de godsdienstige groeperingen te gebruiken om hun eigenlijke doeleinden te verbergen achter het mom van religieuze overtuigingen. De Gommaristische dominees werden steeds feller en driester, keerden zich tegen wat zij de zondige wereld noemden, preekten zelfs tegen het onschuldige en moraliserende werk der rederijkers, zweepten het fanatisme der menigte op door afschrikwekkende schilderingen van de straffen, die God bereid hield, wanneer de mens volhardde in zijn dwalingen en de ketterij der lakse en te weinig orthodoxe leer der Arminianen niet met wortel en tak werd uitgeroeid.

In Februari was Gerbrandt er getuige van hoe een woeste horde van tot razernij geprikkelde fanatiekelingen uit godsdienstige verdwazing het huis van Sinjeur Bisschop op de Koningsgracht belegerde, er binnen brak, de kostelijke inrichting kapot sloeg en door de ramen op straat smeet, alles in de mening, dat zij een Gode welgevallig werk deden, omdat de Heer Bisschop zich verstoutte er een andere nuance van godsdienstig denken op na te houden dan zij. Diep verschrikt door de aanschouwing van deze ontstellende uitbarsting van dweepzucht en stompzinnige partijhaat, schreef hij een lied op de wijze van de acht-en-zestigste psalm, waarin hij opgewonden het woeden van de sectariërs aanviel:

Wat raestu, dolle mensch verwoet?
Wat klampstu dus met arremoet
In aver oude twisten?
't Is ydelheyd (o schepsel blind!)
Dat ghy dijn selven soo vast bind
Aen 't wanen of sectisten:
Want d'erre-leer en voorgangh port,
Dat men onstuymigh wort,
Oock vadsich en versuymel.
War-geesten kloeck, en kibbel sieck
Verwecken uyt een wrock, of pieck,
Veel niekers woest getuymel.

Hoe derfstu, schim, met koener kop,
Soo stijgen hen ten ladder op
In Gods geheymenissen?

Meest komt, die steets op d' Hemel staert,
Syn selfs vergetend', ende aert,
In vuyle val te glissen.
Wat wilstu dan, o aerden worm!
Gods hoogen raet en schooner form
Met aerts vernuft doorgronden?
Het blint verstant schermutst en mist,
Gedenckt, o mensch! Hoe dat du bist
Bewentelt in dijn sonden.....

Maar Breêro, noch Vondel, noch Hooft, noch Samuel Coster konden met hun beroep op het gezond verstand, het redelijk inzicht, het ontzag voor het ondoorgrondelijk wezen Gods olie op de golven doen vloeien. Zij bereikten er slechts mee, dat de vertoornde dominees zich feller keerden tegen de bandeloze dichters en het zielebedervend toneel en de overheid begonnen lastig te vallen met klachten tegen de woelige kunstenaars en de pas gestichte academie van Coster en Breêro.

Want de scheuring was een feit geworden. De twee vrienden waren uit de Oude Kamer gelopen, Hooft en wat mindere goden waren meegetrokken; Coster had een stuk grond gekocht aan de Keizersgracht, tussen de Run- en de Berenstraat, bouwden er een houten loods op en vestigde er de eerste Nederduitse Academie, waar toneel gespeeld zou worden ten bate van de arme Weeskinderen, maar die zij allereerst zagen als het bescheiden begin van wat eens een beroemde hoogeschool zou zijn, een voorpost van de zo nodige en begerenswaardige volksontwikkeling, die komende was als een levensbehoefte van een vrij, intelligent en vooruitstrevend volk.

Het waren drukke, opgewonden en blijgeestige dagen. Meegesleept door Costers geestdrift en uitgelaten optimisme was Gerbrandt maandenlang in de weer met besprekingen links en rechts, correspondentie, het schrijven van aanval en verweer tegen lasterende vijanden, het organiseren van alle krachten, die konden meehelpen om de grootse opzet te doen slagen. In September werd de Academie plechtig geopend met een opvoering van Suffridus Sixtinus' ‘Apollo’, gevolgd door het ‘Treurspel vande moort begaen aen Wilhelm byder gratie Gods Prince van Orangien’. De schrijver hiervan was de Delftse rederijker Gijsbert van Hooghendorp, een schitterend officier in de lijfgarde van Prins Maurits, een zeer

begaafde jonge krijgsman met een grote toekomst, een vrolijk, open karakter, met wien Gerbrandt dadelijk bevriend raakte. Hij maakte hem bekend met alle taveernen, waar het beste bier en de edelste wijnen in de kelder lagen, nam hem mee naar het schuttersvendel en de schermschool en ‘zat menig donkertje met hem over’, pratend over poëzie en schilderkunst en toneel, over vrouwen en boemelen en vechten en liet hem node gaan, toen de dienst hem terugriep naar Den Haag. Zij scheidden na een luidruchtig afscheidsfeest in Stevens huis met eden van eeuwige vriendschap, beloften van schrijven en wederzijds bezoek en Gerbrandt miste den nieuwen, opgewekten en gullen kameraad. Maar er was veel te doen met de voorbereiding van de opvoering van den ‘Spaansen Brabander’ en het nog niet gestilde rumoer rond de Academie. De ongekende triomf van ‘Jerolimo’ stortte hem in een roes van bedwelmende lof en feesten. Steven van Vredesteyn was er nog zwaarder dronken van dan hij, kwam er niet over uitgeraasd, prees hem vloekend van geestdrift, beweerde bij alle goden, dat hij de grootste blijspeldichter van Nederland was en onsterfelijk zou blijven in de geschiedenis. Maar de voorwaarde was, dat hij van nu af geen stukken of romans van anderen meer zou bewerken, doch eigen oorspronkelijke gegevens zou behandelen, brokken modern Amsterdams leven..... de stof lag immers voor het grijpen en alles, zijn talent vooraan..... schreeuwde erom..... Gerbrandt was het met hem eens, en lachte als een blije jongen, voelde een tinteling in de vingers om aan de gang te gaan, onderwerpen dwarrelden door zijn geest..... er was zo veel, zo godzalig veel..... zijn dronken hersens roesden ervan.....

Tot hij uit zijn roes ontwaakte aan de voeten van een jonge vrouw en op slag in vurige liefde voor haar ontbrandde.....

Laatste liefde

Laas, 't is geswinde droom nu ick het wel bekijck,
Wat doet de layder Dach de Nacht al ongbelijck,
Want ick en kon mijn vreucht ten vollen niet betoomen.
Vervormt my soo de schim van een vermeynde schijn?
O goon! hoe zoet souw dan het eyghen wesen sijn:
Vergunt mij dat, Juppijn, of laet my eeuwich droomen.....

1

Het was na een dolle avond in het Oudezijds Herenlogement. De koopman Jan Teller had Gerbrandt, Steven, Jacob van Dijck en een paar vrienden mee naar zijn huis aan de Herengracht genomen om een laatste roemer wijn te drinken, omdat het jammer zou zijn nu al uiteen te gaan. Teller woonde sinds een paar jaar in Amsterdam, maar was uit Dordrecht afkomstig. Hij was een vrolijk en kunstzinnig man, een harde werker, die graag verstrooiing zocht in goed gezelschap en een goed glas. Hij had enige maanden te voren bij Van Dijck kennis gemaakt met Breêro, hem meermalen bij zich thuis genodigd, waar ook zijn mooie jonge vrouw Elisabeth, met wie hij pas getrouwd was, den dichter gul en met onderscheiding had ontvangen.

Zij hadden veel gedronken en kwamen tamelijk luidruchtig binnenvallen. Elisabeth wachtte met haar jongere zuster Madalena, die bij haar logeerde. Gerbrandt was in uitgelaten stemming, zei het meisje fraaie complimenten, maar merkte haar nauwelijks op. Hij was veel te ongeduldig om de wijn te proeven, die Teller beloofd had, een donkere zwoele wijn uit de Romagna, die een zakenvriend hem gestuurd had en die onvergelijkelijk was.

De wijn kwam in een grote, buikige kruik, en bleek niet te veel geprezen. De dames werden hoffelijk toegedronken en dronken welgezind mee. Er werd gelachen en geschertst, geklonken op Breêro en zijn Spaansen Brabander, die een week na zijn opduiken in Amsterdam al zo beroemd geworden was. De jonge Madalena zat naar den dichter te kijken met de verering voor een grote naam, die jonge meisjes zo licht beweegt..... Wat er allemaal in dat hoofd met het zware, stugge haar leefde..... Was hij eigenlijk niet lelijk met zijn stompe neus, het lage, eigenzinnige voorhoofd, de te dikke lippen?..... Zijn haar grijsde al..... Nee, lelijk was hij toch niet..... Zijn ogen waren mooi, met een sterke glans en zij lachten zo olijk mee, als hij een guitigheid zei. Hij had ook een mooie stem, warm en diep, met een donkere ondertoon, die iets in je mee deed trillen..... Hij was erg beroemd, zij vond het interessant, kennis gemaakt te hebben met hem..... ze zou er haar vriendinnen uit Dordrecht over kunnen vertellen..... Hij nam niet de minste notitie van haar..... Dat ergerde haar een

beetje..... hij zag haar zeker aan voor een onbeduidend, giechelend wicht uit de provincie..... Nu, als hij met haar sprak, zou ze hem gauw genoeg uit de droom helpen..... ze had genoeg geleerd en gelezen en kon in elk gezelschap meepraten..... ze verkeerde in Dordt ook niet met kwajongens en leeghoofden.....

Teller vroeg Breêro een van zijn befaamde Amsterdamse volksliederen te zingen, waarom hij zich niet lang liet bidden. Hij zong van Fobert en Lobbetje, hij zong de samenspraak tussen een oud bestevaartje en een jong meisje, die tussen twee buurwijven, en telkens luisterde hij naar een lach, die als een klokje boven de andere uitklonk. Hij zat op een laag bankje met de luit op de knieën en hief het hoofd op om te zien van wie die muzikale lach kwam, en keek midden in het zonnige, blonde gezichtje van Madalena..... Was er ooit zoiets lieflijks en vrolijks geweest?..... Zij klapte in de handen. Hij lachte en zei:

'De dichter dankt de schone Jonkvrouw Teller nederig voor haar bijvall'.....

Zij bloosde en antwoordde verward:

'Ik heet Stockmans..... ik ben een zuster van Elisabeth.'

Hij schudde het hoofd en zei:

'Nee..... gij zijt van hoger, edeler stam..... de goden stonden aan uw wieg'.....

En in de snaren grijpend zong hij zacht, zonder de blik van haar dieper kleurend gezicht af te wenden:

'Mocht ick de Goude Zaalen
Doen op der aarde daalen,
En dat mij niets mocht faalen,
Noch waardicheyt noch Staaten:
Lief, ick sou u doen haaien
Met fackelen, met straalen,
Met Pronckerij, met Praalen,
Van Hemelsche Soldaaten:
Van Sol nam ick de schijn,
De Blixem van Jupijn,
Ghij sout de sonne zijn,
En aldernaast aan mijn,
Hoe souden wij gaan streeven
In dat vergoede leven!

De Nichten en de Neven
Van Jove souden slechts onse dienstboden sijn.'

'Bravo! Bravo voor de improvisatie!' riep Teller.

'Dat is geen improvisatie, Sinjeur Teller. Ik schreef het dezer dagen..... in een voorgevoel'.....

'En is er nog meer van?'

Gerbrandt wendde de ogen terug naar Madalena's gezicht, dat hem vol en met grote aandacht toegewend bleef en zong voort, op dezelfde zachte, tedere toon, als was het voor haar alleen bestemd:

'Of mochtet noch geschieden
Dat ick maer mocht ghebieden
De Landen ende Lieden
Met opper Heerschappije,
Ick souder stracx ontbieden
En inder ijl uytwieden
Dat oncruyt, die u rieden
Mijn gheselschap te mije,
Maer laas! dits veer van daar,
Mijn ongh'luk is te swaaf,
De vreesen, banghen naar,
De wanhoop en 't ghevaar
Die volghen mij met drachten;
Maer ick put al haer crachten
En Spieghel mijn ghedachten
In d'eedel groote gheest, en 't clear verstant van haar'.....

Hij streek een lok haar voor zijn ogen weg en glimlachte naar haar op. Zij vond hem ineens niet oud meer..... dit was een jong en teder gezicht..... de rimpels in het voorhoofd kwamen enkel van het peinzen over zulke moeilijke en mooie verzen..... Hij had zo een rode jongensmond met witte tanden..... Wat sommige mannen vroeg grijs werden..... Zou dat van het dichten komen?..... Pieter Seghersz. in Dordrecht schreef ook gedichten op haar, maar hij bleef er blond bij..... Doch Pieter was ook geen dichter..... hij rijmde maar zo wat..... Maar dit was Gerbrandt Adriaansz. Breêro, een van de beroemdste poëten van Amsterdam..... In

een voorgevoel had hij deze verzen geschreven, zei hij..... Dat was natuurlijk niet meer dan een loos compliment geweest, maar zij kleurde toch van plezier en trots..... En hij had het gezegd, alsof hij het meende..... Zij bleef nadenkend bij de tafel op haar slaapkamer zitten, toen het gezelschap vertrokken was en keek naar de hand, die hij gekust had, toen hij afscheid van haar nam..... Wat die man een eigenaardige egen had, zo droef en toch za fel..... met iets kinderlijk liefs erin en toch leken ze dan ineens weer tot midden in je hart te dringen..... Ze was vol onrust, en een onbekende, onverklaarbare vreugde draalde in haar binnenste. Zij was negentien jaar en nog nooit verliefd geweest.

Gerbrandt liep de nacht door naar huis in dromerige stemming, glimlachend zonder het zelf te weten. Er ging iets heel liefs door hem heen. De verwachting van iets ongekends bewoog zijn popelend hart..... Ach, wat was dat meisje mooi..... argeloos en onschuldig..... Een vrouw in knop, die morgen zou openbloeien in oogverblindende pracht..... Een meisje vlak voor de drempel van het leven..... Gelukkig de man, die haar bij de hand mocht nemen en haar over die drempel heffen..... Was het mogelijk, dat hij die man zou mogen zijn?..... Was hij daar niet te oud voor, te moe, te afgeblakerd door de schroeiende vuren van zijn felle leven?..... Hij, met zijn grauwende haren, zijn van vele littekens doorploegd hart?.....

Hij bleef staan in een plas maanlicht, waar een nauw steegje de donkere straat kruiste, en rekte de leden..... Hij lachte zacht in zichzelf..... Kracht bruiste door zijn bloed..... Hij was twee-en-dertig, een man in de volle bloei van het leven..... Was hij ooit jonger en sterker geweest dan op dit ogenblik?..... Liefde, een beetje zonnig geluk en hij had alles overwonnen..... Als hij dit meisje kon winnen?..... En waarom niet?..... Hij had de ziel in haar ogen gezien..... de ziel vol dromen, die een dichter kon verstaan..... Toen hij de volgende dag onder een voorwendsel bij Teller aan huis kwam, vloog een vluchtig rood over Madalena's voorhoofd. Vast drukte zij zijn hand en zij had een vertrouwelijk lachje alsof zij hem verwacht had. Hij bleef wat praten, schitterde door zijn geestige repliek, had geen oog van haar af en werd verrukt door haar snelle geest en de belezenheid, waarvan haar antwoorden blijk gaven.

Teller nodigde hem uit overmorgen te komen avondmalen: hij

had zakenvrienden ten eten, misschien kon Breêro de dames wat onderhouden bij een glas wijn, als hij na tafel met de heren een bespreking hield op zijn werkkamer? Elisabeth viel haar man bij en Madalena's ogen lichtten op in helle vreugde. Breêro stemde graag toe en ging heen in een doezeligheid van blijde verwachtingen.

In een behoefte om vertrouwelijk met iemand te praten, ging hij naar de Haissteeg en klopte bij Dieuwertje aan. Hij zou niet spreken over Madalena en zijn hoop om haar te winnen. Hij wou alleen Dieuwkes stem horen, haar goed, altijd een beetje schuw gezicht zien en wat met haar babbelen tegen de dromerige achtergrond van zijn gedachten en verlangen.

Zij ontving hem met stille hartelijkheid en de bedwongen vreugde van altijd. Zij zou nooit leren onverschillig blijven onder zijn wisselvallig komen en gaan. Haar hart had hem opgegeven, toen hij dat verlangde, maar het had hem nooit een ogenblik losgelaten. Zij behoorde tot de ongelukkige vrouwennaturen, die maar eenmaal kunnen liefhebben, maar eenmaal zich aan een man kunnen weggeven. Ze wist, dat hij niet voor haar kwam, maar voor zichzelf, en zij spande al haar kracht en intelligentie in om hem te geven, wat hij kwam zoeken. Als zij hem zag, wist ze, dat hij in nood verkeerde of grote dingen verwachtte, en zij hield haar troost voor hem bereid of deelde zijn vreugden om die te vergroten. Haar hart was blij en trots, omdat hij door al die vele, gejaagde jaren heen toch telkens even naar haar heen dwaalde. Hij had haar nooit vergeten. Een vonkje van hun oude liefde moest nog immer smeulen in een verborgen hoekje van zijn hart en zij was hem er dankbaar voor, het was al het geluk, dat het leven nog voor haar had overgelaten. Weinig was het, maar het was beter dan helemaal niets. Ze zou het voor geen schatten hebben willen missen: het gaf haar nog deel aan zijn leven, hoe nederig en gering ook en zij teerde erop in haar eenzaamheid.

Sinds hij haar iedere maand geld stuurde, had zij altijd in een afgesloten kruik de wijn staan, waar hij het meest van hield, een donkere wijn uit Frankrijk, die fonkelde in de geslepen bokaal als rode juwelen.

Zij zag dadelijk, dat hij in een goed humeur was en van een grote, zachte blijdschap vervuld. Het was lang geleden, dat zij hem zo gezien had. Zij lachte hem vertrouwelijk toe, maar er wrong een

kleine pijn in haar borst, die zij met geweld onderdrukte. Hij was opnieuw verliefd. Er was weer een vrouw in zijn leven gekomen, en alle droeve ervaring kon niet verhinderen, dat zijn hart weer uitzeilde op de vleugelen van nieuwe verwachting. Zij voelde zich plotseling zeer moe en oud tegenover het jeugdige vuur in zijn ogen en de jonge veerkracht van zijn gebaar, en luisterde naar zijn opgewekt gepraat met vrees en onrust in het hart: liep hij weer niet aan achter een verbeelding, die geen werkelijkheid kon worden en nieuwe rampen zou brengen over dat geliefd en al zo zwaar geteisterde hoofd?..... Arme Gerbrandt!..... Hij was zo gauw verzonken in zijn droom en kende de vrouwen zo weinig..... Hij won ze door zijn innemend wezen, maar verstond de kunst niet ze vast aan zich te binden..... De enige, die hem nooit verlaten zou hebben, had hij niet gewild.....

Hij sprak over de Academie en de grote dingen, die zij daarvan verwachtten. Over het nieuwe stuk van dokter Coster. 'Iphigenia', dat over een paar weken gespeeld zou worden, een kranig werk, waarin de geestdrijvende dominees onder het mom van klassieke geschiedenis duchtig de zwarte mantel werd uitgeveegd..... Over Oldenbarnevelt, die waardgelders liet werven in verschillende steden om een tegenwicht te hebben voor de militaire macht van den Prins, die een steeds dreigender houding aannam en de Gommerklanten in de kaart speelde, alleen om de macht der Staten aan de zijne ondergeschikt te maken, wat nooit de bedoeling van de Republiek geweest was met het stadhouderschap. Vondel had hem dat haarfijn uitgelegd en zou zijn woord wel spreken in dit onzalige getwist.....

Hij sprak over zijn plannen voor een oorspronkelijks Amsterdams blijspel en hoe hoog de verwachtingen van zijn vrienden daaromtrent gespannen waren. Hij raakte geïnspireerd, schetste met levendig gebaar en beeldend woord een paar figuren, die hij erin zou laten optreden, de vreemde bezetenheid van het scheppen kwam in zijn ogen en een gelukkige uitdrukking verjongde gans zijn gezicht. Een verbazing gleed door haar denken: hoe kon een vrouw ophouden dit grote, dierbare kind lief te hebben, hem van zich weg te laten gaan, om welke reden dan ook?..... Hij hief het glas, hield het tegen het licht van de kaars en keek verliefd naar de gloed van de wijn. Dan dronk hij, zuchtte tevreden en zei: 'Het leven is toch prachtig, Dieuwke, vin je ook niet?..... Het

pakt je wel eens wat erg hardhandig in je schabernak, maar het maakt altijd weer alles goed..... Net als je begint te denken, dat je als een stiefkind behandeld wordt, geeft het je een aai over je wang, trekt de wolken voor de zon uit elkaar, zet je aan een feesttafel en speelt de heerlijkste muziek om je alles te doen vergeten..... Is het zo niet?'

'Ja..... zo moet 't wel zijn'.....

'Weet je, Dieuwke..... het geluk is zo vreemd..... Het mooiste is misschien niet eens het geluk zelf..... het laat je te veel vergeten..... maar de spanning, als het je langzaam nadert..... als je z'n nabijheid begint te voelen..... en je denkt: hoe zal het eruit zien?..... hoe zal het komen?..... in welke vorm en op welke wijze?..... Als de verwachting zo groot wordt en je helemaal vult..... Ken je dat gevoel ook?'

'O ja'.....

Ze had willen zeggen:

'Vertel me maar hoe het meisje heet.'

Maar ze hield de woorden in. Hij wou er liever niet over spreken en kwam niet op de gedachte, dat ze het allang begrepen had. Zij schonk zijn glas nog eens vol en hij praatte voort, op zachte, innige toon, over de schoonheid van het leven en de warmte, die je hart doorstraalde, als je het geluk zo vlak bij je voelde, dat je meende de hand maar te hoeven uitstrekken om het te grijpen..... maar je deed het niet om de zaligheid van dat spannende ogenblik te rekken..... net als een kind, dat naar zijn stuk koek kijkt en er nog even afblijft om de voorsmaak van de smulpartij langer te proeven..... Hij lachte om de vergelijking.....

'Is het geluk erg dicht bij je, Gerbrandt?'

'Dat gevoel spant in me..... Of het ook zo is..... wie weet'.....

'Ik zou je het zo graag gunnen, Gerbrandt..... je hebt het wel verdiend.'

'Alle mensen verdienen het geluk, Dieuwertje..... Ik denk, dat het kwaad daar vandaan komt, dat zo weinigen het krijgen..... 't Is zo moeilijk om te berusten'.....

'Ja..... Maar wat God je oplegt, moet je dragen'.....

'Natuurlijk, wijze Dieuwertje, maar hoe velen kunnen dat?..... Ik heb het nooit kunnen leren..... Jij?..... Ja, jij wel..... Maar jouw leven is ook zo heel anders geweest..... zoveel stiller, zonder grote schokken'.....

Zij keek hem aan met een glimlach, waarvan hij de smartelijke ironie niet zag. Ze was boos noch verwonderd. Zij wist hoe hij was en voelde de hoofdschuddende vertedering van een moeder, die denkt over de onbewuste wreedheid van haar kind: zal zij het bestraffen of zwijgen?..... En uit vrees het te krenken en van zich te vervreemden zwijgt zij.....

Gerbrandt stond op en rekte behagelijk de leden. Hij zag er baldadig en uitdagend uit als een sterk en blij dier, dat zich voor de sprong bereidt..... En als hij weer in de dorens viel?.....

'Ik ga, Dieuwer..... sta me in je gedachten een beetje bij, misschien zal ik 't nodig hebben..... Je ziet er goed uit, meid, beter dan in lang..... daar ben ik blij om'.....

Hij zag zijn eigen blij humeur weerspiegeld op haar gelaat. Dichters plegen zozeer in zichzelf verzonken te zijn, dat de wereld om hen heen gewillig schijnt mee te bewegen op de gang van hun stemmingen.....

Zij keek hem na, hoe hij door het straatje wegstapte als een overwinnaar, die van triomf naar triomf schrijdt. Zij wou hem graag steunen met haar gedachten, maar haar hart was bang.....

2

Madalena Stockmans kwam spoedig geheel onder de bekoring van Breêro's overweldigende charme. Nog nooit had ze een man ontmoet, die zo schitterde door vernuft, die zo onweerstaanbaar op haar aandrong met zijn winnende tederheid, die tegelijk zó eerbiedig en zó stoutmoedig wist te zijn. Achter hem stonden zijn verzen en de roem weefde een stralenkrans om zijn hoofd, die haar verblindde. Hij bracht haar ongerept hart in heftige beweging en de gedachte, dat hij wierf om haar genegenheid, vervulde haar met een trotse vreugde. Zij begreep niet meer, hoe zij hem een ogenblik oud gevonden kon hebben: hij straalde van jeugd en kracht, zij zag hem aan het hoofd van zijn vendel marcheren als een grote jongen, die in zijn olijk spel verdiept is, hij groette haar met een neigen van het vaandel, zijn ogen schitterden van levenslust en liefde. Woorden als bloemen vielen van zijn lippen, als hij haar vertelde van wat er in zijn hart voor haar omging..... Hij was zo vriendelijk en gewoon in zijn houding tegenover haar, liet haar niet voelen hoe weinig zij betekende tegenover hem, stelde haar op een lijn met zichzelf, praatte over alles met haar als gelijke met gelijke en plaatste haar boven hem om haar schoonheid en haar vrouw-zijn, twee dingen, die een dichter altijd moest huldigen als boven de stof verheven en met nederige devotie aanbidden. Zij legde haar aanvankelijke schuwheid tegenover hem af, zij schertsten en redetwistten samen, vergaten het verschil in leeftijd en naam en werden met de dag verliefder.

Gerbrandt vond met verbaasde verrukking in haar terug alles wat hij vroeger in andere vrouwen had bewonderd, vereerd en liefgehad. In haar onschuldige kussen en stoeise liefkozingen voelde hij de kiemen van een hartstocht, die zou kunnen opvliegen tot de verterende heftigheid van een Margriet. Haar lichaam beloofde zich te ontwikkelen tot dat van een volmaakte Juno, verblindend van schoonheid en dronken-makend van welige ronding..... als de zinnen eenmaal begonnen te spreken, zou zij overweldigend zijn..... Zij had een sterk verstand, een helder oordeel, was geestig en gevat als Tesselschade en had de zelfde schroomvalligheid, waarachter de gloed van een heftig temperament schuil ging. Zij had een trots en vast karakter, maar een zacht gemoed en een

stille goedheid, die hem aan Dieuwke deden denken. Zij zou, eenmaal tot volle rijpheid opengebloeid, de ideale vrouw zijn, waarvan dichters dromen en zingen en die het maar een enkele, zeldzaam uitverkorene gegeven is in het leven te ontmoeten en voor zich te veroveren..... Hij was een gelukskind..... Het leven had hem heen en weer gegooid, van de ene klip naar de andere, hem bezeerd en gekneusd, hem vermoeid en eenzaam aan het kale strand achtergelaten, moedeloos en leeggeplunderd..... Maar alleen om hem de grootste schat aan het hart te leggen, de ideale levensgezellin, die alles deed vergeten, hem de krachten der eerste jeugd teruggaf, al het oude in hem uitwiste en hem maakte als een onbeschreven blad, waarop het hooglied van zijn leven zou worden geschreven..... Zij hield van hem, zij kuste hem met trillende oogleden, haar hand lag in de zijne als een bevend vogeltje, haar ogen keken naar hem als die van een gelovige naar het ver vermoede aanschijn der genade..... Alles zou goed worden, als zij zijn vrouw was..... over enige maanden..... een jaar hoogstens..... Zij had geen ouders meer, voelde zich eenzaam in het gezin van haar zuster en zwager..... de schone vrucht was rijp en zou hem in de schoot vallen als een godsgeschenk..... Eindelijk was het geluk vlakbij..... en deze maal zou het hem niet ontroofd worden..... Madalena kreeg hem meer lief met elke dag, zijn hart stond voor haar in helle vlam, Elisabeth en Teller waren hem goed gezind, lieten hen veel alleen, zij wandelden samen door de stad in de eerste heldere winterdagen, zij reden schaatsen op de grachten toen in het laatst van November de vorst plotseling fel inzette..... Dromerige uren bij het haardvuur met zijn hoofd in haar schoot, haar verstrooide vingers strelend door zijn dikke lokken, het gezicht met de peinzende ogen gebogen over het zijne..... de vragende meisjes-ogen met de schemering van het vermoeden van wat het leven was en brengen zou..... De stille woorden van tederheid en verlangen, waarin al de schoonheid van de toekomst bevangen lag..... De gouden uren van de vredige avonden in deze familiekring, waarin hij zonder nadere verklaring was opgenomen als had hij er altijd toe behoord..... Zo gleed een schip na stormige vaart het gladde water van een veilige haven binnen.....

Dan was daar opeens de vreemdeling uit het Zuiden, de koopman Isaac van der Voort, de Antwerpenaar, die een handelshuis leidde in Napels en voor zaken en ontspanning naar Amsterdam gekomen

was. Een donkere man, met een bruin, scherpgesneden gezicht, diepliggende ogen onder een ernstig, hoog voorhoofd, fijngevormde handen met dunne, speelse vingers en een diepe, warme stem, die aangenaam in de oren klonk en vleiende dingen kon zeggen, dat de bedoeling om te behagen opviel. Hij was een voorname zakenrelatie van Teller en werd met onderscheiding en warme hartelijkheid ontvangen.

Van de eerste ontmoeting af voelde Gerbrandt een tegenzin voor den hoffelijken, gladden man van de wereld, die Van der Voort ontegenzeggelijk was, en al toonde deze een bijna overdreven égard tegenover den Amsterdamsen dichter, iets in zijn houding waarschuwde Breêro, dat dit onverklaarbare gevoel van vijandschap wederzijds was.

Van der Voort was tien jaar ouder dan Gerbrandt, maar zijn slanke, magere figuur bewoog zich opmerkelijk lenig, maakte een indruk van ongewone wilskracht en vitaliteit. Hij was zichzelf altijd volkomen meester, de zware oogleden bleven meest halfgeloken over de gloed der donkere ogen, hij maakte weinig gebaren, maar zijn stem was levendig en ongemeen buigzaam, wat een grote bekoring gaf aan zijn boeiende verhalen omtrent het leven in Italië. Hij was gekleed met zuidelijke zwier, kostbaar en met verfijnde smaak voor kleur en lijn, zonder enige aanduiding van fatterigheid. Gerbrandt voelde zich tegenover hem boers en plomp, onhandig en vaak hulpeloos, als Van der Voort met hem schertste, uiterlijk zonder de minste boosaardigheid, maar voor Breêro's scherpe intuïtie met de verborgen bedoeling hem in Madalena's ogen belachelijk en onsympathiek te maken.

Na enkele dagen twijfelde hij er niet meer aan of Van der Voorts veelvuldige bezoeken golden uitsluitend Madalena Stockmans. Met de valkenogen van een medeminnaar hield hij elke blik, iedere beweging van den bruinen Brabander, zoals hij hem voor zichzelf gedoopt had, in het vizier. Het was duidelijk, dat hij verliefd op haar was, en besloten met alle middelen naar haar gunst te dingen. Maar hij had van het eerste ogenblik af gezien, hoe het stond tussen haar en Breêro, en dat het gevaarlijk zou zijn de dingen te bruskeren. Listig en met duivelse behendigheid legde hij het erop toe Gerbrandts aanzien ongemerkt te ondermijnen. Hij maakte een prijzende opmerking over Breêro's nieuwe costuum, loofde de forse snit van het fluwelen wambuis, de vorm en de kleur van

de rosetten aan de knicbroek - en ieder moest opmerken hoeveel eleganter zijn eigen kleren waren..... Hij sprak onbevangen van Italiaanse schilders en dichters, waarmee hij bevriend was, beschreef hun werk met gloeiende kleuren, citeerde de zoetvloeiende en geestig-zinrijke verzen - en Breêro's poëzie ging op trage voeten door de kleverige klei van Holland, zijn geest werd lomp, zijn humor vulgair..... Hoewel Van der Voort met geen woord repte van mogelijke vergelijking en Gerbrandt alle eer bleef bewijzen, die hem toekwam..... Hij vertelde met gloedvolle woorden van feesten aan de golf van Napels, het hemelsblauwe water, de zonnegloed over de helder gekleurde latijnse zeilen der vissersschuiten en spitse galeien, de groots dreigende schaduw van de Vesuvius met zijn eeuwige pluim van rook aan de top, de schittering van de kostbaar uitgedoste gezelschappen op het water en aan de wal, de muziek, de boeketten der bloeiende oleanders, de geuren van oranjebloesem en rozen, de overdaad van kleuren en bloemen, de exotische pracht van palmen, citroen- en sinaasappelbomen, de goudgele mispels, de bloedrode granaatappelen..... luierende lazzaroni langs de kaden in lompen, die iets elegants hadden, een bloem achter het oor en een lach om de lippen..... en Amsterdam werd een grijs en mistig oord, het IJ een ordinaire verzamelplaats van sjacherende koopvaarders, hard gesjouw en luidruchtig loven en bieden door graaiende handelsgieren, die niet wisten, dat het leven er was om feest te vieren en te luieren in de zon..... Hij vertelde boeiend, Van der Voort, levendig en beeldend, Italië, zijn eigen leven en persoonlijkheid werden met ieder woord belangwekkender, hoewel hij zichzelf volkomen buiten beschouwing liet..... Welk een indruk moest dit alles maken op de romantische ziel van een jong meisje?..... En was Van der Voort niet een voornaam koopman, bewoog en sprak hij niet als een hidalgo uit Spanje of een cavaliere uit het zondoorstoofde, feestelijk levende, heimelijk verdorven, maar ontzaglijk boeiende Italië?.....

Hij voelde Madalena's groeiende belangstelling voor den van zo ver gekomen aanbidder. Hij zag de gespannen aandacht, waarmee ze bij zijn verhalen toehoorde en de verstrooidheid tegenover zijn eigen pogingen om haar gedachten naar hem terug te leiden..... Hoe vergleed hun goede vertrouwelijkheid als droog zand, dat door de vingers loopt en zich niet laat vasthouden!..... Kwam ze

zo diep onder de bekoring van de doorzichtige methoden der verleidingskunst en de gladde hoofsheid van den bruinen Brabander?..... Zag ze achter dit bewegelijke donkere masker niet de dorheid van de berekenende ziel, die nooit houden zou wat de vleiende mond beloofde, de kilheid van dit koopmanshart, dat geen middel schuwde om de begeerde waar in zijn bezit te krijgen en er al de winst uit te persen, die er mogelijkerwijze in stak?..... Zijn rust was heen, zijn vertrouwen vervlood.....

Zeker sprak Van der Voort kwaad van hem, als hij er niet bij was. Hij voelde soms argwaan en nieuwsgierigheid in haar blik..... Toch was haar liefde voor hem niet dood..... o neen!..... Als ze samen waren, won hij haar gemakkelijk terug..... Zij lag tegen zijn borst en fluisterde lieve woorden, liet zich kussen en kuste hem terug en er was niets tussen hen veranderd, geen schaduw van den sluipenden vreemdeling viel over hun tederheid..... Maar als hij er weer was, dwaalden haar blikken naar hem heen en altijd weer wist hij haar aandacht te vangen met zijn behendige knepen..... Wat bleef hij in Amsterdam wijlen?..... Hij had er niets te doen, zijn zaken waren afgewikkeld..... Een een-en-veertigjarige, volleerde koopman luierde week in week uit om een negentienjarig meisje, dat haar hart aan een ander geschonken had, zonder hoop het hof te maken?..... Of..... had hij wel hoop en reden om dit te geloven?

Neen..... dat kon niet.....

Ging hij maar weg!..... Het verveelde en vermoeide Gerbrandt zo. Hij haatte dien man, maar kon het in het huis van zijn gastheer niet laten blijken. Hij wou ook zijn jaloersheid niet tonen door openlijk de strijd tegen hem op te nemen. Het bleef bij verholen stekeligheden, die hem af en toe onweerstaanbaar over de lippen kwamen, en die hem aanstonds berouwden, als hij het zelfgenoegzame glimlachje zag, dat ze om de lippen van Van der Voort te voorschijn riepen. Soms had hij zin hem met de handschoenen om de oren te slaan en hem te vragen of hij even behendig was met de degen als met de tong?..... Maar dat was dwaasheid van zijn opbruisend gemoed, en 't was beter hoffelijk te blijven en te wachten, tot hij uit hun gezichtskring verdween..... Had hij niet aangekondigd, dat hij in ieder geval in de loop van Januari moest afreizen?..... Wat deden die paar weken ertoe?..... Op de dag vóór oud-jaar ging Gerbrandt 's middags na een zijns

ondanks vinnig gesprek met Van der Voort weg om bij Marcus Westhoff te avondmalen. Madalena was terneergeslagen bij het afscheid en vroeg hem op oudejaarsavond een glas kruidenwijn te komen drinken. Hij beloofde het haar, kuste haar de hand en liep weg, nog niet over zijn kwade bui heen.

Bij Westhoff ging het vrolijk toe. Er waren veel vrienden en jonge vrouwen, de wijn wekte een jolige amoureuze stemming, er werd gespeeld en gezongen, geplaagd en gestoeid. Gerbrandts ergernis en bedwongen jalouzie sloegen om in uitgelatenheid. Hij dronk veel, droeg liederen voor, was als zo vaak tevoren de held van het feest en voelde zich als een vis in het water, schertsend, een kus plukkend in een lachend weggetrokken hals, kluchtige liefdesverklaringen op rijm afstekend tegen drie, vier vrouwen om beurten, gevierd, toegedronken en vertroeteld als geen ander. Hij bleef er slapen en werd de volgende morgen onderweg aangesproken door David Bailly, die naar Haarlem ging om tegenwoordig te zijn bij de begrafenis van den jongen schilder Wouterlo, door een droevig ongeval om het leven gekomen. Hij vroeg Gerbrandt, die den overledene gekend had, mee te gaan en het kostte hem weinig moeite hem over te halen.

Na de begrafenis gingen zij half bevroren in de stad een taveerne zoeken om te eten en wat bij te komen. Frans Hals had zich bij hen aangesloten en later in de herberg kwamen er nog een paar vrienden van het schuttersvendel bij. De dode was spoedig vergeten, herinneringen aan de drinkwedstrijd werden opgehaald, de stemming kwam erin, Breêro moest zijn beroemd geworden drinklied van de ‘Haarlemse droge harten’ nog eens zingen, het bier en de wijn begonnen te stromen, er werd gezworven van kroeg tot kroeg, zingend en in elkaars arm hangend en eerst de dag na Nieuwjaar ondernamen Gerbrandt en Bailly de terugtocht, tot de poort uitgeleide gedaan door een danig afgekraakt, maar nog steeds welgehumeurd troepje schor gezongen vrienden. Zij hadden een slede gehuurd en in snelle draf ging het over de toegevroren vaart naar Amsterdam. Een paar mijl voor het doel maakte het paard, schichtig geworden door de klapperende vlag van een koekezoopje een zijwaartse schuiver, de slee slingerde weg, Bailly vloog eruit over het ijs, dan brak de slee door het dunne vlies over een wak en Gerbrandt zakte tot boven de lendenen in het doordringend koude water. Toegeschoten schaatsenrijders grepen het snuivende

paard bij de neusgaten, anderen trokken den benarden dichter op het droge. Druipend stond hij in de ijzige wind, die het water in zijn kleren deed bevriezen.

'Vlug!' riep Bailly, die zich niet noemenswaard bezeerd had. 'Naar de eerste de beste boerenwoning om droog goed!'

'Onzin!' antwoordde Gerbrandt klappertandend. 'In de slee..... hard rijden..... we zijn in dezelfde tijd thuis!'

Hij wou van geen andere regeling horen, kroop in de slee, in de bonten deken gewikkeld, die mèt Bailly over het ijs gevlogen was en drooggebleven, de geschrokken koetsier legde de zweep over het paard en in gestrekte draf ging het verder.

Thuis werd hij met geschrei ontvangen: hij had vergeten hen te waarschuwen, dat hij naar Haarlem ging en zij dachten niet anders of hij was op een of andere manier verongelukt. Het verhaal van het ijsongeval bracht nieuwe schrik. Haastig werd hij in droge kleren gestoken en tot het gebeente verkild onder de dekens gestopt, met warme kruiken aan de voeten en de zijden.

Rillend en klappertandend lag hij te wachten op de warmte en de slaap, die niet komen wilden. Hij had de grappige gewaarwording, dat door het klapperen zijner tanden de gedachten in zijn hoofd aan het stotteren gevallen waren en moest er zachtjes om lachen.

Zijn moeder zat bij zijn bed en hield zijn ijskoude hand vast, praatte af en toe zachtjes met hem en keek angstig naar zijn bleek bestorven gezicht met de doffe ogen en de bibberende onderkaak. Laat in de middag keerde de kleur op zijn wangen terug, het klappertanden hield op. Hij zuchtte diep en behagelijk, rekte zich in de weldadige warmte onder de dekens en zei z'n moeder met zwakke, hese stem, dat ze hem nu alleen moest laten, want dat hij slapen wou. Maar zij bleef zitten tot zijn ogen waren dicht gevallen en zijn adem regelmatig ging..... Goddank, hij sliep rustig..... misschien liep alles nog met een zware verkoudheid af..... Zachtjes stond zij op, legde geruisloos houtblokken op het haardvuur, zette nieuwe kaarsen in de kandelaars op de tafel en ging op de tenen de deur uit, die zij zacht achter zich sloot.....

In de avond werd Gerbrandt wakker met scheurende pijnen in de borst en de onrustige gewaarwording, dat hij iets ernstigs verzuimd had..... Wat was het dan?..... Er lag een grijze mist rond zijn denken, die hem belette te zien wat hij zocht..... Koorts

klopte in zijn slapen..... Plotseling kwam er helderheid in zijn hersens..... Hij wist wat hij verzuimd had..... Madalena!..... Hij was op oudejaarsdag naar Haarlem gegaan en had de ganse afspraak vergeten..... De vrienden en de wijn hadden hem bedrogen..... Zij had op hem gewacht en hij was niet gekomen..... Isaac van der Voort zou niet verzuimd hebben zoetelijk hartelijke betuigingen van spijt over zijn onverklaarde en onverklaarbare afwezigheid te lanceren..... Nu was nieuwjaar voorbij..... Dagen lang had hij haar overgelaten aan de gevaarlijke invloed van dien geslepen verleider..... O, waarom had hij hem niet liever de degen door het lichaam gestoken! God weet in welk licht hij haar dit onvergefelijk verzuim had voorgehouden!..... Hij moest het herstellen voor het te laat was.....

Hij moest haar schrijven.....

Nu dadelijk.....

Straks zou hij niet meer kunnen..... de koorts begon door zijn bloed te rennen, de pijn in zijn borst begon al ondragelijker te worden.....

Haastig! Haastig! Vóór de ziekte hem neersloeg en voor dagen aan het bed kluisterde!.....

Hij stond op, sloeg de mantel om de huiverende leden, stak de kaarsen aan, viel in zijn stoel achter de tafel, dwong alle verwarring uit zijn koortsige hersens weg en begon te schrijven..... Eerst schrijven, straks mocht de koorts zijn gedachten dooreen woelen, maar eerst moest de brief geschreven worden, die hem met Madalena zou verzoenen. Zijn hand beefde, maar de hersens gehoorzaamden aan zijn harde wil.....

Hij wenste haar een gelukkig nieuwjaar en vertelde kort, hoe het gekomen was, dat hij zich niet aan de afspraak gehouden had, en vroeg haar ootmoedig om vergiffenis voor zijn onvergefelijk verzuim en wangedrag. Dan schreef hij:

Voorders laet ick u weten (doch ongaerne), dat ick zieck ende niet wel te pas en ben, vermits ick ongeluckigh met de slede in 't ijs gebroocken en ick met mijn lenden in 't water geseten hebbe: waerop ick, als ghij wel dencken meught, dapper verkouwt geworden ben, so dat ick nootsaeckelijck mijn kamer bewaren moet, het welck mij een onsegghelijck verdriet is, ten aensien dat ick daer door ben verbannen van mijn siels aenghenaem gheselschap;

en daer en boven soo quelt mij de schrickelijcke jalousye van den bruynen Brabander, vreesende door hem te Verliesen het weynigh dat ick aen u gewonnen hope, dies mij de uren daghen, de daghen Jaeren, ende de Nachten eeuwen duncken te wesen; daerom, o Alderliefste Lief, indien u de Menschelijcke ghenegentheidt mede aen hanght, of so u Maegdelijcke borst oyt is doorstraelt geweest met de minnelijcke straelen van medelijde tot u even Naesten, of soo ghij immermeer hebt ghevoelt de vrundelijcke kracht van de verkiesinghe van d'een voor den anderen te beminnen, soo laet u Minnaer niet hopeloos quijnen, maer vertroost hem met een kleyn letterken van u ghenegene Jonste, soo sal ick blijven in leven en sterven

Uwen altijdt getrouwe Dienaer en slave

G.A. B r e d e r o

Hij miste de kracht zijn brief over te lezen. Haastig vouwde hij hem dicht, verzegelde hem en schreef het adres erop: 'Aen Mejoffrouwe Madalena Stockmans. Ten huyze van Mijn Heere Jan Teller Thomasz. ende in haere handen.'

Dan zonk hij in zijn stoel achterover, sloot uitgeput de ogen en ademde moeilijk..... Zo vond hem kort daarna Stijntje. Verschrikt kwam zij op hem toe, veegde het zweet van zijn voorhoofd en beknorde hem om zijn onvoorzichtigheid. Maar hij weerde haar ongeduldig af, legde zijn gloeiende hand op de brief en fluisterde schor:

'Dadelijk..... laten bezorgen..... er hangt..... veel van af'..... Toen sloeg hij weg in bewusteloosheid en het zou weken duren eer hij weer ontwaakte tot het besef van de dingen om hem heen.....

Zonsondergang

Ontvangt, o Heere! doch het suyverst' van mijn hert,
Geeft dat mij mijne sond niet toe-gerekend wert:
Neemt mij, die hier op aerd' als vremdeling most swerven,
In 's Hemels Borgerij na een God-saligh sterven

1

Dokter Samuel Coster had weinig hoop zijn vriend te behouden. Het werd een zware longontsteking met heftige pijnen en hoge koorts. Zijn moeder en zusters waakten om de beurt bij hem, gaven hem alle denkbare zorg. Uren zat Adriaan Cornelisz. aan het voeteneinde van het bed en keek naar het rode koortsgezicht, dat met de dag meer verviel, luisterde naar het onsamenhangend gemompel van den zieke en voelde zijn hart samenkrimpen bij de gedachte, dat deze vrolijke en rijkbegaafde jongen zo vroeg zou moeten sterven.

Maar hij stierf niet. Hij doorstond de crisis en toen de koorts wat afnam en de wilde opvlammingen van dolzinnig verzet geleidelijk minder werden en dan uitbleven, begon Coster hoopvoller te kijken, de velen, die kwamen vragen naar den zieken dichter, kregen bemoedigender antwoord. Langzaam keerde het bewustzijn terug, maar het zwakke vlammetje moest behoedzaam gekoesterd worden: het minste tochtje zou het kunnen uitwaaien.

Stil lag de herstellende te kijken naar de bleke gezichten van zijn verzorgsters, waarin hij de vreugde zag om zijn beterschap. Gaarne hield hij haar hand vast in zijn knokig vermagerde vingers, als zocht hij zich op deze wijze naar het leven terug te trekken. Hij was zeer zwak en zo uitgeput, dat hij geen kracht had zijn doezelig dwalende gedachten te ordenen of op iets bepaalds te richten. Vaag wist hij, dat er duizend dingen waren die hij vragen moest, maar hij was te moe om te bedenken, wat het voor dingen waren..... Het was ook niet zo belangrijk..... eerst moest hij sterker worden, dan kon hij weer nadenken en alles regelen. Hij voelde zich als een, die bezig is uit een zware slaap bij te komen, het bewustzijn is nog omwolkt van onbestemde herinnering aan veel diepe dromen en weigerachtig zich op de werkelijkheid te richten; lui laat het zich drijven door de schemeringen van de half-slaap, aangenaam wijlend vlak onder de oppervlakte, waar het helle daglicht alle contouren met schrille lijnen natrekt.

Hij liet zich voeren en koesteren, strelen en verzorgen, nam gehoorzaam zijn bittere medicijnen, sprak weinig, gedroeg zich volgzaam als een kind. Coster nam hem zorgvuldig waar, zag de vage tekenen van ontwakend bewustzijn en terugkerende belangstelling met bevrediging aan en waarschuwde de huisgenoten met de uiterste

voorzichtigheid te antwoorden op de vragen, die hij nu spoedig verwachtte: Gerbrandts geest was nog zwak en een onverwachte schok zou hem veel kwaad kunnen doen, ook lichamelijk.

Zijn ogen werden helderder en kregen een vaster blik. Toen hij op een morgen in het begin van Maart ontwaakte, begonnen zijn gedachten met ongewone helderheid te werken. Hij wist nu wat hij het eerst vragen moest. Toen Stijntje aan zijn bed kwam zitten, lag hij een tijdlang zwijgend naar haar te kijken en vroeg dan plotseling:

'Die brief..... je weet wel, Stijn, heb je die laten bezorgen?'

'Natuurlijk, jongen, dadelijk de volgende morgen.'

'En waar is het antwoord?..... Haal het en lees het me voor.'

Zij aarzelde. Vol spanning keek hij haar aan.

'Nou?..... Waarom doe je niet, wat ik je vraag?'

'Ja..... zie je..... Gerbrandt..... er is nog geen antwoord gekomen'.....

'O..... de hoeveelste is het vandaag?'

'De vijfde Maart.'

'De vijfde Maart?'

Zij zag de verbazing en schrik in zijn ogen.

'Je bent lang ziek geweest, Gerbrandt'.....

'De vijfde Maart..... en nog geen antwoord?'.....

'O, maar ze wisten immers, dat je zwaar ziek was en buiten bewustzijn..... Elke dag kwam de knecht van Sinjeur Teller vragen, hoe het met je was'.....

'Is dat waar?'

'Zo waar als ik hier zit.'

'O..... jaja... juist'.....

Zijn blik werd rustiger. Hij glimlachte voor zich henen. Het antwoord zou nu wel spoedig komen.....

'Als die knecht weer komt, moet je hem de boodschap meegeven, dat ik veel beter ben en weer zelf mijn brieven lees..... Precies zo moet hij het overbrengen. Zul je dat doen?'

'Natuurlijk, jongen..... Maar wees nu stil, je mag nog niet zoveel praten.'

Hij knikte en sloot de ogen..... Madalena zou de boodschap begrijpen en dadelijk schrijven..... De bruine Brabander was allang weg en zij wist natuurlijk hoe hij hier naar een woordje van haar lag te verlangen..... Zo jammer, dat hij ziek geworden was.....

Maar nu sterkte hij flink aan..... Voor het eind van dit jaar zou hij het geluk veroverd hebben..... Hij kon en wou niet langer wachten..... Voor dit jaar ten einde was zou Madalena zijn vrouw zijn..... Glimlachend sluimerde hij in.

Maar er kwam geen brief..... Het ‘kleine letterken van genegenheid’, waarom hij zo deemoedig gesmeekt had, werd hem niet gezonden.

Waarom schreef zij niet?

Hij kon er maar één verklaring voor vinden: jonkvrouwelijke schroom hield haar ervan terug haar gevoelens voor hem zwart op wit aan het papier toe te vertrouwen. Hij vroeg, of ze Tellers knecht bij hem wilden brengen, als hij weer naar hem kwam vragen. Maar de knecht kwam niet meer sinds hij de boodschap meegekregen had, dat Breêro snel beterde en spoedig weer zou mogen opstaan.

Goed..... Dan zou hij vlug genezen, weer sterk worden en zijn eerste gang zou naar haar zijn..... Het was een goede oefening voor zo'n ongeduldig karakter als het zijne. En Coster zei, dat hij vlugger zou genezen naarmate hij zelf sterker genezen wòu..... Het verlangen om Madalena weer te zien zou reuzenkracht geven aan zijn wil om beter te worden.....

Zelfs Coster verwonderde zich over zijn snelle vooruitgang. Hij mocht weer opzitten en lezen, dan een beetje werken. Hij at als een wolf, zijn wangen vulden zich weer een beetje en verloren hun ziekelijke, grauw-bleke tint. Dan mocht hij zich aankleden en door het huis lopen. Het bekwam hem goed. Vrienden liepen in en uit voor een vrolijk praatje. Steven bracht hem nieuwe boeken, Hooft maakte gebruik van een bezoek aan de stad om hem geluk te komen wensen met zijn beterschap en bracht hem de groeten van de vrienden uit de Muiderkring, waar men hem gauw weer hoopte te zien. Charles Quina was er elke avond, zijn uitgever Van der Plasse bracht hem de drukproeven van den ‘Spaansen Brabander’ en Gerbrandt deed hem het genoegen er een forse voorrede bij te schrijven, waarin hij de betuttelaars van het ruige realisme zijner zedenschildering met zwier de mantel uitklopte.

Dan, op een zoele namiddag in het begin van April, mocht hij uitgaan.

De buitenlucht was een ongekende weldaad, een ontzagelijk genot..... Hij hield de zonkant van straten en grachten.

Een geweldige vreugde spande in zijn heftig kloppend hart..... Eindelijk!..... Eindelijk zou hij haar weerzien..... de koningin van zijn ziel, de zon van zijn leven, al de heerlijkheid van de toekomst..... zijn Madalena, zijn eigen lief..... Z'n geduldig wachten in de ziekenkamer zou beloond worden..... Het was goed geweest, dat hij niets had overhaast.....

Hij vond Elizabeth alleen thuis. Ze was blij verrast, omdat hij er zo goed en opgewekt uitzag. Maar ze deed zenuwachtig en gejaagd, praatte aan een stuk door en gaf hem geen tijd tot vragen. Glimlachend onderbrak hij haar woordenstroom:

'Waar is Madalena?'

Madalena?..... Och Heer, wist hij dan niet, dat Madalena al sinds half Januari terug was naar Dordrecht?..... Ze woonde daar bij hun oom en tante en zou er blijven tot zij trouwde..... Tot zij trouwde? Had ze dan vaste trouwplannen?..... Maar had niemand hem dan verteld, dat zij zich een week na Nieuwjaar verloofd had met Sinjeur Isaac van der Voort?..... Hij was in Holland gebleven. Ze zouden in Mei of Juni trouwen, dan naar Rome gaan en later naar Napels..... Hemel, ze had gedacht, dat hij al die dingen al lang wist.....

Gerbrandt was spookachtig bleek geworden en keek haar aan of hij een geest zag.

Zij gaf een schreeuw van schrik en wou het bellekoord grijpen, maar hij weerhield haar hand en met een miserabele poging tot een geruststellende glimlach zei hij moeilijk:

''t Is niets..... een duizeling..... ik ben nog niet zo heel sterk..... Zozo..... Nee, niemand had me nog iets verteld..... Ze wisten het zeker niet..... Heeft ze u ook gesproken over een brief, die ik haar schreef vlak voor ik ziek werd?'

'Wacht eens..... Ja, over dat ongeluk op het ijs..... Ja..... och, 't waren zenuwachtige dagen..... Het besluit tot de verloving en het huwelijk overviel Jan en mij danig..... wij wisten niet wat we hoorden, en 't kind zelf was ook helemaal in de war'.....

Zij sprak door, vertelde bijzonderheden. Hij liet haar praten zonder te horen wat ze zei, spande al zijn krachten in om zichzelf meester te blijven, niet te gaan schreeuwen, die ratelende vrouw de keel dicht te knijpen, de hele boel hier kort en klein te slaan..... Hij had zich verbeeld..... Wat had hij zich al niet verbeeld?..... Dat Teller en zijn vrouw hem aanmoedigden in zijn vrijen naar

Madalena, hun omgang begunstigden..... Waarschijnlijk was het niet eens in hun hoofd opgekomen, dat hij de moed zou hebben..... Idioot, die hij was!..... Hij kende deze patriciërs nu immers allang genoeg?..... Ze zagen in hun hoogmoed gladweg den man in den dichter voorbij..... Een dichter kon een gewild sieraad zijn in hun pronkerig huis, een exotisch meubelstuk..... als hij niet toevallig van hun stand was, kwam het niet in hen op, dat hij als man misschien pretenties zou kunnen hebben..... Hofnar..... Wie had dat woord eens tegen hem in dit verband gebruikt?..... Steven natuurlijk, die een duivels scherp oog had voor de naakte waarheid..... Madalena trouwde den bruinen Brabander..... Abrupt nam hij afscheid en ging heen.

Met stijve passen, zich krampachtig rechtop houdend, liep hij naar de IJ-kant, ging op de bank voor een kleine zeemanskroeg zitten en liet zich een vaantje bier brengen. Het IJ was verblindend mooi. De zon schitterde in het rusteloze gekabbel der golfjes en lokte onverwachte kleuren uit de onderdelen van schepen en schuiten. Lange driekleurige wimpels zwierden sierlijk van masten of ra's, kronkelden vrolijk op de adem van de speelse voorjaarswind..... Verderop naar Pampus lag het water helderblauw, als een plaat glas. Een schip van oorlog joeg driftig wielende rookpluimen uit zijn flanken, aanstonds zou de donker van het geschut over het water komen aanrollen. Overal was bedrijvigheid, de lucht was vervuld van stemmen, geroep, gelach en het eeuwige havenrumoer, gerammel van kettingen, geschuif en gebonk van balen en vaten en kisten, geklots van het water onder de beschoeiing, rhythmisch gezang van matrozen aan de kaapstander..... Verrukkelijk, prachtig bruisend, gedachteloos leven, dat onverstoorbaar zijn gang ging, als je bewusteloos van koorts je hoofd in de kussens wendde en keerde, dat verder vloeide, als je aan de kant zat met een verbrijzeld hart en al de wanhoop van de wereld in je leeggeroofde ziel, en sterven wou..... Het grommende, gulzige, op zichzelf gerichte leven, waarin voor hem geen plaats meer was.....

Neen..... geen plaats meer..... Nu was het uit met Gerbrandt Adriaansz. Bredero. Hij gaf zijn zinspreuk ‘'t Kan verkeeren’ op..... Voor hem kon het niet meer verkeren..... Dit was de laatste nederlaag, de dodelijke slag..... de bruine Brabander was sterker geweest dan hij..... Misschien had hij zelf schuld?..... Hij had niet aan de boemel moeten slaan..... Hij had op oudejaars-

avond bij haar moeten komen, zoals hij beloofd had..... Bah!..... dat zou hem niet gebaat hebben..... Een vrouw, die daarin een voorwendsel vond om hem, die doodziek neerlag, zonder een woord in de steek te laten en zich hals over kop in de armen van een ander te werpen, zou hem ook om zijn braafheid niet genomen hebben... ...Zijn hart had hem gewaarschuwd, zodra die geslepen cavalier op het toneel verscheen en zijn hart had gelijk gehad..... Het had hem dikwijls belogen, maar deze keer had het gelijk gehad..... Waarom mocht je je gezonde aandrang niet volgen en zo'n gluiperige intrigant je rapier door het valse hart jagen?..... Hij zou Madalena niet gelukkig maken, hij, met zijn kille, berekenende, slangachtige ziel..... Nou..... en wat deerde het hem of Mejoffer Madalena Stockmans gelukkig werd of niet?..... Ze had hem ook verraden en verlaten..... Hij verachtte haar, jawel, maar hij kon zijn gemoed niet tegen haar verharden, zijn ziel niet verhinderen haar lief te hebben.....

Hij had haar lief..... nog altijd.....

Hij had haar zo wanhopig lief, en zou haar liefhebben tot zijn laatste harteklop, dat was zeker..... Want haar had hij lief, zoals hij nog nooit een vrouw had liefgehad.....

Vele vrouwen had hij bemind, sommige diep en oprecht, Tesseltje het meest en het trouwst van allen. Hij had met ze gedweept, de schatten van zijn rijke hart aan haar voeten gelegd, zich laten opbranden in de gloed van zijn liefde voor haar. Maar het was toch anders geweest dan met Madalena..... dat wist hij nu, in het denken aan haar op dit noodlotzware uur, tegenover de sprankeling van het gedachteloze, genadeloze leven onder zijn wrevele blik.

In al de andere had hij, hoezeer hij ze mocht hebben liefgehad, toch zichzelf gezocht, op een of andere manier zich in hun liefde gewikkeld als in een warme, beschermende mantel. Veel had hij gegeven, maar meer ontvangen..... meer willen ontvangen ook..... Met Madalena was het anders geweest. Een zo grote, alles overstromende, goede tederheid had hij nooit voor een vrouw gevoeld. Zijn liefde had zich als een bescherming om haar samen geplooid, hij had haar al het goede van de wereld willen geven en daarin zou voor hem het geluk bestaan hebben: in de innigheid, waarmee hij haar door het leven mocht dragen, haar behoedend voor alle leed en pijn en tegenheid..... Zij was een kind en hij haar grote,

goede beschermer, die zijn hartebloed zou overhebben om haar voor alle onheil te behoeden..... Dit was de hoge, zuivere, sterke liefde van den rijpen man, die in de vrouw het kind bemint en haar leven slaat in de warme koestering van zijn beschermende armen..... Nu eerst had hij in volle omvang ervaren hoe zoet aan het hart deze hoogste, onbaatzuchtigste liefde is..... Na alle nood en ellende had hij het wisselvallige leven deze rijkdom afgewonnen..... Alleen om het zich weer uit de handen te voelen glijden..... Ook deze liefde was verworpen.....

Dit was het einde.....

Met een bittere glimlach bekende hij zich, dat deze gedachte hem ook vroeger gekweld had..... Maar nooit zo..... Nooit met deze dodelijke verslagenheid in de ziel..... Er was altijd woede en opstand bij geweest, een vlam van verzet..... Nu was er alleen de doffe, oneindige moedeloosheid van een versmaad hart, dat het kostbaarste kleinood in smekende overgave had aangeboden en koel teruggewezen was. Uit de diepste diepten van zijn wezen had hij het eindelijk opgedolven, na eindeloos dwalen en mistasten en het was versmaad als een waardeloos vod..... En hij had noch de kracht om te aanvaarden, noch die om zich te verharden. Hij voelde de verworpen liefde even gaaf en vurig in zijn hart als toen hij nog hopen mocht de uitverkorene te zijn..... En nooit zou die liefde vervagen of verdwijnen..... Hij zou eraan lijden tot hij stierf.....

Waar diende het nog toe verder te leven?.....

Daar was het IJ, het verlossende water, het einde..... Het klokte en lokte op een paar vaam van zijn voeten..... Enkele stappen, een sprong, en het was voorbij..... Alleen..... dan kwam het andere leven..... de eeuwigheid met haar oordeel en verschrikking..... God had den mens verboden zijn lot in eigen handen te nemen..... Wie dat deed was verloren..... Men moest de bittere beker ledigen tot de laatste droppel.....

In sombere stemming, bleek en met knikkende knieën kwam hij thuis, tot ontsteltenis van zijn familie, die hem opgewekt en veerkrachtig had zien vertrekken..... Hij mompelde wat van vermoeienis en ging naar bed.

Toen Coster kwam, gloeide hij van koorts. De dokter stond verbaasd, vroeg hoe lang hij uit geweest was en schudde het hoofd: dat was veel te lang, natuurlijk had hij zich oververmoeid en dit

waren de gevolgen..... Hij hoopte, dat het van voorbijgaande aard zou zijn, maar kon er niet voor instaan, dat dit geen lelijke instorting betekende. De patient kreeg een aderlating om het verhitte bloed wat tot kalmte te brengen en een alsembittere drank tegen de koorts..... Hij bleef bij hem zitten om te wachten of er verbetering kwam. Na een uurtje sloeg Gerbrandt de ogen op en herkende blijkbaar zijn vriend. Hij glimlachte pijnlijk en schoof zijn hand naar hem toe over de deken.

Coster legde de zijne er op en zei bestraffend:

‘Dat komt er nou van, heethoofd!..... Had je je niet wat minder kunnen vermoeien?..... Nou ben je weer een eind achterop’.....

Breêro schudde het hoofd:

‘Dat is het niet, Samuel..... 't is dat het leven zo ongenadig voor me is’.....

‘Jaja, geef jij het leven de schuld maar..... Probeer nou te slapen, dat is de beste medicijn voor je.’

‘Slapen..... ja..... slapen..... altijd te mogen slapen..... De dood is de beste slaap, Samuel..... de altijddurende slaap’.....

Zijn stem verstierf in een gemompel. Coster beval, dat er bij hem gewaakt moest worden: hij ijlde weer en sprak wartaal..... Met een bezorgd gezicht ging de dokter heen, hij vond het maar een misselijk geval en was er niet gerust op.....

2

Zijn sterk gestel overwon ook deze inzinking, maar toen hij van zijn ziekbed opstond, weer begon uit te gaan en te te werken, bleef er iets rondom hem, dat de mensen, die hem het best kenden, erger verschrikte dan zijn ziekte gedaan had. Hij was de oude niet meer. De blik van zijn ogen bleef omfloerst als keek hij nadenkelijk in een leegte, waardoor duistere visioenen spookten, wier zin hij tevergeefs zocht te ontraadselen. Een donkere weemoed was om zijn wezen gevallen en hij wou niemand spreken over de oorzaak daarvan. De liefde voor Madalena Stockmans wou wijken noch minderen, zijn hart stroomde ervan over. De jalousie op den bruinen Brabander lag als een rauwe pijn, een borrelende en machteloze woede in zijn borst. Als de voorstelling hem plaagde van het zuivere meisje in de armen van dien slinksen verleider leek de hel hem verkieselijk boven dit bedorven leven. Maar hij moest zwijgen en het alleen dragen.

Hij schreef een bruiloftsdicht voor zijn vriend Adriaan van der Heden en voegde er een liedje aan toe met de olijke strofe:

> ‘Een kusjen is maer een af-vegen,
> En immers ist soo soeten dingh:
> Komt, laet ons kussen eens te degen:
> Ick kus veel liever dan ick singh!
> Wel, dat gaet wel! Maer 't is te snel,
> Ay, siet niet fel!
> Ick doe u toch geen seer,
> En soo 't u lust, kust mijn vrij helf te meer!’

Maar dat was alles herinnering en techniek, zijn hart sprak er niet bij mee en op de bruiloft kwam hij niet, het gezicht van anderer voltooid geluk kon hij niet verdragen.

Einde Mei ondertrouwde Madalena in Dordrecht, drie weken later werd het huwelijk voltrokken in Oud-Alblas en het echtpaar vertrok naar Italië. Gerbrandt leefde die weken in een soort stupor, innerlijk van de wereld afgesloten, naar buiten met een wat wezenloze glimlach een schijnleven spelend, dat zuiver mechanisch was. Een paar dagen na haar vertrek schreef hij zijn verbaasde afscheidsklacht:

‘Oogen vol majesteyt
Vol grootsche heerlijckheden:
Hoe comt, dat ghij nu scheyt
Van u eerwaerdicheyt
En soete aerdigheyt:
Laes! wat lichtvaerdicheyt
Aenneemt gij sonder reden?

Van waer comt dit versmaên?
Voorwaer, ick kant niet sinnen,
Noch geenerwijs verstaen
De oorsaeck van dit gaen
U quelt misschien een waen
Soo ic u heb misdaen
'T is met te veel te minnen.....’

Het gedicht besloot op deze wijze:

‘Oogen! ist dat ic dan,
Mijn lantwinning moet derven?
So bid ic siet my an
My! d'alderdroefste man
Die oyt moeder gewan:
Overmits dat ic van
De braefste ziel moet swerven.’

Hij ondertekende met zijn spreuk en naam, schreef er dan bij: ‘*à Mademoiselle, Madame Madalena Stockmans te Roomen*.’

De volgende dag nam hij deel aan het afscheidsnoenmaal van Gijsbert van Hoogendorp. Deze droeg de schitterende uniform van een Commandeur in dienst der Republiek Venetië en zou een dag later met twaalf schepen vol soldaten naar zijn nieuwe bestemming uitzeilen. Hij nam op zich de brief voor Madalena tot Napels mee te nemen en voor verderzending te zorgen. Gerbrandt beloonde hem met een sonnet, waarin hij op geestdriftige wijze de loftrompet over hem stak..... Hij zag hem uitzeilen met zijn vloot van twaalf hooggebouwde schepen, vol in tuig, met waaiende wimpels, de vaandels vliegend boven de gehelmde hoofden der in orde van parade opgestelde soldaten, hijzelf in blinkend kuras en gepluimde stormhoed op de kampanje van het admiraalschip,

een jonge, gelukkige krijgsgod, lachend tegen een schitterende toekomst. De saluutschoten daverden over het water, de saamgedromde menigte aan de wal juichte en wuifde, een stuk van Hollands roem trok uit om in verre hemelstreken nieuwe lauweren te hechten aan zijn vaandels.....

Gerbrandts laatste liefdeslied was onderweg naar zijn bestemming. Hij was in uniform als vaandrig en ging snel met de vrienden terug de stad in om nog een roemer te drinken op de gezondheid en de glorie van Van Hoogendorp. Spoedig steeg de stemming, grappen vlogen heen en weer, de kruik ging vlijtig rond, een lied werd aangeheven. Gerbrandt dronk zwaarder dan een der anderen. Hij had een onlesbare dorst, maar werd bij ieder glas somberder gestemd. Hij keek rond in de Doelenzaal, waar hij zo menig dol feest meegevierd had, en de dolste van allen geweest was..... voorbij..... voorbij als alle vreugde, die het leven gegeven had..... alle ijdelheid, die het een schone schijn verleende..... alle beloften van warmte en liefde, waarmee het hem gelokt had naar de duistere, kille krochten van vertwijfeling en moordende eenzaamheid..... Al deze vrolijke, lachende, drinkende en rumoerende vrienden waren hem goed genoeg gezind, maar zij konden niet het kleinste hoekje vullen van de eenzaamheid, waaronder zijn ziel langzaam werd doodgedrukt..... Zij dromden om hem samen en schreeuwden, dat hij zingen moest: ze hadden in zo lang zijn stem niet gehoord!..... Hij weigerde met een nors gezicht..... zij drongen rumoeriger aan, tot hij met een grimmig lachje opstond en zei:

‘Goed, dan zal ik zingen..... Zwijgt stil en luistert naar “Een sieckens Klaegh-Liedt”, dat ik kort geleden maakte en dat nog voltooid moet worden’.....

Met een wat ijle, onzekere stem zong hij:

‘Ghij Maegden en Jongelinghen,
In stede van yet quaets,
So hoort mijn droevigh singen,
En geeft de reden plaets,
U spiegeld, o mijn Maets!
Met wie ick placht te swerven,
In grondeloos verderven,
Als woeste onverlaets.

Ick plach weleer te wesen
Blij-geestigh en verheught
En heb alsins gepresen
De schijn-vluchtige vreught
Dies ick oock al mijn Jeught
Door 't al te licht bekoren
So ghy aenschouwen meught.

Wijn, lust, en wil van Vrouwen,
Het werelds suycker-soet,
Die 't innerlijck aenschouwen
Is 't gal en bitter roet:
Verdwaest is zijn gemoedt,
Die om so snoode dinghen
Versuymt en laet ontspringhen
Het alderwaerdste goedt.

O Mensch! wil aen mijn leeren
Hoe dat die boosheyd snoot
Gods goedheyd *Kan verkeeren*
In rechte gramschap groot.
Mijn jammerlijcke noot
Doet mij, bedroefde Mensche,
So menigh-male wensche
Na die verlanghde doot'.....

Het was heel stil geworden rond de met wijn en bier overplaste feesttafel. De lustige drinkers keken onthutst en verbaasd naar Breêro's diep-ernstig gezicht en de bezeten gloed in zijn wijd open, fanatieke ogen..... Hij zweeg en keek rond als iemand, die uit een drukkende droom tot de werkelijkheid terugkeert..... De verlegenheid en verbijstering op al die bekende, welgedane, door de wijn aangebloosde gezichten kwam hem plotseling zo overweldigend komiek voor, dat zijn stemming omsloeg en hij in een nerveus en luid gelach uitbarstte. Onzeker keken zij hem aan, dan, een goede grap vermoedend in zijn stichtelijke uitval, begon de een na de ander mee te lachen. Luidruchtig juichten zij hem toe.

'Die duivelse Gerbrandt!..... Hij maakt van de bierbank een preekstoel!'.....

‘Als de dominees het omgekeerde deden, wat zouden de kerken vol lopen!’.....
En er zou meer vrede in 't land zijn!’.....
‘Laten we in die geest een requeste indienen bij Hunne Hoogmogenden!’
‘Ja! Ja!..... En Breêro moet het opstellen!’
‘Goed!..... Op deze trant dan:

Uw Edel Hoogmogenden,
In hart en ziel verlogenden,
Hier zijn wij, braaf betogenden,
Tot heil en eer van 't land en zaat
En doen u aan de hand een raad
Zo wijs en onbekookt
Als met den eerbied strookt’.....

Hij improviseerde verder, de ene dwaasheid op de andere stapelende..... De vrienden hingen aan zijn lippen, bulderden van het lachen, bebeukten met hun vuisten de tafel en juichten hem met wilde kreten toe. De oude roes van het succes maakte zich meester van zijn wankel gemoed, zorg en verdriet weken nog eenmaal naar de achtergrond. Met schitterende ogen en lachende mond, de fonkelende roemer hoog geheven, genoot hij van hun bijval, bedronk zich aan de lof, die hem werd toegezwaaid, strekte zich behagelijk in de roem, de geestigste dichter van Amsterdam te zijn, de beste schermer, de stoutste drinker van het vendel, de vrolijkste kameraad, de geduchte medeminnaar, de zwierigste vaandrig, het sieraad van de wijdvermaarde Amstelstad!..... Wie kon zich bij hem vergelijken? Was hij niet een troetelkind der goden?..... Hij liet zich in triomf meevoeren tot een wilde tocht langs de taveernen, waarvan hij zich later de bijzonderheden niet meer herinneren kon. Een luchtig gevoel van glorie droeg hem door de eerste uren, dan groeide met het wassen der dronkenschap een grimmige boosaardigheid in hem, een haat en doffe wrok tegen leven en lot, een behoefte om alles te braveren, tegen heel de wereld in opstand te komen. Hij werd de baldadigste, luidruchtigste en ontembaarste van het gezelschap, rukte uithangborden van de luifels en smeet ze kletterend tegen de gevels, hoonde de wacht, die hen tot kalmte maande, rukte onstuimig het staal bloot tegen de rakkers van

den schout, die uitgezonden waren om een einde te maken aan het burengerucht, moest door zijn makkers een kroeg binnengesleept worden om het ergste te voorkomen en vocht daar met de blote vuist tegen twee bierdragers, die beweerden, dat het geen kunst was iemand angst aan te jagen met zo'n geslepen stuk ijzer in je vuist..... hij dreef ze de kroeg uit en voelde zich machtig opgewonden en voldaan, als Hercules na het volbrengen van een zijner wonderwerken. En zijn laatste overwinning behaalde hij op het mooiste meisje in het vermaarde huis van plezier van Lobbetje Kladdebels in de Sint Jacobsstraat, die Elsje Snoeps genoemd werd en hem voor zich opeiste, alle anderen afwerend met rake en burleske betitelingen, die hem deden hinniken van het lachen. In haar bed werd hij de volgende morgen laat wakker met het gevoel, dat hij onder een grote mesthoop bedolven lag en een smaak in zijn mond alsof hij dode ratten gegeten had.

Bleek en met verwilderde ogen kwam hij thuis. Vader maakte hem verwijten, moeder klaagde: moest dat wilde leven nu weer van voren af beginnen?..... Hij mompelde wat onsamenhangende verontschuldigingen en beloften, wies zich in de keuken de dranken tabakslucht van het lijf, ging naar zijn kamer en kroop te bed, ziek en ellendig, walgend van zichzelf en dieper verslagen dan gisteren..... Tevergeefs had hij toegegeven aan de wildheid, die hem besprongen had, de wijn en de lust hadden hem belogen en bedrogen, heul belovend waar ze enkel nieuwe wroeging brachten en het grote verdriet brandender drift gaven door het opvliegend besef van verachtelijke onwaardigheid..... Madalena had gelijk gehad hem niet te willen..... hij was een woestaard zonder eer of trouw..... een wilde loot, die beter kon worden afgesneden.....

3

Dagen bleef hij in zijn bed, ziek van zelfverachting, koortsig en terneergeslagen. Dokter Coster schold hem de huid vol om zijn onvoorzichtigheid. Nauwelijks genezen van een zware ziekte zulke strapazzen uit te halen! Dat was spelen met je leven. Als hij weer zulke onbesuisdheden bedreef, trok Coster de handen van hem af.

Gerbrandt liet het onweer over zich heengaan met een matte glimlach. Het kon hem niet meer schelen, leven of dood interesseerden hem niet meer, hij voelde zich te beroerd om na te denken. Maar Samuel kon gerust zijn, hij zou geen wilde tochten meer ondernemen, de dolle vaandrig had uitgeraasd voorgoed. Coster bromde wat in zijn baard van dat hij die soort beloften kende, er geen oortje voor gaf, maar hem ried althans te wachten tot hij weer geheel op krachten gekomen zou zijn.

Na een week stond Gerbrandt op, ogenschijnlijk beter. Maar hij voelde zich zwak. Een lichte koorts bleef in zijn bloed gloeien, doch zijn hoofd was merkwaardig helder. Hij zocht zijn papieren bijeen en begon te werken.

Hij voltooide het manuscript van den ‘Stommen Ridder’, dat jarenlang onafgewerkt was blijven liggen. Ze konden het nu van de winter op de Academie spelen als ze wilden. Het leek hem nogal duf en oninteressant, maar misschien zat er wat geld in voor het weeshuis.

De onvoltooide handschriften van de pastoralen ‘Angeniet’ en ‘Het daghet uit den Oosten’ schoof hij vermoeid en onwillig terzijde. Oude liefdesstemmingen stegen eruit op, verschaald en duf, een ranzige wraakzucht, waarvoor hij zich schaamde, die hem onedel en onbeduidend voorkwam. Hij wou er niet meer aan denken. Ze moesten maar blijven liggen voor wat ze waren..... daar was hij overheen gegroeid.....

Hij ging zelden de deur uit en was altijd spoedig weer terug. Het wandelen en het luide leven van de stad vermoeiden hem.

Zijn huisgenoten keken onrustig en verwonderd naar zijn mat en verstild wezen. Pauwtje werd schuw voor hem, als zag hij iets in den verafgoden oom, dat hem bang maakte.

Samuel Coster draaide ongedurig om hem heen. Er was iets in Gerbrandts doen en zijn, dat hem niet aanstond. Hij trachtte hem

aan het praten te krijgen, maar kreeg verstrooide, niets zeggende antwoorden, waar hij niet wijzer van werd. Tenslotte ging hij recht op het doel af.

‘Gerbrandt, je gaat achteruit inplaats van vooruit.’

‘Ja?’

Het klonk zonder belangstelling, als ging het om iets, dat hem niet zelf betrof.

‘Voel je je ziek?’

‘Nee..... misschien een beetje moe. Waarom?’

‘Waarom?..... Je staat me niet aan, vriend.’

‘Dat spijt me.’

Hij glimlachte flauw. Coster keek hem doordringend aan.

‘Je verbergt iets voor me..... je tobt ergens over.’

Gerbrandt haalde de schouders op.

‘Jawel..... Zeg 't me, misschien kan ik er iets aan doen..... Als je genezen wilt, moet je meewerken..... Ik zie je minder worden en ik kan er geen oorzaak voor vinden..... Zeg 't me, als er iets is.’

‘Er is niets. De hele boel verveelt me alleen en lijkt me doelloos..... zo totaal zonder slot of zin.’

‘Zo..... en dat zeg jij?..... Je bent op een gevaarlijke helling, Breêro..... Ik zeg je: keer om..... dit is gevaarlijker dan je denkt.’

‘Werkelijk?’

‘M'n God, man, je praat net of 't leven je onverschillig is.’

‘En als dat zo was?

Met open mond keek Coster hem aan. Om hem schrik aan te jagen zei hij bruusk:

‘Dan ga je achter elkaar dood.’

‘Meen je dat?’

‘Dat meen ik.’

Er kwam een schelms licht in Gerbrandts ogen.

‘Grappenmaker!’ zei hij glimlachend en weigerde er verder over te praten.

Radeloos ging Coster heen. Zijn practijk had hem geleerd, dat mensen, die niet meer leven wilden, zich onbewogen lieten sterven en geen geneeskunde kon hen redden. Zou er een vrouw achter zitten? Dat meisje van bij Teller, waarover hij het in 't laatst van het vorige jaar zo vaak had?..... Een afgebroken amourette..... Och nee..... dat was om te lachen..... Breêro, de eeuwige verliefde, die zou sterven aan een blauwe scheen!..... Hij had ze

bij koppels gegeven en ontvangen, was er een tijdje obstinaat onder geweest, tot zijn bloed op het onverwachts voor een andere in beweging kwam..... Er moest iets anders zijn..... Wie weet, wat die valse ziekte in hem achter gelaten had..... in schijn genezen kon zo'n kwaal onder de oppervlakte verder woekeren, het hele gestel ondermijnen en verwoesten..... Waar kwam die onverklaarbare moedeloosheid vandaan, die slappe gelatenheid bij zo'n opbruisende en veerkrachtige natuur?..... Wonderlijk..... Als er niet spoedige verandering kwam, zag hij het donker in.....

Gerbrandt bleef nadenkelijk achter..... Als Coster eens gelijk had en de dood werkelijk op hem loerde?..... Hij liet de gedachte op zich inwerken en bespeurde schrik noch angst..... Als de dood komen wou, zou hij niets doen om hem te ontvluchten..... Hij had zo vaak gespeeld met de gedachte aan de dood, als hij zich ongelukkig voelde en vermoeid van het felle leven..... Hij had het al eens neergeschreven:

> 'De dood die is een slaep, een moeder aller droomen,
> De dood die is een dief van alles wat hier leeft'.....

Zo moest het zijn: een slaap, een moeder aller dromen..... Wie, die zo moe en uitgeput van leven was als hij zou vrezen voor de slaap..... aarzelen zich in de armen te vlijen van de moeder aller dromen?.....

> 'Dit Leven werdt van mij een snelle windt geheeten.....'

Dat stond in hetzelfde vers..... Een snelle, hete wind was zijn leven geweest..... In razende vlucht was het voortgeijld door de ruimte..... Nu was de wind stilgevallen..... De dag was om..... Madalena had de zon uit zijn hemel geslagen, schemering was over hem gekomen..... het was tijd te gaan slapen.....

Weemoed vloeide over in zijn hart.

Was hij inderdaad zo los van het leven?.....

Het was toch ook schoon geweest, zo onbeschrijfelijk schoon..... zo zoet en verbijsterend heerlijk..... Ja..... de wereld was schoon en verrukkend soms..... Maar alle schoons en zoets en heerlijks was bedriegelijk gebleken, een korf zinbegoochelende rozen, waaronder een adder verscholen lag..... Gretig had hij de handen uitgestoken naar de bloemen en de adder had toegebeten..... het gif was diep, te diep in zijn bloed gedrongen en vrat het leven uit

hem weg..... O, te kunnen inslapen, alles te vergeten, weg te duizelen in de rust, de stoorloze rust, een ganse eeuwigheid lang..... en in de droom eindelijk alles te vinden wat het verraderlijke leven immer had voorgespiegeld en immer geweigerd.....

Maar..... was de dood alleen een slaap?.....

De dood betekende: de ontmoeting met God.....

Vrees bekroop verkillend zijn ziel binnen.

Was hij bereid voor de ontmoeting met God?

Kon hij met enige hoop op genade voor het schrikkelijke gericht treden, waar beslist zou worden over het lot van zijn ziel tot in alle eeuwigheid?

> ‘Hij die dit liet eerst sangh, vermaent u en zijn selven
> Te sterven met berou al d'oude boosheyt snood;
> Eer men de doode romp in d'aerde weer gaat delven;
> Want, laes! geen beet'rens tijd en is hier nae de dood’.....

Zo had hij zich in dat gedicht voorgehouden in de tijd, toen hij evenals nu rondliep met gedachten aan de dood, beu van leven en lijden na de breuk met Tesselschade..... En wat was daarna gekomen?..... De wilde hartstocht voor Mooi Aaltje, de verblindsie, zondigste tijd van zijn leven misschien, in openlijke opstand tegen elk gezag..... Hij was en bleef een ruig schaap, zijn zinnen heersten oppermachtig over het betere in hem, het vlees versloeg de ziel, de woekering van de wereld verstikte de kiemen van het hemels, zodra zij zich wilden openen naar het licht..... Zijn berouw was misschien oprecht, maar het hield geen stand tegenover de storm der zinnen, het klatergoud van de ijdelheden dezer wereld..... En toch..... toch had de hunkering naar de vrederige gemeenschap met God nooit in hem gezwegen..... Het wilde kind der wereld, dat hij was, had immer God gevreesd en liefgehad en om Zijn gunst en genade gebedeld.....

Hij had lange gesprekken over deze dingen met den goeden Charles Quina in de stille avonduren op zijn kamer, die hij niet meer verliet. En Charles, die leefde in de sfeer van weemoed om zijn vergeefse liefde voor Stijntje, gaf hem de troost van zijn bemoedigende woorden, zijn zachte, tedere vriendschap, die hem Gods vaderlijke goedheid voorhield om op te vertrouwen, Zijn mild begrip voor de dwalingen van den zwakken mens.....

Hij zat te kijken naar het fijne, bleke gezicht van Steven, die veel

bij hem kwam en op duizend manieren probeerde zijn aandacht terug te buigen naar de wereld, beangst door het gevoel, dat de vriend steeds verder teruggleed naar de schemerige oorden van een onaards heimwee, waarheen hij hem niet volgen kon. Hij sprak met zachte aandrang over Gerbrandts plannen voor een oorspronkelijk Amsterdams blijspel, dat zijn rijk talent tot volle ontplooiing brengen zou en de rechtvaardiging betekende van heel zijn vroeger leven. Het zou hem de roem brengen, die hem toekwam en de onsterfelijkheid in de geschiedenis der Nederlandse letteren..... Hoe stond het met de voorbereiding en wanneer begon hij?..... De Spaanse Brabander hield de schitterendste beloften in voor een nooit gezien succes van volgend werk, eindelijk bevrijd van alle navolging..... Het klonk alles zo zoet in de oren van een dichter, verliefd op de taal en zijn werk..... Maar ook dat was voorbij en overwonnen. Hij begeerde geen roem en eer meer. Hij bereidde zich voor op andere dingen dan toneelspelen. Het kwam er nu op aan de tragi-comedie van zijn leven tot een blij einde te voeren..... Coster liep grommend om hem heen, zag hem in steeds sneller tempo wegkwijnen en kon geen andere oorzaak vinden dan een onoverwinnelijke onlust tegen verder leven. Wat lag op de grond van dit alles?..... Waar kwam die nooit ophoudende zachte koorts vandaan?..... Hij had nergens meer belangstelling voor. Als hij vertelde van de Academie en het aldoor kwaadaardiger gekuip van de orthodoxe dominees tegen haar, glimlachte hij afwezig en ging er niet op in, als was het onderwerp hem te kinderachtig.....

Dan, op een nacht, dat hij de slaap niet vinden kon, de koorts hoger steeg, hij rusteloos wendde en keerde in zijn te warme bed, koelte zoekend voor zijn brandend hoofd en zwetend lijf, stond hij op en ging naar het venster om het te openen en wat frisse lucht te scheppen. De nachtlucht was zwoel en nauwelijks koeler dan die in de kamer. Hij voelde zich wonderlijk zwak. Er was een ijlte in zijn hoofd, een vreemde helderheid. Hij keek naar de sterren. Er waren er zoveel. Zij leken onrustiger te flikkeren dan anders. De vage nevelsluiers van de Melkweg lagen over de hemel geslierd..... Zouden het nevelsluiers zijn of myriaden kleine sterren, zoals Stevens vriend en leermeester Galileï beweerde?..... Hij zou het nu wel spoedig weten, als zijn bevrijde ziel opzweefde en door het firmament tot voor de rechterstoel Gods gevoerd werd.....

Hij moest nog iets doen.....

Hij moest afscheid nemen van leven en wereld.....

Hij moest God zeggen, hoe zijn ziel gezuiverd was en alleen nog verlangde naar Hem.....

Op onvaste benen ging hij naar zijn tafel, stak de kaarsen aan, luisterde naar de woorden, die in zijn koortsige hersens roesden en begon te schrijven:

Wat dat de wereld is
Dat weet ick al te wis
(God betert!) door 't versoecken:
Want ick heb daer verkeert
En meer van haer geleert
Als van de beste boecken.

Want of ick schoon al las
Hetgeen soo kunstigh was
Als Goddelijck geschreven,
Ten gingh ter ziel, noch sin
Soo nijver mij niet in
Als 't eyghen selfs beleven.

Nu heb ick 't al versocht:
Soo dol als onbedocht,
Soo rauw als onberaden.
Och Godt! ick heb te blind
En al te zeer bemind
De dingen, die mij schaden.

Een hooft vol wind en wijn,
Een hart vol suchts en pijn,
Een lichaam gants vol qualen
Heeft Venus en de kroes,
Of selfs die leyde droes,
Mij dickwils doen behalen.

Och! een bedroeft gemoet,
En een hert seer verwoet
Van duysent na berouwen,

Van overdaet en lust,
Met een siel ongerust
Heb ick in 't lest behouwen.

Hoe strengh breeckt mij dit op:
Mijn kruyfde krulde kop
Die brengt mijn voor de jaren,
In mijn tijds Lenten voort
Op 't swart en 't swetich swoort
Veel grijse, graeuwe hayren.

Wanneer een ander leyt
Gestreckt en uytgespreyt,
En rust met lijf en leden:
Dan plaeght mij aldermeest
De quellingh van mijn geest
Met beulsche wredichheden.

Dan dringht mij door de huyt
Het banghe water uyt
Door kommerlijcke sorgen,
Dies mij het herte berst,
En wenscht, alsoo gheperst
Den ongeboren morgen.

En nimmer ick den dagh
Alsoo geluckigh sagh
Dat hij mij vol verblijden:
Voorwaer 'k heb uur noch tijd,
Of ellick heeft sijn strijd,
Sijn lief, sijn leed, sijn lijden.

Al 't gene dat de Lie'n
Ter wereld mogen sien
Of immermeer verwerven,
En wensch ick niet soo seer,
Als salich in den Heer
Te leven en te sterven.

De pen viel uit zijn van vermoeienis trillende vingers. Achterover geleund in zijn stoel herlas hij de verzen..... Zo was het goed..... Dit had hij nog te zeggen..... Het sloot zijn werk af in een toon, die God misschien zou behagen en die hemzelf vrede gaf..... Hij borg de bladen in de lade van de kast, waar zijn werk geordend lag..... Toen wankelde hij naar zijn bed terug en klom erin, hijgend van uitputting. Hij zou er niet meer uit opstaan.....

4

Traag vergleden de dagen. Hij lag, half zittend in de kussens, en leed geen pijn. Koorts roesde door zijn bloed en gaf een behagelijk gevoel van lichamelijke afmatting, waarboven uit de geest zijn eigen wonderlijke wegen ging, het verleden met het heden samenwevend in zinsverrukkende visioenen, die een lichtende glimlach toverden op zijn vervallen en benig geworden, geelbleek gezicht met de felle koortsblosjes gloeiend op de jukbeenderen.

Dokter Coster was wanhopig en woedend op zichzelf, den zieke en zijn wetenschap. Hij kon het geheim van dit verkwijnen en deze zekere dood niet doorgronden. Met verstikkende ontroering keek hij naar het stille, verzoende, zachtstralende gezicht van dezen langzaam, onweerhoudbaar stervenden man, dien hij gekend had vol onstuimig bruisende hartstochten, sterk als een beer, een overweldiging van drift en levenshonger. Hij was overtuigd, dat hij in korte tijd tot het volle leven zou terugkeren, als hij het zelf maar ernstig wou. Maar hij wou niet. Hij liet zich weerstandloos wegglijden naar de dood..... Waarom...?... Wat had de sterke veer gebroken, die dit mechanisme in beweging hield?..... Hij kon het niet bevroeden en Gerbrandt wou niet spreken..... Hij had de familie verteld, wat hij dacht en verwachtte. Verschrikt en ongelovig hadden zij hem aangezien..... Was zoiets dan denkbaar?.....

De mare van Breêro's gevaarlijke toestand had zich snel verbreid. Velen kwamen hem bezoeken, nog meerderen stuurden om nieuws. Tesselschade zette alle schroom en conventie opzij en zat aan zijn bed, diep verschrikt door zijn vervallen uiterlijk, zijn holle ogen met de gloeiende koortsblik. Zij voelde dadelijk, dat hij opgeschreven was, maar hield zich dapper en trachtte onbevangen te praten. Zij bracht de groeten over van haar vader en zuster. Hij moest maken gauw weer beter te zijn: zij misten hem node in hun kring. Hij hield haar hand in de zijne en keek haar opmerkzaam aan.

Ze was niet veel veranderd, maar er lag een schaduw over haar gelaat, het leed had fijne groeven langs haar neus getekend en de mondhoeken licht naar beneden gebogen. Hij had haar zeer liefgehad en veel leed over haar gebracht. Buiten, maar ook met

zijn schuld. Zij had hem nooit iets verweten en hem alles vergeven. Ze was een heilige en hij had haar niet genoeg geëerbiedigd. Weer sprak zij over zijn aanstaand herstel. Even bracht hij haar hand aan zijn droge, hete lippen, schudde het hoofd en zei glimlachend:

'Nee, Tesseltje..... hiervan sta ik niet meer op, en ik verlang het ook niet..... het is genoeg geweest, ik wil niet nog eens beginnen'.....

Buiten de ziekenkamer sloeg Tesselschade de armen om Moeder Marrigjes hals, en snikte het uit van ontsteltenis en verdriet. Zij schreiden aan elkaars schouder in gelijke wanhoop om den man, die in de schaduwen van de dood geen aandacht meer voor haar had.

Toen verbood dokter Coster alle bezoek, de zieke was te zwak, elke opwinding moest vermeden worden.

Gerbrandt had er vrede mee. Het interesseerde hem zo weinig, wat de mensen hem te vertellen hadden, die kwamen uit de wereld, waarvan hij al afscheid genomen had.

Stil verwoeien de gedachten in zijn koortsig brein. Hij peinsde veel over Madalena, met een zachte vertedering en zonder boosheid. Alle wrok was uit hem weggesleten, ook Van der Voort kon hij niet meer haten. Hij wenste hun alle goed en geluk. Zij konden het ook niet helpen. Zij waren werktuigen geweest in Gods hand, die hem breken wou om hem te behouden voor een beter leven..... Hij moest berusten en getroost heengaan zonder wrok of wrevel tegen wie ook..... Af en toe welde onrust uit een onbekende bron, die hij met zijn vermoeide hersens niet kon opsporen. Het was alsof hij iets verzuimd had, dat noodzakelijk gebeuren moest, maar het wou hem niet invallen wat het was..... Tot op een morgen bij het ontwaken hem een naam te binnen schoot en hij wist: Dieuwertje.....

Schrik schoot door hem heen.

Dieuwertje moest komen. Hij kon niet sterven zonder Dieuwertje gezien te hebben.....

Alsof in hem plotseling een sluis was opengezet, zo overstortte hem de herinnering en haar gestalte verscheen hem in een geheel nieuw licht, groot en dreigend. Hoe was het nooit tot hem doorgedrongen...?... In haar lag zijn grootste schuld!..... Wat had hij van haar gemaakt en hoe had zij het gedragen, al die jaren door!.....

Nerveus riep hij zijn moeder en zei haar, dat er dadelijk iemand naar de Halsteeg gestuurd moest worden om Dieuwertje Jansd. Hamer te halen..... dadelijk..... het was een kwestie van leven of dood..... Maar dokter Coster had toch gezegd..... Deed er niet toe..... Dieuwerjte moest komen of hij sprong zijn bed uit en ging naar haar toe, al zou hij onderweg dood neervallen..... Zijn gezicht was vuurrood van opwinding, in zijn ogen gloeide een gejaagdheid, die haar schrik aanjoeg en haastig liep zij weg om te gehoorzamen.

Een half uur later was Dieuwertje er.

Hij wees op een stoel naast het bed en wenkte zijn moeder, dat zij hen alleen zou laten.

Hij zag de grote schrik in Dieuwertjes wijd gesperde ogen.

'Niet schrikken, Dieuwertje..... 't is niet zo erg..... Wil je me een hand geven?'

Haar ogen schoten vol tranen. Zij greep zijn koortshete hand en hield die vast. Hij kwam wat overeind in de kussens en lei zijn andere hand op de hare met een teder gebaar.

'Gerbrandt'.....

'Stil, Dieuwke..... luister..... ik heb je laten roepen, omdat ik niet sterven kan, zonder dat jij me vergiffenis geschonken hebt'.....

'Je zult niet sterven, Gerbrandt'.....

'Ik zal heel gauw sterven, Dieuwke..... Wil je mij niet vergeven?'

'Ik heb je niets te vergeven, jongen, dat weet je toch wel!..... Ik heb je heel mijn leven liefgehad, zo liefgehad..... wat zou ik je te vergeven hebben?'

Hij keek naar haar van tranen overstroomd gezicht..... Had hij ooit zo'n edel, rein en teder gezicht gezien?..... Het was of de schellen hem van de ogen vielen en hij zag de grote, onvergefelijke en onherstelbare fout van zijn leven..... Daar zat de vrouw, die hem alles had kunnen geven, waarnaar hij rusteloos en tevergeefs bij zoveel andere gezocht had..... Zijn leven was eraan te gronde gegaan..... welverdiende straf..... hij had het hare leeggeplunderd en verwoest in blinde, wilde zelfzucht.....

Hij boog het hoofd en ook over zijn wangen liepen tranen..... Te laat..... Als in bliksemlicht zag hij in dit verblindende ogenblik de gruwelijke waarheid, al zijn schuld en jammer..... Hij had het geluk in zijn handen gehad en het weggeworpen en vertrapt.....

En nu hij het wist, was het te laat..... De openbaring verpletterde hem.

‘Vergeef me, Dieuwke?’

Zijn stem klonk gebroken, van tranen verstikt.

Zij gleed van haar stoel, lag op de knieën naast zijn bed, sloeg de armen om hem heen en drukte zijn hoofd aan haar borst.

‘Als je het horen wilt, Gerbrandt: ik vergeef je alles..... Maar het was niet nodig..... Ik ben je altijd dankbaar geweest, omdat je eenmaal van me hebt gehouden en me nooit vergeten bent’.....

‘Ik heb altijd van je gehouden, Dieuwke,’ fluisterde hij. ‘Van jou alleen, al die jaren lang..... maar ik heb het niet geweten..... De ijdelheid der wereld heeft ons gescheiden..... ik was doof en blind voor mijn eigen hart..... o, Dieuwke!’

Zij schreiden aan elkaars borst om hun bedorven leven en verzuimd geluk..... Maar Dieuwertje ging heen met het vreemde gevoel in haar hart, dat ze nooit meer ongelukkig zou kunnen zijn, dat ze Gerbrandt nooit zo geheel en diep bezeten had als na dit afscheid voorgoed.....

Toen die avond zijn moeder wakend bij zijn bed zat, kwam hij plotseling overeind in de kussens en keek haar aan met verwilderde ogen. Verschrikt sprong zij op.

‘Wat is er?’

Hij bracht de hand naar de keel:

‘Benauwd’.....

Zij sloeg de arm om hem heen en knoopte het boordje van zijn hemd los. Zijn gezicht verhelderde. Met dankbare ogen keek hij naar haar op.

‘Moeder,’ fluisterde hij. ‘Moedertje’.....

Zijn hoofd zonk tegen haar borst. Zo vreselijk zwaar werd hij in haar arm. Met moeite legde zij hem terug in de kussens en gaf een schreeuw, die door het hele huis weerklonk.

Gerbrandt was gestorven. Na Dieuwertjes laatste kus had hij op deze wereld niets meer te zoeken.....

Drie dagen later werd hij begraven. Het was een statige stoet. Amsterdam droeg zijn dichter uit.

's Avonds sloeg Adriaan Cornelisz. de Romeinse Geschiedenissen van zijn geliefden Titus Livius open en schreef met bevende hand op het schutblad:

‘Gerbrandt Adriaansz. Bredero is ghestorven den 23 Augusti anno

1618 op de ure zijnder gheboorten tusschen 9 ende 10 ueren voor mydnachts: quam ter werelt 1585 den 16 Maert, ligt begraven in der Heyliger Stede; Godt gheeft hem tewige leven. Amen.'

De vrouwen zaten om de tafel en schreiden.

Maar boven hun gebogen hoofden woeien de sterke geuren der bloemen van zijn geest de komende eeuwen tegemoet.....

E I N D E

Bilthoven-Den Haag-Blaricum.
1935-1943.